

KARADENİZ

BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ

Kış/Весна/Spring 2014 ■ Yıl/Год/Year 6 ■ Sayı/Число/Volume 23

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİM LER DE

RGİSİ

ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК
AN INTERNATIONAL QUARTERLY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCEISSN: 1308-6200 – <http://www.karadenizdergi.com>Sahibi / Учредитель /Owner

Hayrettin İVGİN

Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar-ANKARA (+90) 312 4259353 – hayrettinivgin@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri MüdürüEditor / Главный редакторop / Editor

Erhan İVGİN

Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Yayın Kurulu / Редакция / EditorialBoardProf. Dr. Ramazan KORKMAZ•Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ•Prof. Dr. Ahmet BURAN•Prof. Dr. Anatoly A.
BURTSEV•Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY•Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN•Prof. Dr. Sivtseva-
MaksimovaPrasovya VASILYEVNA •Prof. Dr. Bekir DENİZ•Prof. Dr. Caval KAYA•Prof. Dr. Sulayman
KAYIPOV•Prof. Dr. Dimitri D.

VASİLEV, Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA•Prof. Dr. Yakup ÇELİK•Prof. Dr. Victoria V. KRASNYKH •Prof. Dr.

Fikret TÜRKMEN•Prof. Dr. Hüseyin TÜRK•Prof. Dr. İhsan BULUT•Prof. Dr. Mustafa ÜNAL•Prof.

Dr. Layli ÜKÜBAYEVA•Prof. Dr. Remzi KILIÇ•Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ•Prof. Dr. Kemal

ÜÇÜNCÜ•Prof. Dr. Enver TÖRE •Prof. Dr. VasiliyVasilyeviç İLLARİONOV• Prof. Dr. Şefika Şule

ERÇETİN•Prof. Dr. Tina GELAŞVİLİ•Prof. Dr. Elena ARABADJI•Prof. Dr. Natalie

KONONENKO•Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ •Prof. Dr. Kadir Gulkayran•Doç. Dr. Ahmet Evren

ERGINAL•Doç. Dr. Nadya TIDIKOVA•Doç. Dr. Ranetta GAFFAROVA

Redaksiyon / Редакция / Redaction

Yrd. Doç. Dr. Göksel ÖZTÜRK – Yrd. Doç. Dr. Ayhan Ç ELİKBAŞ – Yrd. Doç. Dr. Mitat DURMUŞ

Yrd. Doç. Dr. Zekiye TUNÇ– Öğr. Gör. Göknil ARDA

Teknik Sorumlu / Ответственный по техническим частям /Technical Manager

Öğr. Gör. Arif Cem TOPUZ : arifcemtopuz@hotmail.com

Eser KARADENİZ : eser_karadeniz@hotmail.com

Uluslar Arası İlişkiler / Международные отношения / international relationsexpert

Öğr. Gör. Vedi AŞKAROĞLU: vediaskaroglu@ardahan.edu.tr

Yabancı Dil Danışmanları / Советники по иностранным языкам / Foreign
Language ConsultantsProf. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ / Öğr. Gör. Vedi AŞKAROĞLU Yazışma Adresi / Адрес издательства / Correspondance Address

Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü–Ardahan/TÜRKİYE

Tel.: (+90) 5308852928 e-mail: dergikaradeniz@gmail.com

Baskı / Типография/ Press

Sage Yayıncılık (ANKARA)

KARADENİZ

(Black Sea-Черное Море) Yıl 6 Sayı 23

Bu dergi Tübitak/ULAKBİM, Index Copernicus (IC), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Ulrich's Web (UPD), Modern Language Association of America (MLA), Proquest ve ASOS Index tarafından indekslenmektedir.

This journal is indexed by Tubitak/ULAKBIM, Index Copernicus (IC), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Ulrich's Web (UPD), Modern Language Association of America (MLA), Proquest and ASOS Index.

Hakem Kurulu/ Ко нсул ьта тивный со вет – Редко л Editorial Boardлегия/Hakem Kurulu

- Prof. Dr. Ali AKAR – Muğla Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Walter ANDREWS – (ABD)
- Prof. Dr. Tayyar ARI – Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Erman ARTUN – Çukurova Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Aygün ATTAR – Giresun Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hasan BAHAR – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Cevat BAŞARAN – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Vladimir BELYAKOV – (Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Uwe BLAESING – (Hollanda)
- Prof. Dr. Bernt BRENDMEON – (Norveç)
- Prof. Dr. Valerij BOVTUN – Altay Devlet Teknik Üniversitesi (Altay Kray – Rusya Federasyonu) ▪ Prof. Dr. İhsan BULUT – Atatürk Üniversitesi (Türkiye) ▪ Prof. Dr. Ahmet BURAN – Fırat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Nalan BÜYÜKKANTARCIÖĞLU – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ömür CEYLAN – Kültür Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ahmet CİHAN – Nevşehir Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Maria CİKİA – (Gürcistan)
- Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR – Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Halit ÇAL – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Necati DEMİR – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Bekir DENİZ – Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Remzi DEVLETOV – Kırım Devlet Pedagoji ve Mühendislik Üniversitesi, (Kırım)
- Prof. Dr. Abide DOĞAN – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV – Muğla Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. A. Bican ERCİLASUN – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Gavril GAVRILEVIÇ FILIPPOV – (NEF Üniversitesi Yakutistan – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hande BİRKALAN-GEDİK – Yeditepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Orhan GÖKÇE – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İsmail GÖRKEM – Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kadir GÜLKAYRAN – İran
- Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN – Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN – Muğla Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Harun GÜNGÖR – Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Figen GÜRİSOY – Ankara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Tacida HAFİZ – (Bosna-Hersek)
- Prof. Dr. Cengiz HAKOV – (Bulgaristan)
- Prof. Dr. VasiliyVasilyevičİLLARİONOV (SAHA Cumhuriyeti –Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Alimcan İNAYET – Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. BravinaRozalia İNNOKENTYEVNA (SAHA Cumhuriyeti Bilimler Akademisi –Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Aleksander KADİRBAYEV – (Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr.Ruslan KADİROV, Moħaçkale Devlet Üniversitesi, (Dağistan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Fitnat KAPTAN – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)

KARADENİZ

(Black•Prof.DrSeç.Günay•ЧерноеKARAAĞAÇMорe-Istanbul)Yıl6 AydSayın 23Üniversitesi (Türkiye)

- Prof. Dr. Kerem KARABULUT – Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Recai KARAHAN – Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ – (Gürcistan)
- Prof. Dr. Ceval KAYA – Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Sulayman KAYIPOV (CHUI Üniversitesi – Kırgızistan)
- Prof. Dr. İsmail KERİMOV – (Kırım)
- Prof. Dr. Remzi KILIÇ – Niğde Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Faruk KOCACIK – Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Aynur KOÇAK – Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Özdemir KOÇAK – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ – İnönü Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ – Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL – Ahi Evran Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Victoria V. KRASNYKH – (Moskova Lomonosov Üniversitesi – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU – Marmara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Muhtar KUTLU – Ankara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK – Fırat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Olga MELNITCHOUK, (NEF Üniversitesi – Yakutistan – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. AlekseyevAnatoly NIKOLAYEVIC (RAN Kuzey Sibirya Halkları Bölümü – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Mehmet OKUR – Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ – Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Mustafa ÖNER – Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ramazan ÖZEY – Marmara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Haydar ÖZTAŞ – Selçuk Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hakan POYRAZ – Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Svetlana PROKOPIEVA – (NEF Üniversitesi Yakutistan – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Abdülkerim RAHMAN – (Çin)
- Prof. Dr. Hülya SAVRAN – Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA – (Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ – Ardahan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hatice ŞAHİN – Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN – Osman Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ – Niğde Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK – Fırat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Rüstem ŞÜKÜROV – (Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN – Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Abdülvahap TAŞTAN – Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU – Rize Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN – Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN – Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Berrak TARANÇ – Ege Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Halil İbrahim USTA – Ankara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Mustafa ÜNAL – Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İlyas ÜSTÜNYER – (Gürcistan)
- Prof. Dr. Olga MELNİCUK – (NEF Üniversitesi – Yakutistan – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ – Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kamil VELİ – İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Sivtseva-MaksimovaPraskovya VASILYEVNA (NEF Üniversitesi – Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. ObayevNikolay VYACESLAVOVIC (Tuva Devlet Üniversitesi – Rusya Federasyonu)

KARADENİZ

(Black Sea-Черное Море) Yıl 6 Sayı 23

- Prof. Dr. Hakkı YAZICI – Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Dursun YILDIRIM – Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Nadya TIDIKOVA – (Altay)
- Doç. Dr. Nanuli KAÇARAVA – (Gürcistan)
- Doç. Dr. Liudmila S. ZAMORSCHIKOVA (NEF Üniversitesi – Yakutistan – Rusya Federasyonu)
- Doç. Dr. Alexander D. VASILYEV (Sosyal Bilimler Ens. Şarkiyat Bölümü – Moskova – Rusya Federasyonu)
- Doç. Dr. MukhoplevaSvetlana DMITRIEVNA (Yakut Folklor Enstitüsü RAN – Rusya Federasyonu)
- Dr. Stale KNUDSEN – (Norveç)
- Dr. Almagul SARYMSAKOVA – (Kazakistan)
- Dr. SayzanaTovuu, Tuva Üniversitesi, Tuva, Rusya Federasyonu

Temsilcilikler/ Пре дставит е л и / RepresentativeYURT İ Çİ / Турц ия /Interior:

Prof. Dr. Bekir DENİZ – ANTALYA•Yrd. Doç. Dr. Bilşen İNCE ERDOĞAN – AYDIN•Doç. Dr. Salim ÇONOĞLU – BALIKESİR•Yrd. Doç. Dr. Ali ATALAY – BOLU•Halis TEKİN – BURDUR•Yrd. Doç. Dr. Rahman ÇAKIR – GİRESUN•Yrd. Doç. Dr. Fatma Sibel BAYRAKTAR – EDİRNE•Doç. Dr. Davut KILIÇ – ELAZIĞ•Yrd. Doç. Dr. Hilal OYTUN ARSLAN – İSTANBUL•Doç. Dr. Özkan ÖZTEKTEN – İZMİR•Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ – KAYSERİ•Yrd. Doç. Dr. Cengiz GÖKŞEN – KARS•Osman KABADAYI – KIRŞEHİR•Yrd. Doç. Dr. Mehmet EROL – KİLİS•Dr. Erkan KALIPÇI – KONYA-NEVŞEHİR•Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes KAYA – MALATYA•Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem ÖZKAN – NEVŞEHİR•Doç. Dr. Hikmet KORAŞ – NIĞDE•Doç. Dr. Ergin AYAN – ORDU•Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN – SAMSUN•Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA – SİVAS•Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ – TRABZON•Yrd. Doç. Dr. Rezzan KARAKAŞ – DIYARBAKIR

YURT DIŞ I / Друг ие страны/Abroad:

Mehmet Akif KORKMAZ – ALMANYA•Jale İSMAİLOV – AZERBAYCAN•İlyá İVANOV – ÇUVAŞİSTAN•Serpil KUP – FRANSA•Maria CİKİA – GÜRCİSTAN•Mehmet TÛTÛNCÛ – HOLLANDA•Harid FEDAİ – KKTC•Prof. Dr. Tacide HAFİZ –KOSOVA•Prof. Dr. Hamdi HASAN – MAKEDONYA•Lübov ÇİMPOYEŞ – MOLDOVA•Eden MAMUT – ROMANYA•Doç. Dr. Miryana MARİNKOVİÇ – SIRBİSTAN•Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA – RUSYA FEDERASYONU•Hakan KARAKOÇ – RUSYA FEDERASYONU – YAKUTİSTAN•Doç. Dr. Nadya TIDİGOVA – ALTAY•Murat TOYLU – TATARİSTAN M.C.•Natalya BUDNİK – KIRIM – UKRAYNA•Dr. İrina KAYAN – POKROVSKAYA – UKRAYNA•Prof. Dr. İngeborg BALDAUF – ALMANYA•Prof. Dr. Ramesh DEOSARAN – TRİNİDAD–TOBAGO•Prof. Dr. Pavel DOLUKHANOV – İNGİLTERE•Prof. Dr. Charlyn DYERS – GÜNEY AFRİKA•Prof. Dr. Shih–chung HSIEH – TAYVAN•Doç. Dr. Rainer CZICHON – ALMANYA•Doç. Dr. RamileESXADULLAKIZI – TATARİSTAN M.C.•Doç. Dr. Cabbar İŞANKUL – ÖZBEKİSTAN•Doç. Dr. Gholam VATANDOUST – KUVEYT•Dr. Anarhan NADİROVA – KIRGIZİSTAN•Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ – NAHÇIVAN•Prof. Dr. Rukiye HACI – ÇİN•Prof. Dr. Cengiz HAKOV – BULGARİSTAN•Prof. Dr. MarikaCikia – GÜRCİSTAN•Prof. Dr. Dosay KENÇATAY – KAZAKİSTAN•Prof. Dr. Kopy KYÇYKU – ROMANYA•Dr. Maria MAVROPOULOU – YUNANİSTAN•Dr. Emna CHIKHAOUİ – TUNUS•Yrd. Doç. Dr. Damuta CMMİELWSKA – POLONYA•Prof. Dr. Tursun GABİTOV – KAZAKİSTAN•Doç. Dr. Kadir GÜLDİKEN – İRAN•Doç. Dr. Ergali ESBOSUNOV – KAZAKİSTAN•Prof. Dr. Ebulfez AMANOĞLU – NAHÇIVAN•Dr. Kızıl Maadır SİMÇİT, RUSYA FEDERASYONU – TUVA. Ertuğrul KULAÇ –RUSYA FEDERASYONU – BURYATİA•İrina JERNOSENKO – RUSYA FEDERASYONU – ALTAY KRAY. Prof. Dr. Ruslan KADİROV, (Dağıstan Cumhuriyeti, RUSYA FEDERASYONU)

İÇİNDEKİLER

Söz Başı	
Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK	9
<i>Presentation</i>	
Об Истории Наскальной Надписи Реки Олекмы	
<i>Olekma Nehri Civarındaki Kaya Yazılarının Tarihi</i>	
<i>History Of Rock Inscriptions Around Olekma River</i>	
Левин Герасим Герасимович	11
Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumları ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz –Yeterlik İnanç Düzeyleri	
<i>Teachers' Attitudes Towards Internet And Their Level Of Self – Efficiency Beliefs Toward Use Of Internet In Education</i>	
<i>Отношение Педагогов К Интернету И Уровень Применения Воспитательного Интернета</i>	
Refik Balay-Ahmet Kaşa-M. Nezir Çevik	16
Философские аспекты алтайской культуры	
<i>Altay Kültürünün Felsefi Boyutları</i>	
<i>Philosophical Aspects Of The Altai Culture</i>	
Danil. Mamayev	32
Karakter Sentezleyici Bir Roman Olarak Osmancık'ta Yapı Unsurları	
<i>Structural Elements In Osmancik, A Character Developing Novel</i>	
<i>Элементы Структуры Характеристического Романа “Османджык”</i>	
Tuba Dalar	43
Characteristics Of The Population Of Yakutsk Region Based On The First National Census In 1897	
<i>1897 Yılında Yapılan İlk Resmî Nüfus Sayımına Göre Yakut Bölgesinin Nüfus Özellikleri</i>	
<i>Характеристика Населения Якутской Области По Материалам Первой Всеобщей Переписи Населения 1897 Г</i>	
Tamara Kurchatova	58
Bölgesel Kalkınma Ajansları: Fransa ve İngiltere Örnekleri	
<i>Regional Development Agencies: The Case Of France And England</i>	
<i>Модели Регионального Агентства Развития Франции И Англии</i>	
Ali Apalı-Rifat Yıldız	66
Языковые Средства Усиления Коммуникативной Эффективности Рекламы	
<i>Means Of Enhancing Communicative Efficiency Of Advertising</i>	
<i>Reklamların İletişim Gücünü Artırma Araçları</i>	
Olgav. Tiskova	89

İkirciklem (Oxymoron) Uyumsuzluğun Uyumu

Oxymoron Harmony Of Disharmony

Гармония Дисгармоний

Ahmet Güngör 102

F. M. Dostoyevski'nin "Ölü Evinden Anılar", A. P. Çehov'un "Sahalin Adası" ve V. Şukşin'in "Kızıl Kartopu" Eserlerinde Tutuklu Psikolojisi

Prisoner Psychology In "The House Of The Dead" By F.M. Dostoyevsky, "Sakhalin Island" By A.P. Chekhov And "Snowball Berry Red" By V. Shukshin

Психология Заключённого В Произведениях Ф.М. Достоевского "Записки Из Мёртвого Дома", А. П. Чехова "Остров Сахалин" И В. Шушкина "Калина Красная".

Nuray Şahinkaya..... 122

Kırgızlar ve Oyratlar: Çoroslar - Cungar Adı Nerden Gelmiştir?

Kyrgyz And The Oirat: Choros. Where Does The Name Zhungar Come From?

Киргизы И Ойраты: Откуда Происходит Имя Чорошы – Джунгары?

Olcobay Karatayev 130

SÖZ BAŞI

Saygı değer okuyucular,

23 sayımızla huzurlarınızdayız. İnternet adresimizde, domainimiz istenmeyen kişilerin eline geçmiş durumdadır. Bu nedenle adımızı ve adresimizi değiştirdik. Lütfen dostlarınızı da, dergimizin başına gelen bu tatsız hadiseden dolayı haberdar ediniz.

Dergimizin yeni adresi, Ardahan Üniversitesi adresinden hareketle: www.dergikaradeniz.com; www.dergikaradeniz.net; www.dergikaradeniz.org olarak değiştirilmiştir. Bu adreslere girdiğiniz takdirde arşivlerimiz de dahil olmak üzere istediğiniz bilgilere ulaşabilirsiniz.

Dergimizin yazarlarından G. G. Levin, bizlere makalesini gönderdikten sonra vefat etmiştir. Son makalesini bu sayımızda bulabilirsiniz.

Dergimizin pek çok ülkede takdirle karşılanması ve her geçen gün daha fazla makale gönderilmesi bizleri fazlasıyla memnun etmektedir. Bu nedenle dergimizin muhtevasını dil – kültür – edebiyat alanı ile sınırlandırdık.

Tubitak'ın “Dergipark” projesi kapsamında dergimizde yer alan makalelere DOI numarası da verilmektedir. Dergimize gönderilen makaleler „TurnIt In.com“ intihal sorgulama sistemi tarafından taranmaktadır. Bu şekilde dergimize gönderilen ve yayınlanan makalelerin uluslararası alanda denetlenmesi de sağlanmış olacak ve prestiji daha da artmış olacaktır.

Akademik yükselme sağlayanlara başarılarının devamı, aramızdan ayrılan sosyal bilimcilere Tanrıdan rahmet diliyoruz.

Çalışmalarınızda kolaylık ve başarılar dilerim

Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
Editör

PRESENTATION

Dear Readers;

We are in your presence with the 23th issue. Unfortunately, our web-site was attacked and so we decided to change its name and address. Could you please kindly inform our colleagues about this unfortunate event?

The new address of our journal is given in a link in Ardahan University's domain as www.dergikaradeniz.com; www.dergikaradeniz.net; and www.dergikaradeniz.org. In the new address, you can achieve both the archival documents as well as the new articles to be published in the new issues.

We are glad that our journal is increasingly receiving attention in many countries and that many more academics are sending articles to us. Thus, we limited the content of our journal with language – culture and literature.

Within the scope of the TÜBİTAK project named “Dergipark”, every article published by the journal is given a DOI number. The papers sent to us are scanned for plagiarism with a programme called, “Turn It In.Com”. By this way, all the papers sent to us will be filtered and accepted worldwide with a better scientific reputation.

We congratulate the academicians who have attained new titles and pay tribute to those who have passed away.

We wish you a bright period of success.

Associate Professor Erdoğan ALTINKAYNAK
Editor

ПРЕДИСЛОВИЕ

Уважаемый читатель,

Перед вами 23-ий номер нашего журнала. Наш интернет-адрес и домен находится в руках у нежелательных лиц. В связи с этим, мы поменяли наше имя и адрес. Прошу Вас уведомить ваших друзей о случившемся.

Войти на новый адрес нашего журнала www.dergikaradeniz.com; www.dergikaradeniz.net; www.dergikaradeniz.org можно через электронный адрес Ардаганского университета. Здесь расположены все архивы и нужны для Вас материалы.

Уважаемый Г. Г. Левин скончался после того, когда мы получили его статью для издания. Его последняя статья размещена на страницах этого номера нашего журнала.

Мы довольны тем, что наш журнал заслужило одобрение во многих странах и ежедневно получаем ещё больше научных статей. В связи с этим содержание журнала ограничили материалами по языковедению, культуре и литературе.

Статьи, которые подготовлены в рамках проекта “Dergipark” финансируемых Тубитакком, обозначены номерами DOI. Доступ ко всем документам можно осуществлять по системе “Turn It In.com”.

Эти монеты становятся доступными на международном уровне и более престижными. Учёным желаю высоких научных достижений, царствованием всемирным деятелям общественных наук, покинувших нас.

С уважением,

Доцент Доктор Эрдоган АЛТЫНКАЙНАК
Редактор журнала

OB İSTORİİ NASKALNOY NADPİSİ REKİ OLEKMY
OLEKMA NEHRİ CİVARINDAKİ KAYA YAZILARININ TARİHİ
HISTORY OF ROCK INSCRIPTIONS AROUND OLEKMA RIVER

Левин Герасим Герасимович*

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается проблема ленско-прибайкальских рунических надписей. Дается краткая характеристика истории изучения ленско-прибайкальских надписей. Анализируется особенность на скальной рунической надписи, обнаруженной в местности Крестьях на территории Олекминского заповедника.

Ключевые слова: ленско-прибайкальские надписи, якутский язык, древнетюркский язык.

ÖZET

Bu makalede Lena ve Baykal nehirlerinin etrafındaki runik yazıları ile ilgili problemler ele alınıyor. Bu çevredeki bulunmuş runik yazılarının üzerine tarihi çalışmaları ve çalışmaların karakteri anlatılıyor. Olekma Milli Ormanlığının ve Krestyah yerleşkesinin çevresindeki kayalarda bulunmuş runik yazılarının özelliklerinin analizi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Dili, Yakut Dili, Lena – Baykal Yazıtları. Runik, Analiz

ABSTRACT

In this article, issues related to the runic inscriptions around Lena and Baikal rivers are dealt with. The characteristics of historic studies on these inscriptions are also defined. An analysis of runic inscriptions discovered in the rocks around Krestyah settlement and Olegma National Forestry is also made.

Key Words: Old Turkish, Yakutsk Language, Lena-Baikal Inscriptions, Runic, Analysis

Проблема исследования ленско-прибайкальских рунических надписей вызывает большой интерес не только тюркологов, но и историков, языковедов. В настоящее время особого внимания заслуживает проблема изучения на скальных рунических надписей рек Лена, Олема, Марха, Синяя и рунических надписей на различных предметах, деревянных строениях, обнаруженных на территории Якутии.

В 30-40 гг. XX в. Отдельные вопросы изучения рунических надписей Байкала и Средней Лены затрагивались в работах финских ученых К. Доннера, М. Рясанена,

---

* . доктор филологических наук, доцент-исследователь, Северо-Восточный федеральный университет им. М.К. Аммосова, Россия, Якутск.

якутского этнографа Г.В. Ксенофонтова, якутского лингвиста П.А. Ойунского, советского тюрколога С.Е. Малова и др.

В 50-60 гг. XX в. проблемой изучения ленско-прибайкальских надписей занимались А.П. Окладников, А.Н. Бернштам, И.И. Барашков, Н.К. Антонов и др. В их работах было отмечено, что предки якутов древности пользовались каким-то неизвестным руническим письмом, близким к орхоно-енисейскому письму.

В 90-х гг. XX в. исследование ленско-прибайкальских надписей возобновилось. Были изучены наскальные писаницы рек Олекма, Токко, Чара, Синяя, Марха, Буотама. Исследование также проводилось по поиску рунических надписей и знаков на мелких предметах, старинных постройках XVII-XVIII вв. В результате поисковых работ были обнаружены ранее неизвестные рунические надписи на скалах рек Марха, Олекма, Синяя, также на различных предметах древности.

В данной статье мы попытаемся анализировать особенность одной необычной рунической надписи, которая была найдена в местности Крестях I.

Н.Н. Кочмар, ученый, изучавший петроглифы Якутии, писал, что «писаница Крестях I расположена на правом берегу р. Олекмы, в 285 км. от устья, на левом приустьевом мысу Крестях» (Кочмар, 194, с. 89). Эта писаница была открыта в 1897 г. Н.А. Виташевским. Повторно исследовалась в 1970-1972 гг. – Н.Д. Архиповым, 1972 – А.Н. Алексеевым и А.И. Мазиным, в 1974 – 1979 гг. – А.Н. Алексеевым и Н.Н. Кочмаром. На 30-35 метровом скальном монолите темно-серого цвета исследователями выделено 12 плоскостей со 134 рисунками. А.И. Мазин обнаружил и описал на писанице 50 изображений, А.Н. Алексеев и Н.Н. Кочмар дополнительно описали еще 84 рисунка (Там же). В материалах археологических экспедиций в научных отчетах нигде не отмечены факты обнаружения среди рисунков писаницы Крестях I, Токко, Баасыный и др. рунических или руноподобных надписей.

В 2003 г. в бассейне р. Олекмы проводились тюркологические экспедиционные работы. В течение месяца экспедиция Якутского госуниверситета изучала наскальные рисунки и знаки. Были обследованы писаницы Токко, Баасынай, Ыртыкы, Курун, Крестях 1, 2, 3. В местности Крестях I экспедиция обнаружила ранее неизвестную руническую надпись. Об этой находке в дневнике руководителя экспедиции А.М. Дьяконова записано следующее: *«В местности Крестях I экспедиция работала 2 дня, повторно были исследованы наскальные рисунки. На второй плоскости скалы нами обнаружена руническая надпись, состоящая из 6 знаков орхоно-енисейского типа. Руны написаны охрой темно-синеватого оттенка. Общий профиль рунических знаков отмечается слабо. Высота рунических знаков составляет 25-30 см., общая длина надписи 100 см. Первый знак (слева направо) **b** – палатальный согласный (мягкий), второй знак **d** – палатальный согласный (мягкий), третий знак – **g**, четвертый знак – **ii** (гласный), пятый знак – **lt**, шестой знак – **p**. Предварительная расшифровка надписи на основе древнетюркского языка **üb üdgü ... altyp** - “дош. дом хороший .... получив».*

Согласно документам Музея письменности университета, прорисовки и фотографии этой рунической надписи были отправлены российским и зарубежным тюркологам. Однако ответы ученых были не утешительными. В своих письмах они, отмечая важность научной проблематики, воздержались дать конкретный ответ по поводу научной ценности крестяхской надписи. Причиной тому были некачественные

фотографии. Видимо, еле заметные очертания знаков в фотографиях ввели ученых мужей в заблуждение. Некоторые специалисты попросили прислать более качественные фотографии и детальные прорисовки надписи.

В 2012 г. международная экспедиция университета, с целью изучения наскальных надписей и рисунков бассейна реки Олекмы, проводила поисковые работы в местностях Токко, Тяня, Баасынай, Ыртыкы, Курун, Крестях 1, 2, 3. В результате научных работ были зафиксированы более 90 рисунков и 3 ребусовидных надписей. Также была обнаружена известная нам руническая надпись из Крестях I.

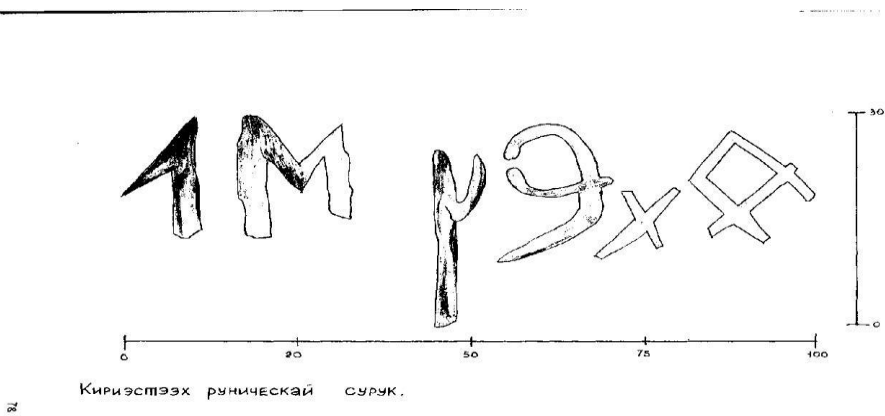

Рис. 1. Прорисовка рунической надписи в местности Крестях I.

Детальное изучение этой надписи выявило следующие моменты:

1. На второй плоскости вблизи рисунков выявляются очертания рунической надписи, состоящей из 6 графем. По всей вероятности, вторая часть надписи отсутствует или испорчена.

2. Мы зафиксировали 6 рунических знаков орхоно-енисейского типа. Руны написаны краской темно-синеватого оттенка. Очертания знаков отмечаются очень слабо. Состав краски неизвестен.

3. Высота графем составляет 24-30 см., общая длина надписи 100 см.

4. Первый знак (по классическому типу) **b** – согласный палатального типа, второй знак **d** – согласный палатального типа, третий знак **g** - согласный, четвертый знак **ü** – гласный, пятый знак **lt** – сочетание согласных, шестой знак **p** - согласный. Внизу надписи имеется рисунок молящего человека или сакральный знак.

5. Предварительная расшифровка надписи (на основе древнетюркского языка):

1 версия: **äb ädgü ... altyp** в досл. «жилище хороший .... получив...».

2 версия: **bädügü altyp** в досл. «титул воина ... получив».

3 версия: **bädügü ältip** в досл. «большого (зверя) ... утащив..».

Дальнейшее изучение наскальных рунических и руноподобных надписей Олекмы, Мархи, Средней Лены выявило, что крестяхская находка имеет заметное отличие от ленско-прибайкальских надписей. Во-первых, палеография надписи сильно отличается от других синских, мархинских, среднеленских рунических надписей. Её знаки близки к классическим графемам енисейской письменности; во-вторых, специфический характер нанесения знаков говорит о том, что эту надпись начертили люди, владеющие азами древнетюркского рунического письма. Обычно в наскальных надписях Якутии, кроме классических рунических знаков, всегда выявляются необычные тамгообразные знаки. В некоторых случаях их очень трудно различить от рисунков и сакральных знаков. В-третьих, размер надписи также заметно выделяется от своих классических вариантов. Также нужно заметить, что темноватая краска крестяхской надписи сильно отличается от красно-ярких и темно-синих красок других наскальных рисунков и надписей.

В настоящее время крестяхская находка является единственной наскальной надписью, выполненной классическими руническими знаками. На территории Якутии подобных наскальных надписей больше нет. История надписи, по всей вероятности, имеет прямое отношение к древним тюркским племенам, их приходу на территорию Якутии.

А.И. Гоголев в работе «Якуты» пишет: «В исторических преданиях якутов сохранился один сюжет о племени кыргызы. В нем рассказывается о том, что во времена прибытия на Среднюю Лену предков якутов с юга здесь жило племя кыргызы с лошадьми и рогатым скотом. Они были немногочисленны. Также как якуты устраивали праздник ысыах. Лицо покойника покрывали брюшным жиром лошади, затем клали его в выдолбленное дерево и уносили в лес. После поминок умершего снаряжали всем необходимым и сжигали. Это называлось у них «положили его кости». Кыргызы впоследствии вымерли, не оставив потомства». (Гоголев, 1993, с. 38).

По всей видимости, в исторических преданиях якутов упоминаются енисейские тюрки, древний народ, проживавший в районе Саяно-Алтая. Енисейские тюрки являются древними предками современных алтайцев, тувинцев и хакасов. Как известно, они владели азами древнетюркского письма. Свои письмены исторического и биографического характера енисейские тюрки оставили на многочисленных каменных изваяниях. В тюркологической науке этот язык известен под термином язык енисейских памятников или язык енисейских тюрков. Сходство лексического состава языка енисейских тюрков с якутским языком составляет – 75% (Левин, 2013, с. 394).

По поводу датировки крестяхской находки сказать что-либо конкретное очень сложно. Однако палеография надписи показывает, что надпись относится к более древнему этапу развития тюркской рунической письменности. В этой связи мы вынуждены обращаться к научным выводам археологов, сделанным в монографических работах и научных статьях.

А.Н. Алексеев отмечает, что «находки предметов тюркской культуры свидетельствуют о том, что в VI-VIII вв. н. э. народы Якутии имели взаимоотношение с тюркским миром Сибири и не находились в стороне от масштабных исторических событий, происходящих в Восточной и Центральной Азии» (Алексеев, 1996, с. 7).

Исходя из вышеизложенных фактов, следует предположить, что первые тюркоязычные предки якутов пришли на территорию нынешней Якутии по реке Олекме в конце V вв. н. э. Именно они оставили на скалесту необычную надпись на древнетюркском наречии. Можно допустить мысль о возможности проникновения малочисленных тюркоязычных племен по реке Олекме. Может быть, эти племена позднее растворились среди тунгусских или якутских племен.

Таким образом, крестяхская руническая надпись требует к себе пристального внимания со стороны не только тюркологов, но и историков и филологов.

Литература:

1. Алексеев А.Н. Древняя Якутия: железный век и эпоха средневековья. – Новосибирск, 1996. – 96 с.
2. Гоголев А.И. Археологические памятники Якутии позднего средне-вековья (XIV - XVII вв.). – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1990. – 192 с.
3. Кочмар Н.Н. Писаницы Якутии. – Новосибирск, 1994. – 262 с.
4. Левин Г.Г. Исторические связи якутского языка с древнетюркскими языками VII-IX вв. (в сравнительно-сопоставительном аспекте с восточно-тюркскими и монгольскими языками). – Якутск, 2013. – 439 с.

ÖĞRETMENLERİN İNTERNETE YÖNELİK TUTUMLARI VE EĞİTSEL İNTERNET KULLANIM ÖZ –YETERLİK İNANÇ DÜZEYLERİ**TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS INTERNET AND THEIR LEVEL OF SELF – EFFICIENCY BELIEFS TOWARD USE OF INTERNET IN EDUCATION****ОТНОШЕНИЕ ПЕДАГОГОВ К ИНТЕРНЕТУ И УРОВЕНЬ ПРИМЕНЕНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ИНТЕРНЕТА**

Refik BALAY
Ahmet KAYA
M. Nezir ÇEVİK

ÖZET

Bu araştırmada öğretmenlerin internete yönelik tutumları ve eğitsel internet kullanımına yönelik öz - yeterli inançları araştırılmıştır. Araştırma Siirt il merkezinde görevli 290 öğretmen üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak internete yönelik tutum ve eğitsel internet kullanım öz - yeterli inanç ölçeği kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde bağımsız gruplar için t testi, tek yönlü varyans analizi ve pearson korelasyonu kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin internete yönelik tutumlarında cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun yanında branş ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine bağlı olarak internete yönelik tutumlarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Son olarak öğretmenlerin, eğitsel internet kullanım öz – yeterliği inançlarının cinsiyet, yaş, branş ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İnternet, İnternete yönelik tutum, Eğitsel internet öz – yeterli inancı.

ABSTRACT

In this research, attitudes of teachers towards internet usage and their self – efficacy to educational internet usage has been investigated. The research was made on 290 teachers working in Siirt center. In the research, internet attitude and self–efficacy perception scale of educational internet usage has been used as data collection tool. In the conclusion of the research, independent sample t-test, one way analysis of variance, and Pearson Correlation were used. According to research findings, there is no significant difference among teachers' attitudes towards internet in terms of gender and age variables. However, it has been found that there is a significant difference among teachers' attitudes towards internet depending on the branch and daily internet usage. Lastly, self – efficacy perceptions of teachers related to educational internet usage are significantly differentiated depending on variables of gender, age, branch and daily internet usage time.

Key Words: Internet, Attitude toward internet, Educational internet, self – efficiency belief.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается отношение педагогов к интернету и уровень применения воспитательного интернета. Исследование было проведено в г. Сиирт. В нём принимали участие 290 педагогов. В исследовании были применены методы отношения педагогов к интернету и уровень применения воспитательного интернета. Для анализа данных были применены тесты видов t, односторонние и pearson korelasyon. По итогам исследования было установлено, что отношение педагогов к интернету относительно пола не меняется. Однако найдена разница в применении интернета по времени и специальностям. В конечном счёте было установлено, что отношение педагогов к интернету и уровень применения воспитательного интернета среди педагогов разного возраста, пола и специальности в значительной стпени отличается.

Ключевые слова: Интернет, отношение к интернету, воспитательный интернет, способности.

Giriş

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında hızla gelişen teknoloji ve özellikle de bilgisayarlar yaşantımıza sınır tanımaz bir hızla girmekte ve her alanda köklü değişikliklere neden olacak yenilikleri beraberinde getirmektedir. Günümüz koşullarında teknolojinin eğitime etkisi üzerine durulurken ilk akla gelen bilgisayar ve bilgisayar teknolojisinin kullanımıdır (Çelik ve Bindak, 2005: 27). Bilgisayarla birlikte internet ise tüm teknik alanlarda sınırsız ve durdurulamaz bir yaygınlık içindedir. Bilgi çağında internetle özdeşleşen bilgisayar, bir anlamda hızla gelişen teknolojinin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Dünya üzerinde bulunan bütün bilgisayarlar; şahsi bilgisayarlardan, çok kullanıcıli sistemlere kadar, dünya üzerinde nerede olursa olsun, internet aracılığı ile iletişim kurabilmektedir. İnternet teknolojisi ile dünyanın farklı yerlerinde bulunan öğrenciler arasında bağlantılar kurulmakta ve öğrenimleriyle ilgili her türlü bilgi paylaşımı, yardımlaşma ve destek sağlanarak küresel öğrenme gerçekleştirilmektedir (McIsaac, 2002: 3).

Bilgisayar ve türevi teknolojilerin öğrenmenin gerçekleşmesinde katkısı eğitimin önemli araştırma konularından biri olmuştur. Bununla beraber internet eğitimsel amaçlar için kullanılmakta ve internetin çağdaş eğitim uygulamalarında kullanılması hızla yaygınlaşmaktadır. Eğitimin bireyselleştirilmesi ve öğrenmenin zaman ve mekândan bağımsız kılınması amacıyla yönelik olarak internet kavramı önem kazanmış; internet tabanlı eğitim ve e-öğrenme kavramları üzerinde yoğunlukla durulmaya başlanmıştır. Son zamanlarda ise internetin eğitimde, öğretmenler ve öğrenciler tarafından daha etkili kullanılması yönündeki çalışmalar yapılmaktadır. İnternet tabanlı eğitimin başarıya ulaşmasını etkileyen öğelerden birisin de öğrenme ortamında yer alan öğretmenlerin ve öğrencilerin interneti kullanabilme yeteneklerine ait kendi görüşleridir (Gündüz ve Özdiñç, 2008: 1043).

İnternetin öğretmen ve öğrenciler tarafından kullanılması, İnternet üzerinden metin, ses, görüntü ve video formatındaki verilerin iletilebilmesini, ayrıca her türlü bilginin kurumların ve bireylerin paylaşımına sunulmasını olanaklı kılmıştır. İnternette çok sayıda bilgi kaynağı, kullanılabilir pek çok araç ve yararlanılabilecek pek çok hizmet vardır. Kuruluşların internete bağlanmasının iki ana nedeni; internetin yararlı bilgilere dünya çapında bir bağlanabilirlik ve erişim sağlaması ve internete bağlanmanın, özel bir geniş

bölge ağı kurmaktan daha ucuza mal olmasıdır. Konuya birey açısından bakıldığında ise internetin milyonlarca insanın birbirleriyle iletişim kurup verileri, bilgileri paylaşmasına izin vermesi, günlük yaşamda eğitim yaşamında ve iş yaşamında geniş olanaklar ve büyük kolaylıklar sunmasıdır (Tavşancıl ve Keser, 2002: 81).

İnternetteki bu hızlı gelişime paralel olarak, diğer alanlarda olduğu gibi, eğitim alanında da değişim ve gelişimin aynı hızla gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitim alanında değişimin ve gelişimin gerçekleşmesi çok sayıda faktöre bağlıdır. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri öğretmendir. Çünkü öğretmen, eğitime anlam ve ruh veren, onu fonksiyonel, etkili ve verimli kılarak eğitim sürecini yöneten ve eğitim öğretim ortamında bilgi teknolojilerini yönetecek ve öğrenciyle bilgi teknolojileri arasındaki bağlantıyı gerçekleştirecek önemli bir işleve sahiptir (Oral, 2004: 2).

Bilgiyi üreten toplumların yaşamlarını etkin bir şekilde sürdürebilmeleri için teknolojiye hızlı değişimleri yaşantılarında hissettirmeleri gerekmektedir. Örneğin günümüzde bilişim teknolojilerinde çok popüler olan internet kavramı baş döndürücü bir hızla gelişmektedir. İnternet, kelime anlamı olarak bakıldığında, Interconnected set of Networks yani birbirine bağlı bilgisayar ağları kelimelerinin İngilizcelere kısaltılmış bir kelimedir. İnternet, nükleer bir savaş sırasında pek çok bilgisayarın zarar görmüş olabileceği olasılığı göz önünde bulundurularak böyle bir ortamda haberleşmeyi mümkün kılacak bir sistem fikrinden doğmuştur (www.internetnedir.net).

İnternet'in en güçlü özelliği kuşkusuz iletişim amaçlı kullanılmasıdır. Farklı mekânlardaki insanlar bireysel ya da grup olarak projeler yürütebilir, fikir alışverişinde bulunabilir (Karahana ve İzci, 2005: 2). İnternet, dünya üzerinde mevcut milyonlarca alt ağın birbiriyle ortak bir protokol çerçevesinde iletişim kurmasını ve birbirlerinin kaynaklarını paylaşmasını sağlayan iki ya da daha fazla yerel ya da geniş alan ağı arasında kurulan kaynak kümesidir.

İnternetin Hayatımızdaki Yeri

Günümüzde internet, hayatımızın içerisine hızla yerleşmiş ve herkesin kullanımına sunulmuştur. Artık insanlar internet üzerinden çoğu işlerini daha kolay ve hızlı bir şekilde halledebilmektedir. Bankaya gitmeden para transferi yapabilmekte, borç ödeyebilmekte, fatura yatırabilmekte, döviz - hisse senedi alıp satabilmektedir. Ayrıca tüm bu işlemleri ücretsiz ya da çok küçük miktarlar ödeyerek gerçekleştirebilmektedirler. Her türlü sektörden işletmeler, eğitim kurumları devlet kurumları internet üzerinden daha geniş bir kitleye ulaşabilmektedir. İnternet alışveriş dünyası için de bir fırsattır. Üreticiler ve satıcılar internet üzerinden tüm dünyaya ürünlerini sunabilme olanağı bulmuştur. Ayrıca tüketiciler internet üzerinden her türlü ürünü ayrıntılı olarak inceleyip online sipariş verebilir ve kapısına kadar getirebilmektedir (Milliyetçi, 2008: 16).

İnternet günümüzde yeri ve önemi tartışılmayacak kadar büyük bir ağ haline geldi. Zararı ve yararı tartışılacak bir konu olsa da artık internet sayesinde farklı toplum ve farklı görüşlerin sanal ortamda bir araya gelip birbirleriyle iletişime geçtiğini görmekteyiz. Böylece farklı kesimler gerçek düşünceleriyle konuşup tartışabiliyorlar. Tüm bunlar artık devletlerin silahı haline gelmiş televizyon kanallarının yoksun olduğu bir niteliktir. Bu tartışmalarda bazen önemli şeyler fark etmemize, bazen toplumda bilinç oluşturmaya, bazen insana sihirli bir parmak gibi bir tıkla bilgiyi milyarlarca insana ulaştırma imkânı sunar (Yıldırım, 2012: 1).

İnternetin hayatımızdaki yerini şu şekilde belirtebiliriz ki: artık, hemen hemen hepimizin hayatında internetin belirli bir varlığı söz konusudur. İş adamları için iş dünyasının nabızı internet ortamında tutulurken, yatırımcılar, yatırımları ile ilgili tüm gelişmeleri internet üzerinden takip edebildikleri gibi, yatırımlarını internet ortamında yöneten kişilerin sayısı da oldukça fazladır. İnternet ortamında eğitimin de yeri vardır, pek çok öğrenci ve de öğretmen, ders çalışmak, ödev yapmak, araştırmalarda bulunmak için internet ortamını etkin olarak kullanmaktadır. İnternetin hayatımıza etkileri, birçok kuruluşun ise yaşam kaynağı niteliğindedir. Şöyle ki: internetin, çok kısa sürede milyonlarca insana; yani hedef kitleye ulaşması dolayısı ile pek çok kampanyanın ve haberin nabızı internet ortamında tutulmaktadır. Dünyanın diğer ucunda bulunan bir ülkede yaşanan bir gelişmeyi, internetin hayatımızdaki yeri sayesinde hemen öğrenebilmemiz de zaten, internetin hayatımızdaki önemini, en açık şekli ile göz önüne sermektedir (www.ebidunya.com).

İnternet ve Eğitim

Günümüzde internet üzerinden eğitim kavramı, uzaktan eğitim adı ile yavaş yavaş eğitim sistemimiz içerisinde kendine yer bulmaktadır. Artık eğitim, öğrencinin öğretici ile birebir olarak yüz yüze etkileşiminden çok, internet ağı üzerinden bilgisayarlara dayalı bir yapıda sanal sınıflar içerisinde oluşmaya doğru gitmeye başlamıştır. Öğrenciler her türlü kaynağa, ister sanal kütüphanelerden ister diğer bilgi kaynaklarından rahatlıkla ulaşabilmekte ve dünyanın neresinde olursa olsun eğitimlerini aksatmadan alabilmektedirler. Ayrıca interneti görsel olarak ta kullanabilmekte, ses ya da video kanalları ile de sanal etkileşim içerisine girerek eğitimlerine katkıda bulunabilmektedirler (Milliyetçi, 2008: 19).

İnternet tabanlı eğitim fırsat eşitliğini sağlayan önemli bir araç olarak da görülebilecek bir olgudur. Bu düşünce ile toplumun her bireyine bilişim teknolojileri ile eğitim verilmeli ve yurdun her köşesinde bilişim devrimi oluşturulmaya çalışılmalıdır. Yalnız bu teknolojinin kullanılabilmesi için öğrencilerin ve de öğretmenlerin belirli bir bilgisayar eğitiminden geçirilmesi gerekmektedir ve bunun karşılanamaması bu gelişmeleri sekteye uğratacak en önemli engellerden birisi olarak görülebilir. Çağımız bundan birkaç yıl öncesinde tahmin bile edilemeyecek olan çok büyük teknolojik gelişmelere tanıklık etmektedir. Önümüzdeki yıllar da günümüzün çok daha ilerisindeki gelişmelere tanık olacaktır. Bu gelişmelere kapılarını açan ve bireylerini bu yönde eğiten ülkeler geleceğin gelişmiş ülkeleri kategorisinde değerlendirileceklerdir (www.egze.com).

İnternete Yönelik Tutum

Tutum, diğer insanlar, durumlar ve fikirler ile ilgili tepkilerimizi, düşüncelerimizi ve fikirlerimizi açıklamanın temelini oluşturur (Bordens ve Horowitz, 2002: 162). Başka bir ifadeyle Tutum, öğrenme ile kazanılan bireyin davranışlarına yön veren, karar verme sürecinde taraf olmasına neden olan bir duyuşsal özelliktir. Bir nesneye ya da olaya karşı geliştirdiğimiz bir tutum olumlu ise o nesneye karşı alacağımız kararlar olumlu, eğer tutumumuz olumsuz ise kararlarımızın da olumsuz olma olasılığı vardır (Ülgen, 1995: 12).

Bilgisayarların eğitim ortamında kullanılması bilişsel, duyuşsal ve psikomotor düzeylerde davranış kazandırılabilmesini amaçlamaktadır. Bilgisayar destekli sistemler, öğretimde belirlenen davranışları kazandıran ve öğretimi değerlendirme aşamasında kullanılan önemli araçlardır. Bilişsel düzeyde bilgisayar ortamları bilginin organize edilip yorumlandığı yaratıcılığın problem çözme becerileri ile birleştirildiği ortamlar, duyuşsal

düzeydeki ortamlar ise tutumsal davranışların kazandırıldığı ortamlardır (Katırcıoğlu ve Kazancı, 2002: 227).

Öğretmenlerin internet kullanımına yönelik tutumları denildiğinde, internetin amacı ve kullanım alanları hakkında duygu, düşünce ve davranışları kastedilmektedir. Çağımızın vazgeçilmez iletişim ve öğretim aracı haline gelen internetin faydalı ve verimli kullanılabilmesi için öncelikle öğretmenlerin internete yönelik tutumlarının bilinmesi gerekmektedir. Eğitim teknolojisinin en önemli öğelerinden birisi öğrenciler diğeri de öğretmenlerdir. Eğitimde etkililiği ve verimliliği sağlayacak öğrenme ve öğretme süreçlerini tasarlamak, uygulamak, değerlendirmek eğitim teknolojisinin temel görevlerinden biridir (Alkan, 1997: 28).

Sanders ve Morrison - Shetlar (2001) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin internete yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırmacı kız öğrencilerin erkek öğrencilere yönelik daha olumlu bir tutum eğiliminde oldukları belirtilmektedir. Tavşancıl ve Keser (2002) tarafından yapılan çalışmada farklı bölümlerde okuyan öğretmen adaylarının internete yönelik tutumları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda interneti her gün kullanan öğrencilerin tutum puanı ortalaması en yüksek olandır ve interneti kullanım sıklığı ile internet kullanma tutum puanları arasında pozitif bir ilişki vardır. Diğer yandan, bir bilgisayara sahip öğrencilerin olmayanlara göre internet kullanımına yönelik olarak daha olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmüştür.

Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnancı

Öz-yeterlik, bireyin verilmiş bir görev ya da davranışı başarılı bir şekilde gerçekleştirebilme inancı, kişisel algı yeteneğidir (Downey, 2006: 210). Öz-yeterlik algısı Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı'nda öne çıkan ve daha sonra çeşitli alanlarda yapılan araştırmalarda sıklıkla kullanılan önemli bir kavramdır. Öz-yeterlik, bireyin farklı durumlarla baş etme, belli bir etkinliği başarma yeteneğine, kapasitesine ilişkin kendini algılayışıdır, inancıdır, kendi yargısıdır (Senemoğlu, 2009: 231). Bandura'ya göre öz-yeterlik kişinin herhangi bir bağlamda istenen sonuçları ortaya çıkarabilecek davranışları başarılı bir biçimde yapabileceğine olan inancıdır (Bandura, 1986). Bir başka görüşe göre ise öz-yeterlik, bireylerin kendileri için bir amaç belirlemelerini, bu amaçlara ulaşmak için ne kadar çaba göstereceklerini, amaçlarına ulaşmak için karşılaştıkları zorluklara ne kadar süre dayanabileceklerini ve başarısızlık yaşarlarsa, bu başarısızlık karşısındaki tepkilerini etkilemektedir (Akkoyunlu, Orhan ve Umay, 2005: 3).

Öz-yeterlik algısı yüksek insanlar yeteneklerine yüksek derecede güven duygusuyla yaklaşırlar ve kendilerini uğraştıran zor görevlerden kaçmak yerine üstesinden gelmek için çaba gösterirler. Bu kişiler başarısızlık söz konusu olursa hemen sonrasında kendilerini toparlarlar. Özyeterlik algısı düşük insanların ise motivasyonları düşüktür ve seçerek uğraştıkları amaçlarında daha az sorumluluk alırlar. Bir zorlukla veya herhangi bir engelle karşılaştıklarında kişisel yetersizlikleri devam eder ve nasıl başarıya ulaşılabilirim sorusuna odaklanmadan ziyade bunun zıttı bir sürü sonucu düşünürler (Bandura, 1994'den aktaran Çetin 2008: 102).

İnternet öz-yeterliği kişinin internette bilgiye ulaşma, gezinme, araştırma yapma gibi uygulamalar ya da karşılaşılan problemlerin çözümü gibi daha karmaşık konulardaki yeteneklerine inancı olarak tanımlanabilir (Eastin ve Labrosa, 2000). İnsan davranışlarının tanımlanmasında öz yeterlik önemli bir veridir. Öz-yeterliğe ilişkin bütün bu görüşlerden öz yeterliğin bir işte gerek duyulan performansı etkilediğini, karşılaşılan zorlukların aşılması

noktasında önemli olduğunu ve dışsal unsurlardan çok içsel süreçlerle yakından ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu açılarından bakıldığında öğretmenlerin öz-yeterlik inançlarının onların mesleki başarı düzeyleri ile ilişkilendirilmesi kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Tuncer ve Özüt, 2012: 1086).

Öğretmenlerin interneti öğretim amaçlı kullanabilmeleri onların bilgi ve iletişim teknolojileri açısından ne düzeyde oldukları, karşılaştıkları sorunları çözme noktasında ne kadar başarılı oldukları ve internete yönelik algılarının ne düzeyde olduğu, açıklığa kavuşturulması gereken araştırma konuları arasındadır. Bu nedenle araştırmanın amacı, öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemek olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz – yeterlik inanç düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir.

Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançları ne düzeydedir?
- 2) Öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
- 3) Öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançları
  - a) Cinsiyetlerine,
  - b) Branşlarına,
  - c) Günlük internet kullanma süresine,
  - d) Yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Siirt il merkezinde bulunan okullarda görev yapan öğretmenlerin internete yönelik tutumları ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, betimsel ilişkisel tarama modelinde bir araştırmadır. Betimsel tarama modeli olayların, varlıkların, grupların, mevcut durum ve özelliklerini kendi koşullarında betimlemeye ve incelemeye çalışan bir araştırma modelidir (Kaptan, 1998: 53). Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar 2005: 183). İlişkisel tarama modelleri ise; iki ve daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim varlığını belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri için kullanıldığından bu araştırma için uygun görülmektedir.

Evren ve Örneklem

Araştırma 2012–2013 eğitim - öğretim yılında Siirt il merkezinde görev yapan 290 öğretmenden oluşan çalışma grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda seçkisiz olarak belirlenen 330 öğretmene anket dağıtılmış, 302 anket geri dönmüş, bunlardan 290 tanesi analizlerde kullanılmıştır. Anketlerin geri dönüş oranı % 91.5, analizlerde kullanılan anket oranı ise % 87.8 olarak hesaplanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama araçları olarak iki ölçek ve bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlere Kişisel Bilgi Formu, İnternete Yönelik Tutum Ölçeği (Kıyıcı, 2003) ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnançları Ölçeği (Şahin, 2009) uygulanmıştır. Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından literatür taraması yapılarak ortaya çıkartılmış, araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet, yaş durumları gibi demografik bilgileri ile bilgisayarının olup olmadığı, günlük ortalama kaç saat internet kullandıkları, interneti en çok hangi amaçla kullandıkları gibi bilgisayar ve internet kullanımları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Hazırlanan bu form yardımıyla öğretmenlerden bilgi alınmaya çalışılmıştır.

Berberoğlu ve Çalıköğlü (1991) tarafından geliştirilen “Bilgisayar Tutum Ölçeği“, Kıyıcı (2003) tarafından “İnternete Yönelik Tutum Ölçeği” olarak uyarlanmıştır. Kullanılan ölçekteki olumlu maddeler için, “Hiç Katılmıyorum” 1, “Kısmen Katılmıyorum” 2, “Orta Derecede Katılıyorum” 3, “Çoğunlukla Katılıyorum” 4 ve “Tamamen Katılıyorum” 5 şeklinde puanlama yapılırken, olumsuz maddelerde “Hiç Katılmıyorum” 5, “Kısmen Katılmıyorum” 4, “Orta Derecede Katılıyorum” 3, “Çoğunlukla Katılıyorum” 2 ve “Tamamen Katılıyorum” 1, olacak şekilde puanlama tersine çevrilmektedir. Bu ölçek 5’li likert tipinde ve tek faktörlü bir ölçek olup, ölçekten elde edilen puan yükseldikçe internete yönelik olumlu tutumun arttığı kabul edilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.83’tür.

Araştırmada kullanılan bir diğer veri toplama aracı ise, Şahin (2009) tarafından geliştirilen “Eğitsel İnternet Kullanımı Öz-Yeterlik İnançları Ölçeği”dir. Ölçek, 5’li Likert tipe geliştirilmiş olup, 28 maddeden oluşmakta ve tek boyutludur. Ölçeğin derecelendirilmesi ve puanlanması “Yetersizim” 1, “Kısmen Yeterliyim” 2, “Yeterliyim” 3, “Oldukça Yeterliyim” 4, “Tamamen Yeterliyim” 5 puan şeklindedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, öğretmenlerden toplanan veriler ile yapılmıştır. Ölçeğin, Cronbach Alfa ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.96 olarak bulunmuştur. Buna göre çalışmada kullanılan ölçme araçlarının yüksek derecede güvenilir olduğu ileri sürülebilir.

Veri Analizi

Araştırmada toplanan veriler, bilgisayar ortamında SPSS 16 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öğretmenlerin kişisel bilgilerine ait veriler aritmetik ortalama ($\bar{X}$), yüzde (%) ve frekans (f) değerleri dikkate alınarak yorumlanmıştır. İnternete yönelik tutum ve eğitsel internet kullanım öz – yeterlik inancı puan ortalamaları bağımlı, diğer değişkenler bağımsız olarak ele alınmıştır. Aritmetik ortalamaların aralığını belirlemek amacıyla 5 sütun 4 aralık mantığından hareket edilmiştir. Bu aralığın değeri $4/5=0.8$ ’dir. Buna göre: 1.00-1.79: Hiç katılmıyorum ve Yetersizim, 1.80-2.59: Kısmen katılmıyorum ve Kısmen yeterliyim, 2.60-3.39: Orta derecede katılıyorum ve Yeterliyim, 3.40-4.19: Çoğunlukla katılıyorum ve Oldukça yeterliyim, 4.20-5.00: Tamamen katılıyorum ve Tamamen yeterliyim şeklinde yorumlanmıştır. Yapılan normalite testinde verilerin normal dağıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin internete yönelik tutumlarını ve eğitsel internet kullanım öz-yeterliklerini değerlendirmek için bağımsız örneklem t-testi, branşa, günlük internet kullanım süresine ve yaş değişkenlerine göre öğretmenlerin internete yönelik tutumlarını ve eğitsel internet kullanım öz - yeterliklerini değerlendirmek için tek yönlü varyans analizi, farkın anlamlı bulunması durumunda Tukey HSD, iki değişken arasındaki

ilişkinin yönünü ve şiddetini hesaplamak için pearson korelasyon yapılmış ve sonuçlar =0.05 düzeyinde test edilmiştir.

Bulgular

Öğretmenlerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

Kişisel bilgi formuyla elde edilen bilgiler dikkate alınarak öğretmenlerin cinsiyeti, yaşı, okul türü, branşı ve mesleki kıdemine ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	148	51.0
	Kadın	142	49.0
Yaş	30 yaş ve altı	144	49.7
	31-40 yaş arası	116	40.0
	41-50 yaş arası	18	6.2
	51 ve üzeri	12	4.1
Okul Türü	İlkokul	69	23.8
	Ortaokul	64	22.1
	İmam Hatip Ortaokul	26	9.0
	Lise	131	45.2
Branş	Sınıf öğretmeni	70	24.1
	Branş öğretmeni	220	75.9
Mesleki Kıdemi	0-5 yıl	143	49.3
	6-10 Yıl	74	25.5
	11-19 Yıl	58	20.0
	20 Yıl ve Üzeri	15	5.2
TOPLAM		290	100

Tablo 1’in incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılan 290 öğretmenin 142’si (%49.0) kadın; 148’i ise (%51.0) erkektir. Ayrıca öğretmenlerin %24.1’inin, branşının sınıf öğretmenliği, %75.9’nun da alan öğretmenliği olduğu görülmektedir. Aynı tabloya göre öğretmenlerin mesleki kıdemi 0-5 yıl olanlar %49.3, 6-10 yıl 25.5, 11-19 yıl %20.0, 20 yıl ve üzeri hizmeti olanların ise %5.2 olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin görev yaptıkları okul türü ilkokul %23.8, ortaokul %22.1, imam hatip ortaokul %9.0 ve lisede görev yapan öğretmenler %45.2 dir. Son olarak ta öğretmenlerin %49.7’i 30 yaş ve altı, 40.0’i 31-40 yaş arası, %6.2’si 41-50 yaş arası ve %4.1’i ise 51 yaş ve üzeridir.

Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumları İle Eğitsel İnternet Kullanım Öz – Yeterlik İnançlarına İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz – yeterlik inançlarının aritmetik ortalama puan sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. İnternete Yönelik Tutum ve Öz – Yeterlik İnançları

Değişken	N	$\bar{X}$	ss	Min - Mak
İnternete yönelik tutum puan ortalaması	290	3.35	.607	1.88 – 5.00
Eğitsel internet kullanım öz-yeterlik puan ortalaması	290	3.33	.771	1.43 – 5.00

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin internete yönelik tutum puanları ortalamasının ($\bar{X} = 3.35$) olduğu görülmektedir. Bu değer ölçekte, “orta derecede katılıyorum” seçeneğine denk gelmektedir. Diğer yandan öğretmenlerin eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç düzeyi puanlarının ($\bar{X} = 3.33$) olduğu görülmektedir. Bu değer ölçekte, “yeterliyim” seçeneğine denk gelmektedir.

Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumları ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz– Yeterlik İnançları Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin internete yönelik tutumları ve eğitsel internet kullanım öz-yeterliği inançları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. İnternete Yönelik Tutum ve İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnancı Arasındaki İlişki

Değişken	İnternete yönelik tutum	İnternet kullanım öz-yeterlik inancı	P
İnternete yönelik tutum	1	.362	
Eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inancı	.362	1	.000

Tablo 3’te görüldüğü gibi öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz – yeterliği inançları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($R = .362$, $P = .000 < .05$). Bu veriye göre öğretmenlerin internete yönelik tutumları orta düzeyde arttığında, eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançları da orta düzeyde bir artış göstermektedir.

Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumları ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnançlarının Cinsiyete İlişkin Bulguları

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre internete yönelik tutum ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç puanları t-testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. İnternete Yönelik Tutum ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnancının Cinsiyete İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişken	Grup	n	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
İnternete yönelik tutum	Erkek	148	3.41	.627	288	-1.67	.095
	Kadın	142	3.29	.582			
Eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inancı	Erkek	148	3.47	.811	288	-3.18	.002
	Kadın	142	3.18	.701			

Tablo 4'te görüldüğü gibi cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin internete yönelik tutumlarında anlamlı bir farka neden olmadığı bulunmuştur ($t = -1.67, p = .095 > .05$). İnternete erişim konusunda cinsiyet ayrımının azaldığını, kadınların da erkekler kadar rahat şartlarda internete erişebildikleri ortamların sağlandığı söylenebilir.

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin, eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançları ortalamasının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farka neden olduğu bulunmuştur ($t = -3.18, p = .002 < .05$). Buna göre, erkeklerin eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç düzeyleri ($\bar{X} = 3.47$) kadın meslektaşlarından ($\bar{X} = 3.18$) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumları ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnançlarının Branşa İlişkin Bulguları

Öğretmenlerin branşlarına göre internete yönelik tutum ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç puanları t-testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. İnternete Yönelik Tutum ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnancının Branşa İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişken	Grup	n	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
İnternete yönelik tutum	Branş	220	3.40	.637	288	-2.33	.020
	Sınıf Öğrt.	70	3.20	.476			
Eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inancı	Branş	220	3.41	.786	288	-3.03	.003
	Sınıf Öğrt.	70	3.09	.671			

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenlerin sınıf ya da branş öğretmeni olma durumuna göre internete yönelik tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t = -2.33, p = .020 < .05$). Bu bulgulara göre branş öğretmenlerinin internete yönelik tutum

ortalamaları ($\bar{X} = 3.40$), sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X} = 3.20$) anlamlı düzeyde daha yüksektir

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin sınıf ya da branş öğretmeni olma durumuna göre eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t = -3.03, p = .003 < .05$). Buna göre branş öğretmenlerinin ($\bar{X} = 3.41$) eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç düzeylerinin, sınıf öğretmenlerine ($\bar{X} = 3.09$) oranla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumları ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnançlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine İlişkin Bulguları

Öğretmenlerin günlük ortalama kaç saat internet kullandıklarına göre internete yönelik tutum ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç puanlarının değişip değişmediği tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. İnternete Yönelik Tutum ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnancın Günlük İnternet Kullanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Saat	N	$\bar{X}$	S	Varyansın	Kareler	sd	Kar	Fa		
						er		eler			
						mi					
İnternete yönelik tutum	0-2 saat	216	3.28	.575	Gruplar arası	5.32	3	1.774	5.003	.002	1-3
	3-5 saat	56	3.49	.587							
	6-8 saat	15	3.74	.814	Grup içi	101.41	28	.355			
	9 saat ve üzeri	3	3.88	.963							
	Toplam	290	3.35	.607	Toplam	106.73	28	9			
Eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inancı	0-2 saat	216	3.24	.720	Gruplar arası	10.08	3	3.362	5.935	.001	1-3
	3-5 saat	56	3.51	.883							
	6-8 saat	15	3.98	.536	Grup içi	162.00	28	.566			
	9 saat ve üzeri	3	3.52	1.278							
	Toplam	290	3.33	.771	Toplam	172.09	28	9			

Tablo 6'da görüldüğü gibi öğretmenlerin günlük ortalama kaç saat internet kullandıklarına bağlı olarak internete yönelik tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($F = 5.003, P = .002 < .05$). İnternete yönelik tutumlarında farklılığın hangi saatler arasında ortaya çıktığını belirlemek için yapılan Tukey testi sonucunda, söz konusu farkın, günlük 0-2 saat internet kullanan öğretmenler ile günlük 6-8 saat internet kullanan öğretmenler arasında meydana geldiği görülmüştür. Buna göre günde 6-8 saat ($\bar{X} = 3.28$) internet kullanan öğretmenlerin internete yönelik tutumları, günde 0-2 saat ($\bar{X} = 3.74$) internet kullanan öğretmenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin günlük ortalama kaç saat internet kullandıklarına bağlı eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarında da istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($F= 5.935$, $P= .001 < .05$). Eğitsel internet kullanım öz-yeterliği inançlarında farklılığının hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek için yapılan Tukey testi sonucunda, söz konusu farkın, günlük 0–2 saat internet kullanan öğretmenler ile günlük 6-8 saat internet kullanan öğretmenler arasında meydana geldiği görülmüştür. Bu bulgulara göre günlük 6-8 saat ($\bar{X} = 3.98$) internet kullanan öğretmenlerin günlük 0-2 saat ($\bar{X} = 3.24$) internet kullanan öğretmenlere göre eğitsel internet kullanım öz-yeterlilik inançları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Öğretmenlerin İnternete Yönelik Tutumları ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnançlarının Yaşa İlişkin Bulguları

Öğretmenlerin yaşa göre internete yönelik tutum ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç puanlarının değişip değişmediği tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. İnternete Yönelik Tutum ve Eğitsel İnternet Kullanım Öz-Yeterlik İnançının Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Yaş	N	$\bar{X}$	S	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
Tutum	30 yaş altı	144	3.36	.614	Gruplar arası	.884	3	.295	.796	.497	---
	31–40 yaş	116	3.34	.596							
	41–50 yaş	18	3.49	.617	Grup içi	105.85	286	.370			
	51 ve üzeri	12	3.14	.634							
	Toplam	290	3.35	.607	Toplam	106.73	289				
Öz-yeterlik	30 yaş altı	144	3.44	.698	Gruplar arası	5.770	3	1.923	3.307	.021	1-4
	31–40 yaş	116	3.23	.827							
	41–50 yaş	18	3.40	.971	Grup içi	166.32	286	.582			
	51 ve üzeri	12	2.86	.406							
	Toplam	290	3.33	.771	Toplam	172.09	289				

Tablo 7’de öğretmenlerin internete yönelik tutumlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F= .796$, $P= .497 > .05$). Bulgular yakından incelendiğinde anlamlı farklılık olmamasına rağmen öğretmenlerin yaşa göre internete yönelik tutumlarının ($\bar{X} = 3.14$) ile ($\bar{X} = 3.49$) arasında değiştiği anlaşılmaktadır.

Tablo 7’e göre öğretmenlerin eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($F= 3.307$, $P= .021 < .05$). Farkın hangi yaş grupları arasında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD testi sonucunda, söz konusu farkın, 30 yaş ve altında olan öğretmenler ile 51 yaş ve üzerinde olan öğretmenler arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre 30 yaş ve altında olan

öğretmenlerin ($\bar{X} = 3.44$) eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının, 51 yaş ve

üzerinde olan öğretmenlerden ($X = 2.86$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarını çeşitli değişkenlere göre belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada elde edilen bazı önemli sonuçlar şöyle özetlenebilir:

Öğretmenlerin sınıf içi, sınıf dışı eğitim-öğretim amaçlı tüm etkinlikleri gerçekleştirebilmeleri için internete yönelik tutumlarının ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının yüksek düzeyde olması gerekmektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin internete yönelik tutumlarının “orta derecede katılıyorum” seçeneğine, eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançları ise, “yeterliyim” seçeneğine denk geldiği saptanmıştır. Bu sonuçlar öğretmenlerin internete yönelik tutum ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inanç düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle, öz-yeterlik kavramının deneyim ile birlikte arttığı düşünüldüğünde, internetin düzenli ve sağlıklı kullanımının internete yönelik tutumu da artırdığı söylenebilir. Çavuş ve Gökdaş (2006), tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının temel bilgisayar becerileri ve internet kullanımını kapsamında aldıkları eğitimin, mesleklerindeki başarı ve öz-yeterlik inançlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Araştırmada ulaşılan diğer bir önemli sonuç ise öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançları arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişkinin olduğu; bu bağlamda öğretmenlerin, internete yönelik tutumlarının olumlu yönde artmasına bağlı olarak, eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının da arttığı görülmektedir. İnterneti eğitsel anlamda kullanmaya yönelik öz-yeterlik inançları yüksek olan öğretmenlerin, internet tabanlı etkinliklere daha fazla yer verdikleri söylenebilir. Bireylerin bilgisayara karşı öz-yeterlik inançlarının düşük olmasının nedenlerinden birinin bilgisayar kullanımındaki deneyimsizlik ve internete yönelik tutum eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Buradan hareketle, öğretmenlerin internette daha fazla zaman geçirmeleri ve bu konuda daha fazla deneyim sahibi olmalarının, internete yönelik tutumlarını artırdığı; bunun da onların eğitsel internet kullanım öz-yeterlilik inançlarını artırdığı ileri sürülebilir.

Öğretmenlerin internete yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ancak eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının cinsiyet değişkenine göre erkek öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sonucu destekleyen araştırmalar da bulunmaktadır (Yenilmez, Turgut, Anapa ve Ersoy, 2011; Tekinarslan, 2008; Gündüz ve Özdiç, 2008; Çelik ve Bindak, 2005). İnternete erişim konusundaki cinsiyet ayrımının tamamen ortadan kalkmamış olması kadınların internete yönelik tecrübelerinin artmasını engellemektedir. Öğretmenlerin internet kullanımında cinsiyet faktörünün giderek azalacağı ve farkın ortadan kalkacağını destekleyen çalışmalar da mevcuttur (Çavuş ve Gökdaş, 2006; Gezer ve Sevim, 2006; Tavşancıl ve Keser, 2002).

Öğretmenlerin internete yönelik tutumlarının branş değişkenine göre branş öğretmenlerinin lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Alan yazında bu sonucu destekler çalışmalara rastlanmıştır (Çavuş ve Gökdaş, 2006; Gezer ve Sevim, 2006; Tavşancıl ve Keser, 2002). Elde edilen sonuçlara bakıldığında branş öğretmenlerinin

internete yönelik tutumlarının, bilgisayara ve internete ilgi duyma noktasında sınıf öğretmenlerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. öğretmenlerin sınıf ya da branş öğretmeni olma durumuna göre eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarında da istatistiksel olarak branş öğretmenlerinin lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Alan yazında bu sonucu destekler çalışmalara rastlanmıştır (Yenilmez ve diğerleri, 2011; Tekinarslan, 2008; Gündüz ve Özdiñ, 2008). Bu durum branş öğretmenlerinin interneti derse yönelik hazırlık ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde, sınıf öğretmenlerine göre daha fazla kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç öğretmenlerin internete yönelik tutumları ile eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği'dir. Alan yazında bu sonuçları destekler çalışmalara rastlanmıştır (Çavuş ve Gökdaş, 2006; Gezer ve Sevim, 2006; Tavşancıl ve Keser, 2002; Yenilmez ve diğerleri, 2011; Tekinarslan, 2008; Gündüz ve Özdiñ, 2008). Elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin bilgisayar ve internet başında geçirdikleri zaman arttıkça internete yönelik tutumları ve eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançları artmaktadır. Katılımcıların internete yönelik tutumlarının olumlu olması, internetin öğretim amaçlı kullanımına yönelik olumlu bir algının oluşmasında etkili olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin internete yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Alan yazında bunu destekler çalışmalar bulunmaktadır (Çavuş ve Gökdaş, 2006; Gezer ve Sevim, 2006; Tavşancıl ve Keser, 2002). Ancak eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarının yaş değişkenine, göre 30 yaş ve altında olan öğretmenler lehine anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Alan yazında da bunu destekler çalışmalara rastlanmıştır (Yenilmez ve diğerleri, 2011; Tekinarslan, 2008; Gündüz ve Özdiñ, 2008). Bu sonuçlara göre genç öğretmenler teknolojiyi daha hızlı takip etmekte ve derse yönelik hazırlıkta internet ve internet uygulamalarını daha sık kullanmaktadır. 51 yaş ve üzerindeki öğretmenlerle karşılaştırıldığında, 30 yaş ve altındaki öğretmenlerin, eğitim-öğretim faaliyetlerinde interneti daha cesaretle kullandıkları söylenebilir. Teknolojideki hızlı değişimle birlikte genç öğretmenler geleneksel öğretim yöntemlerinden vazgeçip bilgisayar destekli öğretim yöntemlerini tercih ederken, 51 yaş ve üzerindeki öğretmenlerin interneti bilgi edinme amacına yönelik kullanımda daha çekingen davrandıkları; bunun da onların eğitsel internet kullanım öz-yeterlik inançlarını zayıflattığı ileri sürülebilir.

İnternet doğru planlanıp kullanıldığında oldukça yararlı olabilen bir veri kaynağıdır. Günümüzde internet, bilgiye ulaşma ve bilgiyi ulaştırma anlamında önemli bir kaynak olmuştur. Bu kaynaktan en çok faydalanabilecek kişiler, eğitim-öğretim faaliyetleriyle birinci derecede ilgili olan öğretmenlerdir. Öğretmenlerin bilişim teknolojilerinden en üst seviyede faydalanmaları, bu teknolojileri yerinde ve yararlı şekilde kullanmaları öğrencileri de bu teknolojiyi kullanma noktasında teşvik edecektir. Öğretmenlerin yetiştirildikleri kurumlarda bilgisayar ve internet becerilerinin geliştirilerek teknolojiye yönelik tutumlarının artması, onların internet kullanım öz-yeterlik inançlarını da olumlu yönde etkileyecektir. Bu nedenle öğretmenlerin internet kullanımına yönelik olumlu tutumlarının geliştirilmesinde, internete ulaşabilme olanaklarının ve internetten eğitsel olarak faydalanabilecekleri portal sayısının artırılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Cevat: (1997). *Eğitim Teknolojisi*. Genişletilmiş beşinci baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- AKKOYUNLU, Buket, ORHAN, Feza, ve UMay, Aysun: (2005). Bilgisayar Öğretmenleri İçin Bilgisayar Öğretmenliği Öz-Yeterlik Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 1–8.
- BANDURA, Albert: (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- BORDENS, Kenneth Staff & HOROWITZ, Israel Albert: (2002). *Social Psychology, Second Edition*. Mahwah, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Incorporated, p 177.
- ÇAVUŞ, Hayati ve GÖKDAŞ, İbrahim: (2006). Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin internetten yararlanma nedenleri ve kazanımları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* 3 (2), 56–78.
- ÇELİK, Halil Coşkun ve BİNDAK, Recep: (2005). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin bilgisayara yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 27–38.
- ÇETİN, Barış: (2008). Marmara Üniversitesi Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlik Algılarının İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 101–114.
- DOWNEY, JAMES: (2006). Measuring General Computer Self-efficacy: The Surprising Comparison of Three Instruments in Predicting Performance, Attitudes, and Usage. *Proceedings of the 39th Hawaii International Conference on System Sciences*, 8, 210–210.
- EASTIN, Matthew S. & LAROSE, Robert: (2000). Internet self-efficacy and the psychology of the digital divide. *Journal of Computer Mediated Communication*, 6 (1). 11.04.2013 tarihinde <http://jcmc.indiana.edu/vol6/issue1/eastin.html> adresinden indirilmiştir.
- GEZER, Burcu ve SEVİM, Yelda: (2006). Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin internet kullanımlarının mesleki gelişimlerine etkisi (Elazığ ili örneği), *Fırat Üniversitesi, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 1 (5), 79–84.
- GÜNDÜZ, Şemseddin ve ÖZDİNÇ, Fatih: (2008). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin internet öz-yeterlikleri*. 8th international educational technology conference. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskişehir, Turkey, 6–9 Mayıs
- KAPTAN, Saim: (1998). *Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri*. Ankara: Tekişik Web Ofset Tesisleri.
- KARAHAN, Mehmet ve İZCİ Eyüp: (2005). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanım Düzeyleri ve Beklentilerinin Değerlendirilmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 150. 10.04.2013 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/150/karahan_izci.htm adresinden indirilmiştir.
- KARASAR, Niyazi: (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- KATIRCIOĞLU, Hikmet ve KAZANCI, Mübeccel: (2002). Biyoloji öğretiminde bilgisayar kullanımının öğrenci tutumuna etkisi. *Eğitim bilimleri ve Uygulama dergisi*, 1 (2), 225-233.

KIYICI, Gülbin: (2003). *İnternet Destekli Öğretimin Enstrümental Analiz Dersinde Öğrenci Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Fen Bilimlerin Enstitüsü.

MCISAAC, Marina Stock: (2002). *Global Distance Education: Anadolu University's Rise To Prominence*. Acık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumunda sunulan bildiri. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 23–25 Mayıs.

MİLLİYETÇİ, Özcan: (2008). *Mesleki Ve Teknik Eğitim Veren Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin İnternete Yönelik Tutumları İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ORAL, Behçet: (2004). *Öğretmen Adaylarının İnternet Kullanma Durumları*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulan bildiri. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, 6–9 Temmuz.

SANDERS, Diana W. & MORRISON-SHETLAR, Alison I: (2001). Student Attitudes Toward Web- Enhanced Instruction In An Introductory Biology Course. *Journal of Research on Computing in Education*, 33 (3), 251–263.

SENEMOĞLU, Nuray: (2009). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (15. basım) Ankara: Pegem Akademi.

TAVŞANCIL, Ezel ve KESER, Hafize: (2002). İnternet Kullanımına Yönelik Likert Tipi Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Eğitim bilimleri ve Uygulama dergisi*, 1 (1), 79-100.

TEKİNARSLAN, Erkan: (2008). Faculty Of Education Students'attitudes Toward Internet And Implications For Online Learning. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 67–82.

TUNCER, Murat ve ÖZÜT, Aytaç: (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eğitsel İnternet Kullanımına Yönelik Öz Yeterlik İnançları. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7 (2), 1079–1091.

ÜLGEN, Gülten (1995). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Bilim Yayınları

YENİLMEZ, Kürşat TURGUT, Melih ANAPA, Pınar ve ERSOY, Mehmet: (2011). *İlköğretim Matematik Öğretmeni Adaylarının Eğitsel İnternet Kullanımına Yönelik Öz-Yeterlik İnançları*. 5th International Computer ve Instructional Technologies Symposium. Fırat University, Elazığ, 22-24 September.

YILDIRIM, Abdullah: (2012). *İnternetin Hayatımızdaki Yeri*. 10.04.2013 tarihinde <http://www.siirkolik.net/denemeler/12972-internetin-hayatimizdaki-yeri.asp> adresinden indirilmiştir.

<http://www.internetnedir.net/>

<http://www.ebidunya.com/teknoloji/bilgi-teknolojileri-teknoloji/internetin-hayatimizdaki-yeri-ve-internetin-hayatimize-etkileri.html> adresinden indirilmiştir.

İnternette Eğitim. 15 Mayıs 2013, <http://www.egze.com/internet/>

ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ АЛТАЙСКОЙ КУЛЬТУРЫ**ALTAY KÜLTÜRÜNÜN FELSEFİ BOYUTLARI****PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE ALTAI CULTURE****Danil I. Mamayev*****АННОТАЦИЯ**

В статье раскрывается идея формирования экологического сознания цивилизованного человечества на основе традиционной алтайской доктрины. Традиционные основания становления современного этнокультурного пространства Евразии рассматриваются как условия политической стабильности и социального прогресса. Традиционные знания, по мнению автора, являются информационным комплексом невидимых взаимодействий человека с окружающей средой, и в процессе исторического развития формируются как свод традиций и обычаев.

Ключевые слова: алтайская традиционная философия, традиционные знания, священные земли, Тенгри, ноосфера

ÖZET

Bildiride geleneksel Altay Doktrini'ne dayalı modern insanın ekolojiksel bilincin oluşumu açıklanmıştır. Avrasya'nın modern etnik ve kültürel alanında geleneklerin oluşmasının temelleri, siyasi istikrarın ve sosyal gelişmesinin şartları olarak nitelenmiştir. Yazara göre geleneksel bilgiler insanın çevresi ile yaptığı gözle görülmez temasların bir bütünüdür ve tarihsel gelişmelerde gelenek ve adetlerin bir oluşumu olarak meydana gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Altay geleneksel felsefesi, geleneksel bilgiler, kutsal topraklar, Tengri, noosfera.

ABSTRACT

The idea of formation of ecological consciousness of civilised mankind on the basis of the traditional Altaic doctrine is revealed in article. The traditional bases of formation of modern ethno-cultural space of Eurasia are considered as a condition of political stability and social progress. Traditional knowledge, according to the author, is an

---

* Мамыев Данил Иванович, директор Каракольского (этно) природного парка «Уч Энмек», руководитель общественной организации «Школа Экологии Души «Тенгри»; с. Онгудай, Республика Алтай, Россия.

Mamayev Danil I., the director of ethno-natural park «UchEnmek», the head of public organization (NGO) "School of Ecology of the Soul "Tengri"; v. Ongudayj, Republic Altai, Russian Federation.

information complex of invisible interactions of the person with environment, and in the course of historical development they are formed as the arch of traditions and customs.

Key Words: Altai Traditional Philosophy, Traditional Knowledge, Sacred Lands, Tengri, the Noosphere

Я всегда удивлялся тому, что все «мировые» религии вроде бы говорят об одном и том же, но почему-то друг друга они не признают. Позже мне пришлось услышать высказывание церковного служителя, который говорил: «религии отличаются друг от друга своими догмами». Догма - это веками «застывший» свод правил поведения, когда-то, кем-то объявленный, не допускающий его обновления, исправления, новой трактовки.

Современная цивилизация направлена на стандартизацию всего – от внешней формы одежды и поведения до человеческого мышления и его культуры. Но стандарту может подлежать только мертвое, чуждое Природе – лишённое жизни, движения, внутреннего света. Природа не терпит стандартности и однообразия. В природе царствует принцип единства во всем многообразии форм.

Нас, коренных жителей Алтая, иногда в каком-либо философском споре «загоняют в тупик» тем, что, мол, все признанные религии, культуры имеют четко отработанные законы-догмы. В современном мире отсутствие догм воспринимается как «молодость» и не зрелость культуры. И стараясь доказать свою «зрелость», мы как дети, лезем вон из кожи, чтобы унифицировать свою культуру под сегодняшние догмы-постулаты. Стараемся придумывать какие-то «объединяющие» правила, слова, понятия, совершенно не подозревая, что нас отличает от других культур именно отсутствие догм. И это отличие – наша ценность. В нем заложена наша этническая задача, если хотите, божественное предначертание: научить людей жить без догм, без «правил», жить каждым днем, признавая все и научиться жить, не отрицая чего-либо и кого-либо, научиться жить, воспринимая все таким, как оно есть и быть «здесь и сейчас». Уметь видеть и ценить здесь и сейчас происходящее, а не жить прошлым, которого уже нет или будущим, которого пока еще нет!

Мне кажется – это требование времени. Это начало подготовки человеческого сознания и мышления к тому, что каждый человек ценен как носитель информации. Это правила сосуществования людей будущего: признание права на жизнь каждого. Право БЫТЬ. В будущем будет ценен каждый человек, вернее «свет» каждого человека. Каждый человек должен «гореть, светиться своим светом». Общественные правила также должны позволять, чтобы каждый человек «светился своим светом». В прошлые века или поколения не требовалось от каждого отдельного света. Достаточно было энергии-света этноса, общества, группы людей. «Делай как все». Это девиз прошлого технократического общества, общества стандартов. Но в связи с изменениями, произошедшими в космических планах, потребность в такой «грубой» форме энергии-света в наступающем веке отпадает. Наступающий век требует более «тонкой» энергии. Это значит, что будут иметь значение действия, знания, мысли каждого человека. Человек не будет страдать за «деяния» общества, государства, этноса. Ребенок не будет нести бремя родителей. В этом веке уже нельзя будет «отсидеться» за спинами других, прикрываясь усредненными законами общества, государства. В этом веке нет необходимости «уходить» в скиты, пещеры.

Потребность наступающего века в «светящихся» личностях, живущих и действующих в обществе разнообразия, а значит в отсутствии догмы. Образно говоря, контрольный пункт качества конвейера развития человека в наступающем веке будет установлен на свет: *не светящиеся объекты будут отправлены на переплавку.*

Поэтому, сегодняшняя система обучения и воспитания должна быть ориентирована на личностные качества. Будущая планета должна пополниться еще 6 миллиардным спектром человеческого света в дополнение сотням тысяч и миллионам спектров животного и растительного мира. И только тогда планета земля засветится всеми видами Радуги Жизни.

И в этом наступающем веке, требующем от человека и планеты Земля новых взаимоотношений, знание и духовная культура коренного населения Алтая будет востребована. Станет необходимой в различных «спектрах». Алтайская культура, отодвинутая на обочину цивилизации, наподобие придорожного камня, и пролежавшая там века, дождалась своего часа исполнения космической задачи. Эта культура становится актуальной особенно сейчас, когда опасность экологической катастрофы максимальна, когда появляются совершенно новые понятия о строении и взаимосвязи мира, когда человечество стоит у порога нового тысячелетия с новым знанием. Эту культуру необходимо понимать как проявление природных законов, как проявление мысли и энергии Алтая. Эта культура в своей духовной основе содержит этические и моральные нормы человеческого сознания и мыслей человеческого общежития, необходимых Миру сегодня и в будущем. Эти нормы проявлены в нескольких понятиях.

В алтайской духовной культуре есть понятие: «у каждого человека есть свой бог» (кажы ла Кижы кудайлу). Это означает, что каждый человек ценен своей индивидуальностью и у каждого своя функция-задача. Это понятие позволяло алтайцу совершать религиозный обряд самому, без каких-либо «посредников». Алтаец сам выбирает место закладки тагыла (алтаря), сообразно своему «световому спектру». Энергетический потенциал выбранной точки на поверхности земли, где совершается обряд, должен соответствовать энергетическому потенциалу человека. Такое место выбирается не по каким-то конкретным правилам, а чутьем, сердцем. И никто другой не сможет ему подсказать место. В таком месте человек, пользуясь энергетической силой этой местности, вибрация которой по своей частоте соответствует его собственным, но по амплитуде намного выше его, многократно усиливает свою мыслеформу и создает своеобразный «канал» общения. Каждому человеку соответствует только ему соответствующее место. И поэтому, ни шаманы, ни ярлыкчи никогда не были руководителями в религиозной деятельности алтайца. Он всегда совершает свой обряд в одиночку так, как он ощущает энергетику этого места. Так как ОН понимает. Такой подход также экологически закономерен, как закономерен рост кедра или лиственницы на склоне, где все деревья одной и той же породы, но при этом вы не найдете двух одинаковых. Потому что каждая точка земли, на котором они растут, по-разному источает «энергию» или по-разному «вибрирует». Эта разность проявляется во внешнем образе дерева.

Такое понятие в корне меняет смысл сегодняшних массовых молитв. Просто представить трудно какие флюиды взаимно поглощающих энергий могут рождаться в местах группового ритуала. И они практически не управляемые. Ведь каждый человек приходит на такое мероприятие со своими взглядами, понятиями,

проблемами. Хотя с точки зрения алтайской философии на ритуал приходят не для вылечивания своих болезней, или решения своих проблем, а чтобы благословлять Алтай и всю Вселенную – Тенгри, отдавать излишек положительных, гармонизирующих энергий. Если у человека нет чего-то в излишке, то он, как бы ни старался, не сможет этоотдавать. Это закон природы. Возможно, религиозные массовые мероприятия где-то допустимы и воспринимаемы, но и функция таких мероприятий, их целевое воздействие направлено совершенно на другие объекты и имеют другие цели. А значение и функция алтайской традиции направлены на формирование и гармонизацию природных сил матери Земли и Тенгри отца.

Алтай является важной акупунктурной точкой планеты, играющей роль ее «пуповины». В связи с этим, для данной территории обособлена человеческая индивидуальность. Для нас противоестественны коллективные ритуалы. И поэтому-то мы алтайцы не «можем объединиться». По сути дела, это нам даже и не свойственно. Потому что мы пытаемся объединиться в понимании европейской цивилизации, хотим объединить свой этнос европейскими понятиями и методами. Ведь под «объединением» европейский менталитет всегда подразумевает некую общность, во главе которой должен стоять кто-то один или, по крайней мере, «избранные». В такой системе индивидуальные качества человека, его функциональная значимость не воспринимается. Поэтому такая система «хороша» для управления людьми, но не в управлении природными силами их гармонизации. Для природы необходимы индивидуальные качества каждого человека, так же, как имеет значение форма иглы, воткнутой в акупунктуру тела человека для точечного массажа, материал, из которого она изготовлена, и даже её температура. Алтаец, совершающий обряд – это та же игла, выполняющая функцию активатора определенной точки организма Планеты и гармонизатора ее взаимодействий с Тенгри (Вселенной). И поэтому, Алтаю нужна только его традиционная культура, как бы ее ни называли: шаманизмом, язычеством, бурханизмом, и т.д., хотя мы были и остались Тенгрианцами. Именно в его (Тенгрианства) традиционной форме философии, воспринимающей каждого человека как «байлу» (священный); дающей право каждому человеку на индивидуальность не только в бытовой жизни, но и в религиозной. И поэтому, стоит призадуматься тем людям, которые в последнее время под видом «объединителей» алтайского этноса, миссионерствуют на Алтае. Не разрушаем ли мы данное нам Творцом? Так ли важна Алтаю «объединенная» традиция, по-армейски унифицированная и конвейерно стандартизированная, выхолощенная духовно как армейский устав?

Понимание каждого человека как «байлу» (священный) подразумевает под собой еще несколько незыблемых понятий, своего рода заповедей. Во-первых, это понятие дает право принимать каждого человека как дар божий, как продукт творения. Значит, человек не имеет права осуждать деяние другого человека. Осуждая другого человека, человек осуждает Бога сотворившего его. Нет права не только осуждать, но и разрушать его внутренний мир, его веру в бога. И в этом смысле то миссионерство, которое заполонило Алтай, и те миссионеры, которые различными способами стараются найти своих сторонников среди коренного населения, ведут экологически опасную игру. Им кажется, что раз аборигены Алтая совершают обряды по-разному и разрозненно, не имея единого шаблона, то это значит, что нет в них определенного верования и жизненной философии. Если нет, то их можно привлечь «на свою

сторону»: сделать их христианами, иеговистами, буддистами, мусульманами. Эти люди, представляющиеся «миссионерами от Бога» не могут осознать, или, овеянные кажущимися благими намерениями, не хотят понять, что делают самое страшное: разрушают Миры, сотворенное Создателем. Миры, основанные на едином принципе единства и разнообразия, представленные алтайским духовным Кредо: всему есть Время, Мера и Значение. В алтайской философии это трактуется так: «даже если ты молишься богу, то знай меру».

Разрушение внутреннего мира человека аналогично тому, когда начинают разрушаться клеткивнутри организма, являющиеся основными носителями его жизненной энергии, связанные друг с другом единым принципом, но имеющие разные функции или задачи. Ведь каждая клетка «несет» Своё, так же как и человек существует по отношению к Галактической структуре Космоса в единственном числе. Или это то же самое, когда желудок нашего организма скажет сердцу: ты не так работаешь, и твоя работа мне не нравится, давай я стану на твое место. Современному религиозному деятелю, обремененному политическими понятиями и государственными шаблонами, невдомёк, что отсутствие шаблонности

– это не отсутствие единства, а природная закономерность. Единство – это не то, что все должны действовать везде и всюду одинаково по объединенному принципу. Как абориген Алтай может совершать одинаковые обряды в Кош-Агаче, в Чуйской долине или в Караколе? Это не возможно и экологически опасно. Так как ландшафтная среда этих участков земли различна. Законы природы, действующие там, их энергетика, по своим характеристикам (Дух места) отличны друг от друга. И «говорить» с ними надо, соответственно, различными ритуалами или способами. В ином случае можно вызвать экологическую катастрофу. И поэтому, на первый взгляд, с точки зрения этнографа или историка воспитанных на условностях единообразия или шаблонности культур, кажется, что Алтай населяют различные народы: тубалары, теленгиты, алтайцы, и т.д. Но с точки зрения экологических законов, это стандарт или эталон по гармоничностичеловеческой культуры в природной среде, учитывающее мельчайшие изменения и различия ландшафта. *Это один народ, одна культура, имеющее единого Бога в лице Алтай, выполняющие единую задачу по гармонизации различных «органов» в теле Алтай.* Они отличаются друг от друга только «функцией»: кто-то «врач по желудку», кто-то «по почкам и сердцу» Алтай. Это различие ландшафтной среды проявлено через различия в форме обрядов и обычаев.

И поэтому, хочется сказать религиозным и политическим деятелям, что если Вы действительно веруете в Создателя, то не пытайтесь переделать сотворенное им. Не пытайтесь догматизировать эту культуру. Это аналогично тому, что засадить весь Алтай одной породой деревьев, одним видом цветов и сделать один вид рельефа. Человеческий грех не в том, что съел «яблоко», а в том, что мы не пытаемся и не хотим расти соразмерно росту Тенгри - Вселенной. Грех - это то, что хотим Мир изменить под свое понимание. Хотим, чтобы другие стали такими же, как Я. Если я мало знаю, то пусть все знают мало. Тогда моё незнание и не способность Творить не будет заметна. Тенгри (Бог) это не тот, который решает быть или не быть, а тот который Понимает всех. Который каждому поступку или действию может найти объяснение или отвести «полку» в своей библиотеке. Богом невозможно стать, бога можно только понять. И понять можно единственным данным нам способом – способом сравнения и нахождения между разными явлениями схожести (но не

различия); сравнивая различные культуры, различные понятия. Мы даже белое и черное понимаем в сравнении. Величие Солнца и его света воспринимается в сравнении с ночной темнотой. И кто нам скажет, что важнее: черное или белое? А что будет, если мы все начнем одинаково одеваться, есть и пить, говорить и мыслить?? Ведь смысл нашей земной жизни в том, чтобы научиться сочетать черное с белым, плохое с хорошим, а не пытаться отрицать одну из половин. И научиться этому можно через наблюдение гармонии природной среды. Ведь красота природной среды именно в этом: в сочетании разнообразия видов ландшафтной среды и соответствия им их обитателей. Кто может сказать, что кривое дерево – это не красиво? Если только предположить, что стандарт красоты – стройность, и его сравнивать с другими стройными деревьями, то да. Но если рассматривать его в сочетании с формой рельефа, окружающего его, с видом растительности, расстилающейся под ним, с горизонтом, являющимся ему фоном, то это величие красоты!! Такое дерево может отдать под топор только лесник, не обладающий понятием гармонии. Про каменистую пустыню плохо сможет сказать только человек тот, который смотрит на землю с точки зрения потребителя. Только человек с узким понятием может сказать, что черное - это плохо. А попробуйте, не зная черного, объяснить, что такое белое? Мы даже людей, которые каждый в свое время попытались раскрыть эти основные принципы мироздания, сделали Богами. И теперь пытаемся каждый, в угоду своему узкому мировоззрению, сделать их белыми или черными, своими или чужими, молимся на них, вместо того, чтобы принять их Слова на веру и изменить самого себя. Трудиться не хотим. Лучше других заставить.

Понятие «байлу» обширно. И кто действительно понимает значение этого слова, не вправе осуждать другого человека и его деяния. Как говорят у алтайцев: «пусть Егоосудит Бог» («Кудайы ла оны билзин»). «Не суди, и не судим будешь». Поэтому алтайцы не были злобными, старались не высказывать свое внутреннее осуждение. И это внешнее молчание, к нашему великому сожалению, пришлыми культурами, в силу их экологической неграмотности, воспринималось и воспринимается как молчаливое согласие на их поведение на Алтае. На сегодняшний день многие аржаны, исконно традиционно используемые у коренного населения как «алтарь», как одно из мест для совершения обряда во имя гармонизации Духа воды, заставляются религиозными атрибутами, ничего не значащими для природы и земли. Также «осваиваются» перевалы. Эти люди не могут осознать, что для природной среды не важно, какой формы и величины сооружение там установлено. Эти атрибуты имеют какое-то значение только для человека желающего потреблять, захватывать, властвовать.

Все это говорит о том, что стать аборигеном не возможно. Им только нужно родиться, то есть иметь генетическую память или генетический опыт жизни. И поэтому, совершение аборигенных обрядов на Алтае, каких бы «книжек» ты не начитался, не поможет ни тебе, ни Алтаю. Функция другая. Для гармонизации природы Алтая нет необходимости заставлять ее разными религиозными атрибутами. Нет необходимости разрушать традиционную культуру под предлогом принесения ей более «правильного» и «благого». Не будем забывать, что «благими намерениями выстлана дорога в ад».

Сегодня многие приезжие гости Алтая просят и требуют «шамана». Но традиционный алтайский шаман (если можно его так называть, хотя сегодняшнее

понимание шамана современниками не соответствует более полному пониманию алтайского определения «Кам»), это не тот колдун, каким его воспринимают европейцы. И не тот «чародей», который развлекает толпу. Традиционный Кам стал колдуном уже вследствие изменения его менталитета европейской, потребительской цивилизацией. Тогда он стал колдуном, когда его знания и умения управлять природными силами во благо планеты, начали применяться в угоду человеческим потребностям: в достижении власти над другими, в достижении личной выгоды и уважения, и т.д. В наши дни традиционных Камов, чувствующих себя и воспринимающих свои поступки и мысли на планетарном уровне, становится все меньше и меньше. Потому что сегодня ум человеческий стал «коротким» (заметьте - не маленьким или узким); и в угоду понятию «разделяй и властвуй», единое мировое знание было разделено на религиозные течения, выполняющие более узкие задачи. Так же, как и философия была разделена на различные научные направления. И на сегодняшний день все они, «забыв» о своем едином происхождении, не только противостоят друг другу, но и взаимно искореняют, отрицают. Мы стали малограмотны и по отношению к природным взаимодействиям. Потому что не стало единого знания о природных законах. Потому что, даже аборигены в силу глобализации, стали незаметно для себя потребителями. Потребителями человеческих эмоций, потребителями человеческих проблем и невзгод. Потому что наших шаманов уже научили оценивать свою значимость по количеству посетителей, также как принято измерять работу больницы по количеству заполненных больничных коек, работу судов по количеству привлеченных и осужденных, и т.д. и т.д. И по этой причине все больше и больше становится экологических катастроф.

Потому что все больше и больше людей из коренного населения, обладающих традиционными знаниями, стараются применять эти знания в человеческих взаимоотношениях: в борьбе за власть, в осуждении друг друга, ради личных амбиций т.д. А это то же самое, как катать тесто асфальтовым катком: под видом раскатки теста можно сломать стол. Традиционное знание – это сгусток или результат знаний многих и многих поколений Предков, закодированных на уровне чувства, на уровне сердечного восприятия. И это невозможно описать ни в одной книге!!! Это дается только Сердцем, внутренним понятием. И поэтому знания и традиции коренных народов это не экзотика, как их воспринимает современность, а это культура, поддерживающая обмен информацией между человеческим обществом и планетой, а через нее и с космическими структурами. Это сгусток духовно-экологических знаний собранных многими и многими поколениями человечества о законах природы, о правилах поведения человека на планете Земля, о взаимосвязи человеческой мысли с космическими структурами, о важности человеческих отношений друг с другом. Это психическое знание, передаваемое из поколения в поколение, как алгоритм, сформировано на уровне магнитного поля Земли.

Если для современного человека, магнитное поле Земли только лишь защитный слой от «вредных» солнечных лучей, то для нас это Память и информационный трансформатор Земли. С одной стороны, всё, что происходит на Земле, начиная от мелких ссор и крупных конфликтов, и заканчивая землетрясениями и изменением климата, начинается на границе взаимодействия магнитного поля Земли с «внешним миром» космического пространства Тенгри. Какие энергии пришли с Тенгри и Солнца, и каким образом оно было воспринято Землей, так оно и отражается на всем

его пространстве: на его воздушной, водной и твердой оболочке, на животно-растительном мире и на людях. С другой стороны, для коренных народов, магнитное поле Земли это еще и память Земли, или еще, образно говоря, Память Предков. Древние культуры задолго до появления компьютера и магнитного носителя информации (флешки), умели записывать информацию на магнитное поле Земли и получать оттуда информацию о прошлых поколениях. В этом большую роль играют особые акупунктурные точки планетарного организма, называемые коренными народами «Священные земли». И по всей видимости, наши предки умели не только записывать информацию в магнитное поле Земли, но и управлять его свойствами. Например, уплотнять магнитную напряженность поля, закрывая доступ одним лучам, и наоборот, разряжая открывать доступ для других лучей. Или, например, зная значимость особого положения земной и магнитной осей планеты Земля, по отношению к ее орбите вращения вокруг Солнца, и зная его 26000-летние прецессионные и более короткие нутационные движения, люди, посвященные в эти знания, могли удерживать это положение в пространстве особыми «скрепами», создаваемыми посредством церемоний и ритуалов. Есть у алтайцев древнее понятие «поскользнулась пуповина человека». И эту болезнь ничем не вылечить, кроме как обратно поставить пуповину на место путем массажа. Сегодняшнее поведение магнитной оси планеты Земля – это ничто иное, как та же «поскользнувшаяся земная ось». Раз она «соскользнула» со своего обычного места, значит, изменились и все существующие взаимодействия. Нарушились старые привычные «связи». Появились новые социально-экономические и экологические проблемы. Первопричиной этой «отвязанности» земной оси может быть то, что к настоящему времени достаточно много нарушено Священных мест и разрушено огромное количество памятников наследия древних культур под видом их научного исследования современниками. При этом, часть этих сооружений как раз и являлись теми «скрепами», которыми закреплена ось планеты в стационарном положении в пространстве Тенгри. Свободная ось земли приходит в резонансное состояние в своем прецессионном движении. Колебания или отклонения от осевой линии становятся все больше, и недалеко то время, когда Земля может перевернуться....

Священные земли, кроме того, что выполняют роль «балансира» в планетарном движении, еще и выполняют роль аккумулятора и источника традиционного знания – Знания Предков. Как говорят: «все новое – это хорошо забытое старое». В священной долине Каракол нами были выявлены уникальные сооружения древних тюрков и скифов, которые были выстроены с глубоким знанием физики Земли (геофизики). Было обнаружено, что древние строители курганных захоронений, хоронили своих сородичей, согласовывая их кристаллическую решетку с решеткой Земли. При этом такое структурное соответствие кристаллов позволяло, по всей видимости, организовывать энергию человеческого Сознания с сознанием Земли. Проще говоря, наши далекие Предки тогда умели пользоваться магнитным полем Земли как компьютерным хард-диск, закачивая и скачивая оттуда информацию при помощи «флеш-памяти» в виде курганных захоронений на участке земли с особыми геолого-геофизическими свойствами, которых коренные культуры называют Священными землями. Сегодняшняя наука пока еще представляет магнитное поле Земли только как защитный слой Земли от «вредных» солнечных лучей... Для наших предков, как оказалось, это было еще и аккумулятором Знания, где записывалась вся история Земли и ее жителей. И это называли знанием Тенгри (Тенгрианство). При

помощи особых «акупунктурных» точек на земле наши предки не только получали знание, но и, возможно, регулировали напряженность магнитного поля Земли. Уплотняя, или наоборот, разрежая, управляли потоком солнечных лучей, т.к. солнечный луч для алтайцев и для всех коренных культур, это не только тепло и свет, но и информация. Почти все церемонии делаются именно с первыми лучами Солнца. При этом всегда разжигается огонь... Возможно не было такого культового разделения на огнепоклонников, солнцепоклонников и т.д., как его сегодня преподносит современная наука? Ведь по настоящее время у алтайцев всё это существует в едином комплексе как различные сферы Тенгрианства.

И поэтому, осознавая всю важность сохранения самобытной культуры для Алтая в плане поддержания его экологического и энергетического баланса; предвидя опасность духовно-экологической деградации традиционной культуры в результате разрушения ее пришлыми культурами и современной цивилизацией; понимая значимость традиционной культуры в происходящих уже глобальных планетарных изменениях и необходимость соответственного изменения человеческого сознания и мышления, в начале третьего тысячелетия коренными жителями Алтая была легализована Священная Каракольская долина. С одной стороны, она имеет государственный статус как особо охраняемая природная территория «Каракольский (этно)природный парк «Уч Энемек», с другой стороны – она действует как международный этнокультурный образовательный Центр «АруСвати», формирующий и генерирующий традиционное знание.

Местом этого Центра не случайно выбрана Каракольская долина. Это акупунктурная точка Земли, выполняющая важную функцию в жизнедеятельности планеты. Это Священная земля, планетарное значение которой отражено в понятии «пуповина Земли». У алтайцев нет понятия не живое: мы не говорим вершина горы, а говорим голова горы, голова Огня, пуповина Земли, затылок Алтая, и т.д. Современные философы образно называют такие земли астрально-ментальными линзами планеты. Через пуповину Земля связана с другими планетами Вселенной, так же, как ребенок в утробе матери связан с ней через пуповину. Когда ребенок рождается, физический канал (пуповина) отрезается, а его функцию выполняет начинающий выполнять место, расположенное на макушке головы называемое «Э н мек».

Европейцы называют его «родничком», «теменем». И возможно, христианский нимб на голове святых и есть олицетворение этой «линзы», фокусирующий поток энергии Тенгри к человеку. Но так или иначе, гора, расположенная в верховьях Каракольской долины, имеет название «Уч Эн мек» («Три родничка» или «Три темени»). Она также фокусирует поток энергии Тенгри к Земле, создавая канал взаимодействия и обмена. И теперь нам понятно, почему наши скифские, тюркские предки строили в Каракольской долине намагнитченные курганные захоронения останков своих предков. Это высокоорганизованное место требующего особого отношения и поведения – Священная земля.

Но понятие «священная», или по-алтайски, «байлу» не означает «запретная земля», не означает «нельзя», как сейчас пытаются некоторые преподнести. Понятие «байлу» говорит о значении данной территории; о ее сокровенности; о том, что в таких местах имеет значение каждая мысль человека, каждое слово произнесенное. «Священная Земля» – это, по сути дела, определение, сравнимое с понятием «живой земли». Поэтому для посещения таких мест человек готовится заранее и 40

психологически и физически. Во время посещения от человека требуется ясность мыслей, его чистота и доброта. Потому что все это воспринимается Живой Землей. Чем мы будем «питать» Землю, тем она и ответит. Поэтому такие места обязательно должны быть посещаемы человеком. Такие места должны быть намолены людьми. Без присутствия человека такие места остаются без общения, а значит и без информации. Долго ли человек проживет без общения? Необходима ли человеку информация? А почему Земля, такое же живое существо, должно оставаться без общения и информации только ради прихоти небольшого количества людей, пытающихся завладеть этим знанием, этой землей с целью последующего управления людьми и людскими мыслями?? Мы, алтайцы, приставлены к этим духовным знаниям и священным землям не ради того, чтобы мы от имени бога и духов земли страшали людей, управляли людьми. А приставлены ради того, чтобы, зная значение таких мест и зная правила посещения таких мест, помогать другим людям в постижении этих знаний; мы должны научить их общаться с Землей, ограждать людей от нежелательных поступков в таких местах, помогать Космосу-Тенгри в повышении духовно-экологической грамотности человека вообще. Такая задача накладывает на нас обязанность в постоянном совершенствовании своих современных знаний. Чтобы правильно и доходчиво объяснить современному человеку Правила и Право Земли, мы должны владеть всеми разделами науки, особенно естественными, знать культуру и традиции посетителей, и не просто знать,

а уметь признавать за ними на это Право. Только тогда мы выполним этнический долг и обязанности хранителя Земли и ее «переводчика». Ведь при посещении музея или заповедника мы всегда стараемся попасть к тому или другому экскурсоводу, который владеет широким кругозором, умеющим объяснять образно и просто, без выученных фраз, умеющего объяснять и рассказывать на уровне знания посетителя. То же требуется от нас, алтайцев, приставленных самим Творцом к Святой Святым планеты Земля – его пуповине – Алтаю, с тем, чтобы правильно объяснять людям правила и принципы Священной земли, а не запрещать доступ в нее. Запрещая, мы закрываем возможность общения Священной Земли с человеком, тем самым, заставляя деградировать духов этих Земель, что приведет, в конце концов, к их «исчезновению». А без Души и Духа бывает только мертвое.

Для правильного преподнесения всего этого комплекса экологических знаний, отраженных в человеческом мире как традиционная культура коренного населения Алтая, необходимо постоянно действующее учреждение, включенное в единую Мировую Сеть Священных Земель, наделенное полномочиями, которое способно не только охранять такие территории, но и правильно преподносить их значение; которое постоянно аккумулирует традиционное знание; которое способно через систему непрерывного образования готовить подрастающее поколение эрудированных личностей, обладающих одновременно и традиционным (интуитивным) знанием и современным (логическим) знанием. Беда наших сегодняшних обладателей традиционным знанием в том, что у них нет достаточного запаса современного знания, особенно научного, чтобы они осмысленно и доходчиво, на языке современности смогли донести современникам, то, о чем «говорит» окружающая среда Алтая. Поэтому задачи и Миссия Центра огромна. Такие центры должны находиться в соответствующих местах, где деятельности человека будут помогать и природные силы. Такие места уже отмечены традиционной культурой Алтая как Священные земли.

Библиография

1. Данилова В.С., Кожевников Н.Н., «Основные концепции современного естествознания». – Москва, 2001.
2. Иванов А.В., Фотиева И.В., Шишин М.Ю. Духовно-экологическая цивилизации: устои и перспективы. – Барнаул, 2010.
3. Романова Е.В. Этнокультурная концепция основоположников Евразийства. – Барнаул, 2010.

Bibliography

1. Danilova V.S., Kozhevnikov N.N., «Osnovnihe koncepcii sovremennogo estestvoznaniya». – Moskva, 2001.
2. Ivanov A.V., Fotieva I.V., Shishin M.Yu. Dukhovno-ehkologicheskaya civilizacii: ustoi i perspektivih. – Barnaul, 2010.
3. Romanova E.V. Ehtnokuljturnaya koncepciya osnovopolozhnikov Evraziystva. – Barnaul, 2010.

**KARAKTER SENTEZLEYİCİ BİR ROMAN OLARAK OSMANCIK'TA
YAPI UNSURLARI****STRUCTURAL ELEMENTS IN OSMANCIK, A CHARACTER
DEVELOPING NOVEL****ЭЛЕМЕНТЫ СТРУКТУРЫ ХАРАКТЕРИСТИЧЕСКОГО
РОМАНА “ОСМАНДЖЫК”****Tuba DALAR*****ÖZET**

Romanın en genel misyonu insan ilişkilerini anlatmasıdır. Tarihi roman, konusunu tarihin belirli bir döneminden alan, kişilerini tarihte yaşamış kahramanlarla, onların etrafında bulunan gerçek veya hayali kişilerden seçen, reel ile kurmacının iç içe geçtiği bir edebi türdür. Tarihi roman, tarihi bir çerçevenin içerisinde kaleme alınsa da, metnin derin tabakaları, insanın evrensel gerçeklikleri ile örülür.

Osmancık, konusunu Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından alan, görünürdeki yoğun tarihi dokusunun altında Osmancık'ın ruhsal değişim ve dönüşüm sürecini, izlenimci bir şekilde anlatan tarihi bir karakter romanıdır. Eser, “*üçgen arzu*” modeli ile açıklanabilecek olan söz konusu bu değişim neticesinde, Osmancık'ın önderliğinde koca bir ulusun değişen kaderini öyküler.

Bu çalışmada, Osmancık romanının yapı unsurlarına değinilmekle birlikte, romanda karakter gelişimi, özellikle de başkişinin geçirdiği değişim üzerinde durulacak ve eserin sembolik düzlemi yorumlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Üçgen Arzu, Karakter Gelişimi, Sembolik

Okuma ABSTRACT

The grand mission of a novel is to explain the relationship among people. The historical novel is a literary type that takes its plot from a certain time in history, chooses real heroic people who lived in history, or real / imaginary characters around them, and intertwines reality and fiction. Although a historical novel is written in the framework of history, its deep layers are twined with universal human realities.

Taking its theme from the foundation years of Ottoman Empire, Osmancık is a historical novel that describes Osmancık's spiritual change and transformation process in an impressionistic style. The novel narrates the changing destiny of a nation under Osmancık's leadership. This change is explained with the model of 'triangular desire'.

---

* Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, T.D.E. Bölümü Doktora Öğrencisi

In this study, in addition to the analysis of structural elements of the novel *Osmancık*, the changes in the characters of the personae, particularly the protagonist, are focused upon and the symbolical dimension of the novel is interpreted.

Key Words: Triangular Desire, Character Development, Symbolic

Interpretation **АННОТАЦИЯ**

В историческом романе “Османджык” описывается создание Османского государства, ахарактеризируется душевная трансформация Османджыка на протяжении долгих лет. Произведение разясняется т.н. моделью “треугольное желание”, в котором в последствии указанной трансформации под лидерством Османджика повествована судьба великой нации.

В статье, наряду с элементами структуры романа рассматриваются развитие характера в романе, разные издания романа и его символическая плоскость.

Ключевые слова: треугольное желание, развитие характера, символическое чтение

1.ROMANIN YAPI UNSURLARI**

1.1. Giriş ve Olay Örgüsü:

Osmancık romanı, konusunu Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından alır. Roman Osman Bey'in çocukluğundan, Bursa'nın fethine kadar geçen sürede yaşananları anlatır. Tarihi roman yazarı, tarihin somut dünyası içinden soyut bir kurmaca dünya çıkarır. Olayların belirli bir nedensellik bağı ile birbirine bağlanmasından oluşan olay örgüsü, roman yapısının sağlam temeller üzerine oturtulmasını sağlayan ana unsurdur. Eserde, vaka halkalarını birbirine bağlayan nedensellik bağı ne kadar güçlü olursa, eser o nispette tutarlı olur.

Osmancık romanının kurgusu, yazarın romanı ayırdığı vaka halkaları esas alınarak altı ana vaka halkasında incelenebilir.

Birinci vaka halkası:

Osmancık romanının ilk vaka halkası, Osman Gazi'nin ölüm döşeğinde Bursa'nın fetih haberini bekleyişiyle başlar. Ardından zamanda geriye dönüşle *Osmancık*'ın gençlik dönemleri anlatılır. *Osmancık*'ın delişmen çağlarından kişiliğine ayna tutacak ayrıntılar verilir. *Osmancık*, Ede Balı ile karşılaşır ve dünyanın çok da büyük olmadığını anlar. Malhun Hatun'un vesile olduğu bekleyiş sürecinde, söz konusu aşkın onda yarattığı büyük ruh inkılâbı Ede Balı tarafından cihan mefkûresine dönüştürülür ve yönlendirilir. Malhun Hatun'a göz koyan Eskişehir Beyi Al Zahid, bir eğlence akşamı İnönü Beyi Mahmud'un evini basar ve *Osmancık*'ı ister. Al Zahid'i bertaraf eden *Osmancık*, Zümrüdüanka'sına kavuşur ve Kayı'nın başına bey olmaya karar kılar.

İkinci vaka halkası:

Osmancık, bey seçilir. Aya Nikola'nın düzenlediği, Mihail Kosses'i öldürme amaçlı Harman Kaya baskınına haber alınca yirmi beş kadar adamını Mihail'in evine göndererek

---

**Bu çalışmadaki *Osmancık* romanına dair alıntılar, Ötügen Yayınları tarafından 2012'de yapılan baskıdan alınmıştır.

baskını bertaraf eder. Yayla inişi Oğuz boylarının beylerini toplayarak onları kardeşlik ve kader birliğine çağırır. Beylerin desteğini aldıktan sonra, Kulacahisar'ı düşürmeye karar verir ve Bilecik tekfurı ile karşılıklı anlaşır.

Üçüncü vaka halkası:

Osman Bey, Kulacahisar'ı düşürür ve gazadan döndüğünde annesi Cankız'ı kaybeder. Ardından babası Ertuğrul Bey'i kaybeder ve oğlu Orhan dünyaya gelir. İnegöl gazasına giderken Ermeni Beli'nde yeğeni Bay Koca, Kalanoz tarafından şehit edilir. Müteakip İkizce gazasında ağabeyi Savcı da Kalanoz tarafından şehit edilir. Ve Osman Bey gaza yerinde Kalanoz'u toprağa gömer. Aydos Kalesi'ni kuşatıp, Nikeforos'un yeğeni Evdoksiya'nın yardımıyla kaleyi düşürür. Evdoksiya, Saniye ismini alarak Müslüman olur, Gazi Rahman ile evlenir. Mihail Kosses de Nikeforos'un burçtan attığı elçi Abdullah'ın ismini alarak Müslüman olur.

Dördüncü vaka halkası:

Orhan'ın alınıyası Yarhisar tekfurunun kızı Holofira'ya yazılır. Mudurnu ve Göynük dolayları düşer. Karacahisar kuşatmasında, Osman Bey'in amcası Dünder, savaş sürerken ulu orta geri çekilmek için bağırmağa başlayınca Osman Bey tarafından öldürülür. Karacahisar'ın ardından İnegöl düşürülür.

Beşinci vaka halkası:

Osman Bey'e Selçuklu Sultanı tarafından hanlık verilir. Tekfurlar bir araya gelerek Holofira'nın düğüne Osman Bey'i de davet edip, onu öldürmeyi planlarlar. Osman'ın ölümünden sonra Türk birliğinin dağılacağını düşünürler. Plandan haberdar olan Osman Bey, düğüne hazırlıklı gider ve Bilecik de düşer. Holofira, Nilüfer ismiyle Müslüman olur ve Orhan ile evlenir. Ede Balı vefat eder. İznik düşürülür ve Osman Gazi Han ağır hastalanır, Orhan Bey'e Bursa'yı almasını kendisini oraya gömmesini vasiyet eder. Malhun Hatun, ansızın tandırın başında yığılıp hayata veda eder.

Altıncı vaka halkası:

Malhun Hatun'un ölümünden sonra Osman Bey, Azrail'in ayak seslerini daha yakından işitir. Gönül rahatlığıyla hayata veda edebilmek için Bursa'dan, oğlu Orhan'dan müjde bekler. Bursa'nın düştüğünü ona, atların nal sesleri muştular. Ve dünyada bir garip yolcu olan Osman Gazi Han, Oğuz'a oğlu Orhan ile torunu Murad'ı miras bırakarak hayata veda eder.

Osmancık romanı; mantıklı, duyarlı ve entrik kurguyu sürprizlere bağlamayan tarihi bir romadır. Milli-romantik bir üsluba sahip olmasına rağmen; karakter yaratma, geliştirme, vaka icat etme ve vakaları birbirine güçlü nedensellik bağıyla eklemlenme konusunda oldukça gerçekçi ve başarılı bir romandır.

1.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı:

Osmancık romanı^{**} anlatı sisteminin mutlak egemen gücü olan tanrısal bakış açısı ile kaleme alınır. Osmancık romanında yazar, tarafsızlığını azami ölçüde koruyarak, karakterlerin biçimlenmesini ve özgürce hareket alanı bulmalarını sağlar. Yazarın bu noktada tarafsızlığını koruması ve kendini saklaması anlatının en önemli problemiğidir. Osmancık'taki yazar anlatıcı, tarihi bir romanolmasına rağmen, hem kendisini üst düzey bir saklama nosyonuyararır hem de bu hakim anlatıcının sınırsız gücünü, tarafsız bir şekilde kullanmayı başarır. Osmancık romanının başarısında, bu iki önemli kriterin rolü büyüktür. Sözgelimi, tematik gücü kişisel düzlemde temsil eden Osmancık, Tanrısal bir koruma altına

alınarak birden bire büyütülmez. Onun kişiliğindeki bu tedrici değişme ve gelişme sahneleri, okuyucuda gerçeklik duygusunun uyanmasını sağlar. Osmancık, önceleri her şeyin güçle, kılıçla halledebileceğini düşünürken, Şeyh Ede Balı ile yaşadığı aydınlanma süreçleri sonucunda aşama aşama değişir.

Tanrısal bakış açısının en önemli özelliği olan her şeyi bilme yetisi ve yetkisi, yazar anlatıcının karakterlerin iç dünyalarına, bilinçaltlarına ve rüyalarına kadar sinen gerçeği bilmelerini sağlar. Biz böylece, romanın tarihsel dokusuna yön veren asıl fikir çekirdeğine, Osmancık'ın gördüğü bir rüya ile ulaşırız. Osmancık, Ede Balı'nın tekkesinde, onunla konuşabilmek için beklemesi gereken süreyi geçirirken, bir rüya görür. Rüyasında Sivrikaya'da tek başına oturmaktadır;

“ Ve Osman'ın gördüğü tek şey, kuzey doğudaki uçsuz bucaksız boşluğu sınırlayan, ta uzaklardaki, kuşların bile uçamayacağı o yayvan tepelerdir.(...) O yayvan sırtların -Ede Balı'nın- ardından, göğüs hizasından, on beşinde bir ay doğuyor. (...) Sınırsızlaşan otlaktaki insanlarda, kimlerin ne zaman giydiğini, kimlerin ne zaman giyeceğini bilmediği giysiler vardır; kimlerin ne zaman kullandığını, kimlerin ne zaman kullanacağını ve ne olduklarını bilmediği taşıtlar, savaş araç gereçleri vardır; aşağıda, sınırsızlaşan otlakta, geçmiş ve gelecek zamanlar, geçmiş ve gelecek nesiller haşır olmuştur. Osman bunu, başını çevirip bakmadan kesin olarak anlıyor. Ve ay, tepeden -Ede Balı'dan- ayrılmaktadır. (...) Ve ay -Malhun Hatun- sınırsızdır, Osman'ın göğsüne iniyor. Osman bu sıcaklıkta, hayatın tek ve yaşamaktan değerli anlamını kavriyor. (...) Ay -Malhun Hatun- artık ay değildir. Onun ısıttığı yerde, tam kalbinin üstünde şimdi bir çınar fidanı büyümektedir. Büyüme gözle görülebiliyor ve ara vermeden sürüyor; çınar yıldızlara ve o yayvan tepelere ve Kartal Doruğu'na ve dört bir yana dal budak salıyor; dallar, budaklar tepeleri, dorukları aşiyor, ülkeleri gölgelendiriyor; rahmet yağıdır, nur yağıdır.” (s. 86-87-88)

Osmancık'ın gördüğü bu rüya, sembolik bağlamda romanın çekirdeğini oluşturur. Rüyadaki mekânın Sivrikaya olması da, okuru Ede Balı'ya yönlendiren manidar bir ayrıntıdır; zira Osmancık'ın kutlu ülküsünün tohumları Ede Balı tarafından Sivrikaya'da atılır. Ve roman boyunca Sivrikaya, Osmancık'ın tefekkür ettiği ve önemli kararları aldığı “içtenlik mekânı” olarak belirir. Osmancık'ın rüyasında geçen, kuşların bile uçamayacağı yayvan tepeler, sınırsız ilim ve irfanıyla Kayı'nın yüce bireyi Ede Balı'yı temsil eder. Ede Balı, Ertuğrul Bey tarafından; “*Ede Balı'nın terazisi doğru tartar, dirhem şaşmaz. (...) Ede Balı soyumuzun ışığıdır.*” (s. 15) cümleleriyle nitelenir. Bir soya aydınlık olan böylesine sağlam bir şahsiyet, bu rüyada yayvan tepeler gibi sağlam bir sembolle yerini alır.

Ede Balı'nın göğüs hizasından doğup, Osman'ın göğsüne giren on beşindeki ay, Ede Balı'nın kızı Malhun Hatun'dur. Yolunun karanlığa düştüğü anda, yollarını aydınlatan Malhun Hatun için, Ede Balı'ya; “*O yollara Zümrüd Anka gerek Ede Balı. Benim Zümrüd Anka'm Malhun Hatun'dur; ver ki bana, dünyayı küçülteyim, Ede Balı.*” (s. 94-95) der. Kaf Dağı, aşılması gereken yolların güçlüğünü simgeler. Zümrüd Anka, kendini aramanın sembolüdür. Osmancık'ın kendini arama sürecine Malhun Hatun eşlik eder. Malhun Hatun, onun kendinden arınması ve kendini yeniden bularak saf şuur haline gelmesini temsil eder.

Eserin çekirdeğini oluşturan bu rüyada irdelenmesi gereken diğer sembol çınar ağacıdır. Ayın, Osmancık'ın göğsüne indiği yerde bir sıcaklık hissi oluşur ve o yerden çınar fidanı çıkar. Çınar büyüyerek dört bir yana dal budak sarar. Çınar ağacı, bir rüyadan imparatorluğa uzanan Osmanlı'nın sembolüdür. Çınar, gövdesinin sağlamlığı ve yapraklarının genişliği ile ululuğu ve kalıcılığı sembolize eder. Türk'lerin İslamiyet'ten önceki inanç sistemlerinde, ağaca kutsiyet atfetmeleri de çınar ağacına koruyucu bir misyon

yükler. Tüm bunlardan dolayı, devletin bahtı ile çınar ağacı arasında daimi bir ilgi kurulur. Yine Osman'ın rüyasında gördüğü sınırsızlaşan otlak, Malhun Hatun'dan sonra Kayı boyunun sınırların genişlemesine ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kıtaları aşan sınırlarına göndermedir.

Osmancık, gördüğü bu rüyanın yorumunu Kumral Abdal'a anlattığında; *“Allah yanılmınsın tabirin doğrudur; bana öyle gelir. Sen padişah olacaksın. Malhun Hatun'un sana vereceği oğullar ve onların oğulları ve oğullarının oğulları dört bir bucağa senin sancağını ve Allah'ın rahmetini ve adaletini ulaştıracaktır. Ben buna inanırım.”* (s. 89) cevabını alır.

Romadaki semboller ve bunlara yüklenen anlamlar irdelendiğinde hakim anlatıcının, karakterlerin ruh hallerini, onların rüyalarına kadar inerek okura verdiği görülür;

“Ede Balı da anlatmayı değil, düşündüklerini söylemeyi ve özellikle düşündürmeyi seviyordu. Gün gelecek Osman'a:

-‘Sana, yalnız sana istemişimdir telkinde bulunmayı’ diyecek ve ‘çünkü ‘ diye sürdürecektir konuşmasını: ‘Yalnız sen başkalarının ve bütün bir soyun yükünü başka zamanlara taşıyabilecek güçte ve yaratılıştta göründün bana.’ ” (s. 42)

Hakim anlatıcı, sınırsız bir görme, duyma ve bilme yetisiyle insanüstü donanımlara sahip *“olympian”* bir varlıktır. Romanda anlatıcı, Ede Balı'nın içinden geçenleri, günün birinde Osmancık'a söylemek istediklerini okura verir. Zira tanrısal bakış açısıyla konuşturulan anlatıcı, anlatı sisteminin tüm öğeleri üzerinde sınırsız tasarruf yetkisine sahiptir. Ancak yazar, sahip olduğu bütün bu sezdirme, öngörü ve mistik okumaları yaparken, olay örgüsüne sinen merak duygusunu bozacak bir ifşada bulunmaz. Böylece karakterler kendi dünyalarını kurmaya ve cüzi anlamda kendi kaderlerini oluşturmaya başlarlar. Romanın inandırıcılığı ve gerçeklik duygusu, tanrısal bakış açısını kullanan yazarın, kendisini saklamadaki başarısından kaynaklanır. Romanın bütününe sinen bu diyalektik yapı, Mihail Kosses'in yaşadığı iç değişimde de kendini gösterir.

Osmancık'ı evine çağırıp misafir eden Mihail Kosses, ona karşı vefa duygusu içindedir. Çünkü Osmancık Mihail'i de onun arkadaşı Kalanoz'u da ölümden kurtarır. Davete icabet eden Osmancık, Kalanoz'un kendisine karşı takındığı düşmanca tutum karşısında sinirlerir ve atına atlayarak orayı terk eder;

“Kosses'ler iyi. Mihail çok iyi. Zoe güzel... çok güzel. Kalanoz düşman... bütünTürk'lere kinle, nefretle düşman. Ona; ‘Sen de benim yüzümü gör’ demişti. Karşı karşıya gelelim, karşılaşalım demekti bu. Kalanoz da korkudan benzi atmış olsa da, ihtimal, içinden: ‘Karşılaşacağız’ diye geçirmişti. Hiç değilse, arkasından ve hâlâ böyle demektedir. Adamları çokmuş onun... ordusu varmış.

Dişleri kenetleniveriyor ve mırıldanıyor:

- ‘Öfkelenmeyeyim de ne yapayım? Kuyruk mu kıştırırım?’ ” (s.20)

Alıntı metin, Kosses'lerin evini terk eden Osmancık'ın, yolda giderken kendiyile yaptığı iç konuşmalardan alınmıştır. Başkişinin, ölümden kurtardığı halde kendisine hiç de iyi davranmayan Kalanoz'a karşı hissettiklerini veren metin, Osmancık'ın ruh tahlillerine yer vermesi kadar, eserin bakış açısını yansıtmaya açısından da kayda değerdir. Tanrısal bakış açısı anlatıcısı, roman kişilerinin iç dünyalarını görebildiği, düşüncelerini okuyabildiği gibi yazarın; *“Alınyazısı Orhan'a zümürdüanka'sını bambaşka bir şekilde sunacaktı.”* (s.278) dediği satırlarında da görüldüğü üzere, şimdinin zaman dilimi içinde

henüz gerçekleşmemiş bir olayı da yansıtabilir. Henry James, iyi tasarlanmış bir bakış açısının; “romanda olayları bir araya toplayan yapısal bir merkez” (Aytür, 2009: 54) işlevi göreceğini belirtir. Böyle bir merkez etrafında toplanan romanın biçimsel nitelikleri, kendi içerisinde bütünlük göstereceğinden, bu durum, iyi bir romanın temel niteliği olan tutarlılığı sağlar.

Roman boyunca hakim anlatıcının merhale merhale değiştirip geliştirdiği sadece Osmancık değildir. Osmancık’ın tesadüfen karşılaşılıp zor durumdan kurtardığı Mihail Kosses’in geçirdiği değişim de hakim anlatıcının nazarından, ayrıntılarıyla okura verilir;

“Köse Mihal’in gönlüne ışık –artık inanmaktadır ki- daha İnonü gecesinde Al Zahid’in baskınından sonra düşmüştür. Ama uzun süre, orada belli belirsiz, var mı yok mu bilemeden taşımıştır onu.(...)”

Derken bir gece on altı atlısı ile Konur Alp çıkageliyor:

Osman beğ, Aya Nikola’nın Harman Kaya’ya, Kosses’lerin konağına baskın vereceğini haber almış, baskını kırdırmak için göndermiştir onu. Ve baskın kırılıyor, Kosses’lerin malları canları kurtarılıyor.

Ne için?

Mihail bu soruyu cevaplandırabilmek için beynini gün ağarınca kadar mıncıklıyor:

-Tuz, ekmeğin hakkı... paylaştığımız boş zamanların hakkı... söylediğimiz güzel sözlerin hakkı.” (...)

Ve, çarpışmadan dönen Osman beğ’in, yardımı düşünmeyen kendisine ve öteki Rum arkadaşlarına bir sitem, bir dargınlık, bir kızgınlık zerresi göstermeden ney üfleyişi.” (s.263-264)

Osmancık romanında sembolik düzlemde karşımıza çıkan ney, Osmancık’ın olgunlaşma serüveninden bir süreci temsil eder. Mihail, Mahmud Bey’in konağında gerçekleşen Al Zahid baskınından sonra Osmancık ve yoldaşlarının bu baskına yaklaşım şekillerini ve Osman’ın ney üfleyişini düşünür. Ney, Mihail’in zihnindeki açmazların açarı olarak verilir; “Kimsenin söyleyemeyeceği, kimsenin kelimelerini bulamayacağı en büyük ve en derin gerçek o neyde idi; ancak o neyle söylenebilirdi ve Osman o neyde idi, neyinde idi, neyi idi.” (s. 152) Romanda Osmancık’ın arınma sürecinin sembolü olan ney, ayrıca romanın bir diğer dönüşen karakteri olan Mihail’i de huzura çağırın metaforik bir sedadır; “O gece yeniden duyar gibi olduğu bu ney sesinde iki zıt dünya vardır: Birinde Kalonoz’lar, Aya Nikola’lar, Aleksius’lar, Nikeforos’lar, Harman Kaya’nın ve öteki kentlerin papazları, tekfürleri... Ötekinde Mahmudbeğler, Konur Alp’lar, Gazi Rahman’lar, Sungur’lar, Saltuk’lar, Akça Koca’lar, Uruz Derviş’ler, Dursun Fakı’lar... eşleriyle, çocukları ile anaları babaları ile... ve birbirlerine karşı tutumları, davranışları ile!” (s. 264-265)

Görüldüğü gibi Mihail birdenbire değişmez. İki farklı karakter, iki farklı kültür, iki farklı dünyayı mukayese ederek ve çıkarımlar yaparak bir değişme olgusu yaşar. Hakim anlatıcı, bütün bu görülmeyen, gözlemlenemeyen değişimleri görür ve okuyucuya nakleder. Teorik olarak hakim anlatıcı, her yeredir ve her şeyi görme, bilme yetisine sahiptir. İdeolojik maksatlı romanların pek çoğunda, yazarın bu yetkisini genellikle kötüye kullanarak taraf olduğu gözlenir. Osmancık’ta yazarın, bu tarafsızlık ilkesine azami ölçüde dikkat ettiği söylenebilir. Ancak Osmancık romanı, tematik değerleri temsil eden karakterleri; badem ağacı çiçeği, kılıç, rüya, ay, Kaf Dağı, Zümrüdü Anka, Çınar ağacı ve

ney gibi simgesel söylemlerle ve göstergelerle donatarak, geleceğe yönelik bir düşünce platformu oluşturur.

1.3. Zaman:

Osmancık romanının vaka zamanı, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını kapsar. Romanda zaman açık bir şekilde belirtilmediği halde Osman Bey'in hayatı etrafında teşekkül eden tarihi kurgu, Osmancık'ın çocukluk yıllarını da kapsadığından, zaman kavramı Osman Bey'in doğum yılı olan 1258 tarihi ile başlar. Yine tarihi bir sezdirmeyle verilen zaman, Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethettiği tarih olan 1326'da son bulur. Diğer bir deyişle, eserin olay zamanı, Osman Bey'in hayatta kaldığı altmış sekiz sene ile sınırlıdır.

Roman, Osman Gazi'nin ölüm döşeğinde Bursa'nın fetih haberini beklediği sahne ile başlar; *“Gözün aydın beyim Bursa bizimdir.”* (s. 6) diyen can yoldaşı Sungur'un muştusu, Azrail'den süre isteyen Osman Bey için, dünyalık zamanın son iyi haberi olur. Eserin başında hissettirilen tarih, Bursa'nın fetih tarihi olan 1326 senesidir;

“Bir bir hatırlıyor; dinlediklerini hatırlıyor; gördüklerini hatırlıyor; deliliklerini hatırlıyor; dirilip arınışını; büyük yörüngeye oturtuluşunu hatırlıyor; yerleri, olayları, halleri, kişileri hatırlıyor; gerçek doğuşunu hatırlıyor: Şimdi Uludağ'dan da büyük ve yüklü hatıralar dağıdır Osmancık.” (s. 7)

Osman Bey ruhunun, Bursa'dan zafer haberi getirecek olan atların nal seslerine kulak kesildiği an ile başlayan roman; bir ulusa önderlik yapan Osman Bey'in tüm hayatını hatırlamasıyla devam eder. Böyle bir hatırlayış sahnesiyle zamanda geriye dönülür ve Osmancık'ın çocukluk yıllarından, deli çağına; Malhun Hatun sevdasından beylik kuruluşuna kadar tüm yaşamı ve geçirdiği ruhsal değişimler verilir.

Öyküleme tekniği açısından akronik bir anlatı olan roman, vaka zamanından kesin bir geri dönüşle başlar. Zaman zaman hale geri dönülse de asıl vaka, kutlu bir oluş sürecini kapsar. Bu süreçte Osmancık, Osman Gazi Han'a; Kayı Boyu'nun varlığı da beylikten hanlığa ve hatta devletleşmeye evrilir. Zamandaki bu geriye dönüşlerde yoğunlaşılan anlar, genellikle karakterlerin aydınlandığı ve değiştiği anlardır. Söz gelimi, geri dönüşlerin Şeyh Ede Balı ile olan ilişkilere yoğunlaşması ve oradan hareketle bir tarihi anlatı perspektifi oluşturması bunun göstergesidir. Geriye dönüşlü bu anlatı, okura Osmancık'ın kişisel tarihini açar, babası Ertuğrul Gazi ve Kayı Boyu'nun serüvenine de zaman zaman atıfta bulunur;

“Ertuğrul onlar gidip de yalnız kaldıktan sonra, Besmele ile Mushaf'ı almıştır. Kibleye dönerek okumaya başlamıştır. Ve tan yeri ağarana kadar, hep ayakta, okumuştur. Ancak ilk horozlar öterken tâkatı tükenmiş, içi geçmiştir; sedire ilişmiş ve oracıkta uyuyakalmıştır.” (s. 47)

Osmancık, Ede Balı'nın tekkesine gittiğinde Dursun Fakı, ona babası Ertuğrul Bey'in de aynı tekkede konuk olduğu bir geceyi anlatır. Ve Osmancık, babasının o gece o tekkede neler yaşadığını Dursun Fakı'dan yıllar sonra öğrenir. Böylece yazar anlatıcı, karakterin tarihselliğini, bu tarihsellik içindeki kimlik değerlerini ve tarihsel misyonunu da ortaya koyar. Anlatıcı Osmancık'ın kendi bireysel gelişimine paralel olarak, Kayı Boyu'nun yüklendiği tarihsel misyonu da evrimselleştirerek anlatır. Kayı Boyu; törel, tarihsel ve geleneksel değerlere haiz olan göstergibilimsel bir değerdir. Kayı Boyu aynı zamanda, Osmancık'ın, kutlu bir misyonun ve kutlu bir rüyanın taşıyıcısı olduğunu ifade eder.

Zamanın bu geriye dönüşlü eksenini, anlatıya psikolojik bir derinlik de katar. Biz böylece Osmancık'ın Osman Bey'e ve Osman Gazi Han'a evrimleşmesini okurken aslında bir aşiretten devlete evrimleşmeye çalışan bir toplumun öyküsünü de okuruz. Böylece Osmancık, tarih içinde yitip gitmekten kurtulur, tarihsel bir kimliğe ve daha sonra da kurucu bir arketipe dönüşür.

1.4. Mekân:

Anlatının en temel unsurlarından biri olan mekân; anlatı metinlerinde fiziksel ve algısal mekânlar şeklinde kategorize edilir. Osmancık romanında fiziksel mekânlardan ziyade algısal mekânların öne çıktığı görülür. Osmancık romanında geçen Söğüt, Domaniç, Karacahisar, Yarhisar, Köprühisar, Sultanönü, Eskişehir, İnönü, İnegöl, Bilecik, Bursa gibi, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Oğuz Boylarının yaşadığı mekânlar, fiziksel bir mekân olmaktan ziyade algısal mekân olarak tanımlanır.

Romanda özellikle Domaniç'te bulunan Sivrikaya, Osman Bey'in dönüşüm sürecini müjdeleyen bir mekân olarak karşımıza çıkar;

“Domaniç temmuzlarından birinde, bir gecedir. Gökte Samanyolu bir sırma kemerdir. Sarı mavi yıldızlar parıl parıl parıldamaktadır. Yayla serinliği, gönüllerde soylu yiğitliklere, hafızalarda büyük olaylara özlem estirmektedir. Korunun eteğindeki düzlükte, Ulupınar'ın çevresinde ateş yakılmıştır. Kuru çam dalları çıtırtılarla yanmakta, alevler kimilerinin alınlarını, kimilerinin bir yanıklarını ya da tüm yüzlerini aydınlatmaktadır. Kimi çocuktuktan kurtuldu, kurtulacak; kimi delikanlı, kimi orta yaşlı, kimi kocamış elli altmış kişidirler. Rahman'ın sazı susmuş, okuduğu ağıt bitmiştir. Ama ses ve saz henüz soldaki vadide yankılanır gibidir. Bu yankılarla ve oynak aydınlıklarla birbirleri için ve kendi kendileri için başkalaşır gibi olmuşlardır. Sanki bambaşka bir yeredirler ve bambaşka yerlerde olmak istemekte, bambaşka yerlerde olmaları gerektiğine inanmaktadırlar. “ (s.10)

Genişleyen mekânların kayda değer bir ifadesi olan bu tasvir, aydınlık bir geleceğin müjdelere taşır. Zaman geceyi gösterdiği halde, mekân aydınlık imgelerle donanır. “Sırmakemer”e benzeyen Samanyolu, “parıl parıl parıl(yan)” yıldızlar, büyük olaylara duyulan özlemi estiren “yayla serinliği”, insanların yüzlerini aydınlatan “alevler” genişleyen mekândaki aydınlık imgelerdir. Parlayan yıldızların istikbali müjdelediği bu mekan, Osmancık'ı yeniden doğuracak bir nitelik taşır. Çoğalmayı, kök salmayı, yurt edinmeyi, toprağın vatanlaşmasını düşünerek gördüğü bu manzarayı bir vatan iklimine çeviren Osmancık'ın, Sivrikaya'dan izlediği mekân; “el değmemiş hülyalara açık bir sınırsızlık” (s.10) tır.Sivrikaya'nın önemi, Osmancık'ın orada Ede Balı ile ettiği sohbet sonucu değişim sürecine girmesinden kaynaklanır. Romanın ilerleyen safhalarında Osmancık ne zaman tefekküre dalsa veya kendiyle baş başa kalmak istese Sivrikaya'yı düşünür. Mekânı fiziksel olmaktan kurtararak algısal boyuta taşıyan, Osmancık'ın mekâna yüklediği bu anlamlar dizgesidir.

Kahramanın algı biçimine paralel olarak değişen ve derinleşen algısal mekanlar, genişleyebileceği gibi darlaşıp, labirent bir mekan haline de gelebilir;“Anlatı kişinin kendini kuşatılmış, sıkıştırılmış bulunduğu her durumda, mekândaşlar.”(Korkmaz 2007: 406)Osmancık romanında mekanın labirentleştiği en önemli anlardan birisi, Bay Koca'nın şehit edildiği savaş sahnesidir;

“Ve Osman beğ, bir yandan önüne çıkaranları devirip yol açmaya savaşırken, bir yandan da en gür sesiyle ama yalvarırcasına bağırırdı;

- *Atın çevir... atın çevir Bay*

Koca. Ve ses çırpınıyordu artık:

- *Sungur, Sungur; Bay Koca'ya yetiş.*

Kendisi yetişemiyordu ...yetişemeyecekti. Kılıçlar oynuyordu önünde. Bay Koca'ya gidecek yolu kılıçlar kapıyordu. Kılıçlar önünde bir duvardı ve kuşatmaya çalışıyorlardı Osman beyi.

Al-ışık bir ikinci Osman beğ olmuştu sanki. Kılıcı da öyle. Sanki kılıcı da Al-ışık da ayrı birer savaştı idiler; yapılması gerekeni anında yapıyorlardı. Ama yetmiyorlardı Bay Koca'ya ulaşacak yolu açmaya.” (s.217-218)

Osmancık'ın en sevdiği yeğeni olan Bay Koca, babasının isteğiyle savaşa erken katılmasının ve deneyimsizliğin bedelini canıyla öder. Bir taraftan Sungur, diğer taraftan Osman Bey, Bay Koca'ya ulaşmaya çalışsa da aradaki mesafeyi kapatamazlar. Hedefe ulaşmaya ne sesi ne de eli eren Osman Bey için Ermeni Belî, daralan bir mekâna dönüşür.

Anlatı metinlerinde mekânın bu denli boyut kazanması, insan ruhunun zamanla daha fazla önem arz etmesi ve insanın iç dünyasını bir bütün olarak algılamak çabasından doğan bir yaklaşımdır. Osmancık romanında mekân, Osmancık'ın beyleşme ve hanlaşma evrelerine paralel olarak gelişir ve genişler. Bunun yanı sıra acıların, sıkıntıların ve endişelerin olduğu zamanlarda bile dünyaya sağlam bir dünya görüşü ile baktıklarından Osman Bey ve Kayı Boyu ümitlerini kaybetmezler. Bu misyonlu, kararlı ve inançlı duruş, mekânınlabirentleşmesini önler ve onun genişlemesini sağlar. Osmancık, Ede Balı'nındergâhından çıktıkdan sonra yayından fırlatılmış bir ok gibidir; hedefe kilitlenmiştir. Geri dönmek, kararsızlık göstermek, pişmanlık duymak asla olmayacaktır. Mekâna niteliğini kazandıran da Osmancık'ın bu sağlam karakter yapısıdır. Onun Ede Balı ile görüştüğden sonra yaşadığı içsel aydınlanma sonucu, toprak vatanlaşarak kimlik kazanır. Romandaki genişleyen mekân algısı, Osman Bey'in karakterindeki genişleme ve aydınlanma ile izah edilir.

1.5. Şahıs Kadrosu:

Kurmaca evreninin başlıca ilgi odağı karakterlerdir. Romanın diğer unsurları, karakterler için vardır ve karakterle beraber bir anlam kazanır. Çünkü her vakanın bir eyleyene ihtiyacı vardır. Ve büyük bir okuyucu kitlesi, vakayı karakterlerin dünyasından takip eder. Modern roman, karakter çiziminde sadece tasviri özellik taşıyan, kişiyi topluca açıklama gayretinde olan açıklama yöntemini kullanmak yerine; karakterin duygu, davranış ve düşünceleri ile parça parça verildiği dramatik yöntemle yer verir. Karakter çizmek, roman yazarının belki de üzerinde olanca hassasiyetiyle durması gereken bir konudur. Çünkü anlatıya gerçeklik hissini katan unsur, gerek dış görünümüyle gerekse düşünce ve eylemleriyle, içine yerleştirildiği zemin ve zamanı yadırgamaması gereken karakterlerdir. Osmancık romanında, karakterleri dört ana grupta tasnif edebiliriz;

1.5.1. Başkişi:

Romanda yapıyı oluşturan unsurların çekirdeği olan başkişi, okurun ilgisini en fazla celbeden, eserdeki tematik kavramları kişiliğinde barındıran kişidir. Eserin ahlaki ve felsefi tutumu, başkişiye yüklenir. Başkişi, romanın varlık sebebidir; çünkü anlatının tamamı onun için kurgulanır. Romandaki diğer karakterler, başkişi ile ilişkili olduğu nispette değer kazanır. Romanın merkez ve izleksel kurgusu başkişinin üzerine inşa edilir.

Osmancık, tarihi roman olmasına rağmen, epik yönüyle değil, karakter gelişimi yönüyle ön plana çıkar. Osmancık'ın hasta yatağında ölümü beklediği süreci anlatmakla başlayan eser, başkahramanın koca bir ömrü, yapıp ettiklerini hatırlamasından vücut bulur; “*Şimdi Uludağ'dan da büyük ve yüklü hatıralar dağıdır Osmancık*”(s.7) cümlesiyle, anılarına yücelik katılmış olan Osmancık; “*Çocukluğunda ele avuca sığmazdı. Delikanlılığa yöneldiği yıllarda da kabına sığmıyordu. Derken 'nerde çalgı, orda kalgı' dönemi başladı: Gücünün, kuvvetinin sahibi değildi; gücü, kuvveti onun sahibiydi. Uzun ve boğum boğum kollarında kılıç, kocaman ellerinde yay, üstünleştikçeüstünleşiyor; asıl önemlisi bu üstünleşme, kendini gösterme tutkusuna kayıyordu: değil bir meydan okumaya, bir yan bakışa, bir dudak büküşe bile katlanamazdı. Kavga aradığı görülmemiştir; ama en önemsiz aykırılıkları ve aykırı bulduğu davranışları kavga sebebi sanıyor, sayıyordu. Gurur her şeyi idi, gururu için yaşıyordu.*”(s.7) cümleleriyle tanımlanır. Epik anlatılardaki olağanüstü güçlerle taçlandırılmış kahraman modeli yerine, psikolojik derinliği olan olağan bir kahraman modeli çizilmiş olması, eseri okur için daha gerçekçi ve daha sürükleyici kılar.

Osmancık'ın bu delişmen yönleri onu ağabeylerinden de babasından da farklı kılar. Onu her geçen gün aile fertlerinden daha da uzaklaştıran bu kişilik özellikleri nedeniyle, babası Ertuğrul Bey, kendinden sonra Kayı'nın başına geçecek olan boy beyinin, diğer oğlu Gündüz olması gerektiğine inanır ve ona emek verir. Tüm boyun Osmancık'tan umudunu kestiği bir anda umut ışığı doğar; “*kader denen şey, yalnız Osmancık için değil, bütün yöre için, belki de bilinen bilinmeyen, akla gelen gelmeyen daha başka yöreler için bambaşka bir yön tutuverdi: Bu, onun Şeyh Ede Balı ile tanışmasıdır.*” (s.9)

Yazarın, “*Ama büyü Ede Balı'da gizliymiş*” (s.9) diyerek Ede Balı'nın kurucu, yönlendirici, arındırıcı misyonuna dikkat çekmesinden de anlaşılacağı üzere, Osmancık'ın dönüşüm sürecinde Ede Balı önemli bir role sahiptir. Değişimin tohumlarının atıldığı yerde, Sivrikaya'da oturan Osman ile Ede Balı arasında geçen konuşma, Osmancık için bir milat olur. Ede Balı'nın, ne düşündüğünü sorması üzerine Osman, bulunduğu coğrafyadan etrafına bakıp Dünya'nın ne kadar büyük olduğunu söyler. Bunun üzerine, bir ömür kendine rehber edineceği şu sözleri duyar;

“*Dünya'yı bize küçük gösteren bizim küçüklüğümüz, oğul. Hırslımız, sabırsızlığımız, bencilliğimiz. Önce bu yüzden küçülüyor, sonra da Dünya'yı çok büyük görüyoruz. (...) Doğru, Dünya büyüktür... Çok büyüktür; hatta Osman'ın kurabildiğinden de çok büyüktür. Fakat bir ömür için, tek bir insan içindir bu büyüklük. Bir soy için değil; bir soyun benimseyeceği, bir soya benimsetilecek bir amaç, ülkü için değil. (...) İnsan tek olmadığını anlamamış, anlayamamışsa ve anlayamıyorsa Dünya gerçekten de çok, çok büyüktür; çünkü insan zaman ve mekâna göre çok, çok küçüktür, ha var ha yoktur. Ve böyle insanlar umutsuzdur, umutsuzluk delisidir; güçlerini, kuvvetlerini, yeteneklerini, bahtlarını har vurup harman savurur. Ve böyle insanlar, yatsıda doğar, sabah ezanı okunmadan, şafak sökmeden ölür. (...) Sen onlardansın.*” (s.11-12)

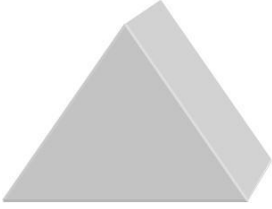
Osmancık, bu sözler karşısında öfkeden ne yapacağını bilemez, sadece susar. Bu susuş, uzaklardaki tepelerin ardından doğacak olan bir hilale gebe dir fakat Osmancık henüz bunun farkında değildir. Ede Balı, Osmancık'a öfkesiyle avunduğu söyledikten sonra “*yiğit, tek yiğit öfkesini yenendir; gücünü, kuvvetini, gönlünü, başını öfkesinden arındırandır; benliğinden sıyrılan kuldur.*” (s.13) şeklinde nasihat verir. Ede Balı, Yafes'ten Nuh'a kadar bütün cediti temsil eden, mitin enerjisini taşıyan ve kendinden sonraki nesillere aktaran “*yaşlıbilge adam*”dır. Korkmaz'ın deyişiyle, “*Ulu kişiler/yüce bireyler, bilinçaltındaki*

yücelik algılamalarının kişileşmiş görüngüleri olmakla birlikte, yalıtık ve sökkük zamanları birbirine ekleyen (time-binder) nitelikleriyle tinsel anlamda yapıcı, kurucu ve sağaltımcı'dırlar. Geçmiş, gelecekle bu tipler aracılığı ile ilişkiye girer." (Korkmaz, 2008: 181)

Osmancık avdan döndüğü bir gün Ede Balı ile karşılaşır. Ede Balı; "Babanın kılıcını kardeşin Gündüz'e vermesi seni incitmez mi? O kılıcın senin hakkın olduğunu ve hak etmeyi düşünmez misin?" (s.14) diye sorar. Bu soru, Osmancık'ı maceraya çağıran ses olarak kalacaktır; "Mitolojik yolculuğun -maceraya çağrı olarak belirlediğimiz- bu ilk aşaması, kahramanı çağıran ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye çekmiş olan kaderi belirtir." (Campbel, 2010: 72) İlk etapta Osmancık, babasının kılıcının kardeşinin hakkı olduğunu söyleyip ve öfkesini gizleyemeyen bir ses tonuyla Ede Balı'ya; "Uğraşma benimle... Sabrım tükenir." (s.14) dese de, Ede Balı'nın sesi, şafak vaktini bekleyen bir güneş gibi vaktini tamamladığında, cihanın üzerine doğarak sadece Osmancık'ın, sadece Kayı'nın değil, bir cihan imparatorluğunun kaderini belirler.

Girard, dolayımlyıcı, özne ve arzu nesnesi arasındaki bu ilişkiyi, uzamsal bir eğretileme ile üçgen modeli üzerinden açıklar;

Dolayımlyıcı (Ede Balı)

Özne (Osmancık) Arzu nesnesi

(Kılıç/Beylik/Cihan mefküresi)

Girard'ın "üçgen arzu" modeli üzerinde açıklanabilecek Ede Balı ve Osmancık ilişkisi, dolayım nesnesi ile tamamlanmış olur; "Kahramanın arzularının arkasında, gerçekten de üçüncü bir kişinin telkini vardır." (Girard, 2007: 25) diyen Girard'ın sözünü ettiği üçüncü kişi, arzu üçgeninin dolayımlyıcısı olan Ede Balı'dır. Osmancık'ın; dolayımlyıcısı EdeBalı'nın, kendi hayatına bu kadar sivri cümlelerle müdahil olmasına tahammülü kalmaz. Ona karşı sabrı tükendiğinden, Ede Balı'ya karşı tutumu, babası Ertuğrul Bey tarafından; "EdeBalı'nın terazisi doğru tartar, dirhem şaşmaz. Bana karşı gel, ona gelme. Bana karşı gelirsen üzülür, incinirim; ona karşı gelirsen gözlerim bakmaz, baksa da görmez olur. Ede Balı soyumuzun ışığıdır. Var git şimdi. Şu dediklerimi de vasiyetim say unutma." (s.15) sözleriyle Osmancık'a hatırlatılır. Osmancık bu konuşmalardan sonra babasını da Ede Balı'yı da hatırlamak bile istemez. Zira onların hatırlanışı, kendinin horlanışı olur ve bu horlanışın olanca ağırlığı altında ezilen gururu, Osmancık'ı perişan eder.

Dolayımlayıcı ile özne arasındaki ilişkinin bu aşamasında öznenin durumu, Girard tarafından; “*Sadık bir ast olduğunu açıklamak şöyle dursun, bütün gücüyle dolayım bağına inkar etmeye çabalar. Oysa bu bağ, her zamankinden daha kuvvetlidir; çünkü dolayımın görünüşteki düşmanlığı onun itibarını azaltacağına tam tersine güçlendirmektedir onu. Özne, örnek kişinin onu mürit olarak kabul etmeyecek kadar kendini üstün gördüğünden emindir. Dolayısıyla özne, örnek karşısında birbiriyle çatışan iki duygu arasında bölünmüştür: en boyun eğmiş saygı ile en korkunç hınç. Bu, nefret adını verdiğimiz bir tutkudur.*” (Girard, 2007: 30) şeklinde açıklanır. Osmancık’ın Ede Balı’ya olan nefretin altında yatan neden tam olarak budur.

Dolayımlayıcısıyla tanışıp arzu nesnesini kavrayan Osmancık, her sabah gün doğmadan Sivrikaya’ya gitmeye başlar. Sivrikaya, onun kendini buluş için arayışa çıktığı bir mekân halini alır. Ede Balı’nın açtığı yolda, Aykut Alp, Uruz Derviş, Gökçe Bacı gibi isimler, Osmancık’ın içinde yeşeren ülkünün filizlenip kök salmasına yardımcı olurlar. Artık her şafak vakti, Osmancık’ın içinden bir parça daha Osman Bey çıkarır.

Babasının belindeki kılıca her geçen gün daha fazla bakmaya başlayan Osmancık, bir gün atını Ede Balı’nın köyüne, İtburnu’na sürer. Şeyhin tekkesine gelip, onunla konuşmak ister fakat Ede Balı, zamanının gelmediğini söyleyerek Osman ile görüşmeyi reddeder. Bunun üzerine Osmancık, zamanı gelene kadar tekkede beklemeye karar verir. Birkaç gün sonra gitmeye karar vermek üzereyken tekkenin bahçesinde Ede Balı’nın kızı Malhun Hatun’u görür ve onun, kendini Kaf Dağı’nın ardına götürecek Zümrüd Anka olduğu anlar; “*Belki de bu bekleyişte idi mutluluk. Mutluluk, belki de bu bekleyişti.*” (s.49) O günden sonra tekkede Malhun Hatun için beklemeye başlar. Ede Balı, görüşmeyi kabul ettiğinde Osmancık, Malhun Hatun’a vurulduğunu anlatır ona. Usulüne göre Malhun’u ister fakat Ede Balı henüz Osmancık’ın olgunlaşmadığını, öfkesini yenemediğini, benliğini arındıramadığını düşündüğünden eşi ve kızının gönlü olmasına rağmen bu evliliğe razı olmaz.

O günden sonra Osmancık, bekleyişin ateşten gömleğini kuşanır. Günlerce at biner, öfkelenir, sonra durulur ve tefekküre başlar. Değişmesi gerekir; Malhun Hatun için, tüm soyu, geçmişi, geleceği için değişmesi gerekir. Böylece Osmancık’ta aşkın vesile olduğu bir farkındalık süreci başlar;

“*O zaman, o Kartal Doruğu’ndan bakışta Osman’ı sezgiler yoklamış ama Osman bu yoklayışlardan kaçmış, gönül ve kafa kapılarını onlara kapamıştı. Osman bu hayallemelerinde, o zamanın tam aksine, gönlünün ve kafasının bütün gücüyle o belirsiz sezgilerin üstüne atılmakta, onları kavramaya çalışmaktadır.*”

Ve Osman artık seziz değil, bilmektedir.

Kartal Doruğu’ndan gördüğü boyların, oymakların, o göç kavşağındaki o renk, ses ve hareket cümbüşünde belgesiz, nişansız, yadigersiz yok olup gitmiş zamanların ve bir canlının kestiremeyeceği kadar gelecek zamanların birleştiğine; o görüntüde ve zamanda geçmişin bir kutsal emaneti, geleceğin inkar edilemez hakkı bulunduğu ...artık sezgisiz değil... Osman artık bütün benliği ile inanmaktadır.

Ve Osman artık Ede Balı’nın ve Dursun Fakı’nın ve Kumral Abdal’in ve Harlak dervişinin ve Aykut Alp’in ve babasının kendinden ne istediğini, ne beklediğini bilmektedir.

Ve Osman artık kendisinden beklenene götüreceği yolu, bütün öfkesini bastıran bir hırsla bilmek ve bulmak istemektedir.

Çünkü Osman artık bütünü anlamakta, kaal ü bela'ya ve haşre kadar uzanan iki zaman ucunu kavramaya başlamaktadır; Osman silinmekte; Osman erimektedir; Osman alinyazısına yönelmektedir; Osman arınmaktadır.” (s. 83-84)

Osman değişmeye başlar, idrak gücünden yoldaşlarına kadar her şeyi değişir. Ede Balı'nın ve diğer yardımcı dolayımlayıcıların söylemleri sürekli zihninin bir köşesindedir. Girard'ın belirttiği gibi, dolayımlayıcı ile özne arasındaki mesafe; *“her şeyden önce ruhsaldır,” (Girard, 2007 29)* ve Osman, kendisini bu ülkünün idrakine hazırlayan Ede Balı ruhunun yansısında derinleşir. Bu derinlik, Osman'ın Sivrikaya'da gördüğü rüya ile bütünlenir; *“Osman, gerçek kişiliğini, niçin yaratıldığını, niçin ve nasıl yaşaması gerektiğini artık kavramıştır. Rüyasını tabir etmiştir ve kabul etmiştir.” (s.88)*

Ede Balı'nın; *“Engel çoktur. Çok olsa da aşılır. Amma bir engel vardır ki, onu aşan görülmemiştir. O engelini adı nefis'dir. Nefis'in eline düşen hiçbir yere varamaz.” (s.96)* uyarısından sonra Osmancık, benliğinden arınmaya başlar. Kahraman yolculuk sürecinde erginlenmesinin gerçekleşmesi için birçok sınavdan geçer; *“Deneyim sahibi, erginlenmiş birinin gözetiminde benlik gelişiminin tehlikeli krizlerinin vuku bulmasına izin verilir.” (Campbell, 2010: 20)* Osmancık da nefsinin sınavlarından Ede Balı'nın gözetiminde geçmeye ve öfkesine hâkim olmayı öğrenmeye başlar. Artık daha sakin, daha suskun bir mizaca doğru yönelmektedir.

Osmancık'taki değişimleri izleyen Ede Balı, Malhun Hatun'u ona vermeye razı olur. Anka'sına kavuşan Osmancık için, önceleri çok büyük olarak algıladığı Dünya'yı küçültme vaktidir. Babasının kılıcını alarak Kayı'ya Bey olan Osman, bu ülkü uğruna aile bireyleri başta olmak üzere birçok şehidin, şahadet şerbetini içmesine dayanır, bu ülkü uğruna öz amcası Dünder'in ölüm fermanını kendi eliyle yazar ve bu kutsal ülkü uğruna Anka'sı Malhun Hatun'u babasının evine koyup gazadan gazaya koşar.

Bu uzun soluklu maratonun sonucunda Osman Bey, Bursa önlerine kadar gelir ve sancağı oğlu Orhan'a devreder. Osmancık artık hastadır ve Azrail kapısını çalmadan önce Bursa'nın fetih haberini duymayı bekler. Onun için artık; *“En değerli olan şey, ötelere yol açmak, yön vermektir. Ve, ötelere giden yollarda, daha sonra gelenlerin yol sürmelerini sağlayacak bir konak kurabilmektir.” (s.349)*

“Biz ayaza direndik. Ama hak edilen meyve nerede?” (s. 352) diyerek beklediği Bursa'nın haberini, atların nal seslerinden anlayan Osman Gazi Han, Oğuz'a miras olarak çocukları ve torunlarını bırakarak ve yeşerttiği kutlu ülkünün onurunu yüklenerek hayatı terk eder.

Sonuç olarak; Osmancık romanının başkişisi Osmancık, tarihi nitelik taşıyan bir karakter olduğundan, tarihten esinlenerek çizilir. Osmancık, eserde çocukluk yıllarından itibaren tanıtılmaya başlar. Çocukluk ve gençlik yıllarında ele avuca sığmayan Osmancık, zamanla Ede Balı etkisiyle yoğrulup, Kayı boyunu Osmanlı Devleti yapan Osman Gazi Han'a dönüşür. Bu değişim, başkarakterin çok boyutluluğunun göstergesidir. Osmancık karakterinin bir “Alp” tipinden evrilerek “Alp-eren” veya “Gazi” tipine dönüşmesi, romandaki entrik kurgunun temelini oluşturur.

1.5.2. Norm Karakterler:

Norm karakter, başkişiyi her yönüyle tamamlayan, onun ruhunun karanlık dehlizlerine ayna tutarak bilinmeyen yönlerini aydınlatır. Osmancık romanının norm karakteribilgeliği ile başkişiyeye yol gösteren Ede Balı'dır. Genç ve gücüne güvenen Osman'ın mistik zayıflığını ve bilgi eksikliğini Şeyh Ede Balı tamamlar. O, romanda birinci dolayımlayıcı

özne olarak, başkişiye düş kurmasını, rüya görmesini ve bir ideal uğruna savaşmasını öğretir; “*Gurur her şeyi idi; gururu için yaşıyordu.*” (s.7) şeklinde tanımlanan Osmancık, Ede Balı’nın nasihatleri ve Malhun Hatun’un sevgisi ile gururundan arınır.

Yine babası Ertuğrul Bey, Osmancık’a “*Ede Balı’nın terazisi doğru tartar, dirhem şaşmaz. (...) Ede Balı soyumuzun ışığıdır.*” (s.15) diyerek, Ede Balı’nın Kayı için ifade ettiği anlamı anlatmaya çalışır. Ede Balı, Osmancık’ın törel değerlerle bütünleşmesini sağlayarak, onun eksik bir yönünü tamamlar.

Dursun Fakı, Kumral Abdal, Uruz Derviş, Aykut Alp, Sungur, Gazi Rahman, Mihail Kosses gibi isimler ile babası Ertuğrul Bey’in yoldaşları da Osmancık’ın her zaman yanında bulunurlar. Özellikle Ede Balı’nındergâhında Osmancık’a yol gösteren Kumral Abdal ve Dursun Fakı gibi isimler, nasihatleriyle Osmancık’ın mistik eksiklerini tamamlamasına ve Ede Balı’ya yakın durabilmesine yardımcı olurlarken; Aykut Alp, Gazi Rahman, Sungur gibi isimler, kılıç arkadaşları olarak daima onun yanında bulunurlar. Kayı Boyu’nun büyükleri, babası Ertuğrul Gazi’nin yoldaşları ise Osmancık’ın törel bağlardan kopmamasını sağlayarak, ona beyliğin gerektirdiği davranış şekillerini aşarlar.

1.5.3. Kart Karakterler:

Kart karakterler, değişmeyen, dönüşmeyen, tek bir duyguyu ya da durumu temsil eden, tanımlanmış ve tek boyutlu kişilerdir. Romanda tekfurlar ve özellikle Kalanoz, kart karakter olarak tanımlanırlar. Osmancık tarafından ölümden kurtarılan Kalanoz, gördüğü iyilik karşısında hiçbir zaman vefa borcu duymadığı gibi, Osmancık’ın en sevdiği yeğeni ve ağabeyini, onun gözü önünde şehit ederken, bir hayat borçlu olduğu Osmancık’tan zerrece hicap duymaz. Roman boyunca Türklere karşı takınmış olduğu olumsuz tavır, onun kart karakter olarak tanımlanmasına neden olur. Romanda karşımıza çıkan bir diğer kart karakter, gücünü tamamen kötüye kullanan, sevdiğini bile zorla ele geçirmeye çalışan Al Zahid’tir. Ayrıca Ertuğrul Bey’in Kardeşi Dünder da, beyliğin, kendisinden yaşça çok küçük olan Osman’a verilmesini bir türlü hazmedemediğinden roman boyunca başkişiye karşı takınmış olduğu olumsuz tavrı sürdürür.

1.5.4. Fon Karakterler:

Fon karakterler, romanın akışını değiştirmeyen, entrik kurguyu yönlendirmeyen, romandaki gerçeklik duygusunu vermek adına, söz konusu dönemin ruhunu, kültürel dokusunu romana taşıyan, sosyal zamanı belirten unsurlardır. Romanda Ertuğrul Bey’in dekoratif olarak karşımıza çıkan ve önemli bir fonksiyonu bulunmayan yoldaşlarını, vaka üzerinde rolü olmayan tekfurları bu gruba dahil edebiliriz.

Sonuç:

Osmancık, Cihan Devleti’nin kurucusu Osman Bey’in tinsel doğuşu ve bu doğum için geçirdiği sancılı fakat kutsi süreci anlatan tarihi bir karakter romanıdır. Delişmen çağındaki Osmancık, dolayımlayıcı öznesi Şeyh Ebebalı vasıtasıyla içinden Osman Gazi Han’ı doğurur ve sadece Kayı’nın ya da sadece bir ulusun değil, dünyanın kaderini değiştirecek olan bir beyliğin başına geçer. Roman boyunca karakter gelişimi açısından üzerinde en fazla durulan roman kişisi olan Osmancık, öfkesini kontrol altına alma konusunda başarılı oldukça, Osman Bey olma yolunda bir adım daha ilerler. Başta dolayımlayıcısı Ede Balı’dan olmak üzere boyun ileri gelenlerinden öğüt alan Osmancık, arzu nesnesine sahip olduktan sonra öğüt veren konumuna geçer.

Karakter romanlarında mekân, kişiler düzlemini sembolik anlamda tanımlayan, tamamlayan ve açımlayan bir işlev üstlenir. Romanda Osmancık'ın karakterindeki değişme ve gelişmeler, Osmancık'ın mekânsal düzlemdeki yer değiştirmeleri ile birlikte gelişir ve değişir. Bu bağlamda Şeyh Ede Balı'nın kendi varlığı ve tekkesi, onun tinsel anlamda doğuşuna, adeta bir rahim görevi üstlenir. Osmancık bu manevi mekâna her temas ettiğinde yenilenmiş, değişmiş ve güçlenmiş olarak geri döner. Mekândaki genişleme ve ilerleme, Osmancık'ın yaşadığı içsel aydınlanma ile paralel olarak gelişir. Osmancık'ın Osman Gazi Han'a dönüşmesi, içinde bulunduğu mekânlarla doğrudan ilintilidir.

Son aşamada Bursa'nın alınması ise, Osman Bey'in manevi mirasının ve ülküsünün tevarüs ederek Orhan Bey'de yeniden canlanması ve devletleşme yolundaki kararlı, tutarlı ilerlemeyi ifade eder. Osmancık, aynı zamanda bir karakter romanı olarak tipisel bir değişime de örnek gösterilebilir. Zira “*Alp*” tipinden “*Alp-eren*” tipine ve “*Gazi*” tipine geçişe, Osman Bey'in karakterinde yaşadığı değişim ve gelişime tanıklık ederiz.

Kaynakça:

Aytür, Ünal (2009) , Henry James ve Roman Sanatı, YKY,

İstanbul **Buğra**, Tarık (2012), Osmancık, Ötüken Yay. İstanbul

Campbell, Joseph (2010), Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, KabalcıYay. İstanbul

Girard, Rene (2007) Romantik Yalan ve Romansal Hakikat, (Çev. Arzu Etensel İldem), Metis Eleştiri, İstanbul

Korkmaz, Ramazan, “**Romanda MekanınPoetiği**”, Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen'e Armağan, Ank.2007, ss. 399-415

Korkmaz Ramazan, “**Rene Girard'ın Üçgen Arzu Modeli Bağlamında Osmancık Romanı**”, Tarık Buğra –Prestij Kitap- T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008

**CHARACTERISTICS OF THE POPULATION OF YAKUTSK REGION BASED
ON THE FIRST NATIONAL CENSUS IN 1897****1897 YILINDA YAPILAN İLK RESMİ NÜFUS SAYIMINA GÖRE YAKUT
BÖLGESİNİNİN NÜFUS ÖZELLİKLERİ****ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕНИЯ ЯКУТСКОЙ ОБЛАСТИ ПО МАТЕРИАЛАМ
ПЕРВОЙ ВСЕОБЩЕЙ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ 1897 Г****Tamara KURCHATOVA *****АННОТАЦИЯ**

В 1897 в России была проведена всеобщая перепись населения, которая охватила всю империю, в том числе и Якутскую область. Впервые были собраны уникальные данные о народонаселении государства. Материалы переписи позволяют воссоздать социально-экономическое развитие региона. Впервые были собраны достаточно полные данные о коренном населении Якутии, о традиционной деятельности, об образе жизни, об изменениях, происходящих на данной территории.

Ключевые слова. Перепись населения. Якуты. Тунгусы. Юкагиры. Ламуты. Оленеводство. Охота. Рыболовство. Скотоводство. Русские крестьяне. Земледелие.

ÖZET

1897 yılında bütün Rusya İmparatorluğu'nda Yakutistandahil olmak üzere nüfus sayımı gerçekleştirildi. İlk defa ülkede yaşayan halklar hakkında yegane bilgiler elde edildi. Sayım verilerinde bölgenin sosyal-ekonomik gelişmeleri hakkında haberler meydana konuldu. Yakutistan'ın yerel nüfusu, gelenekleri, yaşam tarzları ve bölgede yer alan değişiklikler hakkında etraflıca bilgiler elde edildi.

Anahtar Kelimeler: Yakutistan nüfus sayımı, Yakutlar, Tunguslar, Yukagirler, Lamutlar, ren yetiştirme, avcılık, balıkçılık, hayvancılık, Rus köylüleri, tarımcılık.

ABSTRACT

In 1897, in Russia was carried out a national census, which covered the whole empire including Yakut region. There was collected the unique data on the population of the state. The materials of the population census allow a reconstruction of the socio-economic development of the region. For the first time, there was collected sufficient data on the indigenous population of Yakutia, about traditions, about the lifestyle, the changes taking place in this area

Key Words. The population census, Yakuts, Tunguses, Yukagirs, Lamuty, Reindeer herding, Hunting, Fishing, Herding, Russian peasants, Farming.

---

* Historical doctor Russian Federation, Republic of Sakha (Yakutia)

В дореволюционной России была проведена лишь одна всеобщая перепись населения в 1897 г., которая охватила всю империю, в том числе и Якутскую область. Эта перепись расширила и углубила знания о народонаселении, о социально-экономическом развитии региона, показала изменения, происходившие в области в конце XIX века.

В период проведения Первой всеобщей переписи населения Якутская область была разделена на пять округов – Якутский, Вилюйский, Олекминский, Верхоянский и Колымский.

В Сибири «Уставом об управлении инородцев» от 1822 г. все аборигенное население региона было причислено к инородцам. Якутия являлась областью с наибольшим удельным весом инородческого населения. Если в России в целом людей, юридически отнесенных к сословию инородцев, на 1000 чел. насчитывалось 66, в Сибири – 221, то в Якутии их было 870 [1. С.48]. По «Уставу управления инородцами» население Сибири было разделено на разряды, узаконивалась система их управления. Якуты были отнесены к разряду кочевых инородцев, куда входили все кочевые и полукочевые скотоводы. К бродячим причислены те, которые занимались охотой, рыболовством и оленеводством (эвены, эвенки, юкагиры чукчи) [5.С.74].

Численность населения Якутской области по результатам переписи 1897 г. составила 273052 человек обоего пола (139597 муж. + 130283 жен.)

[8. С. 58]. Численность населения по округам представим в виде таблицы

Данные о численности населения Якутской области в 1897 г. по округам

Округа	Количество жителей		
	Мужчин	Женщин	Обоего пола
Якутский	73345	72596	145941
Вилюйский	33886	34587	68473
Олекминский	24186	12813	36999
Верхоянский	7248	7134	14382
Колымский	3543	3714	7257
Итого:	142208	130844	273052

Данные таблицы показывают распределение населения по округам. Наиболее заселенными были центральные (Якутский, Вилюйский) и южный (Олекминский) округа, а северные (Верхоянский и Колымский) были менее заселены.

Коренное население, отнесенное к разряду бродячих, кочевали во всех округах области. Так, перепись выявила в Колымском округе: бродячих *юкагиров*, *ламут-юкагиров* Большой (Западной) тундры - 364 чел. (185муж. +179жен.), кочевья бродячих *ламут*ов по р. Омолону, Сухому Анюю и др.- 868 чел. (430муж. +438жен.), кочующих *чукчей* Большой Западной тундры, кочующих *чукчей* Восточно-Каменного отдела - 1602 чел. (761муж. +841жен.). Таким образом, в Колымском округе кочевали представители тунгусских и ламутских родов. С.К. Патканов отмечал, что тунгусы и

ламуты составляли в сущности одно и тоже тунгусское племя, но в Якутской области одни их роды, а именно - коренные роды, обитающие в улусах, прилегающих к океану, назывались «ламутами» («приморскими жителями»), другие, пришлые с юга – «тунгусами» [13. С. 835]. Основная масса ламутов и тунгусов (78,8%) говорили на родном языке, 235 человек изъяснялись на языке юкагиров, т.к. кочевали вместе с ними.

Рассмотрим особенности главных занятий тунгусов в Колымском округе. Оленеводство у ламуто-юкагиров было развито слабо, лишь некоторые семьи Уяганского и Дельянского родов держали значительные стада оленей (несколько сот голов), которые могли их хорошо обеспечить.

По сравнению с охотой, рыболовство у ламутов здесь было развито меньше из-за бедности рыбой местных горных речек. Напротив, для ламутов-юкагиров, живущих между Колымой и Индигиркой, рыболовство являлось главным источником благосостояния, а охота служила лишь побочным заработком. Вот как описывает деятельность населения Колымского округа В.И. Иохельсон: «Хотя Колымский округ питается главным образом рыбой, а у большей части населения – якутов – значительным подспорьем служит скотоводство, наконец, чукчи и некоторые ламуты живут от оленя, тем не менее, этот округ еще можно считать типично – звероловческим, ибо весь привоз оплачивается населением от продуктов звероловства, и иного вывоза (если не считать особо продуктов чукотского оленеводства и мамонтовой кости) из округа почти или вовсе нет» [7.С.116].

В Верхоянском округе проживало значительное количество кочующих и бродячих инородцев: *ламуты* Верхоянского улуса и Верхоянской инородной управы, в различных местностях Верхоянского, Усть-Янского, Жиганского, Эльгетского улусов кочевали также бродячие *ламуты*, в пределах Жиганского улуса кочевали и бродячие *тунгусы*. Они вошли в состав населения улусов.

1192 коренных ламутов сумели сохранить родной язык, 27,1% местных тунгусов и ламутов указали как родной язык якутский, 8% - юкагирский язык, 7 чел. говорили на русском языке.

Главным занятием тунгусов Верхоянского округа являлась охота, хотя с уменьшением животных значение охоты падало. Экономическое положение округа сильно ухудшилось, и верхоянские тунгусы зависели от более зажиточных якутов.

В Вилюйском округе почти все местное тунгусское население (96%) указало в переписи родным языком якутский. Основным занятием местных тунгусов была охота и в меньшей степени – рыболовство. В прежние времена оленеводство здесь было более развито, одной из причин его уменьшения является сбыт оленей на прииски.

По данным переписи 1897 г., в Олекминском округе были переписаны тунгусы Жуюганского рода численность, которых с 1767 г. увеличилась в 5 раз. Остальные роды были весьма немногочисленные. 90,1% тунгусов Олекминского округа говорили на родном языке и лишь 10% показало родным языком якутский. Здесь животноводством и охотой занималась незначительная часть тунгусов. Н.А. Виташевский, путешествуя по Олекминскому округу, отмечал, что у тунгусов раньше считался богатым хозяин, у которого было 100 оленей, а теперь и с 20 оленями мог считаться богатым. Это, видимо, объясняется тем, что с 1894 г. в тайге

по р. Олекма наблюдался падеж оленей. У большинства тунгусов не осталось ни одного оленя [3. С.20].

В Якутский округ входили территории, где проживали бродячие и кочевые *тунгусы*: территория бродячих тунгусов 7 кангаласских родов с населением 1213 чел. (656муж. + 557жен.); территория кочующих тунгусов Майского ведомства с населением 1358 чел. (669муж. + 689жен.); территория бродячих тунгусов Баягантайского улуса с населением 398 чел. (213муж. + 185жен.); кочевья бродячих тунгусов Майского ведомства с населением 1263 чел. (667муж. + 596жен.). Кочевья тунгусов Жуюганского рода объединяли зимовья и кочевья по р. Таймендры, Малый Малыкан, Большая и Малая Патома и др.

Оленеводство у тунгусов Якутского округа было развито неравномерно. Так, Майские тунгусы, живущие вблизи прежнего Охотского тракта, были довольно богаты. Здесь лица, имеющие 500 - 1000 оленей, считались хозяевами среднего достатка. В других местностях Майские тунгусы не были богаты оленями, и средняя семья имела 2 - 3 десятка голов (свыше 300 голов здесь имели не более 5 человек). Около половины Майских тунгусов, живущих по Алдану и по нижнему течению р. Май и часть Западно-Кангаласских тунгусов, обзавелись крупным рогатым скотом. Таким образом, в первом случае у тунгусов было развито оленеводство, во втором – охота и оленеводство, в третьем - из оленеводов тунгусы превратились в скотоводов.

Таким образом, к бродячим народам были отнесены тунгусы, ламуты, юкагиры и чукчи, проживавшие на территории Якутской области. В целом по области проживали 11647 тунгусов (5956 м.+5691ж.), 948 юкагиров (492м.+456ж.), 1558 чукчей (752м.+806ж.). Всего 14153 человек, из них 7200 мужчин и 6953 женщин, что составляло чуть больше 5% от всего населения Якутской области [8.С.149].

Необходимо отметить, что в изучаемое время происходили изменения в социально-экономической жизни тунгусов. Наличие тесных экономических и культурных связей тунгусов с якутским и русским населением не могло не отразиться на хозяйственном строе первых, особенно тех, которые жили вблизи якутско-русского населения. В условиях неустойчивости бродячей жизни часть тунгусов заметила преимущества оседлого образа жизни, и начала оседать, занимаясь скотоводством и земледелием. По данным исследователей некоторые семьи тунгусского рода, откололись от своих сородичей и жили оседло по берегам рек, занимаясь «земледелием и скотоводством на землях, арендуемых ими у якутов». Они объясняли эту ситуацию тем, что с увеличением народонаселения выгодность промысла стала снижаться, затем сильный падеж оленей уменьшил и без того скудное состояние. Промысел еще более упал в связи с появлением на верхних притоках р. Алдана и Амги поисковых партий. Верхнеколымские юкагиры уже не могли существовать только за счет промыслового хозяйства. Все чаще давали себя знать недостаточный улов рыбы, уменьшалось количество лосей. Потребность в привозных товарах вынуждала юкагиров заниматься ремеслами. Они изготовляли на продажу карбазы – яйцевидные гребные лодки, челноки и сбывали их в Верхне-Колымске и Средне-Колымске. Техника этого промысла была заимствована ими от русских. Некоторые юкагиры занимались кузнечеством. Источником дохода также служил пошив меховой одежды, которую скупали купцы [9. С.3; 14.С. 107; 6.С. 148].

Деятельность золотых приисков в Олекминском округе также изменила характер хозяйственной деятельности местного населения. Так, 130 тунгусов и 1 юкагир стали

работать непосредственно на приисках на добыче руд и копи. Частной деятельностью занималось 37 человек. Некоторые из них содержали постоянные дворы для якутов, везущих кладу на прииски. Им они сбывали и заготовляемое сено. Многие обзавелись рогатым скотом и начали сеять ячмень [12. С.246].

Основное население Якутской области – якуты, по данным Первой всеобщей переписи населения численность якутского населения составляла 221467 чел. (110716м. и 110751ж.) или 82% от всего населения области. Основным занятием якутов издавна являлось животноводство – содержание крупного рогатого скота и лошадей. О том, что собой представляло скотоводство в то время, мы читаем у Г.П.Башарина. Он писал, что скотоводческое хозяйство в Якутии переживало упадок, шел общий процесс сокращения поголовья крупного рогатого скота и лошадей, которое характеризовалось крайне низкой продуктивностью. По причине отсталости ведения животноводческого хозяйства, сосредоточением основной массы земли, скота в руках тойонов, разорением непосредственных производителей, отсутствием у них должной материальной заинтересованности в росте производства, хищническим убоем скота для удовлетворения потребности золотых приисков в мясе [2. С.13, 19].

Несмотря на то, что естественные местные условия и были неблагоприятными для занятий земледелием, однако благодаря примеру русских и особенно переселенных из Туруханского края скопцов, оно привилось у якутов и развивалось быстрыми темпами. По материалам переписи земледелием было занято всего 9949 якутов, из них мужчин 5300 и женщин 4649 человек, что составляло около 4,5% от всего населения области [4. С.84].

Якуты продолжали заниматься, также охотой и рыболовством и это было хорошим подспорьем для проживания.

В конце XIX- начале XX веков Якутии появляются новые виды деятельности. В конце XIX века получил развитие извозный промысел. Извозный промысел - это, прежде всего перевозка тяжести, преимущественно съестных припасов из трех южных округов на Олекминские и Витимские золотые прииски. Якуты Дюпсюнского и Борогонских улусов Якутского округа доставляли в северные округа казенные запасы муки, крупы, соли, пороха, свинца и конского волоса. Население Нижне-Колымской части Колымского округа занималось перевозкой (на собаках) купеческой кладу от г.Средне-Колымска до с. Нижне-Колымского и оттуда до Анюйской крепости. По окончании Анюйской ярмарки тем же путем и на тех же условиях транспортировался груз из пушнины, мамонтовой кости и непроданных товаров[11. С.22-23]. В Якутской области 2376 человек жили за счет извоза.

Вполне понятно, что при слабом развитии промышленности в области, и торговля стояла на низкой ступени, давая средства к существованию лишь 2382 лицам (0,82%). В Олекминском округе, благодаря находящимся в нем золотым приискам, торговля была сравнительно более развита (ими была занята 1,96% всего населения округа), чем в других округах. Якутия покрывала 9/10 потребностей приисков в мясе. В поставках таких важных сельскохозяйственных продуктов, как масло, сало, мука, овес, ячмень и др., ее доля была ограниченной. Якутия обеспечивала менее 1/3 потребности золотопромышленного района в сене. Поставка якутской рыбы составляла более половины завоза рыбы на прииски, но годовой объем поставок был настолько мал, что этот продукт не играл большой роли в продовольственном снабжении золотопромышленного района.

Из Якутии вывозились за пределы области только пушнина и мамонтовая кость, остальные же продукты: рогатый и конский скот, масло, мясо, кожи и рыба, – за пределы области не вывозились. Ввозили в область мануфактуру, галантерейные, скобяные и другие товары, а также спирт. Медленное развитие торговли объяснялось не только громадными расстояниями, отсутствием телеграфа и удобных путей сообщения, но и отсутствием кредитных учреждений. В основном торговля шла на ярмарках, время проведения которых строго регламентировалось. Так, ярмарка в г. Якутске проходила с 1 июня по 1 августа (летняя) и с 1 декабря по 1 января. (зимняя); в г.Олекминске ярмарка проводилась с 10 по 22 июня; на о.Кыллахе - с 10 по 20 июня; Аннойская ярмарка - с начала апреля [11. С. 29].

Далее рассмотрим численность пришлого населения. По материалам переписи 30225 человек из них 18926 мужчин и 11299 женщин были русские, что составляло чуть более 11% всего населения области. Причем, эта цифра не могла быть окончательной в связи с тем, что некоторая часть русского населения, проживающая в Якутии, указала родным языком якутский язык. И.И.Майнов отмечал, что начиная с XVII в. происходило смешивание русских с якутами, причем многие забывали русский язык, считая своим родным языком якутский. Так, около трети мужчин и добрая половина женщин приленских крестьян совсем не умели говорить по-русски, большинство других, говорили по-русски хуже, чем по-якутски. В 1895 г. из 86 коренных старожилов Амгинской слободы 56 совсем не понимали русский язык, 19 человек - с трудом [10.С.2-3]. Русское население проживало во всех округах области, но основная масса была сосредоточена в Олекминском округе (19635 чел.). Это объясняется, прежде всего, тем, что первые русские поселенцы занимались здесь в основном земледельческим трудом, поэтому поселились в климатически подходящих для сельскохозяйственной деятельности местах. Они проживали также на многочисленных почтово-пассажирских станциях вдоль Иркутско-Якутского тракта и работали на Ленских и Бодайбинских золотых приисках.

Перепись также обнаружила в Якутской области и немногочисленных представителей народностей: поляков, литовцев, латышей, румын, представителей германских индоевропейских языков, а также турецко-татарского племени и др.

Интересно рассмотреть соотношение городского и сельского населения. В Якутской области в период переписи насчитывалось пять городов:

- г. Якутск с населением в 5855 жителей (3077муж. +2808жен.)
- г. Олекминск с населением в 1203 жителей (639муж. +564жен.)
- г. Верхоянск с населением в 362 жителей (183муж. +179жен.)
- г. Вилюйск с населением в 641 жителей (326муж. +317жен.)
- г. Средне-Колымск с населением в 547 жителей (262муж. +285жен.)

Все городское население, состоящее из 9182 лиц, составляло лишь 9,4% всего населения области [8. С. 64].

Одним из показателей развитости региона можно считать грамотность населения, так, по данному показателю Якутская область занимала одно из последних мест в Российской империи. По итогам переписи грамотность якутов равнялась 0,7 %, у эвенков - 0,1 %. Среди юкагигов и ламутов не оказалось ни одного

грамотного, а у чукчей только 4 грамотных. Всего грамотных было 4,11% от всего населения области [8.С. 101-102].

Таким образом, материалы всеобщей переписи населения 1897 г. показывают, что коренное население Якутской области продолжало сохранять традиционный уклад жизни, связанный с существованием традиционных видов деятельности – оленеводства, охоты, рыболовства. Скотоводство оставалось основным видом деятельности народа саха, но в некоторых районах якуты стали заниматься земледелием, под влиянием русских крестьян (олекминские якуты). Появление новых видов деятельности в Якутии было связано с дальнейшим социально-экономическим развитием региона. Особенно большое влияние оказала деятельность Ленских и Бодайбинских золотоносных приисков, Иркутско-Якутского почтового тракта, а также появление транспортных узлов, связавших северные районы с центром Якутии и европейской частью России.

References:

1. Argunov I.A. Cosialnoerasvitieyakutckogonaroda. Novosibirck, 1985
2. Basharin G.P. Istoriyagivotnovodstva v Yakutiivtoroipolovini XIX – nachala XX v. Yakutsk, 1962
3. Vitashevckii N.A. Vospominaniya.1897. Shivayastarina. 1916.
4. VceobshayaperepishnaceniyRossiickoiimperii1897 g.Yakutskayaoblact. Itogi Pervovceobsheyperepishnaseleniya. Sankt-Petersburg., 1905
5. Gogolev A.I. IstoriyaYakutii: uchebnoepocobiedlyavusov/A.I.Gogolev/-2-e isd.,dop. –Yakutsk: Isdatelskidom SVFU, 2013
6. Gurvich I.C. EtnicheskayaistoriyaseveravostokaSibiri. Moskva.1966
7. Ioxelson V.I. Ocherkzveropromishlennosti I torgovlimexami v Kolimckomokruge// Trudi yakutckoi ekspedicii. T.X.ch.3. Sankt-Petersburg, 1898
8. Kurchatova T.T. PervayavceobshayaperepishnaceniyRossiickoiimperii1897 g.Yakutckoioblacti (ictorico-demograficheckii aspect): Monografiya.Yakutsk: Isdatelstvo Yakutskogounivercитета, 2006
9. Mainov I.I. Dvatipatungusov//Russkii antropologicheckii shurnal. 1901.№2
10. Mainov I.I. Pomeciruskix s yakutami.M. 1900
11. ObsorYakutckoioblastisa 1897 g.
12. Patcanov C.K. Opytgeografii I statistikitunguskixplemenSibiri. Sankt-Petersburg. 1906
13. Patcanov C.K. Statisticheskiedannii, pokasivayuchieplemennoisostavnaseleniya Sibiri, yasykirodiinorodsev. Sankt-Petersburg.1912
14. CafronovF.G.Novyeyavleniya v xosyaistvennoigisnitungusovYakutskoioblastivovtoroipolovine XIX v. Yakutck, 1957

1. Аргунов И.А. Социальное развитие якутского народа. Новосибирск, 1985
2. Башарин Г.П. История животноводства в Якутии второй половины XIX – начала XX века. Якутск, 1962
3. Виташевский Н.А. Воспоминания .1897. Живая старина. 1916
4. Всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. Якутская область. Итоги Первой всеобщей переписи населения. – СПб. 1905
5. Гоголев, А.И. История Якутии: учебное пособие для вузов / А.И. Гоголев. – 2-е изд., доп. – Якутск: Издательский дом СВФУ, 2013
6. Гурвич И.С. Этническая история севера-востока Сибири. Москва. 1966
7. Иохельсон В.И. Очерк зверопромышленности и торговли мехами в Колымском округе. // Труды якутской экспедиции. Т.Х. ч.3. СПб. 1898
8. Курчатова Т.Т. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. в Якутской области (историко-демографический аспект): Монография. Якутск: Изд-во Якутского ун-та, 2006
9. Майнов И.И. Два типа тунгусов. // Русский антропологический журнал. 1901. №2.
10. Майнов И.И. Помесь русских с якутами. М., 1900
11. Обзор Якутской области за 1897 г.
12. Патканов С.К. Опыт географии и статистики тунгусских племен Сибири. СПб. 1906
13. Патканов С.К. Статистические данные, показывающие племенной состав населения Сибири, язык и роды инородцев. СПб. 1912.
14. Сафронов Ф.Г. Новые явления в хозяйственной жизни тунгусов Якутской области во второй половине XIX века. Якутск, 1957

**BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI: FRANSA VE
İNGİLTERE ÖRNEKLERİ*****REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES: THE CASE OF FRANCE
AND ENGLAND****МОДЕЛИ РЕГИОНАЛЬНОГО АГЕНСТВА РАЗВИТИЯ ФРАНЦИИ
И АНГЛИИ**

Ali APALI**
Rıfat YILDIZ***

ÖZET

XX. yy'ın ikinci yarısında Avrupa Birliği (AB)'nin kalkınma anlayışında değişiklikler meydana gelmiştir. Maddi refahın artırılması, yoksullukla mücadele ve üretim faktörlerinin daha etkin şekilde kullanılması olarak tanımlanan ulusal kalkınma anlayışından uzaklaşmaya başlanmış; bunun yerine bölge sorunlarını tespit edip, bu sorunları bölge potansiyelini kullanarak çözmeye çalışan bölgesel kalkınma anlayışı kabul görmeye başlamıştır. Bu sürecin doğal sonucu olarak Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, bölgesel kalkınmayı sağlamak için bazı araçlar geliştirmişlerdir. Bu araçların en önemlilerinden biri, bölge sorunlarını, bölge kaynak ve potansiyellerini kullanarak çözmeyi hedefleyen, bunu yaparken kamu, özel ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile işbirliği halinde olan "Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA)"dır. AB'ye üyelik sürecinde, tüm aday ülkelerin bölgesel dengesizliklere karşı mücadele edebilmeleri için, kalkınma ajanslarını kurmaları AB tarafından gerekli görülmekte ve desteklenmektedir. Bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak ya da minimum seviyeye indirmek maksadıyla kurulan bölgesel kalkınma ajansları, bu çalışmanın genel problem alanını oluşturmaktadır. Ayrıca AB ülkelerinden İngiltere'de bulunan North West Kalkınma Ajansı ve Fransa'da faaliyet gösteren Alsace Kalkınma Ajansı uygulamalarının sistematik olarak incelenmesi bölgesel kalkınma konusunda faaliyet gösteren veya yeni faaliyet gösterecek kalkınma ajanslarına katkı sağlamak, çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Alsace Kalkınma Ajansı, North West Kalkınma Ajansı

---

* Bu çalışma "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve İzmir Kalkınma Ajansı Örneği" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğr.Gör.Dr. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, ali.apali@ikc.edu.tr

*** Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

ABSTRACT

Change soccured in The European Union (EU)'s under standig of development in the second half of the 20th centruy. It has begunto move away from the conception of national development defined as increase in material welfare, struggle against poverty and usage of production factor smoreefficiently; instead, identify ingregional problem sand by using regionalp otential solving this problems approach were started to be recognized. As a natural consequence of this process, the European Union (EU) countries, developed some to olstoensure regional development. The most importantone of the setools is, Regional Development Agencies (RDA), a iming to solveregeional problems by usin gregional potential with the cooperation of public, private and non-govermental organizations (NGO). In the process of EU accession, it is required and supported by EU that every candidate country has to establish regional development agencies in order to struggle againstregional imbalances. Regional development agencies, establishedtore move regional imbalance sor minimize it, are the main constituents of this study. Also, this study aims to make contribution to agencies already active in regional development, and to established development agencies by systematic investigati on of the application smade by development agencies such as North West Development Agency in U.K and Alsace in France from EU countries.

KeyWords: Development, Regional Development, Regional Development Agencies, Alsace Development Agency, North West Development Agency

АННОТАЦИЯ

Во второй половине XX-го века произошли изменения в региональном развитии Европейского союза. Увеличение материального благополучия, борьба против бедности и эффективноприменение факторов производства, отдалило от понятия национального возрождения и определив региональные проблемы, на первый план перенёс понятие регионального возрождения. В связи с этим страны Евросоюза, с целью возрождения регионов начали развивать некоторые средства. Среди них следует отметить агентства регионального развития, в сотрудничестве с неправительственными организациями. ЕС поддерживает указанные агентства. В статье рассматривается деятельность Агентств регионального развития из Англии North West и Франции Alsace.

Ключевые слова: развитие, региональное развитие, агентства регионального развития, North West, Alsace.

1. GİRİŞ

İkinci Dünya savaşı sonrası hem ulusların kalkınma anlayışında hem de bilim dünyasının kalkınma politikalarında farklılıklar meydana gelmiştir. Ulusların kalkınmasının, tek başına merkezi hükümet politikalarıyla gerçekleşmeyeceği, bölgesel kalkınmanın gerekliliği anlaşılmıştır. Bu yüzden ülkeler ve bilim dünyası bölgesel kalkınma politikaları üretmeye başlamışlardır. Bölgesel kalkınma yaklaşımının, ülkenin kalkınma politikalarında yer almaya başlamasıyla, yerel/bölgesel dinamiklerin rolü de ortaya çıkmıştır. Dinamiklerin kalkınma sürecinde rol oynaması, bazı kurumsal yapılanmaları da beraberinde getirmiştir. Bölgesel kalkınmada bölge dinamiklerinin görev

alabilmesi için oluşturulan kurumsal yapılanmalardan birisi, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”dır.

Bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa’da ilk olarak 1950’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Farklı türlerde kurulan ajanslar sırasıyla Batı Avrupa, Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerine XX. yy’ın ikinci yarısında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Avrupa ve Fransa’nın ilk kalkınma ajansı olarak kabul edilen Alsace Kalkınma Ajansı ve 2000’li yıllara gelindiğinde faaliyetlerine başlayan North West Kalkınma Ajansı’nın birbirinden farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu farklılıklarına rağmen kalkınma ajanslarının temel amacı doğal olarak bölgelerinin kalkınmalarını sağlamaktır.

2. KALKINMA KAVRAMI

Kalkınma, iktisat disiplininin yanında sosyoloji, siyaset ve kamu yönetimi gibi sosyal bilimlere de ilgilendirmektedir. Kalkınma kavramı, ulusların gelişimine uygun olarak farklı dönemlerde farklı anlamları bünyesine dahil eden bir kavramdır. Örneğin, Marks’ın toplumsal değişimin nedenlerinin izahıyla, Milner’in izahı arasında büyük farklar bulunmaktadır. “Marks kalkınmayı tarihsel şartlardaki değişimlerle açıklarken, Milner kalkınmayı, o dönemdeki hükümet faaliyeti olarak değerlendirmektedir” (Yavilioğlu,2002: 60).

En dar anlamıyla kalkınma, ulusun her yönüyle arzu edilebilir bir seviyeye gelmesidir. Ya da kalkınma, “maddi refahın artırılması, yoksulluğun kökünün kurutulması, üretimde kullanılan girdiler ve elde edilen çıktılarının kompozisyonunun değiştirilmesi gibi süreçleri içerir” (Berber, 2004: 9). Yani kalkınma salt üretimin ve kişi başına düşen milli gelirin artırılması demek olmayıp, az gelişmiş bir toplumda iktisadi ve sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi, yenileştirilmesidir. “Kişi başına düşen milli gelirin artmasının yanında, üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarının değişmesi, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi yapısal değişiklikler kalkınmanın temel öğeleridir” (Han ve diğ., 2006: 2). Anlaşılacağı üzere kalkınmışlık seviyesi, toplumun niteliksel değerlerinin yanı sıra, niceliksel olarak da sahip olduğu değerlerde meydana gelen iyileşmeyi ifade etmektedir.

3. BÖLGE VE BÖLGESEL KALKINMA

Etimolojik kökü Latince “regio: çevre alan” anlamına gelen bölge, farklı dönemlerde dönemin ihtiyacına göre farklı anlamları bünyesinde barındırmaktadır. Bölge tanımını yapabilmek için ekonomik, kültürel, etnik, yönetsel ve coğrafya açısından bazı unsurların tanım içerisinde yer alması gerekmektedir. En geniş anlamıyla “bölge, belirli kriterler bakımından homojen (mütecenis) mekân parçası şeklinde tarif edilmektedir”(Erkal, 1978: 19). Bölge, bazen birkaç ilin birleşmesiyle meydana gelebileceği gibi, bazen metropollerine içine alan, bazen de AB gibi ülkeleri içinde barındıran çok geniş kara parçalarından oluşmaktadır. Bu bölünmenin temel amacı, bölgeye ayrılan kısmın kullanım amacının hangi yönde olacağıyla ilgilidir. Örneğin, “Avrupa Birliği’nde (AB)planlama bağlamında bölgeler kent ve metropol alandan, çok geniş kırsal bölgeye kadar çeşitli boyutlardadır” (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Ülkelerin sınırları içerisinde ekonomik faaliyetlerin yapılabilmesi açısından bazı alanların birbirinden ayrılması gerekmektedir. Ekonomik alan diye adlandırılan budalanlar, daha çok ulusal kalkınma ve bölgesel kalkınma çalışmalarının yapılabilmesi açısından önemlidir. Ekonomik alan, o alanda yaşayan insanların refah seviyelerini yükseltmek açısından farklı teknikler kullanılarak bazı araçlar yardımıyla belirlenmektedir. “Ekonomik

alan kısaca ulusal planlamaya mekân boyutu dâhil edilerek belirli matrislerin ortaya konmasıdır” (Dinler, 2005: 72).

Bölge kavramının doğurduğu kavramlar arasında yer alan, bölgecilik kavramı iktisadi, toplumsal ve kültürel özellikleri ile bir bütün oluşturan, bir yörede oturanların doğal kaynak ve zenginlikleri kendi eliyle işletmeleri, kendi etkinliklerini kurmaları ve kendilerini yönetmeleri anlamına gelmektedir (Turan, 2005: 39). Bölgecilik kavramından türemiş olan diğer bir kavram ise bölgesel kalkınma kavramıdır. Bölgesel kalkınma, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü olarak tanımlanabilmektedir (DPT, 2003: 250).

Bölgesel kalkınmayı bu tanımlardan yola çıkarak yeniden tanımlarsak bölgesel kalkınma, bölgenin katılımcılık ve sürdürülebilirliğin yer aldığı sosyal ve ekonomik potansiyelin aktif olarak rol oynamasıyla bölge refahının yükseltilmesidir. Bölgesel kalkınma, merkezi yönetimin yukarıdan aşağıya yaklaşımı yerine, bölgesel yerel aktörlerin katılımıyla sınırları çizilmiş ekonomik alanın, sanayileşmesi ve sosyal yapısının iyileştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Kalkınma ve bölgesel kalkınma kavramları ülkelerin bölge ve ülke politikasına göre farklı boyutlarda ortaya çıkmıştır. Son yüzyılda yeniden şekillenen kavramlar geleneksel ve yeni bölgesel anlayışları olarak ayrılabilir.

3.1. Geleneksel Ekonomik Kalkınma Politikaları

Dünyada 1929 yılında yaşanan ekonomik buhran, keynesyen politikalarının kabul görmesine neden olmuştur. II. Dünya Savaşı'na kadar devam eden dönemde devletin rolü ön plana çıkmıştır. Devlet eliyle yapılan büyük yatırımlar sayesinde istikrarlı bir ekonomik büyüme yaşanmıştır. Bu dönemde yapılan yatırımlarla bölgelerarasındaki eşitsizlikler en az seviyeye inmiştir. Ancak bu olumlu tablo savaşın patlak vermesiyle sona ermiştir.

XX. yy'ın ikinci yarısında uygulanan bölgesel politikalarda keynesyen anlayışından uzaklaşamamıştır. 1960'lı yıllarda standartlaşmış teşvik sisteminin esas alındığı devlet destekli keynesyen bölgesel politikalarının, dünyada az gelişmiş bölgede istihdam ve geliri arttırmasına yardımcı olsa da gelişmiş bölgelere kıyasla verimliliği arttırmada etkili olmadığı görülmektedir (Tutar ve Demiral, 2007: 66). 1970'li yıllara gelindiğinde, özellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomileri dış şoklara karşı korumasız olduğu için kısmen başarı sağlanan girişimler de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Keynesyen bölgesel kalkınma uygulamaları, 1980'li yıllardan itibaren yerini piyasa yanlısı neoliberal yaklaşımına bırakmıştır. Neoliberal politikalar, dış ticaret ve uluslararası yatırım önündeki engellerin kaldırılması temel ilkesine dayandığından vefa iz oranlarının piyasa koşulları tarafından belirlenmesi konusundaki kararlılığı nedeniyle en azından gelişmekte olan ülkelerin büyük bir bölümünde, bölgesel kalkınma açısından çok daha kötü sonuçlar üretmiştir (Çakmak, 2006: 42-43). 1980'li yıllara kadar uygulanan hem keynesyen hem de neoliberal uygulamalar tavandan tabana kalkınma anlayışına sahip politikalarıdır.

Aytül Güneser Demirci'ye göre tabandan tavana yaklaşımın özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Demirci, 2006: 184):

- Merkezi yönetim, bölgesel politika yürütücülerinde bürokratik yaklaşıma sahiptir.

- Bölgelerarası eşitliği sağlamak için yatırım ve istihdama başvurulur.
- Analiz aracı olarak göstergeler kullanılır.

Bu özelliklere sahip olan devlet merkezli kalkınma anlayışı bölgesel eşitlik sorununa çözüm olamamıştır. AshAmin'e göre 1980'li yıllara kadar keynesyen, 1980'li yıllardan sonra neoliberal nitelikli bölgesel kalkınma politikalarının başarısızlığı ile ilgili ikisaptamada bulunmuştur. Bunlardan birincisi, keynesyen bölgesel politikaları az gelişmiş bölgelerde istihdam ve gelirin artmasına yardımcı olmuştur. Fakat (bu politikalar) gelişmiş bölgelerle karşılaştırıldığında verimlilikte başarısız olmuştur. Neoliberal yaklaşım ise yaşamsal bir kaynak olduğu kanıtlanmış olan finansal transferleri azaltmak, bu bölgelerin güçsüz ekonomik yapısını serbest bölgelerin ve çokuluslu şirketlerin sürekli olarak rekabetinin soğuk rüzgârlarına maruz bırakmış ve bu bölgelerden dışa üretim faktörü akısını durduramayacak, çok daha başarısız bir sonuç elde etmiştir (Çev.: Çakmak, 2006: 43).

1990'lı yıllara kadar süren keynesyen ve neoliberal yaklaşımların bölgesel politikaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak yeni yerel ekonomik kalkınma anlayışının da doğmasına neden olmuştur.

3.2. Yeni Bölgesel Kalkınma Anlayışı

1990'lı yıllardan sonra kamu hizmetlerinin doğrudan bölgeye götürülmesi ve istihdamın merkezi politikalarla yaratılması anlayışı terk edilmeye başlanmıştır. Krugman yerel ekonomilerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki özelliklerini ikiye ayırmıştır(Çev.: Çakmak, 2006: 51):

- Kent ekonomilerinin yükselişi
- Kümelenme

Kent ekonomilerinin yükselişi bölgenin firmalara sağlamış olduğu yatırım avantajlarına bağlı olarak, firmaların bölgede yatırım yapmalarıyla başlamaktadır. Ölçek ekonomileri ve yüksek getiri oranları ile gerçekleşen kent ekonomilerinin yükselişinde firmalar bölgede önemli rol oynamaktadır. "Firmaların büyüklüğünden kaynaklanan unsurlar,maliyetlerin düşürülmesi, verimlilik ve üretimin artması ve bunun sağladığı tasarrufların yarattığı olumlu sonuçlara ölçek ekonomileri" denmektedir (www.baskent.edu.tr).

Ölçek ekonomileri bölgede, işbölümü ve uzmanlaşma, makineleşme, yeni pazar alanlarının doğmasına neden olmaktadır. Bu süreç, firmanın üretimi üzerinde pozitif etkiye sahiptir.Belirli bir çıktıya ulaşan firma, üretimine daha az girdi ile daha fazla çıktı sağlayarak verimliliği arttırmaktadır. Böylelikle firmaların ihracat değerleri de artmaktadır. Bu süreç bölgeyi diğer yatırımcılar için cazip hale getirmektedir. Artan ölçek ekonomileri bölgede işletmelerin faaliyet göstermesine neden olmaktadır. Hantal bir yapıya sahip olan bu firmalar teknoloji ve diğer değişiklere karşı direnç göstermektedirler. Bu yapısal sorunlar yerine kümelenme yaklaşımına bırakmaktadır.

Kümelenme "aynı sektörde faaliyet gösteren, aralarında işbirliği ve aynı zamanda rekabet olan işletmelerin, onlara mal/hizmet sunan tedarikçilerin, ilgili kurumsal yapıların (üniversiteler, meslek kuruluşları, işkoluyla ilgili standartları belirleyen ve kontrol eden kurumlar gibi) aynı coğrafi bölgede yoğunlaşmaları" (www.baskent.edu.tr)olarak tanımlanmaktadır.Kümelenme yaklaşımının temelinde, seri üretim yerine esnek üretim, AR-GE ve teknolojiyi öne çıkarma yatmaktadır. Hızla gelişen teknolojik ve küresel

piyasalar KOBİ'ler ön plana çıkarmaktadır. Günümüzde KOBİ'lerin kümelenmesi yerel ekonomilerin kalkınmasında rol oynamaktadır. KOBİ'lerin esnek üretim anlayışları, talebe göre üretimlerini azaltıp arttırabilme yetenekleri, teknolojik değişimlere hızlı cevap verebilmeleri, birbirleri arasındaki biçimsel olmayan bilgi akışları yerel ekonomiye dinamizm getirmektedir.

Yerel ekonomilerin kalkınmasının bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Çakmak, 2006: 54):

- Yerel olma,
- Bütüncül anlayış,
- Yerel nüfusun karar vericiliği,
- Bölgesel kaynaklar,
- Yerel kalkınma çabasının kurumsal yapısı.

Erol Çakmak'ın vurguladığı yerel ekonomilerin özelliklerine biraz daha inildiğinde yerel potansiyelin ön planda olduğu görülmektedir. Geçmişten beri uygulanan kamunun destekleyiciliği ve yol göstericiliği değişmektedir. Tepeden inme politikalar terk edilerek tabandan yükselen politikalar ön plana çıkmaktadır.

Tabandan yükselen bölgesel kalkınma yaklaşımının özellikleri şu şekildedir (Demirci, 2005: 184):

- Örgütlenme anlamında bölgesel/yerel, esnek ve ihtisaslaşmış yaklaşım egemenliği,
- Girişimciliği geliştirerek rekabet gücünü yükseltme,
- Yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektör temsilcilerinin aktör olarak rol oynaması,
- Politika araçları olarak, danışmanlık hizmetleri, bölgesel kalkınma programları ve bölgesel kalkınma ajanslarının kullanılması,
- Analiz aracı olarak SWOT analizlerinin kullanılması gibi özelliklere sahiptir.

Bölgesel politikaların temel özelliklerinden bütüncül yaklaşım, kamunun rolünden ortaya çıkmaktadır. Bütüncül bir yaklaşımla kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla bir bölgesel strateji oluşturulmasına yöneliktir. Yeni yerel ekonomik kalkınma yaklaşımında bölgenin sorunlarına sadece firma veya kamu aktörlerinin değil, bölge aktörlerinin tamamı çözüm aramaktadır. Bölgesel kalkınmada sadece teknik alan değil, sosyal ve beşeri faktörler de ön plana çıkmaktadır. Bölgede meydana gelen teknik ilerlemeler, beraberinde beşeri sermayenin de değişmesine neden olmaktadır.

Demokratikleşen dünyada, halkın yönetim üzerinde rolünün olması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu noktadan bölgede yasayan insanların kendilerini etkileyecek kararların alınmasında rol oynaması, yerel nüfusun karar vericilik özelliğini ortaya çıkarmıştır.

Diğer bir özellik ise, yerel kaynakların kullanılmasıyla ilgilidir. Bölge, kendi geleceğin ikendi potansiyelini kullanarak şekillendirmektedir. Ancak bu durum bölge dışından yatırım çekilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Tam tersine bölgenin cazibe merkezi haline gelmesiyle yatırım yeri olması hedeflenmektedir. Son özellikte ise yerel kalkınmanın kurumsal yapısıyla ilgilidir. Bu kurumsal yapıda merkezi hükümet temsilcileri, meslek kuruluşları, odalar, sendikalar, özel sektör temsilcileri vb. rol oynamaktadır. Ancak bu birimlerin arasında koordine olmaması halinde çıkar çatışmaları ortaya çıkabilmektedir. Bu

çatışmaların önüne geçecek kurum olarak “Bölgesel Kalkınma Ajansları” gündeme gelmiştir. Bölgesel kalkınma ajanslarının anlatımına geçmeden önce, bölgesel kalkınma kavramının dayandığı teorik esaslar üzerinde durulması gerekmektedir.

4. BÖLGESEL KALKINMANIN DAYANDIĞI ESASLAR

Sanayileşmeyle birlikte, ülkeler ekonomik kalkınma sürecine girmiştir. Ekonomik kalkınma sürecine giren ülkeler yatırımların hangi sektöre ve bölgeler arasında nasıl dağıtılacağını piyasa güçlerine bırakmıştır. Ancak böyle bir uygulama, bölgeler arasında gelişmişlik farkını ve beraberinde de bölgelerde sosyo-ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Piyasa mekanizmasının bölgelerarasında eşitsizlik sorununa çözüm olamayacağı ortaya çıkmıştır. Dengesizliğin ortadan kaldırılması için piyasa mekanizmasının yetersiz kalması, hükümet politikalarının uygulanması gerektiğini gündeme getirmiştir. Özellikle 1950’li yıllardan sonra hükümet plan ve programlarıyla bölgesel farklılıkları azaltmak için ekonomiye müdahale edilmiştir.

Hükümet müdahaleleri, bölgesel iktisat ve bölgesel kalkınma konusunda kuramsal çalışmaların yapılmasını gerektirmiştir. Yerleşme ekonomisi olarak da adlandırılan bölgesel iktisat ve buna bağlı olarak bölgesel kalkınmada yeni görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu görüşlerden biri de kalkınmada mekan boyutunun dahil edilmesi ile ilgilidir. “Beckman, Greenhut, Norman, Ohta gibi iktisatçıların mikro iktisat çalışmalarında, Hotelling, Schmeider, Lerner ve Singer gibi iktisatçıların da mekan faktörünü analizlerine dâhil ettikleri görülmektedir.” (Schaeffer ve Bukenya Çev.: Ildırar, 2004: 14).

Ulusal kalkınmanın ve bölgelerarasındaki dengesizliğin, ulusal hükümet politikalarıyla aşılması, bölgesel iktisadın, kabul görmesine neden olmuştur. Bölgesel dengesizlik sorunuyla ortaya çıkan bölgesel kalkınmada yerinden yönetimlerin rolü artmıştır. Yerel yönetimlerin yanında bölgesel kalkınma konusunda yeni kurumlaşmalar da ortaya çıkmıştır. “Bölgesel politikaların uygulanması amacı ile şekillenen kurumlaşmalar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunların arasında en önemlisi “Bölgesel Kalkınma Ajansları”dır (Eraydın,2003: 137).

5. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının (BKA) farklı tanımları yapılmaktadır. European Association of Regional Development Agencies’e (EURADA) göre BKA, “sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik imkânlar ile çözümleri belirleyen ve bu çözümleri geliştiren problemleri destekleyen kurumlardır” (www.eurada.org).

Başka bir tanıma göre ise BKA, “merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırmak amacıyla kuruluş ve faaliyetlerini tamamen veya kısmen kamunun finanse ettiği kurumlar olarak tanımlanmaktadır” (Kumral, 1994: 63).

Tanımları arttırmak olasıdır. Ancak bu tanımlamalardan yola çıkılarak şu şekilde bir tanım yapılabilir: BKA, belirli ölçülerle sınırları belirlenmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik ve sektörel sorunlarını belirleyip, çözmek için plan ve proje yapan/yaptıran, bölgede bulunan aktörlerle birlikte çalışan, merkezi hükümetten bağımsız kurulmuş ve gerçekleştirdiği faaliyetlerinin tamamını ya da bir kısmını finanse eden bölgesel kurumlardır.

6. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ AMAÇLARI

Değişim içerisinde olan yönetim anlayışına paralel olarak BKA'lar, çağın ihtiyaçlarına uygun olarak değişimi sürekli yakalamak zorunda kalmıştır. Zaman içerisinde bölgesel ihtiyaçlara bağlı olarak BKA'ların amaçları da değişmiştir. BKA'ların farklı amaçlarının yanı sıra ortak noktada birleşen amaçları şu şekilde sıralanabilir (Çakmak, 2006: 82):

- Bölge kalkınması için strateji geliştirmek
- Bölgenin rekabet gücünü artırmaya yönelik çalışmalar yapmak
- Bölgeye yatırım çekmek
- Bölgenin fiziki ve beşeri altyapısını geliştirmek
- Bilgi toplamak ve yaymak
- Ulusal ve uluslararası fonları yönetmek
- Bölge çıkarlarını savunmak

BKA'lar için, faaliyete geçmeden önce yapılması gereken öncelikli konu strateji geliştirmektir. Strateji oluşturmak, yerel ve kamusal bütün aktörler için birlikte hareket edilmesi gereken bir forum gibidir.

BKA, kamu ve özel bütün bölgesel aktörlerin önceliklerinin, sektörel ve sosyal kabiliyetlerinin ve sınırlamalarının tartışıldığı bir forum oluşturur. BKA yerel ekonominin temel aktörlerini bu konuda ortak görüşler etrafında toplayabildiği ölçüde de başarılı olabilecektir (Çakmak, 2006: 82). Bölgenin rekabet gücüne sahip firmalar için gerekli her türlü çabayı göstermesi gereklidir. Bölgede bulunan rekabet gücü yüksek aktörlerin bulunması, rekabet ilişkisinin doğmasına neden olmaktadır. BKA'ların üzerine düşen görev, aktörlerin rekabet gücünü geliştirmek için bu doğrultuda eğitimler ve seminerler düzenlemektir.

Teknolojinin ilerlediği küreselleşen bir dünyada, bölgesel kalkınma ajanslarının bölgeye yatırım çekmesi hiç de kolay değildir. BKA'lar sermayenin bölgelerden bağımsız hareket ettiği günümüz şartlarında yatırımcıyı kendi bölgesine çekmeyi amaçlamaktadır.

Bunun için karşılaştırmalı üstünlüklerini değerlendirerek yatırımcılara bölgeyi tanıtmaktadır. Bölgenin fiziki ve beşeri altyapısının geliştirilmesi, bölgeye yeni yatırımların çekilmesine bağlıdır. Fiziki alt yapı şartlarının olgunlaşması, hem bölgede bulunan KOBİ'lerin hem de yeni yatırımcıların rekabet gücünü artırmaktadır. Fiziki altyapıların geliştirilmesi için teknoloji parklarının kurulup, üniversite ve araştırma enstitülerinin desteğinin alınması amaçlanmaktadır. İş geliştirme merkezlerinin kurulması da KOBİ'ler için kuluçka görevini üstlenerek bu lokomotif kurumları geliştiren bir unsurdur.

Beşeri altyapının geliştirilmesi yatırımcıyı bölgeye çekecektir. Üretim faktörlerinden en önemlisi insanın geliştirilmesidir. İnsana yapılan yatırımın karşılığını kısa vadede almak oldukça zordur. Uzun vadeli bir getiriye sahip olan bu yatırımın istikrar göstermemesi bazen yatırımları caydırıcı hale getirmektedir.

BKA'nın amaç ve görevlerinden biri de bölge kalkınması için gerekli verileri toplayıp, derlemek ve kullanılabilir hale getirmektir. Bölgenin olumlu yönlerinin yeterli düzeyde bir veri tabanı ile oluşturulup ilgilienlere sunulması, bölgesel kalkınmaya bir ivme kazandırmaktadır.

BKA, görevlerini yerine getirmek ve faaliyetlerini sürdürmek için finansal kaynaklara ihtiyaç duyar. Özellikle geri kalmış bölgelerin kalkındırılması için Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası gibi uluslararası kuruluşlar kaynak sağlamaktadır. Bunun yanında AB ile ilişkili olan ülkelere birliğin kaynak tahsis ettiği bilinmektedir. Ancak sadece finans kaynaklarının bulunması yeterli değildir. Önemli olan elde edilen fonların belirli bir süre içinde etkin bir şekilde idame etmektedir.

7. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ FİNANSMANI

BKA'lar Dünya'da ve Avrupa'da kuruldukları bölgeye, ülkeye ve faaliyet alanlarına göre farklı finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. Ajanslara sağlanan mali teşviklerin büyük bir bölümü merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir. Teşviklerin bütün ülke düzeyinde aynı oranlarda uygulanabildikleri durumlar olduğu gibi farklılaştırılmış ve kademeli teşvik sistemleri de yoğun olarak uygulanmaktadır(Berber ve diğ., 2007: 6). Diğer yandan BKA'lara sağlanan fonlar EURADA'ya göre 4ana başlıkta toplanmaktadır (www.eurada.org):

- Politik destek veren kurumlardan elde edilen doğrudan fonlar: Kaynaklar,

- Politik destek veren kurumlardan elde edilen dolaylı yardımlar: Mekân, donanım ve personel,

- Hizmetlerden ve dışarıdan sağlanan gelirler: KOBİ'lerin sermayelendirilmesine katılım, KOBİ'lere sağlanan danışmanlık ve destek hizmetleri, gayrimenkul ve mülk yönetimi, yerel ve bölgesel yönetimlere sağlanan danışmanlık hizmetleri, eğitim ve seminer hizmetleri, yönetim görevleri, ticari görevler, yabancı yatırımcılara verilen hizmetler, sanayi geliştirme alanlarının ve endüstri bölgelerinin yönetimi ve yayınlar,

- Uluslararası fonlar ve projeler: Avrupa Birliği ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan gelenlerdir.Bu fonlar karşılıksız veriliyormuş gibi görünse de aslında bu kurumların belirli bölgesel politikaların yerine getirilmesi için verilmektedir. Uygulamada BKA'lara gerek AB'den gerek diğer uluslararası kurum ve kuruluşlardan kullanılan fonlar BKA'lara aktarılmadan önce kullanılacağı projeler ve alanlar belirlenmektedir. Bu belirlenen amaçlar doğrultusunda kurumlar fon kullanabilmektedir.

8. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESEL KALKINMA

Bölgesel kalkınma ajanslarının genel açıklamalarından sonra Avrupa Birliği'ndeki bölgesel kalkınma politikalarının gelişimi, hedefleri ve bu hedeflere ulaşmaları için kullandıkları fonlara yer verilecektir.

8.1 Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi ve Hedefleri

Avrupa Birliği farklı dil, tarih ve kültürlerden oluşan 28 ülkenin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş bir bölgesel harekettir. Bu oluşumun ülkeleri ve aynı ülkenin farklı bölgeleri arasında kalkınma anlamında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkları gidermek amacıyla birlik içinde ortak bölgesel politikalar ilk defa Roma Antlaşması ile oluşturulmuştur. Roma Antlaşması'nın özellikle 130. maddesi birlik içindeki bölgesel politikaların oluşumu ile ilgilidir. Örneğin, bahsi geçen maddede "ekonominin bütün sektörlerinde az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını amaçlayan projelerin Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından destekleneceği belirtilmiştir" (Bayraktar, 2002: 21).

Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarını uygulayan bir kurumsal yapıdır. Roma Antlaşmasındaki 130. maddeye Avrupa Tek Senedi'nde bölgesel

politikalarla ilgili eklemeler yapılmıştır. Necla UĞURLU'dan bu ilaveler şu şekilde özetlenmiştir(Uğurlu, 1992: 12):

130-A Maddesi: Birliğin bölgeleri arasındaki sosyal farklılığı en aza indirmeyi ve az gelişmiş bölgelerin geri kalmışlığını bertaraf etmeyi amaçlamıştır.

130-B Maddesi: Üye ülkeler, birlik politikasına ters düşmemek kaydıyla kendi bölgelerini kaldırmak için politikalarını yürütürler ve koordine ederler.

130-C Maddesi: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, birlik içinde geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi ve gerilemekte olan sanayi bölgelerinin ilerlemesi için kullanılır.

Avrupa Birliği'nin şekillendiği temel sözleşmeler niteliğinde olan, gerek Roma Antlaşması gerek Avrupa Tek Senedi ile bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için politikalar üretmişlerdir. Bunların sonrasında birliğin şekillendiği başka bir antlaşma ise Maastricht Antlaşması'dır. Bu antlaşmada da bölgesel farklılıkların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'nda da topluluğun bütününde eşit bir bölgesel kalkınmayı hızlandırmak amacıyla, üye ülkelerin aralarındaki ekonomik ve sosyal yakınlaşmayı güçlendirmesi ve geri kalmış bölgelerin veya kırsal alanların ilerlemesinde yardımcı olmaları öngörülmüştür (www.ikv.org.tr).Avrupa Birliği'nde Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra birliğin içindeki bölgesel eşitsizliğin ortadan kalkması veya en aza indirilmesi için 5 temel hedef belirlenmiştir. Bu hedefleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Uğurlu, 1992: 12):

Hedef 1: Avrupa'nın geri kalmış bölgelerinin, birliğin genel kalkınmışlık seviyesini yakalaması için düzenlenen çalışmalar desteklenecektir.

Hedef 2: Sanayi sektöründe geri kalan bölgelerin, problemlerin çözümü yönündeki çalışmaları desteklenecektir.

Hedef 3: Gençlerin istihdamının desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca iş piyasalarından dışlanan kesimlerin, dışlanmalarının önüne geçmek için önlemler alınacaktır.

Hedef 4: Üretim sistemlerinde, sanayi ve teknolojik gelişmedeki yeniliklere cinsiyet farkı gözetmeksizin uyum çalışmaları sürdürülecektir.

Hedef 5: Bu hedef kapsamında ayrıca a ve b maddeleri ile tarım politikasında iki alt hedef belirlenmiştir.

a) Birliğin ortak tarım politikası doğrultusunda bölgelerin birbirine yaklaşması amacıyla çalışmalar yapılacaktır.

b) Birlikte kabul edilen tarımsal gelişme ve yakınlaştırma sürecinin yakalanması hedefi doğrultusunda kolaylıklar sağlanacaktır.

Avrupa Birliği bölgesel politikada, ekonomik ve sosyal alanda daha uyumlu bütünleşmeyi sağlamak ve bölgelerarası farklılıkları gidermek amacıyla, bu 5 hedeften yola çıkarak 2000–2006 yılları arasını kapsayan 3 hedef daha belirlemiştir (Reeves, 2006: 41).

Birliğe yeni katılan ülkelerde bu hedefler esas alınmamaktadır. Birliğin yeni üyeleri için farklı bölgesel kalkınma politikası bulunmaktadır. Ayrıca birliğin çevre ve ulaştırma konularında bölgesel kalkınmasını sağlamak için de hedef politikaları bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin Maastricht Antlaşması sonrası hazırlanan 5 temel hedefi doğrultusunda

2000–2006 yılları için yeniden düzenlenmiş birlik hedefleri için kullandıkları belirli finansman kaynakları bulunmaktadır.

8.2 Avrupa Birliği’nde Bölgesel Kalkınma Politikalarının Fon Kaynakları

Avrupa Birliği bölgesel kalkınma politikalarının yerine getirilmesi amacıyla bazı fon kaynaklarına ihtiyaç duymuştur. Bu kaynaklar yapısal fonlar ve uyum fonları olmak üzere iki kısımda incelenmiştir (www.ec.europa.eu):

a. Yapısal Fonlar: Bu fonlar, birliğin farklı bölgeleri arasındaki yapısal ekonomik ve sosyal eşitsizlik sorununun çözümüne yönelik hazırlanan hedefler için kaynak sağlamaya yöneliktir. Bu fonları 4 kısma ayırmak mümkündür:

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Fund-ERDF): Avrupa bölgesel kalkınma fonu, birliğin bölgesel politika hedeflerine ulaşmak için kullandığı fonların en büyük payını almaktadır. Bu fonlar daha çok hedef 1 politikasının amacına ulaşması için kullanılmaktadır. Bu fonun kapsamı 3’e ayrılmıştır. Yakınsama, bölgesel rekabet ve istihdam, bölgesel işbirliğidir. Bunların her birinin kullanım alanları bulunmaktadır. (www.europa.eu):

Yakınsama, teknoloji ve inovasyon, çevre, turizm, kültür, ulaşım, enerji, eğitim yatırımları, küçük ölçekli işletme destekleri ve riskin önlenmesidir.

Bölgesel rekabetçilik ve istihdam, bilgi ekonomisi ve inovasyon, yeni finansal araçlar yaratılması ve girişimcilik, çevre koruması, kirlenen alanların yenilenmesi, enerji verimliliğinin desteklenmesi, toplu taşımada yenilenen enerji kullanımı, doğal ve teknolojik risklerin planlanması için kullanılmaktadır.

Bölgesel işbirliği, bölgesel kalkınma için sosyal ve çevresel aktivitelerin geliştirilmesi (Örneğin, kültürel ve doğal kaynakların yönetimi ve korunması),denizasıri bölgeleri de içeren ulusal gelişmenin sağlanması, yerel yöneticiler ve girişimciler tarafından elde edilen bilgi ve tecrübelerin paylaşımını desteklemek gibi konuları kapsamaktadır.

- Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund-ESF): ESF, 1960’ta kurulmuştur.

Bu fon topluluk sosyal politikası için temel araçtır. Ancak bunun yanında amaçları da

bulunmaktadır. Yapısal işsizlikle mücadele, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçilerin mesleki eğitiminin sağlanması, yaşam standartlarını yükseltme ve işsizlere gelir sağlama olarak belirlenmiştir (İldırar, 2004: 152).

Avrupa sosyal fonunun hedefi, bölgesel istihdam arasındaki farklar, sosyal dışlanışlığın önlenmesi, iş verimliliği ve kalitesinin sağlanması ve ulusal istihdamdaki ulusal politikalar için sosyal kalkınma ve ekonomik büyümedeki dengeyi sağlamaktır(www.ec.europa.eu).

ESF, kurulduğu zamandan beri birçok değişikliğe uğramıştır. Son olarak 14 Temmuz2004 tarihinde Avrupa Parlamentosu’na, Düzenleme Komisyonu tarafından bazı öneriler getirilmiştir. Bölgeleri birbirine yaklaştırmak için bazı öngörülerde bulunulmuştur. Bunlar:

- İşveren ve işçi arasındaki uyumsuzluğu azaltmak,
- Göçmenler, kadınlar ve iş arayanlar için istihdam sağlamak,
- Farklılıklarla mücadele için sosyal dışlanmaları azaltmak,
- Sosyal dışlanmalarla mücadele etmek için ve istihdamdaki yönetim reformları için ortaklıklar yaratmak,

- Araştırma ve yeniliklerin tümünde insan potansiyelini geliştirmek,
- Eğitimde hayat boyu öğrenmeyi sağlamak,
- Eğitim sisteminde ve insan sermayesinde daha fazla yatırım yapmaktır.

Fon, insan faktörünü ön plana çıkararak bölgenin sosyal kalkınmasını sağlamak için faaliyet göstermektedir.

- Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (European

Agricultural Guidance and Guarantee Fund- EAGGF): Avrupa Birliği'nde ortak tarım politikasının gerçekleştirilmesi amacıyla 1962 yılında Avrupa Yönlendirme Fonu kurulmuştur. 1964

yılında ise bu fonun yanına Garanti Fonu da eklenmiştir. Bu iki fon günümüzde tek fon gibi hareket etmektedir. Birlik üyelerinin tarımsal ve kırsal kalkınması açısından şu alanlarda destekleme yapmaktadır (www.ec.europa.eu); tarım sektörünün modernizasyonu, üretim maliyetlerinin azaltılması ve üretim kalitesinin artırılması gibi konularda mesleki eğitim verilmesi, genç çiftçilerin girişimlerinin desteklenmesi, erken emekliliğin teşviki, verimsiz arazilerin üretime sokulması, tarımsal ürünlerin pazarlanması, ormanların optimum şekilde kullanılması, yerel ekonomilerin desteklenmesi, gibi konular fon tarafından finansal yollarla desteklenmektedir.

- Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (Financial Instrument for Fisheries Guidance- FIFG): 1993 yılında kurulan bu fon balıkçılık sistemindeki yapısal önlemleri teşvik amaçlıdır. Bu fon üye devletlerin kalkınma önlemleri doğrultusunda yaptıkları bağışlardan oluşmaktadır. FIFG bazı konularda yapısal tedbirlerin alınmasını sağlamaktadır. Bunlar(www.europa.eu):

- Balıkçılık kaynakları ve onların araştırmaları arasında dengenin sağlanması,
- Yapısal operasyonların rekabetlerinin teşvik edilmesi ve bu sektördeki girişimcilerin ekonomik uygulamalarının geliştirilmesi,
- Deniz ürünlerinin ve balıkçılık bölgelerinin canlandırılmasını sağlamaktır.

Avrupa Birliği, 2000–2006 yılları arasında uygulanması gereken yapısal fonlara 195 milyar Euro ayırmıştır. Bunların % 69,70'i hedef 1 bölgeleri (135,9 milyar Euro), % 11,5'i hedef 2 (22,5 milyar Euro) ve % 12,3'ü de (24,05 milyar Euro) hedef 3 bölgeleri için ayrılmıştır (Demirci 2006, 190). Yapısal fonların işlemesi için dört ana ilke bulunmaktadır. Bunlar (Reeves, 2006: 41):

- Destek, programın bir parçası olmalı,
- Mümkün olduğunca çok taraflı katılım olmalı,
- Topluluk desteği, ulusal fonların önüne geçmemeli,
- Fonların harcanması, düzenli ödeme kontrolleri ile düzgün bir şekilde yönetilmeli, izlenmeli ve değerlendirilmelidir.

Yapısal fonların dışında kalan bazı birlik üyeleri için kullanılan uyum fonları bulunmaktadır.

b. Uyum Fonları: Avrupa Birliği'nde dört yapısal fonun yanı sıra uyum fonu da birlik üyelerine kullanılmaktadır. Uyum fonu, "GSYİH'sı AB ortalamasının % 90'ının altında kalan birlik üyesi ülkelerin çevresel ve trans-Avrupa ulaşım ağları projelerine finansman sağlamaktadır" (İldırar, 2004: 153). Bu fonlar AB'nin sayılan kriterler çerçevesinde geri kalmış ülkelerinde kullanılmaktadır.

AB'nin 2007-2013 dönemi için geliştirdiği bölgesel politikasının hedefleri 3 madde halinde şu şekilde belirlenmiştir: (www.ab.gov.tr)

Hedef 1: Uyum: GSMH AB ortalamasının %75'inin altındaki 84 bölge, 154 milyon nüfus, tahsisat miktarı 282.8 milyar Avro'dur. 16 bölge, 16.4 milyon nüfus çok az sınırın üstündedir.

Hedef 2: Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam:168 bölge, 314 milyon nüfus, tahsisat miktarı 55 milyar Avro'dur. Daha önce Hedef 1 bölgesi konumundayken şimdi Hedef 2 bölgesinde yer alan 13 bölge, 19 milyon nüfus.

Hedef 3: Avrupa Bölgesel İşbirliği: 181.7 milyon nüfus, 13 sınır ve ulus-ötesi işbirliği bölgesi, tahsisat miktarı 8.7 milyar Avro'dur.

2014-2020 döneminde, 325 milyar avro yani AB bütçesinin %34'ü uyum politikasına ayrılmıştır. Yeni dönemde Avrupa 2020 hedeflerine Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu aracılığıyla ulaşılması hedeflenmektedir. Özellikle yeni dönemde performansa dayalı bir mali destek yaklaşımı belirlenmiştir (www.ab.gov.tr).

9. ÜLKE ÖRNEKLERİ

İİ. Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçları AB ülkeleri arasında ve ülkelerin bölgelerarasındaki dengesizliği keskinleştirmiştir. Bu dengesizlikleri gidermek için Avrupa Birliği ülkelerinin çok sık kullandıkları yollardan biri bölgesel kalkınma ajanslarıdır. Kurulması XX. yüzyılın ortalarına denk gelen Alsace Bölgesel Kalkınma Ajansı ve bu ajansın faaliyetleri ile geçmişi 15 yıla dayanan İngiltere'den örnek olarak seçilen ajans ise North West Kalkınma Ajansı'dır.Bu iki ülkede faaliyet gösteren ajanslar aşağıdaki kısımda amaç, yönetim yapısı,finansman kaynakları, faaliyetleri gibi esaslara göre incelenmiştir.

9.1 Fransa

Fransa'da Sanayi Devrimi'nden sonra endüstriyel işletmeler özellikle kömür yataklarının bulunduğu yerlerde kurulmaya başlanmıştır. Bu alanlar o yıllarda daha çok Fransa'nın kuzey bölgelerinde bulunmaktaydı. "Bu açıdan değerlendirildiğinde, maden kaynakları ve toprak şartları uygun olan Kuzey Fransa, güneye göre daha hızlı gelişme göstermiştir" (İldırar, 2004: 136). Bu şekilde bir yapılanma Fransa'nın bölgelerarasındaki bölgesel eşitsizlik sorununun başlangıç noktası olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkedeki hammadde ihtiyacının maden kaynaklarına dayanması,yatırım yapısının değişmeden devam etmesine neden olmuştur. " II. Dünya Savaşı'ndan sonra toplam sanayi yatırımlarının % 85'inin, kuzey ve doğu Fransa'ya yapıldığı görülmektedir. (MGK, 1993: 401).

Fransa'da 1950–1980 arası '30 görkemli yıl' olarak anılmaktadır. De Gaulle'ye göre,ülkeyi düzenlemek Fransa'nın çehresini ve yapısını yeniden biçimlendirmektir. Ülke düzenlemenin iki önemli özelliği ise şu şekilde belirtilebilir (DPT, 2000: 11):

-Geleceği kestirme ve geleceğin hazırlanması çabalarına dayanması,

-İradi (erekli) olarak yapısal değişimi öngörü olduğu taktirde ülke düzenlemeden bahsedilecektir.

Ülke düzenlemesinin bu özellikleri doğrultusunda, 1963 yılında (Delegation Al'amenagementdu Territoire et Al'action Regionane-DATAR) Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu kurulmuştur. Bu kurum ile Fransa'daki bölgesel kalkınma

çalışmalarının kurumsal yapısı oluşturulmuştur. Kurumun 1963 yılındaki ilk görevi, “Paris ile diğer bölgeler arasında dengenin sağlanmasıdır” (www.diact.gouv.fr).

Fransa’da 1968’de bölgeselleşmeye geçiş bir referandum konusu olmuştur. Ancak bu referandum bölgeselleşme anlamında olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Bölgeselleşmenin kabul edilmesi ise ancak 1982 yılında gerçekleşmiştir. Bu yılda Fransa’nın bölgesel politikalarında değişim yaşanmaya başlanmıştır. “1982 sonu Fransa’da yetkinin merkez dışılaştırılması ve bölgeselleşmeye geçiş dönemidir. (DPT, 2000: 11). Bu gelişmeden sonra bölgesel kalkınma faaliyetlerinde bulunan DATAR’ın rolü yeniden belirlenmiştir. Bu roller (www.diact.gouv.fr):

- Bölgesel ekonominin desteklenmesi ve yol gösterilmesi,
- Avrupa programlarının koordinasyonunun yerine getirilmesi,
- Yönetim planlarında deneyimin sağlanması,
- Gözlem, değerlendirme ve tahmin çalışmalarının yapılmasıdır.

DATAR bu rollerini, Fransa’nın dördü deniz aşırı olmak üzere 26 bölgesinde yerine getirmektedir. Bu bölgelerden bir tanesi Alsace Bölgesi’dir. Bu bölgede, bölgenin kalkınması ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi için Alsace Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Fransa Alsace Bölgesi Kalkınma Ajansı (ADA) II. Dünya Savaşı’nı dan sonra Alsace Bölgesi’nin ekonomisini yeniden canlandırmak amacıyla 1950 yılında kurulmuş olup Fransa’nın ve Avrupa’nın ilk Kalkınma Ajansı’dır. Alsace Kalkınma Ajansı, “Ad Hoc” yasasının yetki düzenlemesi (Develution) çerçevesinde yerel ve bölgesel idarelerin içinde bulunduğu Kalkınma Ajansları sınıfında yer almaktadır (DPT, 2000: 19).

Alsace Kalkınma Ajansı 145 üyesi bulunan bir konsey tarafından yönetilmektedir. Konseyde, bölgedeki tüm dinamik kesimlerin temsilcileri (senato, valilikler, belediyeler, üniversiteler, sanayi odaları, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, medya ve merkezi hükümetler) görev yapmaktadır (Uzay, 2005: 88). Bu konseyin 23 üyesi yerel temsilcilerden oluşmaktadır. Ajansta 50 kişilik bir kurul (yönetim) bulunmaktadır. Bu kurulun üyelerinin 25’inden fazlası işadamlarından oluşmaktadır. Ayrıca ajansın işlerini yürüten 40 kişilik personeli bulunmaktadır. Ajansın temel önceliklerinden birisi, bölgeye yatırımcı çekmektir. Bu bağlamda Alsace Bölgesi’nin cazip bir yatırım merkezi olmasını 2009 yılında 5 neden ile sıralarken 2014 yılı itibariyle bunu 7 maddeye çıkarmıştır (www.alsaceinternational.eu, www.alsace-development.com):

1. Alsace Bölgesi Avrupa’da stratejik bir konuma sahiptir. Bölge yukarı ren bölgesinde Avrupa bölgesinin en yoğun nüfusuna sahip bölgelerindedir.
2. Alsace Bölgesi gelişmiş karayolu, demiryolu ve hava yolu ulaşım ağına sahiptir.
3. Alsace Bölgesi dinamik ve farklı bölgesel ekonomiye sahiptir. Alsace hem uluslararası hem de bölgesel firmalara ev sahipliği yapmaktadır. (Clemessy, General Motors, Hager, Kronenbourg, Laliq, Liebherr, Lilly France, Mars, Peugeot, Rhodia, Ricoh, Timken, Tryba, Wrigley France...)
4. Alsace Bölgesi yenilikler ve araştırma merkezidir. Yüksek bir eğitim seviyesi için çok çeşitli disiplin alanları ve becerilerin tamamıyla donatılmıştır. Birçok araştırma merkezi ve 4 üniversite bulunmaktadır.
5. Strasburg gibi bir yerleşim yerine sahiptir. Uluslararası role sahiptir. Kendine özgü yöresel yemekleri, şarabı, doğal güzellikleri ve flora faunası bulunmaktadır.

6. Alsace Bölgesi'nde yüksek yaşam standardı mevcuttur. Köylerin ve kasabaların geleneksel mimarisi, turistleri ve kültürel çevresi, yürüyüş turları, bisiklet turları, deniz ve hava aktiviteleri vb. faaliyet alanlarının bölgede olması gibi nedenlerden dolayı bölgeye yatırım yapılmaktadır.

7. Yatırımcılar için geniş yeşil alan ve kamu arazileri bulunmaktadır. Yatırımcılar için geniş arazi seçenekleri sunulmaktadır. Mesela, genel amaçlı ve işe göre sınıflandırılan araziler.

Bölgeye yatırım yapan firmalara ulusal ve yerel otoriteler tarafından bazı destekler sunulmaktadır. Bu bölgeye yapılan ulusal destek ve yardımlar şu şekildedir (Türkmen, 2004: 13):

- Endüstri firmaları, endüstri hizmet firmaları ve araştırma ve geliştirme projelerine Bölge Düzenleme Teşvikleri,
- En fazla 5 yıl için % 100 oranında meslek vergisinden geçici muafiyet,
- Kurumlar vergisinden geçici muafiyet,
- İstihdam ve formasyon için verilen yardım olarak, araştırma-vergi kredisi ve Fransa yenilik-inovasyon ajansı yardımlarıdır. Bu yardımların dışında bölgesel yardımlar da bulunmaktadır (www.regional-alsace.fr):

- Personel desteği,
- Başlangıç finansmanı için bölgesel fonlar,
- Teknoloji transferi için bölgesel fon yardımı,
- KOBİ'leri geliştirme fonu,
- İhracat için yardım,
- İdari kadro istihdamı için yardım'dır.

Bu desteklerle Alsace Kalkınma Ajansı bölgeye yatırımların yapılması için bazı hizmetlerde firmalara yardımcı olmaktadır. Bu konuları şu şekilde sıralamak mümkündür (Türkmen, 2004: 15):

- Alsace Bölgesi'ne yönelik yatırım ve kalkınma projelerine yardımcı olmak,
- Alsace'li firmalara, uluslararası gelişmelerinde destek olmak,
- Bölgesel aktörlerin uluslararası kamu piyasasına erişimini kolaylaştırmak,
- Alsace'li firmaların yabancı partnerlerle irtibata girmelerini desteklemek,
- Teknolojik yenilikleri ve yeni teknolojileri desteklemek,
- Yukarı Rhin bölgesinde sınırlar ötesi işbirliğini geliştirmektir.

Ajans, firmaların bölgelerine yatırım yapmalarını sağlamak için hem yatırım öncesi hem de yatırımlar gerçekleştiikten sonra üretime desteklerini devam ettirmektedir. Kalkınma ajansı tüm bu hizmetlerini ücretsiz yapmaktadır. Ajansın faaliyetlerini devam ettirmesi için ihtiyaç duyduğu fon kaynaklarının en büyüğünü AB'nin yapısal fonlarından sağlamaktadır. Diğer yandan yerel hükümetlerin fonları, özel sektörden gelen yardımlar ve ajansın yapmış olduğu ücretli faaliyetlerden gelen gelirler de kurumun fon kaynaklarıdır. ADA, bu mali desteklerin yanında iş alanlarına ulaşmaları açısından şu şekilde destek sağlamaktadır (www.alsace-international.eu):

- Şirketlerin yaygın ve gelecekteki ihtiyaçları için arazi teklif etmek,
- Kamu ya da özel finansman araştırmalarında yardım ve finansal teşvik ve bilgi temin etmek,
- Başarılı bir sonuç elde etmede yardım projeleri için yerel bağlantılarla temasa geçmek,
- Zorluklarda şirketler için destek ve tavsiyelerde bulunmak,
- Mükemmel alanlar ve yeniliklerin onaylanmasında kolektif bir biçimde hareket etmektir.

Alsace Kalkınma Ajansı'nın destekleme hizmetlerinin yanı sıra yatırımcıları bölgeye çekerek istihdam alanı oluşturma hedefi de mevcuttur. Kalkınma ajansı yatırımcılar için belirli bir bölge hazırlamıştır. Bu bölgeye ülkelerin önde gelen endüstri kuruluşları yatırım yapmıştır. Bu durum da bölge de istihdam alanları açmıştır. Alsace Kalkınma Ajansı'nın hazırlamış olduğu projelerden bazı örnekler alınmıştır. Bu bağlamda ajansın amaçları doğrultusunda gerçekleştirilmiş bir takım çalışmalar ajansın resmi internet sitesinden elde edilerek sunulmuştur.

İlk proje, "İş dünyasını bilim ve teknolojiyle bir araya getiren alan" olarak tanımlanan "Bioville Projesi"dir. Alsace Kalkınma Ajansı tarafından organize edilen tıp araştırmaları konusunu içeren bir toplantı tertip edilmiştir. 4 Aralık 2008'de düzenlenen toplantılarda amaç, iş dünyasını, teknoloji ve bilim dünyasıyla bir araya getirmiştir.

Toplantı konuları ise eczacılık, biyoteknoloji, tıbbi cihazlar, tıp robotları ve görüntüleme gibi genellikle tıbbi konuları içeren alanlardır. Daha önceki çalışmaların devamı niteliğinde olan toplantı, bu sefer uluslararası boyuta taşınmıştır. Toplantıya Kanada, Japonya, ABD, İsrail, İsviçre, Hindistan ve İngiltere gibi ülkelerden katılımcılar gelmiştir. Bu proje, kalkınma ajansının bilim ve teknoloji alanındaki yeniliklerin takip edilmesini sağlamadaki rolünü ortaya çıkarmıştır. Bunu gerçekleştirirken bilim adamlarını ve diğer teknoloji kaynaklı firmalara bölgelerinin tanıtımını yapmışlardır. Diğer yandan tıp alanında faaliyet gösteren firmalarla da bölgelerinde yatırım yapmaları konusunda çalışma yapmışlardır.

İkinci proje ise, Çinli Die&Mould adlı firma üyeleri üretim araçlarının temini için Alsace Bölgesi'ni ziyaret etmiştir. Alsace Uluslararası Takımı (Alsace International Team-AI) Pekin'den bölgeye yüksek hızdaki öğütücü makineleri temin etmek amacıyla gelen firma temsilcileri ile bölgede üretim yapan yerli firmaların birbirlerini bulmalarını sağlamıştır. Bu proje ile Çinli firmadan bölgeye finans akışı sağlanmıştır.

Üçüncü proje, Alsace Bölgesi'ni Amerika'dan Florida'lı bir işadamının ziyareti ile ilgilidir. İşadamı, bölgede yüksek kalitede bira üretimi yapan firmaların üretim yerlerini incelemiştir. Amerikalı işadamı gözlemediği biralara için artistik etiketleme konusunda ve piyasa bulma konusunda ikna edilmiştir. AI vasıtasıyla iki ülke arasında bira ithalatı ve ihracatı arasında ortaklık kurulmuştur. Bu diş ticaret dolayısıyla bölge ve ülkenin vergilerinde bir artış meydana gelmiş ve aynı zamanda bu süreçte görev alan personel için yeni iş sahası açılmaktadır.

Örnek olarak seçilen son proje ise, Amerika'nın kuzey doğusunda yer alan bir şirket şarap ithalatı konusunda Alsace Kalkınma Ajansı'nın bürosuna başvuru yapmıştır. Bölge temsilcisi tarafından bu yardım talebi ajans merkezine iletilmiştir. Bu durum kalkınma ajansı tarafından bölgede şarap üretimi yapan firmalara duyurulmuştur. Bu duyurulardan

olumlu sonuçlar alınmıştır. Alsace’liş Arap üreticileri ve ABD’li firma arasındaki iş bağlantısı uzun süre devam etmiştir. Bu proje ile bölgede yerleşik halde bulunan firmaların üretimleri artmıştır. Bu noktadan hareketle üzüm üretimi yapan çiftçiden üretim yerlerinde görev yapan personel sayısına kadar artış sağlanmıştır

Alsace Kalkınma Ajansı yatırımcıları bölgelerine çekmek için çeşitli ülkelerde ofisler açmıştır. Ajansın ofis kurduğu ülkeler 2009 itibariyle Kanada, ABD, Brezilya, İtalya, Romanya, Avusturya, Polonya, Rusya, Hindistan, İsrail, Çin, Tayland, Japonya, Güney Kore ve Türkiye olmak üzere 15’dir. Bu ülkelerde kurulan ofislerde bölgenin avantajları, sunduğu hizmetler ve destekleri hakkında tanıtım yapılmaktadır.

9.2. İngiltere

İngiltere’de bölgeselleşme hareketleri farklı dönemlerde şekillenmiştir. Ancak ülkede bölgeselleşme hareketleri 1980’li yıllarda Avrupa Birliği’nin bölgeselleşme yaklaşımlarına paralel bir şekilde gelişme göstermiştir. Bu yıllardan sonra planlama boyutu asılarak bölgesel politikalar uygulanmaya başlanmıştır. “1986’da Single European Act ve 1988’de AB yapısal fonlarına yönelik düzenlemeler sonrasında AB’nin başlıca gündem maddelerinden biri olan bölgeselleşme politikaları, diğer AB üyesi ülkelerde olduğu gibi İngiltere’de de etkisini göstermiştir” (Karasu, 2005: 1989).

1990’dan itibaren bölgeselleşme politikaları ve bölge yönetimleri İngiliz kamu örgütlenmesinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir (Greenwood ve diğ. 2002:797). 1990’dan sonra İngiltere’deki bölgeselleşme hareketlerini üç döneme ayırmak mümkündür (Morgan, 2002: 797):

- Bölge yerel yönetimi dönemi
- Bölgesel kalkınma ajansları dönemi
- Seçimli bölge meclisleri dönemi

İngiltere’de 1998 yılında bölgesel kalkınma ajansları kanunu çıkartılmıştır. “Bu kanunla birlikte; İngiltere’de 1 Nisan 1999 tarihinde 8 adet, 3 Temmuz 2000 tarihinde de 1 adet olmak üzere toplam 9 adet bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur” (İldırar, 2004:

122).Bu ajanslar, One North East (NEA), North West Development Agency, Yorkshire Forward (YHA), Advantage West Midland (WMRA), East Midland Development Agency (EMDA), East of England Development Agency (EEDA), South East England Regional Development Agency (SWRA) ve Londra Development Agency (LDA)’dır.(Harding, 2006: 139).Bu ajanslardan biri İngiltere’nin kuzey doğu bölgesinde kurulmuş olan kalkınma ajansıdır. “North West Development Agency (NWDA)’nın (2008 yılı itibariyle), 15kişilik bir yönetim kurulu bulunmaktadır” (www.nwda.co.uk). Yönetim kurulu üyeleri alanlarında uzmanlaşmış, iş, eğitim, ticaret odaları ve sendika temsilcilerinden oluşmaktadır. Yönetim kurulu üyelerinin büyük bölümü iş hayatında bulunmuş kişiler arasından, geriye kalan üyeler ise bölge yönetiminde, eğitim sektöründe, kırsal kesimde,gönüllülük gerektiren sektörlerde, sendikal veya derneklerde görev almış kişilerden seçilmektedir. Ajansta bir de danışma kurulu görev almaktadır.

Danışma kurulunun oluşumu, gazete yoluyla ilana çıkılmakta ve başvurular merkezi hükümet tarafından mülakatla belirlenmektedir. Sonrasında danışma kurulu, yönetim kurulunu seçmektedir. Yönetim kuruluna seçilen kimse, kendi ekibini kurmaktadır. Başkan maaşlı olarak görev yapmaktadır (Kayaloğlu ve diğ., 2008: 12). Ajansın toplam personel sayısı 417’dir.Bu ajans da İngiltere’deki Londra Kalkınma Ajansı haricindeki diğer ajanslar

gibi bakanlık dışı kamu kurumu niteliğindedir. Bir başka deyişle “NWDA özerk örgüt niteliğindedir” (Turan, 2006: 208). Ajans doğrudan bakan ve parlamentoya karşı sorumludur. İngiltere’deki “BKA’ların finansman kaynakları, 2002’de çıkarılan ve Tek Çanak (Single Pot) olarak da adlandırılan tek program (single programme) ile yeniden düzenlenmiştir. Bu program ile BKA’nın ayrı ayrı bakanlıklardan sağladıkları fonlar tek bir çatı altına alınmıştır (Çakmak, 2006: 123). Bu kanun gereğince, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, Başbakan Yardımcısı Ofisi, Çevre, Gıda ve Kırsal İşler Bakanlığı, Eğitim ve Beceri Geliştirme, Birleşik Krallık Ticaret, Yatırım, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı’ndan kaynak sağlamaktadır. “North West Kalkınma Ajansına 2005–2006döneminde 564 milyon sterlin, 2006–2007 döneminde 591 milyon sterlin kaynak sağlamış, 2007–2008 yılları için ise 604 milyon sterlin fon transfer edilecektir (Harding,2006: 143). Ayrıca ajans, AB yapısal fonlarından da kaynak sağlamaktadır. “2007–2012arası dönem için yaklaşık 600 milyon sterlin fon sağlamıştır” (Kayalhoğlu ve diğ., 2008: 12). Ancak ajans bu fonu belirlenen projeler için harcamaktadır. Bu projeler (Harding, 2006: 143):

- Terk edilmiş(örn. kirlenmiş) alan iyileştirilmesi,
- İşletme ve bilim parklarının geliştirilmesi,
- Kentsel ve kırsal alanlarda fiziksel yenilenmesi,
- Turizmin teşvik edilmesi,
- Yeni başlayanlar da dâhil olmak üzere işletmeleri finansman ve danışmanlık yoluyla desteklenmesi,
- Öğrenim ve beceriler konseyleri ile ortak olarak, diğer aktif işgücü piyasası önlemleri ve eğitim alanlarında gerçekleştirilenlerdir.

Özel sektörle çok yakın çalışması nedeniyle NWDA, iş dünyasının ihtiyaçları ile hükümet politikaları arasında bağ görevi görmektedir. Tüm görevlerini maddeler halinde sunmak gerekirse şu şekilde sıralanabilir (Kayalhoğlu ve diğ., 2008: 8):

- Bölgedeki iş hacminin büyümesini ve yatırım teşvik edilmesini sağlamak,
- İnsan kaynakları arz ve talebini eşleştirmek,
- Ekonomik kalkınma için gerekli koşulları oluşturmak,
- Bölgenin etkin ve iletişim altyapısını güçlendirerek erişebilirlik imkânlarını artırmak,
- Bölgenin sunduğu hayat kalitesini yükseltmek olarak sıralanmaktadır.

North West Kalkınma Ajansı’nın başarı ile gerçekleştirmiş olduğu birçok proje bulunmaktadır. Bu projelerden bazıları ajansın resmi internet adresinden özetlenmiştir (www.wnda.co.uk):

Ajansın bölgede ulusal hükümet ile birlikte çalıştığı projelerden birincisi, nükleer laboratuvar açılmasıdır. Projede, bölgedeki nükleer çalışmaların yapılması için bir laboratuvar kurulmasından bahsedilmektedir. Laboratuvar çalışmasının önemi ajans tarafından şu şekilde ifade edilmektedir; “Kuzeydoğu ve Batı Cumbria nükleer çalışmalar için mükemmel bir bölgedir. Ayrıca bölge İngiltere’deki nükleer çalışmaların % 50’sinden daha fazlasına ev sahipliği yapmaktadır. Bölge İngiltere’nin rekabetçiliğini sürdürmesinde hayati role sahiptir” (www.wnda.co.uk). Bu projede bölge teknolojik tecrübeye sahip olmaktadır. İkinci proje ise, “Büyümedeki Biyomedikal Sektörün Büyümesi” başlığıyla verilmiştir. Ajans, kalkınma programının bir kısmı içerisinde yer alan biyo-teknolojilerinin bir parçası olan bionow adına Merseyside Speke’de Ulusal Biyo üretim Merkezi’nin kalkınması için

34 milyon sterlin harcamıştır. Merkez, İngiltere’de yer alan yeni biyoteknolojik şirketlerin ve biyoteknik ilaçların geliştirilmesi için eşsiz hizmetler sağlayan ilk merkezdir. Bu projede ajans bölgenin sağlık sektöründe yatırımlar yapmaktadır. Aynı zamanda sadece ajansın kendisi değil, bölge dışından da fon kaynaklarını bölgeye çekmektedir.

NWDA, medikal araştırmalarla enfeksiyon hastalıkları ve yeni bir tropikal merkezin yaratılması için, Liverpool Tropikal Tıp Okulu’na 9 milyon sterlin yatırım sağlamıştır. Tropikal ve enfeksiyon hastalıklarının teşhis ve tedavisinde dünyanın önde gelen enstitülerinden biri olan ve uluslararası araştırma programında yer alan okulun kaynak fonuna Bill ve Melinda GATES tarafından 29 milyon sterlinlik önemli bir bağış da yapılmıştır.

Üçüncü proje, “Yatırımlardaki Cazibe” başlığıyla verilmiştir. Ajans 2002’den beri,2007’den fazla yabancı yatırımcıyı bünyesinde barındırmaktadır. Kuzeybatı bölgesi 2002ve 2007 yılları arasında yatırımcılar vasıtasıyla işlerin çekiciliğinde İngiltere Bölgesi’nde yüksek bir performans göstermektedir. NWDA, Küçük ve Orta Ölçekli Yatırım sektöründe büyümeyi sağlayan sermaye fonlarının teşebbüsü vasıtasıyla olağanüstü işlerin başlamasını sağlamıştır. 2002 yılından itibaren özel sektör yatırımcılarına 149 milyon sterlin, diğer yandan 96 şirkete ise 28,5 milyon sterlinyardım yapılmıştır. Bu proje ile bölgede faaliyet gösteren işletmelerin ekonomik zorluklara karşı koymaları sağlanmaktadır. Bu durum bölge ekonomisinin canlı kalmasında rol oynamaktadır.

“Kırsal Devrim” ajansın dördüncü projesidir. 2001’de meydana gelen krizin kırsal kesim üzerindeki etkileri daha sert olmuştur. İngiltere’de çıkan olayların yarından fazlası Cumbria’da meydana gelmiştir. Krizin etkisiyle iş için 270 milyon sterlin fon aktarmıştır. NWDA, kırsal çeşitliliğe odaklanmış ve 100 milyon sterlini kırsal kalkınmanın sağlanması için kullanmıştır. Toplamda 4400 iş imkânının yaratılması ve korunması, 750 işletmenin tesis edilmesi için yardım etmiştir. Bunun yanında 7000 iş imkânı için özel sektör yatırımcılarının da ivme kazandırmasıyla 10 milyon sterlinden fazla kaynak kullanılmıştır. Proje ile bir önceki proje ile bağlantılı olarak firmalara ekonomik kalkınmasına destek sağlamıştır.

Örnek proje olarak seçilen son proje “İklim Değişikliğinin Temeli”dir. Çağımızın en büyük küresel sorunlarının basında yer alan iklim değişikliğinin farkına varılmıştır. Ajans bu doğrultuda 2020 yılına kadar bölgede baş gösteren iklim değişikliği üzerine İklim Değişikliği Hareket Planı’nın geliştirilmesini öngörmüştür. Buna ilaveten bölgede yaşam standardını yükseltmek ve doğal yaşamın korunmasında önemli rol oynamaktadır. Ormanlardan sorumlu komisyon ile birlikte çalışan ajans, ülkenin en geniş programlarından biri olan Ada’yı yeniden kazanma programı için Newlands’a 59milyon sterlin yatırım yapmıştır. Ajans, ormanlık alanın toplumun yaşadığı bölgenin dışındaki ‘Kahverengi Alan’ olarak tanımladığı 900 hektardan daha fazlasını yeniden ormanlık alana dönüştürmek için hala çalışmaktadır. Bölgenin çevresel faktörleri ön plana çıkan proje ile bölge halkının yaşam alanına katkı sağlanmaktadır.

Ajans, bahsi geçen projelerin hazırlanması, uygulanması ve diğer ülkelerle sürekli iletişim halinde olması maksadıyla ofisler kurmuştur. ABD’de 4 adet, Kanada, Hindistan, Japonya, Çin ve Avusturya’da 1’er adet olmak üzere toplam 9 adet irtibat bürosu kurmuştur.

9.3. Fransa ve İngiltere Örneklerinin Karşılaştırılması

İngiltere ve Fransa'daki bölgesel kalkınma ajanslarından örnekler seçilerek incelenmiştir. Bu ülkelerde faaliyet gösteren ajanslar ülkelerin yerel ve ulusal politikalarına göre farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar ve benzerlikler karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

— İngiltere'de bölgesel eşitsizliğin geçmişi Fransa'daki gibi eskilere dayanmaktadır. Ancak İngiltere'de ilk bölgesel politikalar 1980'li yıllarda; Fransa'da ise bölgesel politikalar II. Dünya Savaşı sonrası uygulanmaya başlanmıştır.

— Fransa'daki ilk ajans olan Alsace Kalkınma Ajansı 1950 yılında kurulmuştur. Bu ajans aynı zamanda Avrupa'nın da ilk ajansıdır. İngiltere'de aynı anda 8 ajans kurulmuştur. Bunlardan bir tanesi ülkenin kuzeyinde North West Kalkınma Ajansı adıyla 1999 yılında kurulmuştur.

— Fransa'da ajanslar üstü bir kurum olan DATAR gibi bir kurum bulunurken, İngiltere'de bu şekilde ajanslar ve bakanlıklar arasında arabuluculuk rolünü üstlenen bir yapı bulunmamaktadır.

— İngiltere'de faaliyet gösteren ajanslardan 8'i bakanlık dışı kamu kurumu özelliği taşımakta iken, 1'i (Londra Kalkınma Ajansı) de belediyeler tarafından kurulan ajans niteliğindedir. Fransa'daki ajanslar ise belediyeler ve özel sektör tarafından kurulan kalkınma ajansı niteliğindedir.

— Fransa'daki ajanslara örnek olarak seçilen Alsace Kalkınma Ajansı'nın konseyinde, senato, valilikler, belediyeler, üniversiteler ve sanayi odaları gibi bölge dinamikleri bulunmaktadır. İngiltere'deki ajanslar da (Londra Kalkınma Ajansı hariç) benzer özelliklere sahiptir. İngiltere'de faaliyet gösteren ajanslardan örnek olarak seçilen North West Kalkınma Ajansı'nın yapısı da buna benzemektedir. Kurul üyeleri alanlarında uzmanlaşmış, iş, eğitim, ticaret odaları ve sendika temsilcilerinden oluşmaktadır.

— Her iki ülke ajanslarının bölgesel kalkınma amacını gerçekleştirmek için kullandığı fonlar farklı yapıdadır. Alsace Kalkınma Ajansı'nda bölgesel ve yerel hükümetler, özel sektör ve ajansların kendi gelirleri bulunmaktadır. İngiltere'de ise bakanlıklar tarafından kaynak oluşturulmaktadır. North West Kalkınma Ajansıve Alsace Kalkınma Ajansı, Avrupa Birliği'nin yapısal fonlarından projeleri için kaynak sağlamaktadır.

— İngiltere ve Fransa'dan seçilen ajansların faaliyetleri incelendiğinde Alsace Kalkınma Ajansı bölge kalkınması için hazırlanan projelere destek sağlamakta, North West Kalkınma Ajansı ise uygulanan projeleri bizzat kendisi hazırlamaktadır.

— Alsace Kalkınma Ajansı ve North West Kalkınma Ajansı'nın diğer ülkelerde faaliyet gösteren ofisleri bulunmaktadır. Bu ajansların amaçları bölgelerini tanıtmak ve o bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacak projeleri kendi ülkelerine yönlendirmektir.

10. SONUÇ

İkinci Dünya savaşı sonrası hem ulusların kalkınma anlayışında hem de bilim dünyasının kalkınma politikalarında farklılıklar meydana gelmiştir. Ulusların kalkınmasının, tek başına merkezi hükümet politikalarıyla gerçekleşmeyeceği, bölgesel kalkınmanın da gerekliliği anlaşılmıştır. Bu yüzden ülkeler ve bilim dünyası bölgesel kalkınma politikaları üretmeye başlamışlardır. Bölgesel kalkınma yaklaşımının, ülkenin kalkınma politikalarında yer almaya başlamasıyla, yerel/bölgesel dinamiklerin rolü de ortaya çıkmıştır. Dinamiklerin kalkınma sürecinde rol oynaması, bazı kurumsal

yapılanmaları da beraberinde getirmiştir. Bölgesel kalkınmada bölge dinamiklerinin görev alabilmesi için oluşturulan kurumsal yapılanmalardan birisi, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”dır. Bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa’da ilk olarak 1950’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Farklı türlerde kurulan ajanslar Batı Avrupa, Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerine XX. yy’ın ikinci yarısında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Avrupa ve Fransa’nın ilk kalkınma ajansı olarak kabul edilen Alsace Kalkınma Ajansı ve 2000’li yıllara gelindiğinde faaliyetlerine başlayan North West Kalkınma Ajansı’nın birbirinden farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu farklılıklarına rağmen kalkınma ajanslarının temel amacı doğal olarak bölgelerinin kalkınmalarını sağlamaktır.

Avrupa Birliğinin genelindeki bölgesel eşitsizlik sorununun bertaraf edilmesi için bazı hedefler belirlenmiştir. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile AB bölgesel politikalarında, ekonomik ve sosyal alanda daha uyumlu bütünleşmeyi sağlamak ve bölgeler arası farklılıkları gidermek amacıyla 5 hedef belirlenmiştir. Ancak bu hedefler daha çok genel bölgesel kalkınma ilkeleri görünümündedir. Bu genel görünümünden 2000–2006 yılları arasını kapsayan 3 hedefle çıkmıştır. Bu hedefler ile Birliğin bölgesel politikalarının uygulanması gereken bölgelerin özellikleri daha net bir şekilde ortaya konulmuştur. Örneğin ilk 5 hedeften birincisi “Avrupa’nın geri kalmış bölgelerinin, Birliğin genel kalkınmışlık seviyesini yakalaması için düzenlenen çalışmalar desteklenecektir” düzenlenmiş ve doğrudan bölgelerin özellikleri ön plana çıkarılmıştır.

Avrupa Birliği ülkelerinden örnek olarak seçtiğimiz, Fransa ve İngiltere’de faaliyet gösteren kalkınma ajansları, ülkelerin yasal yapıları, bölge özellikleri gibi faktörlerden dolayı farklılık göstermektedir. Faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde Fransa’da ve Avrupa’da ilk kurulan kalkınma ajansı olan Alsace Kalkınma Ajansı daha çok proje üreten değil, projeleri destekleyen bir görünüm çizmektedir. Diğer yandan 1998 yılında İngiltere’de kurulan North West Kalkınma Ajansı ise projelere destek sağlasa da daha çok bölge kalkınması için kendisi proje üretilip uygulayan bir yapıya sahiptir.

KAYNAKÇA

Bayraktar, F., (2001) Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye Tarafından

Kaydedilen Gelişmeler ve Avrupa Birliği İle Mali İlişkiler, Ankara.

www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2001-GA/GA-01-06-11_ABye_Uyelik_Surecinde_Turkiye.pdf.

Berber, M., (2006), İktisadi Büyüme ve Kalkınma, 3. Baskı, Trabzon, Derya Kitabevi.

Berber, M., ve Çelepçi E., (2007) “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar; Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”
www.metinberber.com/kullanici_dosyaları/file/12.doc Ekim 2007.

Creation, Development and Management of RDAs, Does it haveto be sodifficult; (2008),

www.eurada.org/site/files/RDA/Creation%20development%20and%20management%20of%20RDA.pdf, Kasım 2008.

Çakmak, E., (2006) Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, 1. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi.

DATAR Role topreparethestatepolicies; (2008)

www.diact.gouv.fr/fr_1/actualites_50/toutes_unes_52/publie_son_246.html

- Demirci, G. A., (2005), Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları, (Der: Menaf Turan), 5.Baskı, Ankara, Paragraf Yayınevi.
- Dinler, Z., (2005), Bölgesel İktisat, Ekin Kitabevi, 7. Baskı, Bursa.
- Economie Le portail de la création d'entreprise en Alsace; (2009), www.regionalsace.eu/dn_economie/ocre.html
- Eraydın, A., (2003), Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler, (Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri), Cilt 1, Denizli.
- Erkal, M., (1978), Bölgelerarası Dengesizlik ve Doğu Kalkınması, 1. Baskı, İstanbul.
- Greenwood, J. Pyper R, (2002), "New Public Administration in Britain" London, www.amazon.co.uk/Public-Administration-Britain-John-Greenwood/dp/0415236800-212k.
- Han, E., ve Kaya A., (2006), Kalkınma Ekonomisi, 1. Baskı, Ankara, Nobel Dağıtım.
- Harding, R., (2006), "İngiltere ve Romanya'da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri", Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Ankara s.137-160.
- Ildırar, M., (2004), Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayınevi.
- İktisadi Kalkınma Vakfı; "Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası", www.ikv.org.tr/pdfs/85dc8f96.pdf?ref=carstuning.biz
- Karasu, K., (2005), İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları, 5. Baskı, Ankara, Paragraf Yayınevi.
- Kayaloğlu, H., ve Taşkın M., (2008), "İngiltere Northwest Bölgesi Kalkınma Ajansı Çalışma Ziyareti, Faaliyet Raporu", 2008. www.izka.org.tr/files/IZKA_RAPOR_INGILTERECALISMAZIYARETI.pdf
- Kumral, N., (1993) Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğin Teşviki, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği; (1993) "Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri", Levent yayıncılık, Ankara.
- Morgan, K., (2002), "The English Question: Regional Perspective on a Fracture Nation", *Regional Studies*, ss. 797-810.
- Reeves, Teresa, (2006), "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma" (Bölgesel Kalkınma Sempozyumu), Ankara, s.39-49.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; (2000), (Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu), Ankara www.ekutup.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3095/oik523.pdf, Mart 2008.
- Tutar, F., Demirel M., (2007), Yerel Ekonominin Yerel Aktörleri; Bölgesel Kalkınma Ajansları", Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, S. 2, 1, s.65-83.
- Turan, M., (2005), Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?, Paragraf Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- Türkmen, D., (2004), "Alsace Bölgesi'ni ve Alsace Kalkınma Ajansı'nı Tanıyalım" www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/F2B601CC-610C-4281-9D25-3747E8C11AF9/4124/alsace.pdf

Uğurlu, A. N., (1992) “Avrupa Topluluğu Bölgesel Politikası, Yapısal Fonlar ve Bu Fonlardan Türkiye'nin Yararlanma Olanakları”, DPT.
www.ekutup.dpt.gov.tr/uztez/ugurlun.html - 4k

Uzay, N., (2005), Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Yavilioğlu, C., (2002), “Kalkınmanın Anlam bilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s.59-77.

www.nwda.co.uk/who-we-are/the-board.aspx (2009)

www.ab.gov.tr/index.php?p=87&l=1 (2009)

www.alsace-development.com/content/why-alsace%C2%A0#1 (2014).

www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma15.doc (2009)

**ЯЗЫКОВЫЕ СРЕДСТВА УСИЛЕНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ
ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕКЛАМЫ**

**MEANS OF ENHANCING COMMUNICATIVE EFFICIENCY
OF ADVERTISING**

REKLAMLARIN İLETİŞİM GÜCÜNÜ ARTIRMA ARAÇLARI

Olga V. TISKOVA *

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается проблема определения критериев коммуникативной эффективности рекламы и анализируются возможные пути и способы усиления коммуникативной эффективности рекламных сообщений помощью средств языка.

Ключевые слова: коммуникация, реклама, рекламное сообщение, копирайтинг, креативность, норма, эффективность рекламы, риторические фигуры.

ÖZET

Makalede reklamın etkilemesinde kullanılan kriterler incelenmiş ve dil araçları kullanılarak reklamların etkisini artırmak için başvuru olan yollar ve tarzlar analize edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: ilişki, reklam, reklam haberleri, kopirayting, kreativlık, reklam etkisi, belagat figürler.

ABSTRACT

In this article, the problem of defining the criteria of advertising communication effectiveness will be considered, and possible ways and methods of enhancing the communication effectiveness of advertising messages by virtue of linguistic means will also be analyzed.

Key Words: Communication, Advertising, Advertising Message, Copywriting, Creativity, Norm, Efficiency of Advertising, Principal Figures.

Смена приоритетов в системе лингвистических парадигм привела к глубоким изменениям в общей структуре лингвистики. По мнению Т.М. Николаевой, движение лингвистики XX века к веку XXI было «дрейфом от тезиса о функциональности языка «в самом себе и для нас» в тезис «под влиянием внешних обстоятельств и для нас». С этим связан и дрейф интереса от того Как язык связывает человека с

---

* О.В. Тискова, канд.филол. наук, доцент кафедры «Культура и коммуникативные технологии» Алтайского государственного технического университета им. И.И. Ползунова (Tiskova, Olga V. PhD. Philology, associate Professor of Department "Culture and communication technologies" I.I. Polzunov Altay State Technical University, Barnaul, Russian Federation.)

Действительностью? к тому Как язык связывает Человека с действительностью?»(Николаева, 2000: 379).

Антропоцентричность прогнозируемой лингвистической парадигмы создает необходимые условия для пересмотра многих устойчивых лингвистических концепций. И вряд ли можно найти более активный сегмент современного языкового существования системы «человек / язык», нежели поле рекламных сообщений. Новый виток в лингвистической науке обусловлен и тем, что в последние годы вполне традиционная категория абсолютной нормативной правильности перестает быть такой уж абсолютной. То есть, «если для лингвистики XX столетия характерна установка на «правильные» языковые построения, в которых соблюдены общеобязательные требования языкового кода, то эстетические теории этой эпохи, напротив, склонны придавать исключительно большое значение «отрицательным» приемам¹, действие которых состоит в нарушении сложившегося в читательском сознании «кода» эстетического поведения» (Гаспаров, 1996: 313).

Нельзя забывать, что язык (во всех своих проявлениях и вариантах) и культура связаны многочисленными и многообразными взаимоотношениями. Следовательно, язык рекламы должен подчиняться общим законам литературного языка, выражая его функции, в которых он соприкасается с культурой. В последнее десятилетие наблюдается своего рода «уход» рекламы из сферы только экономической и укрепление её как явления общечеловеческой культуры. В постмодернистском сознании современных носителей культуры реклама начинает выполнять функцию, ранее принадлежащую искусству. С одной стороны, это семиотическая функция, т.е. в рекламе мы пытаемся найти узнаваемые символы, в которых бы содержалась трактовка той или иной мысли автора / рекламодателя. С другой стороны, мы ищем возможность общения, пытаясь «проконсультироваться» с рекламодателем или своим «я», понять смысл рекламного сообщения, определить ценность рекламируемого товара. Таким образом, перед копирайтером или рекламистом встают два вопроса: что писать и как. Значит, чтобы реклама была принята и воспринята обществом, автор рекламного текста должен выполнить два основных условия, которые диктует сфера массовой коммуникации: обеспечить понимание и адекватное толкование своего послания адресатом данного текста; привлечь внимание массовой разнородной аудитории к своему посланию, чтобы оно не затерялось в огромном количестве конкурирующих текстов.

Рекламные сообщения (и более узко – рекламные тексты) давно уже представляют собой отдельный сегмент любого языка и отдельный лингвистический феномен, чрезвычайно интересующий ученых-филологов. Язык рекламы проникает в массовое сознание, закрепляясь в нём. Он характеризуется непрерывным развитием и усложнением, постепенным обособлением его как самостоятельной части любого языка. Российская реклама – это поистине языковой феномен, в котором можно встретить и прагматизм, и юмор, и «прецедентный текст», апеллирующий к знаниям носителей языка, и многое другое.

Для создания эффективного рекламного текста копирайтер должен знать и уметь применять на практике правила конструирования текста, его основные

---

¹. В копирайтинге нарушение языковых норм часто является осознанным и признается креативом. Подробнее об этом – далее в статье.

композиционные и жанровые разновидности. Кроме того, реклама должна быть оригинальной, чтобы привлечь внимание потенциального покупателя товара или услуги, но оригинальность **не должна быть** самоцелью. Реклама, безусловно, признается одним из видов искусства, но основная функция рекламы – продать товар или услугу. То есть достоинства рекламного текста определяют не художественно-изобразительные изыски или изящество словесной формы (творческое самовыражение), а точность, яркость и доступность рекламного образа, многообразие и направленность ассоциативных связей, не изощренная, а максимально прагматически работающая на коммуникацию композиция.

Основная цель рекламного сообщения – привлечь внимание, вызвать интерес и стимулировать сбыт. Для достижения этой цели составители рекламного текста обращаются к использованию различных лингвистических и психологических приемов. Рекламный текст должны отличать доходчивость, яркость, лаконичность, экстравагантность, высокопрофессиональное исполнение. Законы конкурентной борьбы требуют от создателей рекламы максимальной точности при передаче информации, выразительности, профессионализма. Однако нельзя не учитывать ракурс функциональной оценки определенного текста, его реального назначения, его функциональной роли в конкретной речевой ситуации. Эффект воздействия рекламы основан на правильном использовании ряда лингвистических феноменов и закономерностей. Говоря о языке рекламных сообщений, мы ведем речь об использовании языка в профессиональных целях, результатом которого является порождение сообщений, ориентированных на определенную аудиторию и выполняющих определенные задачи. Но эта «профессиональная» направленность, утилитарность рекламных текстов никоим образом не отменяет необходимости их функционирования по законам языка. При создании рекламных текстов абсолютно необходимо учитывать лексические, синтаксические и изобразительно-выразительные возможности языка. Знание правил использования лексико-грамматических средств языка способствует созданию сильных, конкретных, побуждающих к действию, эмоциональных и главное – продающих текстов.

Практика рекламы такова, что рекламисту необходимо гармонично совмещать в своей деятельности филологические умения и навыки с умением «отступать» от них. Кроме того, в процессе создания рекламных текстов копирайтер сталкивается с несколькими серьезными проблемами. Проблемы эти особенно отчетливо видны именно «на стыке» деятельности копирайтера и филолога. Первая проблема, как нам представляется, связана с тем, что не существует достаточной четкости в определении решающих критериев коммуникативной эффективности рекламных сообщений. Оценка эффективности рекламы является серьезной проблемой в рекламной практике, так как она в целом связана с изучением комплекса взаимовлияющих факторов и вопросов, измерить которые часто практически невозможно. Но если экономическая эффективность рекламы поддается все же осмыслению и оценке (Попов, Кутлалиев), то анализ коммуникативной эффективности – проблема более сложная.

При традиционном подходе коммуникативная эффективность рекламы складывается из следующего комплекса факторов: влияние рекламы на изменение знаний о фирме, ее товарах и услугах (когнитивный уровень), на формирование

позитивного отношения к ней (аффективный уровень), а также на формирование намерений вступить в контакт с фирмой, приобрести ее товар (конативный уровень).

Существует три основных традиционно выделяемых критерия коммуникативной эффективности рекламы: распознаваемость, запоминаемость, агитационная сила рекламы (Пирогова, 1997). Запоминаемость рекламы - это свойство сообщения, позволяющее ему удерживаться в памяти долгое время. Запоминаемость - один из основных критериев коммуникативной эффективности, по которому можно косвенно судить о торговой (экономической) эффективности рекламы. В основе использования этого критерия лежит гипотеза, сформулированная еще классиками рекламного дела Россером Ривзом и Альфредом Политцем и разделяемая многими современными рекламистами: запоминаемость ведет к предпочтению.

Второй критерий эффективности рекламы – распознаваемость. Это свойство рекламного сообщения, позволяющее быстро соотнести его с определенной фирмой (или маркой), а также воспринять его основную тематику при **беглом** просмотре (вряд ли потребитель внимательно изучает сунутый ему в руку директ-мейл листок или проносащиеся мимо рекламные щиты). Высокая распознаваемость влияет на степень актуализации фирмы (или марки) в сознании людей, относящихся к целевой аудитории.

Третий критерий – агитационная сила рекламы. Это способность рекламы заставить потребителя желать товар. Показателями агитационной силы, по мнению создателя Alfred Politz Research Альфреда Политца, может служить следующий комплекс свойств – субъективная значимость темы для целевой аудитории, правдоподобность основного утверждения о товаре, уникальность утверждения. Не во всякой рекламе, обладающей агитационной силой, представлены все три свойства, но наличие хотя бы двух необходимо. В книге Россера Ривза «Реальность рекламы», ставшей классической, также можно найти рассуждения о свойствах рекламы, подталкивающей потребителя к покупке. Большое внимание он уделял значимости таких параметров, как уникальность утверждения и цельность рекламы. Согласно его концепции, каждое из этих свойств увеличивает запоминаемость и агитационную силу рекламы.

Таким образом, на успешность коммуникации и на эффективность рекламы оказывают и эти три критерия. Если их учесть, то сообщение будет замечено, прочитано и адекватно воспринято целевой аудиторией. Но как быть с применением теории на практике, сталкиваясь с реальными, готовыми рекламными сообщениями или находясь в процессе их создания?

В работах отечественных специалистов по рекламе эффективная реклама в первую очередь «подразумевает сочетание **действенного** креатива и оптимального, обеспечивающего охват наибольшей части целевой аудитории, размещения» (Назайкин, 2007: 148). И это на наш взгляд, вторая серьезная проблема, с которой должен обязательно столкнуться хороший копирайтер – каковы же параметры и границы «действенного» и «недейственного» креатива?

Споры об определении именно решающих критериев коммуникативной эффективности приводят к тому, что текстовая составляющая рекламного сообщения не учитывается, что недопустимо, т.к. реклама, как и любое СМИ, оперирует прежде всего средствами языка. Реклама гораздо более других СМИ нуждается в

формировании позитивного отношения (восприятия) максимально широкого круга лиц; но при этом культурноречевая составляющая, формирующая по большей части такое отношение, также не признается значимой.

Затрудняет, или скорее, «замутняет» деятельность копирайтеров также и то, что рекламный текст – лишь составная (и часто минимальная) часть рекламного сообщения и всегда сопровождается изображением (в рамках данной статьи мы не рассматриваем телевизионную рекламу, «живущую» по другим законам), что одновременно и облегчает (не все смыслы необходимо выражать словами), и затрудняет (своего рода креативная избыточность) процесс коммуникации.

При создании рекламных сообщений стимулирование коммуникативной эффективности чаще всего осуществляется наиболее простым (по мнению копирайтеров) и «легким» путем – путем нарушения общепринятых языковых нормы, причем нарушения осуществляются на всех уровнях языка и имеют нарочитый характер. В этом случае особенно важным становится соотношение креатива и нормы; где это – языковая игра, способствующая усилению коммуникативной эффективности РС (тот самый «действенный» креатив), а где – ошибка, вызывающая обратную реакцию и разрушающая основную цель РС – создание благоприятного отношения к объекту рекламирования и как следствие – принятие решения о покупке².

Нам представляется, что креативность, «идущая» самым простым путем – путем нарушения языковых норм – опасна и главное, нефункциональна. Но степень «фатальности» этого явления зависит от типа норм и вида рекламного сообщения и подлежит практической проверке.

Высказанные размышления приводят нас к необходимости конкретного исследования каждого сегмента рекламного «пространства» с позиции коммуникативной эффективности. И в рамках курсовых и дипломных работ студентов специальности «Реклама» мы осуществили первую попытку практического анализа необходимого «нормативно-креативного баланса» при создании рекламных сообщений. Материалом для исследования послужили готовые образцы наружной рекламы. Проанализированные рекламные сообщения позволили определить несколько направлений «креативного движения» с нарушением нормативности. Обобщая результаты, можно сделать следующие заключения.

Основным (и самым простым) способом привлечения внимания остается языковая игра, основанная на нарочитом смешении различных стилистических пластов лексики (см. рисунок), использовании слов сниженной, разговорной стилистической окраски, жаргонизмов и слэнга.

---

²Хотелось бы заметить здесь, что уже упоминавшийся Россер Ривз, являясь одним из «креативных революционеров» (вместе с Дэвидом Огиливи и Лео Барнетом) рекламного бума 60-х годов XX века, утверждал, что реклама не должна **развлекать** людей, а должна предлагать покупателю четко определенную выгоду, содержа в себе уникальное торговое предложение.

Подобный прием традиционно признается эффективным (Бернадская, Валладарес, Назайкин), но возникает серьезная опасность, связанная еще с одним важным аспектом рекламного сообщения – соответствием его формы и содержания запросам целевой аудитории (Блинкина-Мельник). Указанное рекламное сообщение 80% опрошенных старше 30-ти не вызвало доверия и желания воспользоваться услугами банка. Опрошенные сочли неприемлемым иронию и жаргонизмы там, где речь идет о «серьезных» вещах – кредитах и процентах по вкладам. Другие образцы рекламных сообщений, не представленные в данной статье, свидетельствуют о том, что подобное «вольное» обращение со стилистическим и лексическими нормами при рекламировании любых «серьезных» товаров и услуг имеет эффект, обратный задуманному автором.

Не менее эффективным «полигоном» творческой деятельности является пространство орфографических, морфологических и пунктуационных норм, и копирайтеры охотно действуют в этом направлении. Ю. Бернадская расценивает преднамеренные орфографические и пунктуационные ошибки как прием языковой игры в рекламе (Бернадская, 2003: 85). Осознанное использование этих приемов свидетельствует о высоком профессионализме копирайтера и способствует запоминаемости РС. Здесь прослеживается сложившаяся в последние десятилетия тенденция коммуникативно-прагматического подхода к любым языковым феноменам, включая не только устные, но и письменные тексты, что заставляет исследователей по-новому взглянуть на важнейшую категорию письменной речи – категорию нормативности. Современные лингвистические исследования подтверждают необходимость изучения норм не в «каноническом», а в коммуникативно-прагматическом аспекте, т.е. с точки зрения их влияния на понимание / толкование / принятие текста. Распространенное (и априорное) мнение о фатальности нарушения языковых норм для процесса понимания и восприятия текста

нуждается в доказательстве. Норма – не есть нечто абстрактное и сакральное; только «работающая» норма имеет право быть учтенной³.

И рекламные тексты являются самым подходящим материалом для проведения подобных исследований. Ранее мы уже занимались анализом пунктуационных особенностей рекламных сообщений и выделили три основных направления пунктуационных нарушений в рекламных текстах: отсутствующие знаки препинания, избыточные знаки препинания, «неудачные» (неподходящие) знаки препинания (Тискова, 2007: 80). Проводя сегодняшнее исследование, среди образцов наружной рекламы мы обнаружили преимущественно пунктуационные ошибки первого типа –

отсутствующие знаки препинания (см. рисунок). Отсутствие кавычек в данном случае (и других знаков препинания, чаще всего запятых, в других предложенных РС) вряд ли возможно оценить в качестве креативного приема.

При опросе 97% респондентов независимо от возраста и других особенностей «не заметили» отсутствующих знаков препинания, не испытывая никаких затруднений при прочтении. Нам представляется, что краткость текстов наружной рекламы и простота синтаксических конструкций просто «не позволяют» возникать ситуациям непонимания или неоднозначного понимания содержания

РС, независимо от его пунктуационного оформления. Следовательно, что бы не вызвало пунктуационные нарушения – свободная воля копирайтера или безграмотность исполнителей – у

представителей целевой аудитории они не вызывают такой яркой негативной реакции, как орфографические. Пунктуационные нарушения, не создающие ситуации коммуникативной недостаточности, непонимания, многозначности и под., по мнению респондентов, не оказывают никакого влияния на запоминаемость, воспроизводимость и формирование положительного отношения к рекламируемому товару /услуге. Следовательно, они не могут оцениваться как прием повышения коммуникативной эффективности.

Таким образом, путь нормативных отклонений/нарушений не является простым и однозначно выигрышным для усиления коммуникативной эффективности рекламных сообщений. Для успешных действий в этом направлении необходима

³Более подробно см. Тискова О. В. «Проблема влияния пунктуации на письменноречевые коммуникативные процессы (на материале интерпретации читающим письменных текстов)» – Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук (Специальность 10.02.01. – русский язык). – Барнаул, 2004

разработка «правил сосуществования» креативности и нормы, шкалы «фатальности» нормативных отклонений; подобные практические исследования пойдут на пользу и рекламной деятельности (в области копирайтинга прежде всего), и практической лингвистике и позволят создавать литературно, нормативно и прагматически «сбалансированные» рекламные сообщения.

Дальнейшее исследование образцов наружной рекламы привело нас к необходимости рассмотреть использование при создании рекламных сообщений риторических фигур⁴.

В рекламном тексте важно умение формировать рекламный образ с помощью различных лексико-синтаксических и риторических стратегий. Рекламный образ создаёт конкретные представления о предмете и вызывает определённые чувства, которые в нужном направлении влияют на поведение читателя, слушателя или зрителя. В основе создания рекламных текстов лежат две тенденции: сжатость, лаконичность выражения и выразительность, ёмкость информации. В тривиальной рекламе конструирование текста сводится к упрощению грамматических структур и обилию клише-штампов при общей повторяемости и ограниченности лексики. Однако наиболее действенные рекламные тексты строятся на гораздо более сложных, чем это порой кажется, принципах. Создатели текстов в этом случае избегают прямого описания предмета рекламы, его свойств, характеристик и достоинств. Чаще всего реклама не только информирует читателя, но и формирует у него яркий рекламный образ через систему изобразительно-выразительных средств языка. К таким средствам, безусловно, относятся тропы и фигуры речи, которые, в свою очередь, являются одним из коммуникативных приёмов, при помощи которых происходит эффективная коммуникация с потребителем.

Тропы и фигуры «выстраивают» текст определённым образом и предопределяют возможности использования слов. Они способствуют украшению, доработке и стилистическому уточнению готовых рекламных конструкций.

Существует мнение, что использование риторических фигур является приёмом достаточно традиционным, практически «избитым» (и следовательно – некреативным). С традиционностью этого направления мы склонны согласиться, но не с неэффективностью. Необходим дифференцированный подход к использованию риторических фигур, опирающийся на практические исследования эффективности использования конкретных типов риторических фигур в рекламных сообщениях (заметим: рекламное сообщение не является образцом литературного произведения, следовательно, нельзя говорить об эффективности или неэффективности использования риторических и стилистических фигур **вообще**).

Для доказательства данной гипотезы нами было проанализировано около 500 рекламных сообщений. Проведенный анализ позволил установить, что риторические фигуры преимущественно используются в заголовках и слоганах. В самом тексте рекламного сообщения они встречаются гораздо реже. Это объясняется тем, что привлекательность рекламы во многом зависит от оригинальности заголовка и

---

⁴Говоря о риторических фигурах, мы имеем в виду их расширенное, Цицероновское понимание, включающее фигуры речи (т.е. собственно риторические фигуры) и фигуры мысли (т.е. тропы). В рекламе используются и тропы, и фигуры.

слогана. Сам же текст носит более информативный, рациональный характер. Практическое соотношение частотности риторических фигур в рекламных сообщениях представлено в таблице.

Тип риторической фигуры	Частотность «встречаемости», %
Эпитет	30
Метафора	23
Гипербола	15
Олицетворение	12
Каламбур	7
Анафора	6
Антитеза	4
Другие	3

Согласно проведенному исследованию, наиболее распространёнными средствами языковой выразительности являются **эпитеты** – слова, характеризующие какие-либо свойства предмета. В первую очередь, они должны нести конкретику, т.е. эпитет должен выражать конкретные особенности объекта, вызывать у потребителя ощутимые ассоциации. Дэвид Огилви когда-то заметил по этому поводу, что копирайтер оскорбляет интеллект потребителя, если полагает, что простой слоган и пара пустых прилагательных способны склонить его к покупке. В рекламе с завидной частотой встречаются такие определения, как «хороший», «лучший», «отличный», «замечательный», «элитный», «интересный» и т.п. По мнению большинства потребителей, эти слова не содержат конкретной информации, что не идет на пользу рекламному сообщению. Примеры эпитетов, используемых в эксперименте: *«Бочкарев. Правильное пиво»*, *«Пемос – кристальная чистота»*.

Чёткий рекламный образ создаёт **метафора** – выражение, которое употреблено в переносном значении на основе сходства каких-либо предметов или явлений. Метафора имеет множество позитивных особенностей: она способствует быстрой и мощной передаче идеи, настраивает потребителя на активное, осознанное осмысление рекламной информации. Тем не менее, частое использование метафор в бытовом общении приводит к тому, что многие из них становятся штампами. Это умозаключение потребителей фатально влияет на отношение к рекламному сообщению. Примеры типичных рекламных метафор: *«Кофе Chibo – из самого сердца Бразилии»*, *«Краска для волос Wella – почувствуйте силу цвета»*.

Огромной популярностью среди копирайтеров пользуется приём **гиперболы** – намеренного преувеличения с целью усиления выразительности. Реклама всегда склонна преувеличивать свойства предлагаемых потребителю товаров, этим объясняется частое употребление в рекламных текстах гиперболы. Зачастую встречается реклама с использованием таких слов как «большой», «гигантский», «потрясающий». Однако мы считаем, что к использованию гиперболы следует подходить с осторожностью. Чрезмерное преувеличение вызывает утрату доверия к

рекламе, из-за слишком частого употребления гиперболы «затирается», перестаёт работать. Типичная гипербола: «*Nokia – весь мир в твоём телефоне*».

Важное место среди используемых в рекламе риторических фигур занимает **лицетворение**. Оно представляет собой перенос свойств человека на неодушевлённые предметы и отвлечённые понятия. Лицетворение придаёт объекту рекламы осязаемую предметность и помогает ему включиться в сферу жизнедеятельности потребителя. Использование этой риторической фигуры чрезвычайно популярно в рекламе: «*Geox – обувь, которая дышит*», «*VolvoXC. Характер нордический, устойчивый*» и под.

С положительной стороны зарекомендовал себя приём **каламбура** – языковая игра, когда обыгрывается звуковое совпадение различных языковых единиц, значения которых не связаны друг с другом, или когда слова, отличающиеся по форме, сходны по значению. Эти различия по форме и значению намеренно обыгрываются в рекламном дискурсе. Каламбур вызывает живой интерес у потребителя, желание разгадать намек, загадку, вызванную двусмысленностью слов. Каламбур требует от копирайтера не только творческого подхода, но и осторожности – велик риск двусмысленного толкования. Для создания успешных каламбуров копирайтер должен обладать некоторым литературным талантом. В рекламных сообщениях встречаются каламбуры как более простые («*Хорошо иметь «Домик в деревне!*»), так и более «лингвистические», целиком основанные на языковой игре.

Чтобы создать яркий, выразительный образ в рекламе, часто употребляется **антитеза** – оборот, в котором противопоставляются понятия или образы. Применение антитезы придает рекламе экспрессивность и выразительность и подчеркивает положительные качества рекламируемого товара: «*Coca-Cola. Минимум калорий – максимум наслаждения*», «*Стиральные машины Indesit. Мы работаем – вы отдыхаете*»

Часто рекламный текст строится на основе различных повторов. Повтор используется в рамках синтаксического параллелизма, что позволяет усилить воздействие на реципиента. Именно на параллелизме строятся **анафора** и **эпифора**. Анафора — одинаковое начало фразы, эпифора — одинаковое ее окончание. Слова или выражения, повторяемые в известной последовательности, придают речи эмоциональность и динамичность. Типичная анафора: «*Духи HugoBoss: Твой аромат – твои правила*», «*Автомобили Peugeot. Сделано для удовольствия. Сделано для Вас*». Итак, риторические фигуры в наружной рекламе встречаются, и весьма часто. Но насколько необходимым и эффективным является их использование? Наряду с мнением, высказанным ранее, существует и противоположная точка зрения, заключающаяся в том, что авторами (и вслед за ними – заказчиками) изначально предполагается, что за счет использования выразительных средств происходит автоматический рост привлекательности рекламного сообщения, а, следовательно, и повышение коммуникативной эффективности. Но достаточно ли одного наличия такого приема, станет ли «литературная», украшенная реклама продавать товар или услугу? Исследование, проведенное нами с помощью методики семантического дифференциала, показало, что степень эффективности использования риторических фигур в рекламных текстах не априорна и далеко не одинакова.

Методика семантического дифференциала используется в области психолингвистики и экспериментальной психосемантики для выявления

субъективных (индивидуальных) семантических полей и относится к методам «шкалирования». Такие методы используются в психологии для получения количественных параметров исследуемого явления в целях объективной оценки его соотношения с другими объектами. При этом в качестве объекта исследования могут выступать как физические, так и социальные процессы. В психолингвистике объектами исследования являются слова и словосочетания. Семантический дифференциал в психолингвистике — это метод количественной и качественной оценки значения слова с помощью двухполюсных шкал, на каждой из которых имеется градация с парой антонимических прилагательных. В процессе эксперимента испытуемым предъявляется слово, и они должны отметить цифру, которая соответствует их представлению о слове как семантической единице.

В практической психолингвистике более всего распространен вариант использования этой методики, когда экспериментатор сам формулирует названия шкал для слов или словосочетаний, которые просит оценить (как в случае нашего исследования). Шкалы могут иметь разную величину («размерность»), их может быть разное количество, но в целом они сохраняют сходство с вариантом, предложенным Ч. Осгудом, создателем этого метода. На каждой шкале Ч. Осгуд наносил градацию от +3 до -3, или просто семь делений:

1	Хороший
2	Скорее хороший, чем нейтральный (средний)
3	Скорее нейтральный, чем хороший
4	Нейтральный (средний)
5	Скорее нейтральный, чем плохой
6	Скорее плохой, чем средний
7	Плохой

Ч. Осгуд пытался получить от испытуемых оценку слов-понятий из самых разных понятийных классов (например: *огонь, мать, буря, радость* и т.д.). Испытуемым предлагалось оценить эти слова с точки зрения того, насколько они «добрые» или «злые», «сильные» или «слабые», «большие» или «маленькие» и т.д. (прилагательные-антонимы подбираются в зависимости от целей исследователя и характеристик исследуемых понятий) Разумеется, каждый испытуемый будет «фиксировать» в ответах свой собственный личный опыт, но в среднем (при большом числе испытуемых) может быть получена общественно закрепленная «социально-психологическая» оценка явления, которое и обозначено данным словом или словосочетанием.

Методика семантического дифференциала получила широкое применение в исследованиях массовой коммуникации и копирайтинге, в частности, для решения задач выбора «оптимальных» вариантов речеобозначения рекламируемых товаров и услуг, т.е. наиболее «хороших», «положительных» слов из соответствующего ряда синонимов. Кроме того, семантический дифференциал применяется в исследованиях, связанных с изучением психологии восприятия и поведения человека, с анализом социальных установок и личностных мотивов. В нашем исследовании эта методика

использована прежде всего потому, что позволяет оценить не столько знание об объекте, сколько коннотативное значение, связанное с личностным смыслом, социальными установками, стереотипами и другими эмоционально насыщенными и обычно мало осознаваемыми формами обобщения.

В проведенном исследовании испытуемым предлагались рекламные сообщения, содержащие распространенные риторические фигуры. Требовалось оценить их по параметрам оригинальности (т.е. запоминаемости) и уместности. Названия и количество шкал были сформулированы в соответствии с решаемой задачей (в частности, категории «хороший» или «плохой» были расширены и дополнены понятиями «скучный», «радостный» и «не греет»; мы сочли это уместным, исходя из высказанных испытуемыми интуитивных различий – например, «скучный не плохой, а просто... другой», или «не радуется, это не скучно и не плохо... а – не греет»), и в нашем случае количество делений составило 10. Обобщая результаты исследования, приведем следующие цифры. Минимальным коэффициентом «запоминаемости», как выяснилось, обладают как раз наиболее часто применяемые в рекламе **метафора** и **эпитет** (3,9 и 4,42 из 10 соответственно). Отсутствие оригинальности сводит на нет весь коммуникативный эффект данных риторических фигур. На удивление типичные для рекламных сообщений **гиперболы** также не увеличивают значительно запоминаемость рекламы (торговой марки/производителя) (коэффициент составляет 5,1 из 10). Самый высокий результат «запоминаемости» демонстрируют рекламные тексты, содержащие **каламбуры** (8,89 из 10). Но с другой стороны, коэффициент «уместности» каламбуров чрезвычайно низок (2,2 из 10), что свидетельствует о неумении копирайтеров пользоваться подобным, в другом случае, весьма эффективным языковым средством. Более эффективными и «безопасными» с точки зрения уместности являются собственно риторические фигуры: **анафора** и **антитеза** (6,72 и 6,89 из 10), что позволяет считать подобный способ привлечения внимания к рекламе успешно действующим и стабильным. Таким образом, далеко не все типичные для рекламных сообщений риторические фигуры вообще там необходимы и «работают».

В данной статье мы описали два возможных (и действующих) направления усиления коммуникативной эффективности рекламы с помощью средств языка, хотя и требующих, безусловно, дальнейшего изучения. Тем не менее, лингвистика предоставляет еще множество возможностей не только в рекламной коммуникации, но и для областей деятельности, не связанных с ней напрямую; достаточно лишь преодолеть психологические барьеры представления о классических гуманитарных науках как «несовременных» и «неэффективных».

Исследования, рассматривающие рекламный текст как феномен языка, приводят к выводу, что эффективность экономическая, безусловно обязательная и часто определяющая копирайтинг как деятельность, напрямую связана с эффективностью коммуникативной, приводящей исследователя к необходимости изучения современной языковой ситуации и современных тенденций коммуникативно-прагматической лингвистики. Без учета, освоения и использования современных языковых норм, кодификаций и требований коммуникативной прагматики, создание «работающих» рекламных текстов крайне затруднительно, если вообще возможно.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Бернадская, Ю.С. Копирайтинг [Текст]: уч. пособие / Ю.С. Бернадская. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2003. – 136 с.
2. Блинкина-Мельник, М.М. Рекламный текст. Задачник для копирайтеров [Текст] / М.М. Блинкина-Мельник. – М.: ОГИ, 2007. – 200 с.
3. Валладарес, Дж.А. Ремесло копирайтинга [Текст] / Дж.А. Валладарес. – СПб: Питер, 2005. – 272 с.
4. Гаспаров, Б.М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования [Текст] / Б. М. Гаспаров. – М.: Эксмо, 1996. – 352 с.
5. Назайкин, А.Н. Рекламный текст в современных СМИ [Текст]: практич. пособие / А.Н. Назайкин. – М.: Эксмо, 2007. – 352 с.
6. Николаева, Т.М. От звука к тексту. [Текст] / Т.М. Николаева. – М.: 2000 – 679 с.
7. Пирогова, Ю.К. Критерии оценки коммуникативной эффективности рекламы [Текст] / Ю.К. Пирогова// Бюллетень финансовой информации. – 1997. –№6. – с. 58-69.
8. Попов, А. Эффективность рекламы [Текст] / А. Попов, А. Кутлалиев. – М.: Эксмо, 2005 – 416 с.
9. Тискова, О.В. Пунктуационная нормативность в рекламном тексте [Текст] / О.В. Тискова// Реклама: история и современность: сборник статей. Вып. 4. /Отв. ред. Н.Г. Павлова. – Барнаул: Изд-во АлтГТУ, 2007. – с. 78-81.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bernadskaya, Yu. S. Kopirayjting [Tekst]: uch. posobie / Yu. S. Bernadskaya. – Omsk: Izd-voOmGTU, 2003. – 136 p.
2. Blinkina-Meljnik, M. M. Reklamnihytekst. Zadachnikdlyakopirayjterov [Tekst] / M. M. Blinika-Meljnik. – M.: OGI, 2007. – 200 p.
3. Valladares, Dzh. A. Remeslokopirayjtinga [Tekst] / Dzh. A. Valladares. – SPb:Piter, 2005. – 272 p.
4. Gasparov, B. M. Yazihk, pamyatj, obraz. Lingvistikayazihkovogosuthestvovaniya [Tekst] / B. M. Gasparov. – M.: Ehksmo, 1996. – 352 p.
5. Nazayjkin, A. N. Reklamnihytekst v sovremennihkh SMI [Tekst]: praktich. posobie / A.N. Nazayjkin. – M.: Ehksmo, 2007. – 352 p.
6. Nikolaeva, T. M. Otvzuka k tekstu. [Tekst] / T. M. Nikolaeva. – M.: 2000 – 679 p.
7. Pirogova, Yu. K. Kriteriiocenkikommunikativnoyehffektivnostireklamih [Tekst] / Yu.K. Pirogova// Byulletenjfinansovoyjinformacii. – 1997. –№6. – p. 58-69.
8. Popov, A. Ehffektivnostjreklamih [Tekst] / A. Popov, A. Kutlaliiev. – M.: Ehksmo, 2005 – 416 p.
9. Tiskova, O. V. Puntuacionnayanormativnostj v reklamnomtekste [Tekst] / O. V. Tiskova// Reklama: istoriyaisovremenностj: sbornikstateyj. Vihp. 4. /Otv. red. N.G. Pavlova. – Barnaul: Izd-voAltGTU, 2007. – p. 78-81.

**İKİRCİKLEM (OXYMORON)
UYUMSUZLUĞUN UYUMU****OXYMORON HARMONY OF
DISHARMONY****ГАРМОНИЯ ДИСГАРМОНИЙ****Ahmet GÜNGÖR*****ÖZET**

İkirciklem (Oksimoron), sözlü ve yazılı iletişimde (genelde resmi konuşma ve yazışma dışında) kullanılan dil unsurlarından biridir. Zıt kavramları çağrıştıran sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla alıcı (dinleyici, okuyucu) üzerinde şaşkınlık yaratan etkileyici, çarpıcı anlatım sanatıdır. Kimi zaman tezat, ironi, paradoks, mecaz vd. edebi sanatlarla karıştırılmakta, kavram ve anlam kargaşasına yol açmaktadır. Batı dillerinin yanısıra Rusçada doktora tezleri ve makaleler yayımlanmıştır. Kırgızca ve diğer Türk lehçelerinde de sınırlı sayıda konuyla ilgili bilimsel yazılar mevcuttur.

Türkiye Türkçesinde ise konuyla ilgili bilimsel araştırmalar yok denecek kadar azdır. Biçimsel ve anlamsal özellikleri; dilbilim, edebiyat, dilbilgisi açısından ele alınmakla birlikte sözcükbilim ve sözdizimi açısından tartışmalıdır.

Bu araştırma yazısında oksimoronla ilgili, dünya dillerinden örnekler verilerek Türkçede kullanım biçimleri ve özellikleri üzerinden hareketle kuramsal analizler yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: oksimoron, oxymoron, ikirciklem, ikirciklemsel bağdaşma, ikirciklemsel öbekleşme

ABSTRACT

Oxymoron is one of the language elements used in verbal and written communication (usually except for the formal speeches and correspondence). It is the stunning, impressive expression of art, which creates astonishment on the receiver (listener, reader) by using the combination of the words which are evoking contrast. It is some times confused with the literary arts such as contrast, irony, paradox, metaphoretic. And leads to the meaning confusion.

Beside the western languages, doctoral dissertations and articles have been published in Russian. A limited number of scientific articles on the subject are also available in Kyrgyz and Turkish dialects.

There is almost no scientific study on the subject in Turkey Turkish. Beside handling in terms of linguistic, literature, grammar; its formal and semantic properties should be discussed in terms of morphology and syntax.

---

*Yrd. Doç. Dr. Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gungorelda@hotmail.com

In this research article, the or etical analysis will be made on oxymoron, moving from it susage format and properties in Turkish, by giving examples from the world languages.

Keywords: Oxymoron, ikirciklem, comport of the oxymoron, constellation of oxumoron

АННОТАЦИЯ

Колебание, в устной и письменной речи (в основном вне официальной речи и переписки) применяется как один из частей языка. Применяв одновременно противоположные слова, воздействующий приводит в растерянность слушателя или читателя. Оно является искусством воздействия. Порой спутание контраста, иронии, парадокса, метафоры и т. п. с литературными произведениями приводит к смятению значения и идеи текста. Наряду с западными языками на киргизском и других диялектах турецкого языка имеются ограниченное количество научных исследований, связанные с темой.

Слишком мало опубликованы научные исследования по исследуемому вопросу на современном турецком языке. Об особенностях форм и значений полагается дискутировать с точки зрения грамматики, литературы, языковедения, лексики и синтаксиса.

В статье, с помощью примеров из разных языков мира и турецкого языка анализируются особенности колебаний.

Ключевые слова: колебание, оксиморон, сочетание колебаний, группа колебаний.

0. Giriş

Antik Yunancadan İngilizceye ilk olarak 1640'lı yıllarda giren ve dünya dillerine yayılan oksýmōron Eski Yunanca kökenli olup (ὀξύμωρον):**oxus:** “sivri, ucu çıkık”, **moros:** “tekdüze, aptal” anlamına gelmektedir. Sözcük anlamı “sivri aptallık”tır. Yazılı anlatım ve basın dilinde sık sık karşılaştığımız “hile-i şer’iyye” (yasal hile), “sessiz çılgılık”, “fakir milyoner” “yapay zeka”, “geleceğe dönüş”, “sert su”, “barış için savaş”, “gerçek bir taklit”, vb. söz öbeklerinin her biri ikirciklemdir. Konuşma dilinde yer alan “korkak

kahraman”, “milliyetçi komünist”, “namuslu fahişe” vb. örneklerinin yanı sıra yeşil kertenkelenin halk

dilindeki “horozabla” adı ikirciklem için çarpıcı örneklerdendir. Terimin Türkçe karşılığı tarafımızdan “ikirciklem” olarak adlandırılmış olup **ikirciklemsel öbeleşme, ikirciklemsel bağdaşma** gibi türevleri türetilmiştir.¹

¹ İkilem: i. mant. a) İki yönü, iki çözüm yolu bulunan tasım. Bu durumda hangi çözüm yolundan gidilse aynı sonuca varılır: b) Bir kimseyi, istenmeyen alternatiflerden, çoğunlukla iki alternatiften birini seçmeye zorlayan herhangi bir akıl yürütme durumu veya problem (Osm.: kıyas-ı mukassim, İng.; dilemma) O.S., s.1182

İkircik, ikircim, ikirciklenmek, ikircimlenmek, ikircil: İki anlamlı içinde alması bulunan, ya öyle ya böyle olup üçüncü bir yolu olmayan.

İkircim: i. Esk. T. İkirçkün: Karar verememe, kararsızlık (O.S., s.1185).

İkirciklem, gerçek hayatta bir olay, bir durum karşısında bireyin şaşkınlığını, kararsızlığını ifade eden “ikircikli”, “ikircikli olmak” eyleminden esinlenerek türetme yoluna gidilmiştir. “İkircikli” ve

KARADENİZ

(Black Sea-Черное Море) Yıl 6 Sayı 21

“kircikli olmak” sözcükleri kimi yazarların eserlerinde de yer almaktadır:

İkirciklem, İngilizce, Rusçanın yanı sıra Türk lehçeleri arasında yer alan Kırgızcada da ayrıntılarıyla ele alınmış; leksikolojik, semantik özellikleri üzerinde makaleler yazılmış ve doktora tezleri savunulmuştur.²

"...O Zalanın oğlu nerede?" diye **ikircikli** sordu.

Durmuş Ali dışarı çıktı. Yüreği **ikircikli**ydi.

Bütün köy **ikircikli**ydi. Köylülerin bu olmaz işe inanası gelmiyordu.(Yaşar Kemal, İnce Memed) "Televizyondaki bir dondurma reklamının sponsoru: "Sen beni ısrarak mı yiyeceksin, yalayıp mı?" (Ürünün adı "Sen, Ben" olunca ortaya böyle "**ikircikli**" bir slogan çıkması da çok doğal. Bakalım daha neler göreceğiz?)*Yüksel Aytağ, 22 Mayıs 2010, Günaydın*

² Курегян Гаянэ Гургеновна, Лингвопрагматический статус оксиморона (на материале русского языка), Автореферат, дис. канд. фил. наук., Майкоп, 2007

Kuragyan Gayana Gurgenovna, Lingvopragmatičeskiy status oksimorona (namaterialerusskogoyazıka), Avtoreferat, dis. kand. fil. nauk.,Maykop, 2007

A. B. Щербakov, Оксиморон, Красноярск, [http:// library.krasu.ru/ft/_articles/ 0070507. Pdf](http://library.krasu.ru/ft/_articles/0070507.Pdf)

A. V. Şerbakov, Оксиморон, Krasnoyarsk, [http:// library.krasu.ru/ft/_articles/ 0070507. Pdf](http://library.krasu.ru/ft/_articles/0070507.Pdf)

УсубалиевБ., Ааламды камтыган алакандай оксиморон, Кыргыз филологиясы жана филологдору, Бишкек, 2007

Usubaliev B.,Aalamdıkamtıganalakandayoksimoron, Kırgız filologiyası cana filologdoru, Bişkek, 2007

УсубалиевБ. Оксиморондун шексиздиги, Кыргыз филологиясы жана филологдору, Бишкек, 2007

Usubaliev B.,Oksimorondunşeksizdigi, Kırgız filologiyası cana filologdoru, Bişkek, 2007

Richard Lederer, 1990 yılında 'Sözcüklerin Dünyası' (Word Ways) adlı yazısında

'opinionoksimora' (gürültü, vesvese çıkarmak) ve doublespeakoksimora (iki sesli oksimoron 'kasten karıştırmak') çerçevesinde 'planoforte' (yumuşak gürültü 'soft-loud' gibi tek (birleşik) sözcüklerden oluşan oksimoronlara değinmiştir.

Genel itibarıyla bu söz öbekleri içinde ikiye ayrılabilen oksimoron yanlışlıkla ya da kazara (tesadüfen) bir şeyleri inkaretme sonucu (bir veya iki sözcük kullanıp kelime oyunu yaparak) ortaya çıkmaktadır.

Deliberateoxymorons (Kasdiikirciklemeler): Bir yazar sık sık (özellikle) görüşlerine dikkat etmek için ikircikleme başvurur. Örneğin Richard Feynman fizikle ilgili tartışmaya açtığı bir konuda 'drywater' (kuru su) ifadesini kullanmıştır. Açıkçası kullanmış olduğu bu farklı terimle sıvıların akışkanlığının sıfır derecedeki hidrodinamik yapısına değinmektedir. Belki de konunun kavramsal ve gerçek dışı yönünü vurgulamaya çalışmaktadır: deafening silence: sağır edici sessizlik, forwardretreat: ileri (geri) çekilme, littlebigman: küçük dev adam, livingdead: yaşayan ölü

Burada amaç alıcıda (dinleyen/okuyan) iletilen bilgiye yönelik (bilginin absürtlüğüne/gülünçlüğüne) bir his/şüphe yaratmaktır ve daha çok mizah amaçlıdır.

Popüler Oxymorons (Yaygın İkirciklemeler): Kasıtlı yapılmamış, kalıplaşmış diğer bir ifadeyle alışıl gelmiş ikirciklemelerdir. Başka bir tanımlamayla daha geniş bir düzlemde sadece terimler arası kimi çelişkileri anlatmak için kullanılır. Komedyen George Carlin 'ToledoWindow Box' adlı albümünde şu sözcük öbeklerini kullanır:expecttheunexpected: beklenmedik bekleme, mini giant: mini dev (minik dev), livingdead: yaşayan ölü, controlledchaos/ organizedchaos: kontrollü kaos, organize kaos, opensecret: gizli açık, residentallen: yerli yabancı, 'civilwar': sivil savaş, 'plasticsilvernare': plastik kurşun, 'plasticglass': plastik bardak

Paradoksal bir fikri anlatmak üzere oluşturulanlar ya da böyle bir fikri anlatmak için kullanılan ikirciklemeler vardır. Ayrıca mizah ya da polemik unsuru olarak kullanılanlar da vardır.

Örneğin 'dürüst/ namuslu politikacı' (honestpolitician) ifadesiyle politikacıların tabiatında namussuzluk olduğu anlamına gelmektedir. Bazı ikirciklemeler yerme (kötüleme) veya mizahi yaklaşımı içinde barındırır: governmentorganization: devlet organizasyonu, militaryintelligence: askeri istihbarat, drinkresponsibly: sorumlu bir içecek, funrun: eğlenceli çalışma, principle of contradiction: çelişki ilkesi

Türkiye Türkçesinde ise ikirciklem konusu bütün yönleriyle ele alınıp incelenmemiş güncel konulardan biridir. Bununla birlikte terimin Türkçe karşılığını bulmaya yönelik çabaları da göz ardı etmemek gerekir. Tezat, paradoks, ironi gibi edebi sanatlarla karşılaştırılıp “tezat”, tezatname”, “birleşik tezat” gibi zorlayıcı terimler bulma yoluna da gidilmiştir.³

Single-wordOxymoraComposed of IndependentMorphemes : İki bağımlı/ ilişkili biçimbirimden oluşan Sözcükler (Tek Bir Sözcük): soft-loud: (yumuşak gürültü/ hafif gürültü), big-small (büyük küçük), before-after (önce sonra), hem _____ hem, ne _____ ne _____ : hem güzel hem çirkin, ne çalışkan ne tembel vb.

Single- wordoxymoraComposed of IndependentMorphemes (Bağımsız Biçimbirimlerden Oluşan İkirciklem): Farklı anlamlara sahip sözcüklerin birleşerek yeni anlamsal sözcükler oluşturmasıdır: spendthrift (müsrif, mirasyedi), bittersweet (acı tatlı), bridegroom (güvey, damat), ballpoint (tükenmez kalem), firewater (alkollü içki, ateşsuyu)

LogologicalOxymora(Sözcüklere yüzeysel bir bakışla harflerin kombinasyonundan oluşmuş bütünler olarak baktığımızda, fark ettiğimiz sözcük içi zıtlıklardan türeyenler: No and ok – Noyes (noandyes)

Natural oxymora (Doğal İkirciklem): Zıt sözcüklerin yanyana gelişyle ortaya çıkar. Buna doğal denmesinin sebebi bu ikiliklerin ‘oxymora’ olarak algılanmalarının kolay/ çok çaba harcamaksızın olmasıdır: sightunseen: görünmez görüş, loyalopposition: sadık/vefalı muhalefet, idiotsavant: salak bilgin, originalcopy: orijinal kopya, randomorder: rastgele sıra, negativegrowth: negatif büyüme, mobile home: seyyar ev, freshfrozen: dondurulmuş taze, benevolent despot: iyiliksever despot, lighthheavyweight: ağır ışık, final draft: nihai taslak, standart deviation: standart sapma, elevatedsubway. yüksek metro, deliberatespead: kasıtlı haz, old boy: ihtiyar delikanlı

PunningOxymora (Mizahi İkirciklem): financiallybroke, evenodds, babygrand, cardinal sin, femalejock, indoorbleachers

Conversion Puns(İki sözcüğün bir araya gelişyle var olanlar (yine ayrı zıtlığı barındıranlar): Burada oxymoron ancak her iki sözcüğün anlamının kendi içinde değerlendirmesi sonucu su yüzüne çıkar yoksa gizlidir: kickstand, divorcecourt, buildingwrecking, whiterose

Deadmetaphors (Ölü Metaforlar): Bunlar içi boşaltılmış sözcüklerden – eski anlamlardan sıyrılmış sözcüklerden oluşur: clearlyobfuscating: açık şaşırtma, kind of cruel: zalim kibar, terriblygood: korkunç güzel, hardlyeasy: zor kolay, growingsmall: küçük büyüyen/ büyüyen küçük

CraftedOxymora (bir işçilik ürünü olanlar): Bilinçli olarak/ kalıplaşmış söz öbekleri olmadığı halde bir arada zıt sözcük kullanma hali

Örn.: global village, accidentally on purpose

LiterallyOxymora(Yazınsal/ Edebi İkirciklem (Söz sanatı olarak): hatefulgood: iyi nefret (Choucer), darknessvisible: karanlık görünür (Milta), expressive silence: anlamlı sessizlik (Thomson), melancholymerrimenb: melankolik neşe (Byron), falselytrue: yanlış doğru (Tennyson), scaldingcoolness: haşlanmış serinlik (Hemingway)

DoublespeakOxymora (İki Sesli İkirciklem) Kafa karıştırıcı düşünceyi/ hakikati örten, gizleyen kullanımlar: genuineimitation: hakiki imitasyon, mandatoryoption: zorunlu seçenek, terminal living: terminal yaşam

Lutz’a göre sorumluluktan kurtulmaya yönelik bir dil kullanımındır.

OpinionOxymora (Kişisel değer/ fikirleri anlatmak için oluşturulan öznel yapılar): peacekeeper misilse: barışçıl füze, designerjeans: tasarımcı kot, airlinefood: havayolu yiyeceği, non-workingmother: çalışmayan anne, wargames: savaş oyunları, businessethics: iş ahlakı, papertablecloths: kağıt masa örtüleri, metal wood: metal ağaç, plasticglasses: plastik bardaklar, gren blackboards: yeşil tahta yazısı, plasticilverenare: plastik gümüşler, plasticwood: plastik ağaç (bkz. Richard Lederer;http://www.fun-with-words.com /oxym-oxymoronology,07.06.2014, 19.00)

³Eskilerin “müştemilü’z-zıddeyn” dedikleri “oksimoron” kavramının divan şiirinde yansımalarından örnekler veren Namık Açıköz, ironikoksimoron (muhteşem haksızlık), yalın

İkirciklem, çağdaş dilbilimin yanısıra leksikoloji, anlambilim, biçembilim, retorik, şiir bilgisi, tasavvuf ve fiziğin de araştırma alanlarına giren konulardan biridir. Özünde salt gerçeklik, madde, olay ve dil göstergelerinin statik ve işlevsel çağrışımları, birbirine aykırılık ve karşıtlıkları barındırır.

Halk ve çocuk masallarında anlatılan dünya, dinleyen ve okuyan için varsaymacadır. İnsanın kurbağaya dönüşmesi, tek gözlü devlerin, kuşların dile gelmesi, Zümrüd-ü Anka gibi kuşların bir yıllık mesafeyi kaşla göz arasında katetmesi... İnsan, gelişim sürecinin ilk evresinde böyle bir dünyanın olmadığını bilmekle birlikte kendilerini bu yalan gerçeğe inandırmaya çalışır. Anlamsız, çelişkili tekerleme, bilmeceler, sözcük oyunları bilinçli üretilen dil öğeleridir. İkirciklem; bilmece, tekerleme gibi saçma ve anlamsız gelen kavramlaştırmayı barındırırken var olan gerçeğin anlamsal düzeneğinin farklı yönlerini algılama, kavrama ve görme çabasını taşır (“Bir varmış bir yokmuş...”, “... gel zaman git zaman...”, “üç aşağı beş yukarı”). Aynı zamanda gülünç, mizah içerikli dünyanın dile yansımalarıdır. (*horozabla* (bir tür kertenkele, DLS, 2412), *Aslımı yaşatan bir taklitmişim*⁴)

Oxford’un İngilizce sözlüğünde ikirciklem (oxymoron) tanımı şu şekildedir: “Zıt ya da birbiriyle uyumsuz terimlerin, ifade ya da anlatıma güç kazandırmak amacıyla birlikte kullanıldığı söz söyleme sanatı; yüzeysel olarak ya da kelime anlamına bakıldığında kendi içinde çelişik ya da anlamsız görünen ama gerçekte anlama daha derin bir boyut kazandıran ifade tarzı” (The Oxford English Dictionary, 2013:1052).

JorgeLuisBorges, genellikle virgülemek için kullanılan ve anlamları zıt ya da uyumsuz kelimelerin birlikteliğiyle ortaya çıkan retorik yapı vurgusuna değinerek “sağır edici

oksimoron (zekat-ı mey) ve traji-komik oksimoron (catastrophicsuccess: felaketin başarısı) adı altında sınıflandırmaktadır (Açıkgöz, Haziran 2012: 65-67)

Menderes Coşkun, “Sözün Büyüsü, Edebi Sanatlar” adlı eserinde oksimoron terimine karşılık olarak “birleşik tezat” terimini kullanırken “Batı retorğinde zıt anlamlı veya anlam çerçevesi bakımından birbirleriyle çelişkili iki kavramı bir arada ve bir nesne için kullanmaya oksimoron (oxymoron) denir” diye açıklama getirmiştir. Oksimoronubir çok eserde yoğunlaştırılmış ikilem (paradoks) olarak tanımlandığını da ifade eder. “Tatlı zalim”, “orijinal bir kopya”, “saf hile” gibi örneklerden hareketle “birleşik tezat” terimini önermektedir.

M. Coşkun, Servet-i Fünun dönemi şairlerinden Tevfik Fikret’in İstanbul için kullandığı bive-i bakir yani “bekar dul, sis için iki zıttan oluşan “zulmet-i beyza” (beyaz karanlık) örneklerini verir (Coşkun, 2010: 149)

İsrafil Babacan, “Klasik Türk Şiirinin Son Baharı, Sebki-Hindi” adlı kitabında edebiyattaki üslup özelliklerine değinirken “paradoksal imajlar” adı altında zıt kavramları çağrıştıran sözcükleri bir arada kullanma sanatının Sebki-Hindi üslubunu diğer üsluplardan ayırt edici özelliklerinden biri olduğuna değinir.

Neşati’den konuyla ilgili almış olduğu örnek

beyitte: Pertev-nümâ-yı şevk it ol nâr-ı âb-püşî

Bezm-i safâyîsâki pür- âb-u tâb göster. (Neşâti, 6-18/6, s.101)

“nâr-ı âb-püşî” (su ile örtünmüş ateş) nitelmesini paradoks olarak ele alır. (Babacan, 2010: 172)

Dr. MardyGrothe’ninkullandığı “Oxymoronica” teriminin yerine Türkçe çevirisinde “tezatname” terimi tercih edilmiştir. Çeviri kitabında Osmanlıca-Türkçe sözlükte: “İkinci sözü birinci sözüne zıt olan, uymayan” ve TDK’nın yayınladığı Cem Diliçin’in “Türk Şiir Bilgisi” kitabında da: “İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir.” tanımından hareketle kitabın editörü “tezatname” terimini kullanmıştır (MardyGrothe, İstanbul, 2005: 7)

⁴ Yalan Dünya, dizi, Kanal D, 15.05.2014, 20.30

sesizlik”, “aptal bilge” ve “sessiz çılgılık” gibi ifadelerden hareketle ikircikleme şöyle tanımlamaktadır:

“Oxymoron (ikircikleme) diye adlandırılan benzetme türünde sözcük önüne onun karşıtı gibi görünen bir sıfat konularak nitelendirme biçimidir. Bu ilke uyarınca agnostikler⁵*kara ışıktan* simyacılar da *karagüneşten* söz etmişlerdir.⁶

Yine başka bir tanımda; Birbiriyle çelişen ya da zıt iki kavramı, anlamı kuvvetlendirmek için bir arada kullanmaktır. Zıt kelimelerle yapılan sıfat tamlamalarıdır. Cümle bazında olursa paradoks adını alır.⁷

Bütün bu tanımlamalar ve örneklemelerden sonra ikirciklemenin kapsamlı tanımını şu şekilde verebiliriz:

“Anlatıcı tarafından karşıtlık ilkesi temelinde alıcı üzerinde hayret uyandırma, şaşkınlık, farkındalık ve aykırılık yaratmaya yönelik zıt kavramları çağrıştıran sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla ortaya çıkan sözcük öbikleşmesidir (Örnekler için bkz. EK1).

İkircikleme genel olarak resmi yazışma ve konuşmalarda yer almamakla birlikte daha çok sözlü, yazılı edebiyat ve basında sık sık kullanılan, okuyucu üzerinde derin etki bırakmaya yönelik çarpıcı, etkili, çelişkili kavramların dil göstergeleridir.

Türk klasik edebiyatı yazarlarından Sait Faik Abasıyanık İstanbul’u kadına benzeterek ilginç bir özelliğiyle tanımlar: “İstanbul *dul bakire hanım* gibidir.” Sezai Karakoç bir şiirinde kendi iç dünyasını şu dizeyle ifade etme yoluna gitmiştir: “*Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır.*” (Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine). Ülkedeki güncel, siyasi konularla ilgili eleştiri yazıları, televizyonda yaptığı konuşma programları, öykü ve romanlarıyla tanınan Nihat Genç’in siyasi eleştirileri, ikirciklemsel yapıları barındırması açısından dikkat çekicidir: “Bu şanslı geçmiş olmazsa, önümüze yeni bir ahlak koyuyorlar, *ahlaksızların ahlakı*: Milli ahlak!”⁸, “Halkın siyaseti olmadan, Avrupa olmaz! AB dediğimiz bir *demokrasi imparatorluğu*”⁹, “*İnanmadan Müslüman* bunlar.”¹⁰ Orhan Pamuk’un “*Kar*” romanının giriş bölümünde yer alan yazı son derece dikkat çekicidir: Dikkatimiz şeylerin tehlikeli kenarına, *Dürüst hırsıza, şefkatli katile, Batıl inançlı ateiste*, Robert Browning Papaz Blougran’ın Maruzat¹¹

Gazeteci yazar Mehmet Şevket Eygi, Türk toplumunda son dönemlerdeki tesettüre dair toplumdaki algıyı eleştirirken farklı bir anlatım biçimini yakalar: Kulakları sağır eden bir müzik, gözleri kamaştıran ışıklar, pahalı giyimli erkekler, pahalı rengarenk *tesettürlü açık kadınlar*, podyumda dalyan gibi mankenler, tesettür defilesi var...¹²

5 Agnostisizm, bilinmezcilik ya da bilinemezlik; Teorik anlamda Tanrı’nın varlığının ya da yokluğunun bilimsel olarak da evrenin nereden türediğinin bilinmediğini veya bilinemeyeceğini ileri süren felsefi bir akımdır. Bu akımın takipçilerine agnostik veya bilinemezci denir (<http://www.tr.wikipedia.org/wiki/Agnostisizm>). 20.07.2014, 16.00

⁶Borges, JorgeLuis, Yolları Çatallanan Bahçe, İletişim Yayınları, Çev.: Fatih Özgüven, 1995, s.10

⁷<http://www.wowturkey.com>, 23.12.2014, 17.15

⁸Nihat Genç, Modern Çağın Canileri, Cadde Yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, s. 334

⁹Nihat Genç, Edebiyat Dersleri, Cadde Yayınları, İstanbul, 2006, s.344

¹⁰Halk TV, Nihat Genç Ko-Nu- Şu-Yor, 18. 01.2013, 21.30

¹¹Orhan Pamuk, Kar, İletişim Yayınları, 2002, İstanbul

¹²Yeni Akit, 30.05.2012

Faslı yazar ve eleştirmen AbdellatifLaabi; 1934 yılında doğan Suriyeli ozan ve yazar Muhammet el Magut’u şöyle tanımlar: “*Putperest bir ezanın sesi...*”¹³

Gazete başlıklarında yer alan ikirciklemsel yapıdaki örneklerle sık sık karşılaşmak mümkündür. Bunlardan birkaç örnek aşağıda verilmiştir: “*Dünyanın en şanssız şanslısı.*”¹⁴, “*Emniyetsiz emniyet!*” ifade verirken boğazından bıçaklandı.¹⁵

İnternet sitesinde yer alan konu başlığı ikircikleme bütün yönleriyle yansıtmaktadır: “*Dilsiz mütercim*” Tek kişilik gizli empatik örgüt! Bir delinin akıllıca sözleri ve bir akıllının delice düşleri!”¹⁶

Film ve dizilerde sözlü anlatımda ikircikleme sık sık başvurulmaktadır: Viyana şehriyle ilgili “*Kibar bir barbarlığınve ölümsüzlüğün şehri...*”¹⁷, “Evet, *hayatımın en doğru yanlısı* yapıyorum.”¹⁸, “*Aslımı yaşatan bir taklitmişim.*”¹⁹.

Edebiyat, yazılı ve görsel basından derlenen örnek tümcelerde *dul bakire hanım, demokrasi imparatorluğu, şefkatli katil, emniyetsiz emniyet, dilsiz mütercim, kibar bir barbarlık vd.* sözcük öbekleşmeleri; zıt kavramları çağrıştıran sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla ikirciklemsel bağdaşmaları ortaya çıkarmıştır.

İkircikleme ancak bir dizgede (metin) oluşan ve belirli şartlarda kullanılan dil öğeleridir. İkirciklemin öğeleri baş ve bağımlı sözcük (bileşen) le, belirten ve belirlenen olarak ortaya çıkar. Bağımlı bileşen yeni kavram yaratarak alışıl gelmiş ve olağanın dışında farklı, ilginç yapı ve anlamları aktüelleştirir. “Halkın siyaseti olmadan Avrupa olmaz! AB dediğimiz bir *demokrasi imparatorluğu!*” Siyasi terminoloji açısından devlet, ülke ve halkları yönetim biçimi olarak demokrasi, en kısa tanımıyla halkın kendi kendini yönetme biçimidir. İmparatorluk ise tek kişi (imparator) tarafından yönetilen devlet veya egemenlik altında farklı hükümet ve ayrı ulusları barındıran yönetim biçimidir. Demokrasi ve imparatorluk, tekil ve çoğul yönetim biçimiyle karşıt kavramları çağrıştıran siyasi terminolojilerdir. Belirtisiz isim tamlaması görünümünde çoğulcu yönetim sisteminin tekçi yönetim biçimindeki görünümünü ifade etmektedir.

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere karşıt kavramlardan oluşan sözcüklerin bir arada kullanılarak ortaya çıkan anlam; çelişkili gibi görünse de nesnenin çelişik, ilginç yönlerini tanımlamaktadır. A.V. Nekrasov, konuyla ilgili şu örnekleri verir: Elbisenin *sefil ihtişamı* (İ. Nekrasov), ...ama onların *çirkin güzelliğinin* esrarını ben kısa zamanda anladım (M. Lermantov) vb. cümlelerde görüldüğü gibi sözcüklerin bir araya gelerek yeni anlam olguları yaratır (“*kuru şarap*”, “*dürüst hırsız*”, “*özgür kullar*”, “*fakir zengin*”). Çelişkili bir ifade ortaya çıkmış gibi görünse de nesne (kavram) lerin çelişik, ilginç yönlerini tanımlamaktadır. Bu çelişki hissedilmekle beraber kabul edilebilir niteliğe

¹³ Muhammet el Magut 1934’te doğdu. Basit, tekrarlı ve analogik bir dili olan kıskırtıcı şiirlerinin ana konuları insanlığın ve çağdaş ve aydının durumu ve cinsellikle ilgili tabulardır. (Muhammet El-Magut, Çev.:LaurantMignon, A. Ü. TÖMER, Edebiyat Dergisi, sayı: 3, ocak-şubat 1997, s.45)

¹⁴ Milliyet, İnternet Haber, 16.07.2012, 15.00

¹⁵ FOX Haberleri, 05.10.2013, 19.00

¹⁶ [http://dilsizmütercim.blogcu.com.](http://dilsizmütercim.blogcu.com/), 04.06.2010, 14.30

¹⁷ Planet Sinema, 08.03.2013, 19.10,

¹⁸ Emir’in Yolu, Show TV, 4.11.2013, 21.00

¹⁹ Selahattin Çakaler, Yalan Dünya, Kanal D, 15.05.2014, 20.30

sahiptir. Mantıksal formun bozulması ise görünüşten ibarettir. Dolayısıyla gösterilenin bir sıfatı kendisine zıt olan anlamsal öge yoluyla ortaya çıkmaktadır.²⁰

Bütün bu açıklamalardan sonra ikirciklemin temel özelliklerinden biri olan **karşıtlık** ve **zıt anlamlı sözcükler** konusuna ayrıntılı olarak değinmek gerekir. Karşıtlık, yalnız dil göstergelerinde değil tabiatta var olan tüm canlı cansız varlıkların varlığı, durumu, hayatta kaplamış oldukları alan, hacme dayalı bir durumdur.

1. Dil Dışı Dünyadaki Karşıtlıkların Dile Yansımaları

Dilde karşıt anlamı olan sözcükler (iyi- kötü, uzun- kısa vb.) zıt anlamlı sözcükler olarak adlandırılır.²¹ Günümüze kadar Türkoloji’de ve hatta genel dilbilimde kuramsal yönü bütünüyle incelenmemiş konulardan biridir. Zıt anlamlı sözcüklerin özelliklerini incelerken öncelikle şu sorunun cevabını aramak gerekir: Zıt anlamlı sözcükleri; temel unsurlar ve dil göstergeleriyle gerçek hayattaki karşıtlıklardan ayıran özellikler nelerdir?

Şüphesiz bu sorunun yanıtında temel iki nokta asla göz ardı edilmemesi gerekir. a) Zıt anlamlılık yalnız salt gerçekte değil, sözcüklerin anlamlarında da yaşar. İnsan düşünme yeteneğine sahip olduğu için zıt anlamlı sözcükler ortaya çıkar. b) Doğadaki nesnelere tek başına kendileri ve özellikleriyle dururken birbiriyle ilişkisi karşıtlık içerisindedir. İnsan düşünme yeteneği sayesinde onları birbiriyle karşılaştırır ve karşıtlıkları ortaya çıkarır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle dil dışı dünyadaki salt gerçekliğe bakmak gerekir.

Türk tiyatrosu ve meddah geleneğinde önemli bir yere sahip olan Hacivat-Karagöz ikilisi, tasavvuf edebiyatında Musa-Firavun karşılaştırması, dil dışı dünyadaki karşıtlık ve zıtlıkların somut örneklerindedir. Hacivatın bir insan ve birey olarak varlığını anlamlı kılan onun karşıtı gibi görünen Karagöz’dür. Musa’yı da Firavunsuz düşünüp algılamak mümkün değildir. Firavun yaptıkları kötülükler ve zalimlikleriyle özdeşleşen insanlık hafızasında kötü çağrışımların bir sembolü haline gelmiştir. Musa ise Tanrı tarafından insanlığa gönderilen bir peygamberdir. Bu yönüyle iyilik ve güzel olanın sembolü durumundadır. İyilik- kötülük, güzellik- çirkinlik nitelikleri dilsel göstergelere yansımadan birbirlerine karşıttır.

Karagöz- Hacivat oyununda baş karakterler, birbirlerini laf cambazlığıyla alt etmeye çalışır. Hacivat üslubunda nezaket sahibi, Karagöz kaba lisanıyla vurdumduymaz biridir. Konuşma ve tavırlarıyla çatışmadan doğan karşıtlıklar içinde bir uyum söz konusudur.

Doğadaki canlı cansız varlıklar ve soyut somut kavramlar, salt gerçek olarak birbirlerinin karşıtıdır. Hayattaki nesnelere, maddeler ve olaylar her zaman sıkı ilişki içindedir. Sıfatlar ve zıt anlamlı sözcükler, ilişki ve karşılaştırmanın sonucu ortaya çıkar. Bazılarının bir veya birden fazla özelliği (ölçü, renk vb.) bazılarının da bizzat kendisi bir diğerine karşıttır. Bu durum dil, yetenek ve düşüncemize bağlı değildir. Onlar nesnel olarak yaşarlar. Eğer düşünce bazında nesne ve maddeleri doğal kanunlarından, birbiriyle olan

²⁰A. B. Щербakov, Оксюрон, Красноярск, с-111, [http:// library.krasu.ru/ft/ft/ _articles/0070507. pdf](http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070507.pdf), 17.05.2014, 16.00.;A. V. Şerbakov, Oksimoron, Krasnoyarsk, [http:// library.krasu.ru/ft/ft/ _articles/0070507. Pdf](http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070507.Pdf)17.05.2014, 16.00.

²¹Bkz.Б.Усубалиев, Антонимдердин чындыктагы негизи, Кыргыз филологиясы жана филологдору, Бишкек-2007, 84-87 б.;Bkz. Usubaliev B., Antonimderdinçındıktaginegizi, Kırız filologiyası cana filologdoru, Bişkek-2007, 84-87 б.; Ayrıca bkz. D. Aksan, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Engin Yayınevi, Ankara, 2005, s.27

ilişkilerinden, kendi iç karşıtlıklarından ayırıp cansız, statik bir biçim olarak algılasak zıt anlamlı sözcükleri yapay bir yöntemle yok etmiş oluruz.

Musa- Firavun, Hacivat- Karagöz örneğinde olduğu üzere bir varlığın diğer bir varlıkla karşılaştırılması sonucu (boy, renk, uzunluk vb.) iyilik, kötülük, güzellik, çirkinlik gibi özellikleri ortaya çıkar. Bu zıt anlamlı sözcükler başından beri hayattaki karşıtlık algısı ve kavramların dildeki göstergeleridir. Örneğin: a) Hasan'ın boyu 1.55 cm, Hüseyin'in boyu 1.89'dur. b) Hasan *kısa* boylu, Hüseyin ise *uzun* boyludur.

İkinci cümlede değerlendirme (yargı) vardır. Bunun sonucunda *kısa ve uzun* denilen zıt anlamlı sözcükler ortaya çıkmıştır. Ancak buradaki nominatif nesnel imgeler (dil göstergeleri: 1.55, 1.89) zıt anlamlı sözcükleri oluşturmaz.

Hasan niçin *kısa*, Hüseyin neden *uzundur*. Bu zıt anlamlı sözcükler nereden ortaya çıkmıştır? Yoksa düşünme yeteneğimiz sayesinde bu kavramlar bize mi aittir? Şüphesiz hayır? Buna hayattaki karşıtlıklar sebep olmuştur. *Kısa ve uzun* sözcükleri önceden de bağımsız olarak vardı ve sıkı ilişki içindeki (1.55, 1.89 cm) insan boylarının ortaya çıkması sonucu bu durumla karşı karşıya kaldık. Kısacası Hasan kendi özelliği ile (boy) Hüseyin'e ilk baştan beri karşıttır.

Burada üzerinde durulması gereken bir konu daha vardır. Hasan ile Hüseyin'in fiziki görünüşleri birbirine karşıt mıdır? Örneğin "Ankara büyük, Çorum ise küçüktür. İki şehir eskiden beri karşıttır." demek doğru mudur? Kuşkusuz hayır. Bu örneklerde insanların, şehirlerin kendileri değil onların belli bir özellikleri (nüfusu, kapsadığı alan vb.) karşıttır. Sıfatlarla ortaya çıkan zıt anlamlı sözcükler isimlerdeki karşıtlığı belirtmeleri yönüyle diğer dil öğelerinden farklıdır. Yukarıda verdiğimiz örneklerdeki nesnel, varlıklar çeşitli durum ve bağıntılar sonucu karşılaştırılmakta olan olaylar ve özelliklerine göre uzun ya da kısa olabilirler. *Karşıtlıklar, dildeki zıt anlamlı sözcükler olmadan da varlıklarını devam ettirirler.*

Uzun ve kısa sözcükleri zıt anlamlı sözcüklerken, uzun-kara ve kısa- ak sözcükleri neden zıt anlamlı sözcükler değildir? Nesnelere her bir özelliğini diğer nesnelere özellikleriyle karşılaştırmak mümkün değildir. Karşılaştırma yapabilmek için benzerlik, genelleştirme vb. özellikler olmalıdır. Kısa- ak sözcükleri zıt anlamlı sözcükler değildir. Çünkü bir nesnenin rengini, diğer nesnenin uzunluğuyla karşılaştırmak mümkün değildir. Buradan da nesne ve kavramları aynı tür, nitelik, biçim vb. özellikleriyle karşılaştırmak mümkündür (Matematikte elmanın armutla toplama işleminin yapılamadığı gibi).

Zıt anlamlı sözcükleri salt karşıtlık ve pragmatik karşıtlığı belirten sözcükler olarak ayırmak gerekir. Salt karşıtlık: uzun- kısa, büyük-küçük, geldi- gitti vb. Pragmatik karşıtlığı belirten sözcükler: zehir- bal, baba- çocuk, cennet cehennem vb. Zehir ve bal birbirine karşıt değildir. Zıt anlamlı sözcüklerin olabilmesi için zehrin öldürücü, balın ise diriltici hayat veren özelliğinin olması gerekir. Bunların yalnız tatları karşıttır. Zehir ve bal, temel anlamlarından ziyade acı, tatlılık ve hoş olma özellikleriyle anlamsal zıtlıklar oluşturmaktadır. Bu arada karşıtlık ilkesi sözcüklerin anlamlarından kaynaklanır denilen düşünce yanlıştır. Zehir ve bal somut bir nesne olarak birbirlerine karşıt olmadıkları halde bir özelliklerinin karşıt olduğunu unutmamak gerekir.

Dişi-erkek, ateş-su, artı-eksi, negatif-pozitif, ahlaklı-ahlaksız, büyük-küçük vb. ikili sözcükler varlıkların birbiriyle karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan niteliklerin biri veya birkaçıdır. Karşıtlık ve zıt anlamlılığın parametresini belirleyen kutupsallık ve dinamiksel etkileşimdir. Kutupsallık ne kadar güçlüyse dinamik etkileşim de o kadar güçlüdür.

Kutupsallık ne kadar zayıfsa dinamiksel etkileşim de o kadar zayıftır (büyük-küçük, zengin-fakir vb.). Öbekleşmeyi oluşturan bu tür sözcüklerin bağdaşma ve ikircikleme oluşturmadaki gücü daha yüksektir.

2. İkirciklemin Biçimsel Anlamsal Özellikleri

Dilde karşıtlığın temelini nesnenin nitelik, sıfat, özelliklerini belirten sözcükler oluşturur. İkirciklemsel yapının temelinde bu özellikler vardır.

İkircikleme yalın haldeki dinamik yapısı itibarıyla, sıfatlaşmış özelliğiyle belirgindir. İkirciklemsel bağdaşma sıfat, niteleyici ve nitelenenin etkileşimi sonucu verilmek istenen anlamın anlamsızlığının sınırlarını çizer. Bu yönüyle nesnenin niteliğini artırır, genişletir, anlatım gücü açısından dil ve düşünce sınırlarını zorlar. İkirciklemin ortaya çıkmasındaki bir neden de geleneksel, alışlagelmiş kullanımların dışında sıra dışı, çarpıcı, etkin dil ve anlatım birimlerini kullanmadaki sözcük yetersizliğidir.

Şairler, şiirlerinde zıt kavramları bir arada kullanarak okuyucu/ dinleyici üzerinde derin etki bırakma amacı güderler. İkircikleme bu yönüyle sık sık başvurulan dil unsurlarından biridir:

Aşağıda verilen örnek dizelerde ise, zıt kavramları çağrıştıran sözcüklerin (birbirlerini tamamlayan bileşenler) öbekleştiği görülmektedir.

Sevda yorgunu yüreğim, söyle bir daha nasıl sevsin?

Sen ki gözümde bazen cüce, bezen de yüce bir devsin,

Benim için nesin; bilemedim, çaresizim inan yar

Sanki dışımda *kar yangını* içimde *buzdan*

alevsin... Feyyaz Sağlam 1996 Edirne

Aşkın gizemli, anlaşılmaz bir bilmeceye dönüşmesi sonucu aşk karşısında çaresizliğini dile getiren şair, dördürlükteki dizelerde sevgilinin özelliklerini “*kar yangını*”, “*buzdan alev*” sözcük öbekleriyle betimlerken ikircikleme başvurmaktadır. İkinci dizede bağımsız yer alan “zıt anlamlı “cüce” ve “dev” sözcükleri bu dizede tezatı oluşturmaktadır.

Kör talih yar olur *ölü sağlara*,

Büyük balık tez takılır ağlara,

Alçaklar donanır bahçe, bağlara,

Yükseklere yağar dolu, kar gönül. (Yafes Çakıcı)

Şair dördürlükte yer alan *ölü sağlar* sözcük öbekleşmesinde ölü ve sağ sözcüklerini bir arada kullanarak insanın iç dünyasındaki yalnızlık ve kimsesizliğiyle dertleşir. Duygu dünyamızda olumsuz kavramları çağrıştıran ölü, ceset, cenaze gibi sözcüklerin diri, sağ vb. sözcüklerle bağdaşması sonucu ortaya çıkan, ikircikleme yapıları yabancı ve yerli şair ve yazarların eserlerinde yer almaktadır. Bu tür ikirciklemsel bağdaşma örneğini Mehmet Akif Ersoy’da da görmek mümkündür.

“Atiyi Karanlık Görerek’

Ey *dipdiri meyyit*...M. Akif Ersoy

Necip Fazıl Kısakürek bir şiirinde insan dünyasını farklı bir yaklaşımla ele alır ve ölüyken sağ, sağken ölü hayat yaşayanları şu dizelerde dile getirmektedir.

“Ben şairim, gaibi kurcalayan çilingir

Canlı cenazelerin başında münker-Nekir.”

Örneklerde görüldüğü gibi, “ölu sağlar”, “dipdiri meyyit”, “canlı cenaze” ve Gogol’un klasik yapıtı “ölu canlar”; canlıların hayat sürecindeki özel durumları gösteren sözcük öbekleşmeleridir. Sözcüklerin kavramsal alanı kendi aralarındaki karşıtlığı (ölu-diri/sağ, uzun-kısa, yaşlı-genç vb.) yansıtmaktadır. Oysa “ölu sağlar” öbekleşmesini bütünsel açıdan ele aldığımızda, öbekleşmeyi oluşturan sözcüklerin tek başına kullanılan anlamı, hayattaki özel durumu ifade etmekten uzaktır. Sağ ama aynı zamanda ölu...

Metin ve dizgeden bağımsız olarak ölu-sağ sözcüklerinin birincisinde yaşam sürecinin sona erdiği, ikincisinde ise hala devam ettiğini göstermektedir. Sözcüklerin anlamı açık ve nettir. Ancak “ölu sağlar”, “ölu canlar”/ “dipdiri meyyit”, “canlı cenaze” dediğimizde sağ ama aynı zamanda ölu ya da ölu ama aynı zamanda sağ olduğunu ifade etmiş oluruz. Ölu: yaşam süreciyle ilintili herhangi bir durumun olmamasıdır. Sağ: yaşam sürecinin hala devam ettiğini göstermektedir. Diğer canlılar gibi yaşamın gerekleri olan yeme, içme, nefes alma eylemlerini gerçekleştirme halidir. İkirciklemsel öbekleşme sonucu; Elinden hiç bir şey gelmeyen, yaşam sürecinden izler taşımaya rağmen ölüden farksız olma durumunu ifade etmektedir. Zıt kavramlı sözcükler bir araya gelerek bağımsız sözcük anlamlarından farklı bir anlamı ortaya çıkarmaktadır.

Konuşmada a) konuşucunun duygusal sınırlılığı, b) duygusal sınıra bağlı olarak anlatımdaki dilsel yeterlilik/yetersizlik, ikirciklemin temel nedenlerindedir. Çocuğunu teröre kurban veren kadın milletvekili için mecliste konuşan erkek milletvekili: “Sen sus!*Acının keyfini çıkaran kadın!* diye bağırır. Siyasi anlamda rakibini köşeye sıkıştırmaya yönelik bu ifadedeki acı ve acıya dayalı zevk, keyf gibi kavramların birlikte kullanımı anlık öfke ve sert eleştiriyeye dayalı duygusal durum sonucu ortaya çıkmıştır (yeni akit. com. tr, 11.02.2013). İkircikleme, gerçeğin standart olmayan kavramının karmaşık imgelerle ifade etme biçimidir. Bu biçim standart dil göstergeleri ve anlam sınırlarını zorlar. Dil aracılığıyla insanın iç dünyasını ve çevremizdeki gerçeği betimlemek için ikircikleme ihtiyaç duyulmaktadır. Biz karşıtlıkların etkileşim sürecini görmesek de her zaman bu etkileşim sürecine dolaylı ya da dolaysız şahit olmaktadır.

N. F. Alefirenko, insanın ruh dünyası, bulunduğu ortama dayalı olarak konuşma ve anlatımın belirleyici içeriğini şu şekilde özetler: Olağanüstü, kabul edilebilirlik sınırlarını zorlayan ifade, söz öbekleri, demeçler ve metinler; pragmatikdilbilgisel ve sosyal sanatsal metin parçalarını içeren öznelsiz tabi karşılıklı konuşma temelinde ortaya çıkar.²²

Yine ikirciklemin biçimsel ve anlamsal yönünü bütün özellikleriyle yansıtan çok sayıda roman, öykü adı vardır: Dünya klasikleri arasında yer alan Gogol’un “**Ölu Canlar**”, L. Tolstoy’un “**Diri Ceset**”, Y. Bondaryev’in “**Sıcak Kar**” ve klasik Arap edebiyatının öncü şairlerinden Ebul Ala al Maarri’nin “**زومل لم لا ليزم**” (**Lüzumsuzluğun Lüzumu**) adlı eserleri ikircikleme için çarpıcı örneklerdendir. Türk yazar ve şairlerden Elif Şafak’ın **Siyah Süt**, Can Yücel’in “**Güle Güle, Seslerin Sessizliği**” (Türkiye İş Bankası Yayınları), Muzaffer İzgü’nün **Korkak Kahraman**, Nedim Şener’in “**Hayirsever Terörist**”, Ömer Lütfi Mete’nin “**Aşksız, Zevksiz Allahsız Müslümanlık**”, Ahmet Güngör’ün **Sıcak Buz** (Beylik öykü kitabı) adlı eserlerinin yanı sıra Lütfi Oflaz’ın “**Allahlı Allahsız**” (Leman Dergisi, 7 Temmuz

²²Курегян Гаянэ Гургеновна, а.г.е., 17-с.

KuragyanGayana,Gurgenova, а.г.е., 17-с.

2001), Fatih Altaylı'nın "*Hilesi Dürüstlük Olanlara*" (Haber Türk, 1 Ocak 2010) başlıklı yazıları ikirciklemsel yapıdaki sözcük öbekleşmeleridir. *Korkusuz Korkak* (Türk filmi, Kemal Sunal ve filmde canlandırdığı "*Mülayim Sert*" karakteri), *Dürüst Haydutlar*, 14 Kılıç, *Züğürt Ağa* (Türk filmi, Şener Şen), *Çarıklı Milyoner* (Türk filmi, Kemal Sunal), *Fakir milyoner* (Türk filmi, İlyas Salman), vd. film adları ikirciklemsel yapıda olup okuyucu/ izleyicinin dikkatini çekmek, üzerinde şaşkınlık yaratmak ve derin bir etki bırakmak amacıyla bu tür adlandırmalara gidilmiştir.

Ölü canlar, Allahsız Müslümanlık, Fakir milyoner, korkusuz korkak vd. sözcük öbeklerindeki baş ve bağımlı bileşenler karşıtlık ilkesinde zıt kavramları çağrıştıran sözcüklerdir.

Siyah Süt ve Sıcak Kar öbekleşmesinde sözcüklerin yalnız bir özellikleriyle diğer bileşeniyle zıtlık oluşturduğunu görmekteyiz. Süt; sıvı, lezzetli, sağlığa faydalı ve beyaz renk itibarıyla siyah sözcüğüyle zıtlık oluşturmaktadır. Kar, beyaz, soğuk özelliklerinden sadece soğuk niteliğiyle sıcak bileşeniyle zıtlık oluşturduğu görülmektedir

İkirciklemin oluşabilmesi için zıtlık ve karşıtlık ilkesine dayalı sözcüklerin olması gerekir. Zıt anlamlılığın derecesini ve ölçütünü belirleyen kutupsallık ne kadar zayıfsa dinamiksel bağ da o kadar zayıftır. " Fakir zengin", "ihtiyar delikanlı", "büyük çocuk" vb. sözcüklerin bağdaşma özelliği ve anlatımsal gücü daha yüksektir.²³

Zıt anlamlı sözcükler, dizge içinde yer almadan da tek başına söylendiğinde, ikincisinin anlamını hatırlamak, algılamak mümkünken bir bağlam ve dizge içinde yer alan ikirciklemin çağrıştırdığı anlamsal yapının metaforik özelliği yorum yapmayı gerekli kılmaktadır.

İkirciklemsel zıtlıklar, anlamsal birimlere dayanır ve temel güçlü anlamsal birim, zayıf olanı kendine bağlar. Temel anlamın somutlaştırılması, kutupsal anlamların oransal gücü ve ilişkilerine bağlıdır. İkircikleme temel anlamın somutlaştırılmasından sonraki aşamadır. İkirciklemede zıt öğeler, bileşenlerinin sözcüğün dilbilgisel veya sadece dilbilgisel dönüşümüne maruz kalır.

İkirciklemede ortaya çıkan çelişkili anlamın hissedilmesi ve sonra benimsenmesi gerekir. Hissedilmediği takdirde ikirciklemin kendisi ve anlamsal yönü benimsenmez.

İkircikleme ancak bir dizgede (metin) oluşan ve belli şartlarda kullanılan dil öğeleridir. İkirciklemin öğeleri baş ve bağımlı sözcük (bileşen) le; belirten ve belirlenen olarak ortaya çıkar.²⁴ Bağımlı bileşen yeni kavram yaratarak alışlagelmiş ve olağanın dışında farklı,

²³ Özcan Başkan, "Dil Kullanılışında Geçerli Tutarsızlıklar" (1978) adlı yazısında tutarlı ve tutarsızlık kavramına değindikten sonra dil göstergelerine dayalı tutarsızlıkları A) Olgusal 1) çelişiklik, 2) koşutsuzluk, 3) eksiklik, 4) girişiklik, B) Biçimsel 1) uyarısızlık, 2) aykırılık vb. dallara ayırarak biçimsel ve anlamsal açıdan örnekler vererek açıklamaktadır. Beyefendi çalışıyorlar: (-lar) eki birden fazla kişiyi gösterdiğinden bir tek kişi için kullanılmaması gerekir.

Kız oğlan kız: Cinslik bakımından (kız) ve (oğlan) sözcükleri karşıt olduklarından bir tek kişiyi betimlemek üzere bir arada kullanılmaları aykırı kaçmaktadır.

Arı beyi: Bey sözcüğüne bakılara adı geçen arının erkek olduğu sanılabirirse de, gerçekte arıbeyinin uyarısız biçimde, dişi bir arıyı gösterdiği bilinmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Özcan Başkan, A.Ü. TÖMER Dil Dergisi, Özcan Başkan Özel Sayısı, Sayı: 22, Ankara, Ağustos, 1994, s.103-114

²⁴ Richard Lederer kimi ikirciklemlerin tek bir sözcükten oluşabileceğine dair örnekler verir No andYes: Noyes vb. Bununla birlikte en az iki leksemden oluşan öbekleşmeler daha yaygındır.

ilginç yapı ve anlamları aktüelleştirir. “Pek *şirin alçak* Boldemar, muhtemelen bir çok kadının gönlünü fethetti” (VçerniyKrasnoyarsk 28 Şubat 1998). Pek şirin: çok hoş, güzel, alçak: namussuz, çirkef (aynı zamanda hem çirkef hem çok hoş olamaz).²⁵

Modern Rus dilciliğinde sözcük öbekleşmesini inceleyen A. A. Burovikiirciklemin yapı ve görevlerine göre bileşenleri oluşturan deyimler konusunda V.V. Vinogradov, M.Y. Şanskiy, V. N. Taliya vd. dilcilerin çalışmaları sonucu ikirciklemin bağımsız sözcük öbekleri ve kalıplaşmış sözcük öbeklerine benzer paralellikler gösterdiklerini önemle vurgulamaktadırlar. İkcirkiklemler belirli bir sözdizimsel yapıda temel anlamı yansıtan bağdaşıklığı vardır. Bu nedenle ikircikleme karışık, çelişik öbekleşmiş yapılarıdır (örn.: neşeli melankolik, müşfik hüznün, barışçı hayat, sessiz çığlık, korkunç zevk vb.)

Sözcük öbeği (bağdaşma) ne kadar lakonikse o kadar ikirciklemdir.İkcirkikleme her şeyden önce bir bağdaşmaya dayanır.²⁶ Çoğu zaman ikircikleme isim veya sıfat cümlelerinde sözcük öbeklerini oluşturur. Kimi dilciler, ikirciklemin tümce olabileceğini de dile getirmişlerdir (A.V.Şerbakov, Krasnoyarsk). İkcirkiklemin tümce özelliğinin kabul edilebilirliği, tezat, paradoks, ironi temelli tümcelere götüreceğini burada unutmamak gerekir.²⁷ Bu nedenle bağımsız söz öbekleri ve kalıplaşmış söz öbekleri (deyimler, bileşik sözcükler vb.) niirciklemsel yapılarla ele alıp incelemek gerekir. İkcirkikleme, yapı ve anlamına göre bir yönden bileşik sözcükler, diğer yandan da kalıplaşmış söz öbeklerinin özelliklerini taşıyan deyimleşmenin özelliklerini de yansıtır. İkcirkikleme benzer deyimlerin de ikirciklemsel özelliği vardır: görünür görünmez; diri değil, ölü de değil. İkcirkikleme dilde ne kadar çok kullanılırsa (namuslu fahişe, demokrasi imparatorluğu, ölü canlar vd.) o kadar sıradanlaşır, sürece dayalı kalıplaşır ve deyimleşme özelliği gösterir. Fakat tamamıyla deyim kategorisinde ele almak doğru değildir (diri ceset, korkunç güzel vd.).“Yarı” sözcüğü bileşeniyle öbekleşen sözcük grupları kimi zaman ikircikleme kategorisinde değerlendirilebilir; yarı yaşam, yarı adam, yarı ilahe, yarı hayat vd.). Denizcik, devcik gibi sözcüklerin sonuna küçültme eki *-cık* getirilerek türetilen tek sözcükleri de ikircikleme olarak ele almak gerekir.

“Yaz kış çalıştım”, “Eğri oturup doğru konuşalım.”, “Geceli gündüzlü çalıştım.” vd. sözcük öbekleri ve cümlelerde yer alan siyah -beyaz, aşağı-yukarı, yaz-kış, eğri-doğru, geceli-gündüzlü gibi zıt kavramlı sözcüklerin bir dizge ya da manzum eserde ikili karşıtlıklar olarak yer almaları ikircikleme için yeterli değildir. Bunları ikileme kategorisinde

²⁵Bkz. A. B. Щербакoвa.g.e., 110-111 c.

²⁶ Alışılmış bağdaşma, alışılmamış bağdaşma için bkz.Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1998, s.202-208

²⁷Bu tür edebî sanatlara, sözlü anlatım, TV dizileri ve özdeyişlerden derlenen aşağıdaki şu örnek cümleleri vermek mümkündür: (Ayrıntılı örnekler için bkz. EK 2)“Vatanseverlik, hainler için bir sığınaktır.” (TNT, Kayıp Şehir, 13.11.2010, 19.00, film), “Denizde köpek balığı bile boğulur.” (TNT, Kayıp Şehir, 13.11.2010, 19.00, film), “Yargılama çok önemlidir. Jüriye bırakılamaz.” (“Jüri”, Gene Hackman, Kanaltürk, 28.06.2011, 21.00), “ O kadar fakir ki, parasından başka hiçbir şeyi yok.” Emin (Doksanlar Dizisi, ATV, 08.09.2013), “Federasyon tutarsızlık konusunda çok güzel bir istikrar sürdürüyor.” Atif Keçeci (Türkiye’nin Nabızı, Haber Türk, 09.09.2013, 22.06), “Halkı izlemeliyim, çünkü ben onların lideriyim.” (Benjamin Disraeli), “Ömrüm müslümanlardan İslam’a kaçmakla geçti.” (Muhammed İkbal), “Yürekli kayıplar, bazen korkak zaferlerden iyidir” (Kanal Türk, 11.03.2013,21.15), “Galat-ı meşhur, lugat-i fasihten evladır.”

ele almak gerekir. Edebî sanatsal yönü olmadığı gibi sözcüksel bağdaşma da sözkonusu değildir.

Yukarıda verdiğimiz tanımlama ve örneklerde de görüldüğü üzere ikirciklem temeline bağdaşma, zıt anlamlılık ve karşıtlık vardır. Kavramların ve sözcüklerin çağrıştırdığı zıtlıkların gerçek hayatla ilgisinin nasıl ve ne şekilde olduğunun bilinmesi gerekir. Ölü doğum, soğuk ateş, soğuk ter, sağır edici sessizlik, yalan gerçek, pasif saldırı, parasız milyoner, “Gerçeği söyleyen bir yalan.” (TheBrothers, film) vd. zıt sözcüklerin bir araya gelerek oluşturmuş oldukları ikirciklemsel öbekleşmelerdir.

Modern dilciler, ikircikleme anlamsal kural dışı sözcük öbekleşmesi olarak kabul ederken cinas ve sözcük oyununa dayalı doğal zıtlığına da dikkat çekmektedir. Olağan kabul edilebilirlik sınırlarını zorlayan ikirciklem bileşenler sözlü ve yazılı dile kolayca yerini bulabilmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere deyim formunda da görünmektedir. Canlı ve etkili konuşma aracılığıyla yalnız bireyleri değil, tüm toplumun gerçekleri algılayıp kavramasındaki kıvrak bir zeka ürünüdür. Bir başka ifadeyle ikirciklem anlamsal açıdan kuraldışı görünen sözcüklerin üretimiyle konuşucu/yazanın kültür, zeka ve dil düzeyinin derin yapısındaki dilbilimsel gerçektir.

G.Kuragyan, ikircikleme ilişkilendirme derecelerine göre anlamsal temele dayanan ikirciklem ve birbirini olumsuz kılan ikirciklem olmak üzere iki gruba ayırır. Anlamsal temele dayanan ikirciklemlere örnek olarak *sıcak kar, tatlı hınç, ışığın hüzüntüsü, buz ateş* vd. örnekleri vererek bu tür ikirciklemlerin sözlü dilden daha çok yazılı dilde yaygın olduğuna dikkat çeker. Birbirini olumsuz kılan ikirciklemlerin kutupsal özelliğini vurgular. Tek bir sözcük söylendiğinde ilk akla karşıt anlamlı sözcüğün gelmesiyle oluşan ikirciklemsel yapılarıdır. *Fakir zengin, küçük dev, ihtiyar delikanlı* vd. örnekler toplumun çoğu kesiminin kullandığı ikirciklemlerdir.

İkirciklem temeli görevleri şunlardır: a) belirleyicilik (tayin), b) yeniden üretkenlik (imgesel yaratıcılık), c) üslup d), metaforik yapı (anlamın yeniden algılamadaki kontrastlık), e) metin kurmaca (metinsel bağ) İkirciklem dil aracılığıyla karşıtlıkları betimleyerek kendisini oluşturan bileşenlerinin uyumuyla ortaya çıkan mikroyapı. Bu aşamadan sonra pragmatik potansiyeli olan edebî metin ve konuşma dili ortaya çıkar.

Yukarıda da değindiğimiz üzere ikirciklem konusu her yönüyle biçembilim, retorik, edebiyatın yanısıra tasavvuf ve mantığın da ilgi alanındadır. Burada terimin Türkçe karşılığı ve ikirciklem yapısal ve anlamsal özelliklerine Rus ve Kırgız dilcilerinin kuramsal yaklaşımları doğrultusunda değinilmiştir. Konu; güncelliği itibarıyla dilci, edebiyatçılar tarafından bütün yönleriyle araştırılmayı zorunlu kılmaktadır.

3. Sonuç:

İkirciklem eylem, nesne, olay, duruma dayalı hayatta var olan gerçekliğin çelişik yönlerinin anlamsal çağrışımının dildeki varsayımsal yansımasıdır.

Sözlü ve yazılı dilde alışlagelmiş yaygın, kabul edilebilirliğin ötesindeki anlatım biçimidir. İkirciklem gerçek olanı, varsayımsal gerçeklikten hareketle dil göstergeleri temeline çağrışım aracılığıyla betimleme becerisidir. Diğer bir ifadeyle nitelenen ve niteleyicinin kutupsal bileşimiyle adlandırma (kavramlaştırma) alanını genişleten sözcüksel bağdaştırmalardır.

İkirciklem bir dizge içerisinde var olan, genelde sözlü iletişimde yaygın olarak kullanılmakla birlikte yazılı edebiyat türlerinde (şiir, hikaye, roman) kullanılan dil öğeleridir. Resmî yazıda tercih edilmez.

İkirciklem yapısal anlamsal açıdan bileşik sözcükler, kalıplaşmış sözcük öbekleri ve hatta deyim özelliklerini taşır (Sudan kuru çıkmak). İkirciklemedeki anlamsal nitelik ve açıklık; bu tür yapıların dildeki kullanım sıklığına bağlıdır. İkirciklem dilde ne kadar çok kullanılırsa (namuslu fahişe, demokrasi imparatorluğu, ölü canlar vd.) o kadar sıradanlaşır, sürece dayalı kalıplaşır ve deyimleşme özelliği gösterir. Fakat tamamıyla deyim kategorisinde ele almak doğru değildir (diri ceset, korkunç güzel vd.).

İkirciklem sözcüklerin karşıtlık ve zıtlık ilkesine dayanır. İkirciklemsel bağdaşma, anlamsal birimlere dayanır ve temel anlamsal birim zayıf olanı kendisine bağlar. Temel anlamın oluşturulması, kutupsal anlamların oransal gücü ve ilişkisine bağlıdır. İkirciklem temel anlamın somutlaştırılmasından sonraki aşamadır (konuşan ölü, tatlı hüznün, sefil ihtişam, kırk yaşındaki çocuk vd.).

Zıt anlamlar; karşıt anlamı, niteliksel özelliği ifade eder. İkirciklem ise anlamın imgesel soyutlaştırılmasından sonra ortaya çıkar. İkirciklem sıfatlar yardımıyla ayrı göstergelerin karşıtlık temelinde anlamsal öğelerin birlikteliğidir.

İç dünyayı göstermek için daha açık dil şeklini seçerken söyleyen/yazan onu standart olmayan yapıda tanımlamaya çalışırken genellikle ikirciklemsel öbeğeşmelere başvurur.

Sözlükler

O.S.:Prof. Dr. Pars Tuğlacı, Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük,abc, Ankara-İstanbul- İzmir, 1995.

DLS: TDK Yayınları, Derleme Sözlüğü, VII, Türk Tarik Kurumu Basımevi, Ankara, 1974.

The Oxford English Dictionary, Oxford, London, 2013

Kaynaklar:

1. Açıkğöz, Namık, *Müştemilü'zZiddeyn veya Oksimoron*, Türk Edebiyatı, sayı: 464, Haziran 2012, s. 65-67
2. Aksan, Doğan, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi, Ankara, 2005.
3. _____ *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları,
4. Babacan, İsrail, *Klasik Türk Şiirinin Son Baharı, Sebki Hindi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.
5. Başkan, Özcan, *Dil Kullanılışında Geçerli Tutarlılıklar*, A.Ü. TÖMER Dil Dergisi, Özcan Başkan Özel Sayısı, Sayı: 22, Ankara, Ağustos, 1994, s.103-114
6. Borges, JorgeLuis, *Yolları Çatallanan Bahçe, İletişim Yayınları*, Çev.: Fatih Özgüven, 1995, s.10
7. Grothe, Mardy, *Tezatname*, Çev. Yurdakul Gündoğdu, Aykırı Yayınları, 2005.
8. Hatipoğlu, Vecihe, *Kelime Grupları ve Kuralları*, Belleten, Ankara, 1963, s. 203-244.
9. Lynne Murphy, M., *Antonym as lexicalconstruction*, *whyparadigmaticconstruction is not an oxymoron* (elanguage. net/journals/ constructions/ article/ view /23/28

10. Richard Lederer: <http://www.fun-with-words.com/oxym-oxymoronology>, 07.06.2014, 19.00

11. Оксюморон <http://ctilistika.ru/119/>, 12.05.2014, 15.30

12. Сапарбаев, А., Кыргыз тилинин лексикологиясы жана фразеологиясы, Бишкек, 1997, 137-б.

Saparbaev, A., Kırgız tilininleksikologiyası cana frazeologiyası, Bişkek, 1997, 137-b.

13. Курегян Гаянэ, Гургеновна, Лингвопрагматический статус оксюморона (на материале русского языка), Автореферат, дис. канд. фил. наук., Майкоп, 2007

Kuragyan Gayana, Gurgenovna, Lingvopragmatikçeşkiy statusoksımorona (namaterialerusskogo yazıkı), Avtoferat, dis. kand. fil. nauk., Maykop, 2007

14. Назарбекова, К., Антонимдер кыргыз тили кружогунда, Жарчысы вестник 2004, серия 1, выпуск 3

Nazarbekova, K., Antonimder Kırgız tilikurucogunda, Carçısıvestnik 2004, seriya 1, vıpusk 3

15. Усубалиев, Б., Ааламды камтыган алакандай оксюморон, Кыргыз филологиясы жана филологдору, Бишкек-2007, 152-б.

Usubaliev B., Aalamdı kamtıganalakandayoksımoron, Kırgız filologiyası cana filologdoru, Bişkek, 2007

16. Антонимдердин табияты, Антонимдердин чындыктагы негизи, Кыргыз филологиясы жана филологдору, Бишкек-2007, 87-б.

_____ Antonimderdintabiyatı, Antonimderdintabiyatı, Kırgız filologiyası cana filologdoru, Bişkek, 2007, 87-b.

17. Антонимдердин чындыктагы негизи, Кыргыз филологиясы жана филологдору, Бишкек-2007, 84-б.

_____ Antonimderdinçındıktagınegizi, Kırgız filologiyası cana filologdoru, Bişkek-2007, 84-87 b.

18. Оксюморондун шексиздиги, Кыргыз филологиясы жана филологдору, Бишкек-2007, 90-б.

_____ Oksımorondunşeksizdigi, Kırgız filologiyası cana filologdoru, Bişkek, 2007

19. Щербачков, А. В., Оксюморон, Красноярск, http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070507.Pdf, 17.05.2014, 16.00.

Şerbakov A. V., Oksımoron, Krasnoyarsk, http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070507.Pdf

20. Altaylı, Fatih, *Hilesi Dürüstlük Olanlara*, Haber Türk, 1 Ocak 2010.

21. Cıvaoğlu, Güneri, *Oksımoron*, Fransa, Milliyet Gazetesi, 19 Kasım Çarşamba 2008.

22. Genç, Nihat, *Modern Çağın Canileri*, Cadde Yayınları, Birinci Basım, 2005, İstanbul, s.348

24. Kemal, Yaşar, *İnce Memed*, Yapı Kredi Yayınları, 2014.

25. Oflaz, Lütfi, *Allahlı Allahsız*, Lemn Dergisi, sayı: 7 Temmuz 2001/7.

26. Milliyet, İnternet Haber, 16.07.2012, 15.00

27. <http://www.wowturkey.com>, 23.12.2014, 17.15

28. <http://www.tr.wikipedia.org/wiki/Agnostisizm>, 20.07.2014, 16.00

29. <http://dilsizmütercim.blogcu.com>, 04.06.2010, 14.30
30. Halk TV, Nihat Genç Ko-Nu- Şu-Yor, 18. 01.2013, 21.30
31. FOX Haberleri, 05.10.2013, 19.00
32. Planet Sinema, 08.03.2013, 19.10,
33. Emir'in Yolu, Show TV, 4.11.2013, 21.00
34. Selahattin Çakaler, Yalan Dünya, Kanal D, 15.05.2014, 20.30
35. Kayıp Şehir/ film/ TNT, 13.11.2010, 19.00
36. Gene Hackman /Jüri/ Kanaltürk, 28.06.2011, 21.00
37. Doksanlar/ Dizi/ Emin, ATV, 08.09.2013, 20.30
38. Türkiye'nin Nabızı, Atif Keçeci, Haber Türk, 09.09.2013, 22.06
39. Kanal Türk, 11. 03.2013, 21.15
40. Yeni Akit, 30.05.2012
41. Yüksel Ayтуғ, Günaydın, 22 Mayıs 2010

EK 1

“Yanlış şeylerle savaşmak için doğruları yok eden darbe...” (TRT , Seksenler, 23. 04. 2013,20.30)

“Kökü **mazide** olan **ati** olmak...” (Mehmet Akif Ersoy)

Angrypatientacı sabır ачуусабыр

Anxiouspatientsabırsız sabır, endişeli sabır тынчыжоксабыр

Badhealth kötü sağlık начарденсоолук Borndead ölü

doğum өлүүтөрөлүү Boringentertainment sıkıcı

eğlence кызыксызоюнзоок Black light karanlık

lamba (ışık)караңгышам Coldfever soğuk ateşмуздак

Coldsweet soğuk термуздактер

Dark day karanlık günкараңгыкүн

Deafening silence sağır edici sessizlik (sakinlik)зыңылдаганынчтык

Devilishangel şeytanın meleğiшайтандынпериштеси

Dryice kuru buzкуракмуз

Drylake susuz göl (kuru göl)соолуганкөл

Drywater kuru suкураксуу

Easytask hafif problem (kolay problem)жеңилмаселе

Falsehope yalan ümitжалганүмүт

Falselytrue yalan gerçekжалганчындык

Freetrade serbest ticaret (parasız ticaret)бекерсоода

Friendlyenemy dost düşmanıнтымактуудушман

Futurehistory gelecek tarihкелечектарых

Goodlie güzel yalan, beyaz yalanжакшыжалган

Goodgrief güzel dert, iyi dertжагмдуумуң

Guestworker: konuk işçikoноқжумушчу Honestcrook
gerçekçi yalancычынчылжалганчы İlhealth dertli
sağlık, hastalıklı sağlıксыркоолусаламат
İmpatientpatient sabırsız sabıрсабырсызсабыр
Liquid gas sıvı gazсуюкгаз
Liquid metal sıvı metalсуюкметал
Loudwhisper yüksek fısıltıkатуушыбыр
Metal board demir tahtатемиртакта
Metal wood demir ağaçтемирчыгач
Negativeprofit negatif gelir, olumsuz картерскиреше
New classic yeni klasikжаңыклассика
Onepersonteam tek kişilik takımбиркишиликтайпа
Oldnews eski yeniэскижаңылык
Passiveaggression pasif saldırıтоктоожин
Purepollition temiz kirtазакир
Restlesssleep huzursuz uyкутынчыжокуйку
Retiredworker emekli işçипенсионержумушчу
Silentscream sessiz çığlıkүнсүзкыйкырык
Softrock yumuşak taşжумшакташ
True lies yalan gerçekжалганчындык
Agreetodisagree: anlaşmazlığın anlaşması
Amateurexpert: amatör uzman
Bankruptmillionaire: parasız milyoner
Black light: siyah ışık
Brightnight: parlak gece
Calculatedrisk : uygun risk
Calmwind: sessiz rüzgar
Civilwar: sivil savaş, iç savaş
Dark day karanlık gün
Dark victory: kara zafer Silent
alarm: sessiz alarm Silentscream:
sessiz çığlık Studentteacher:
öğrenci öğretmen

Ölümünden önce bir hayat var mı? (Belfast Graffito)

Bir kadının en çıplak hali, en iyi giyindiği halidir. 09. 01.2011 Pazar Sabah, (Chanel, Rüya Gibi Bir Hayat, AlfonsoSignorinin kitap tanıtımı)

Çalıştığım zaman dinleniyorum. (Kayahan), Cine 5, 'Bizden Biri'

Açıkgözlülük, sırasında göz yummayı bilmektir. (Cenap Şahabettin)

Asıl galipler mağlup olanlardır. (Yedi Numara, 36. Bölüm)

... Bu insanlar ne üretiyor, bu köyler neden boş, *şu yüzlerce üniversitede okuma yazma bilenler var mı diye sorsanız?* Nihat Genç, Modern Çağın Canileri, Cadde Yayınları, Birinci basım, 2005, İstanbul, s. 348

İyi bir irticali konuşma için hazırlanmak 3 hafta alır. (Mark Twain)

Bazen çok uzun yaşamak ölümcüldür. (Racine)

Ölümsüzlüğün ilk şartı ölmektir. (StanislawLem)

Bu konularda kesin olan tek şey hiç bir şeyin kesin olmayışıdır. (PlinytheElder)

"Tarihten öğreniyoruz ki kimse tarihten ders almıyor," derken Hegel doğruyu söylüyordu. (George Bernard Shaw)

Yoksula doğuş; ölüm!" (Tanju Okan: Gelme Ölüm)

Zengininin horozu bile yumurtlar. Atasözü

Yalancı, yalan söylemeyi beceremeyendir.(Cem Yılmaz)

Su da yanar.

Ucuz alan, pahalı alır.

Türk şiirinde paradoks, tezat vd. edebi sanatların kullanıldığı çok sayıda örnek vardır:

"Ölüm nedir diye sorsalar,

Toprakla apdest almaktır derim.

Sular kesildiği zaman,

Kâfirler tarafından. (Can Yücel)

Ey Zahit, Şaraba Eyle İhtiram

Sevap almak için içeriz şarap

İçmezsek oluruz duçar-ı azap

Senin aklın ermez bu başka hesap

Meyhanede bulduk biz bu kemali.

***

Bayram

Ölüm ölene **bayram**, bayramda sevinmek var;

Oh ne güzel, bayramda tahta ata binmek var. (N.F. Kısakürek)

***

Çöl

Gözüm, aklım, fikrim var deme hepsini öldür,

Sana **çöl** gibi gelen, o göl diyorsa **göldür**... (N.F. Kısakürek)

***

“Derman aradım derdime,

Derdim bana derman imiş.” (Yunus Emre)

***

Anlarsın o zaman **ölüler** niçin **yaşarmış**... (Sezai Karakoç, Mona Roza) En büyük hürriyet; İslam’a esir olmaktır.(N. F. Kısakürek

**F. M. DOSTOYEVSKİ’NİN “ÖLÜ EVİNDEN ANILAR”, A. P. ÇEHOV’UN
“SAHALİN ADASI” VE V. ŞUKŞİN’İN “KIZIL KARTOPU” ESERLERİNDE
TUTUKLU PSİKOLOJİSİ**

**PRISONER PSYCHOLOGY IN “THE HOUSE OF THE DEAD” BY F.M.
DOSTOYEVSKY, “SAKHALIN ISLAND” BY A.P. CHEKHOV AND “SNOWBALL
BERRY RED” BY V. SHUKSHIN**

**ПСИХОЛОГИЯ ЗАКЛЮЧЁННОГО В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Ф.М.
ДОТОВЕВСКОГО “ЗАПИСКИ ИЗ МЁРТВОГО ДОМА”, А. П. ЧЕХОВА
“ОСТРОВ САХАЛИН” И В. ШУШКИНА “КАЛИНА КРАСНАЯ”.**

Nuray ŞAHİNKAYA*

ÖZET

Bu çalışmada, Dostoyevski döneminden itibaren tutuklu psikolojisi, tutukluların karıştırdıkları zorluklar ve bunların ruh dünyalarına nasıl yansıdığı, F. M. Dostoyevski’nin “Ölü Evinden Anılar”, A. P. Çehov’un “Sahalin Adası” ve V. Şukşin’in “Kızıl Kartopu” eserleri üzerinden incelenerek anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sahalin Adası, Ölü Evinden Anılar, Kızıl Kartopu, tutuklu psikolojisi, F. M. Dostoyevski, A. P. Çehov, V. Şukşin

ABSTRACT

In this study, prisoner psychology since the period of Dostoyevsky, challenges that prisoner experience and how these affect their psychology are analyzed through the works of “The House of the Dead” by F.M. Dostoyevsky, “Sakhalin Island” by A.P. Chekhov and “Snowball Berry Red” by V. Shukshin.

KeyWords: Sakhalin Island, The House of The Dead, Snowball Berry Red, prisoner psychology, F. M. Dostoyevsky, A. P. Chekhov, V. Shukshin

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается психология, трудности и духовный мир заключённого по романам Ф. М. Достоевского “Записки из мёртвого дома”, А. П. Чехова “Остров Сахалин” и В. Шукшина “Калина красная”.

Ключевые слова: Остров Сахалин, Записки из мёртвого дома, Калина красная, Ф. М. Достоевский, А. П. Чехов, В. Шукшин.

Prof. Zimbardo tarafından 1971 yılında Stanford Üniversitesi'nde gerçekleştirilen, mahkumların hapis psikolojisi üzerine yapmış olduğu ve aslında iki haftalık olarak tasarlanan, ancak sadece altı gün sürdürülebilen bir benzetim çalışmasında; Hapishane hayatı psikolojisinin yansıtıldığı bu çalışmaya gönüllü olarak katılan üniversite

---

* Rusça Okutmanı, Trakya Üniversitesi, Edirne, TÜRKİYE.

öğrencilerinin sadece birkaç gün içinde, gardiyanların sadist, mahkûmların ise depresif olduğu ve aşırı stres belirtileri gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Mahkumlarda çeşitli şekillerde hayal kırıklığı ve çaresizlik duyguları başlar. Bir süre sonra mahkumlarda akut duygusal rahatsızlıklar, düzensiz düşünme, kontrol edilemeyen ağlama ve öfke nöbetleri başlar. Öyle ki, akıllı, ruhen sağlıklı, "sıradan" insanlar çok hızlı bir şekilde kötülük failleri haline gelebilir.

Ülkemizin ünlü ceza hukuku avukatlarından Faruk Erem'in "Adalet Psikolojisi" adlı kitabında belirtmiş olduğu üzere; Ceza hukukunda eski anlayışa göre hüküm giydikten sonra hapishaneye konulan suçlu, toplumun hem cezaya hem de unutmaya mahkum ettiği kimse idi. Hapishanelere içinde insanlar bulunmasına rağmen "Ölümler Evi" adını vermek gerçeği ifade ediyordu. Darağacından daha feci şekilde, insanları ruhen öldüren bu müesseselerin içindeki infaz sistemi bir işkenceden ibaretti. Her memlekette mahkumların devlete büyük ve lüzumsuz masraflara mal olduğu ve mahkumlara ne kadar az özen gösterilirse cezanın o kadar etkili olacağı fikri vardı. Bu nedenle gıdadan, hatta yaşamak için muhtaç oldukları hava ve ışıktan bile mahrum olan mahkumlar, ani olmasa bile yavaş yavaş öldüren bir cezaya mahkum edilmiş gibiydiler.

Hapishane duvarları içinde ruhen kaybolmuş, bozulmuş insanlardan oluşan bir topluluğun kendine has bir özelliği vardır. Cezaevinde geçen ilk günler, çevreye uyma, mahkumun kendi kendini dinlemesi, vicdan azabı, pişmanlık, zaman zaman gelip geçen ve bazen marazi bir şekilde yerleşen topluma karşı kin besleme duygusu, hapishane idaresi ile mahkumlar arasındaki ilişki, düşmanlık hissi, disiplin cezalarının doğurduğu tepki, küçük olayların mahkumları derinden derine sarsışı, cezaevlerinde ölümlerin doğurduğu kuvvetli heyecan, zaman zaman gelip geçen buhranlar, intihar vakaları, hapishanelerin doğurduğu psikozlar, dışarı ile olan ilişki, mektuplaşma, haber alamama, çalışma koşulları vb. nedenler mahkumun psikolojisini etkilemektedir.

Cezaevlerinde disiplinin egemen olması ve hükümlülere uygulanan kısıtlamalar, monoton yaşamın neden olduğu can sıkıntısı, yalnızlık, cezaevi görevlileri ve diğer mahkumlarca uygulanan şiddet, ciddi psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Mahkumun kendisini toplum dışına itilmiş hissetmesi de ruhi bunalımların nedenlerindedir.

"Ölü Evinden Anılar", "Sahalin Adası" ve "Kızıl Kartopu" adlı her üç eserde de, tıpkı Stanford üniversitesinde yapılan araştırmada olduğu gibi, sadist ve depresif duygular sergileyen mahkumlara ve gardiyanlara rastlanılmaktadır. Mahkumlar arasındaki dayanışmayı kırmak için onlar arasından bazılarına ayrıcalıklar (özel yemek, özel hücre vb.) vermek, aralarına muhbir sokarak mahkumların birbirlerine güvensizliklerini sağlamak gibi.

Hapishane ve sürgün hayatında çok acı tecrübeler kazanan F. M. Dostoyevski, izlenimlerini "Ölü Evinden Anılar" adlı romanında betimler. Hapishane yaşamını, oranın koşullarını ve adetlerini anlatır. Kendisi de Sibiry'a da geçen dört yıllık bir sürgün hayatı yaşayan Dostoyevski, söz konusu yapıtında yer alan ve onunla aynı kaderi paylaşan Goryançikov, Akim Akimiç ve Petrov gibi binlerce mahkumun iç dünyalarındaki aşığılanmaya, ezilmişliğe, dışlanmışlığa ve yalnızlığa karşı verilen mücadeleyi ve umut duygularını anlatır.

Eser, eşini öldürme suçuyla çektiği hapis cezası sonrası Sibiry'a sürülmüş, orada Fransızca öğretmenliği yapan Aleksandr Petroviç Goryançikov'un, hapishanede tuttuğu notların anlatıcı tarafından okuyucuya aktarılmasıyla oluşturulmuştur.

Hava karardığında ağır, iğrenç kokan koğuşlara tıklan, her çeşit insanın, her türlü suçun temsilcisinin bulunabileceği iki yüz elli kişilik cezaevinde, tutuklular sabretmeyi öğrenir. Sabırlı olmayı öğrenmek için hapishanede insanların çok zamanı olur. Tutukluların çoğu sürgün kürekçilerden ve sivillerden oluşur. *“Bunlar her çeşit mal mülküne el konulmuş, toplumdaki temelli dışlanmış, bir daha toplum içine giremeyeceklerinin kanıtı olarak yüzleri kızgın demirle dağlanmış mahkûmlardır.”*

Tutuklular arasında sıkça *“Bitik insanlarız bizler, özgürlük içinde yaşamayı bilemedik, şimdi çalış dur, sayılmak için sıraya gir... Ananın babanın sözünü dinlemedin, şimdi trampet sesiyle git gel bakalım.”* şeklinde konuşmalar geçer. Bu tür konuşmalar aslında onların çaresizliklerini ve işledikleri suçtan dolayı duydukları pişmanlığı yansıtan ifadelerdir.

Mahkumlar arasında kendisini suçsuz bulanlar da vardır. Suçun felsefesi düşünüldüğünde, cezaevlerinin ve zorunlu çalışma kamplarının suçluları aslında ıslah etmediği, onları yalnızca cezalandırıp toplumu onların daha sonraki kötülüklerinden korumak ve toplumun huzurunu sağlamak için bu uygulamaya gidildiğini göstermektedir. Öte yandan zorunlu çalışma cezası, suçluda yalnızca kin, nefret, yasaklanmış hazlara aşırı bir tutku ve sorumsuzluk yaratmaktadır. Anlatıcı: *“Bu sistem insanın içinden yaşam gücünü çekiyor, ruhunu asileştiriyor, kişiliğini güçleştiriyor, ürkütüyor; sonra da ruhen bitmiş bir mumyayı, bir yarı deliyi ıslah edilmişliğin, pişmanlığın bir temsilcisi olarak karşımıza çıkarıyor.”*der.

Asi bir ruh haline bürünmüş yüzlerce mahkumdan birisi de Petrov’dur. Petrov, cezaevi sorumlusu olan binbaşının uygulattığı kırbaç cezasına genelde ses çıkarmadan, kararlı bir şekilde boyun eğerken, bir keresinde kendisine verilen cezanın haksız olduğunu düşündüğü için öfkesini kontrol edemez ve binbaşını öldürme girişiminde bulunur. Anlatıcı sadece Petrov’u anlatırken değil, genel olarak tutuklulardan bahsederken de aynı konuya değinir. Günlük hayatta kendi halinde bir insanken, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmadan yaşayıp giderken, herkes gibi sıkıntıları olsa da kaderine razı gelmiş bir insan, birden başı derde girdiğinde bıçağını kapıldığı gibi düşmanına saplayabilir. Tuhaflik buradadır işte. Bir an kendini kaybederek yapılmış bir suçtur bu. Ancak sonrasında önüne geçen herkesi kesmeye başlar. Çünkü bu işi alışkanlık edinir. *“Tıpkı bir insanın sarhoş olması, tıpkı ateşli bir hastalığa yakalanıp sayıklaması gibi; tıpkı kendisi için kutsal saydığı sınırı bir kez geçtikten sonra bundan hoşlanmaya başladığı, artık kutsal bir şey tanımadığı gibi...”*

Tutuklu yaşamında bir diğer sıkıntı ise kadınlara ulaşabilme zorluğudur. Uygun zaman bulmak, yer kararlaştırmak, buluşma saati ayarlamak, en zoru da yalnız kalmayı sağlamak. Göz yummaları için nöbetçileri görmek ise en zordur. Genel olarak duruma göre avuç avuç para harcamak gerekebilmektedir.

Anlatıcı, arada bir koğuşun önünde dururken, çalışmaktan gelip koğuşlardan yemekhaneye, yemekhaneden koğuşlara tembel tembel gidip gelen mahkumları izler: *“Ölü bir ev!” diye mırıldanıyordum. Onların yüzlerine, davranışlarına bakarak nasıl insanlar olduklarını, karakterlerini, anlamaya çalışıyordum. Suratları asık veya çok kederli, (daha çok böyle görüyordum onları, cezaevindeki insanların karakteristik görünümüydü bu) birbirlerine küfrederek veya sadece konuşarak veya nihayet derin düşüncelere dalmış gibi sessiz, sakin, bazıları bitkin, uyuşuk, bir başkaları (burada bile) kendini beğenmiş, kasketlerini yana yatırmış, gocuklarını omuzlarına atmış, kibirli, çalımlı, çevrelerindeki insanları küçümser tavırlarla, dudaklarında küstah bir gülümseme, tek başlarına dolaşıyorlardı.”*

Kuşkusuz tutukluların birbirlerine küfrederek konuşmaları, sürekli suratlarının asık ve kederli oluşu da bir depresiflik ve strese oluş göstergesidir. Öyle ki her an kavgaya hazırlardır: "... -Yok değil, yanlış hatırlıyorsun. O dediğin başka bir meyhaneciydi.

-Ne demek yanlış hatırlıyorsun! Her şeyi sen mi bilirsin yani! Dilediğin kadar tanık gösterebilirim sana...

-Göster bakalım! Kendini ne sanıyorsun sen?

-Ne mi sanıyorum? Kaç kere hakkından geldim senin, hala kendini ne sanıyorsun diye soruyorsun!

-Hakkımdan mı gelmişsin? Benim hakkımdan gelebilecek adam daha anasından doğmadı. Buna kalkışan biri vardı, o da şimdi toprağın altında.

-Uyuz herif sen de!

-Sibirya akrebi ısırısın seni!

-Senin kafanı da bir Türk kılıcı uçursun!..”

Tutuklular için düşler kurmak, adeta yemek içmek gibi bir alışkanlıktır. Özellikle de özgürlük üzerine kurulan düşler, her tutuklunun vazgeçilmezidir. Tutuklu, daha hapisanede kaç günün kaldığını sayar ve düşlere dalar: “Özgürlüğü kısıtlanmış bir insanın umutları, özgür herhangi bir insanın umutlarından çok farklıdır. Özgür bir insanın elbette umutları vardır ama yaşamaktadır, çalışmaktadır; gerçek yaşamın burgacında dönüp durur. Ama bir mahkum için öyle değildir.... Kaderinde, yaşamında iyi yönde herhangi bir değişikliğin olabileceğini içgüdüsel olarak kesinlikle hayal edemez, düşünemez. Her mahkum kendi evinde olmadığını, burada geçici olduğunu hisseder.”

Anlatıcı, sağlık sorunları yaşadığı bir dönemde hastane izlenimlerini anlatır. Hasta olmadığı halde kürek cezalarından, bedensel çalışmalardan kurtulmak için numara yapanlar vardır. Anlatıcının, kırbaç cezası yedikten sonra hastaneye gelen tutukluları tasvir edişi çok etkileyicidir: “... Yardımın aslı, vurulan kırbaç veya sopalarla kötü durumdaki sırta koydukları soğuk suya batırılmış bir çarşafın, bir gömleğin sık sık değiştirilmesi; ayrıca, sırta sıkça kırılan sopalardan yaraların içinde kalmış kıymıkların ustaca çıkarılmasıydı. Özellikle kıymıkların çıkarılması hastalara büyük acılar veriyordu. Ama cezalandırılanların bu acılara karşı gösterdikleri olağanüstü dirence, dayanma gücüne her zaman şaşırdım.”

Bu kırbaç cezasını yemeden önce ve yedikten sonra tutukluların bir ruhsal çöküntü içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Ceza öncesi, ellerinden geldiğince bu korkunç günü ertelemeye çalışırlar. Ceza sonrası ise çekilen acılar, bu ruhsal çöküntünün devam etmesine neden olur. İçe kapanık, sessiz, düşünme yeteneklerini yitirmiş ve üzerlerine tuhaf bir dalgınlık çökmüş gibi olurlar.

Tutuklular kalabalık ortasında da olsa aslında yalnızlık duygusunu derinden hissederler. Geçmiş yaşamlarını sorgulayıp gelecekte, özgür kaldıklarında onları bekleyen yaşamın kurgulamasını yaparlar. Anlatıcı da bu duygulara kapılmıştır; “Yüzlerce arkadaşım olmasına karşın, bütün o yıllar korkunç bir yalnızlığın içindeydim ve sonunda bu yalnızlığı sevmeye başlamıştım. Ruhsal yönden yapayalnız, geçmiş yaşamımı düşünüyordum, her şeyi en küçük ayrıntısına varana dek gözden geçiriyordum, geçmişteki olayları inceliyordum, kendimi acımasızca, sertçe eleştiriyor, hatta bazı saatler, kendimi yargılamama, geçmişimi acımasızca eleştirmeme neden olan bu yalnızlığı yaşamama fırsat verdiği için kaderime şükrettiğim bile oluyordu. Öyle saatlerde içime ne büyük bir umut

doluyordu! Düşünüyordum, kararlar veriyordum, gelecekte bu hataları yapmayacağıma, geçmişte olduğu gibi yanılmayacağıma yeminler ediyordum.”

Dostoyevski, bu eseriyle Rus mahkumlara ve mahkumların yaşadığı cehenneme dair hakikati bütünüyle ortaya koyduğuna inanmaktadır: *“Hapishanede de insan insandır, ama bir yandan da değildir: Bacaklarınız zincirlidir, çevreniz demirlerle çevrilidir, arkanızda bir asker durur; sabah davul sesiyle uyanır, dayak yeme korkusuyla çalışırsınız.”*

Eserde suç, ceza, özgürlük, umut etme gibi konular üzerine belirtilen görüşler ön plana çıkarılır. Bir yandan Sibirya’daki yaşam anlatılırken, bir yandan da mahkumların portreleri çizilir. Bedeni ve ruhi acılarına karşın, burada karşılaştığı kişiler yazara tutuklu psikolojisi konusunda paha biçilmez ham madde sağlar.

A. Çehov’un Nisan 1890 yılında Japonya’nın kuzeyindeki tutuklu ve hükümlülerin bulunduğu, Çarlık Rusyası’nın en ücra bölgesine, Sahalin Adası’na yapmış olduğu 2,5 ay süren yolculuktan sonra, Aralık 1890 tarihine kadar devam eden 8 aylık gözlemlerinden çıkan “Sahalin Adası” adlı eseri, yolculuktan beş yıl sonra, 1895 yılında yayımlanır. Bu eserinde; *“insanın aşağılanmasındaki en uç sınırı kendi gözlerimle gördüm”* diyerek, mahkumların aileleriyle birlikte bu aşağılanmayı, dışlanmışlığı ve yalnızlığı yaşayan çocuklarından bahseder: *“Baykal gemisinde üç yüz asker ve birkaç hükümlü vardı. Hükümlülerden birinin yanında beş yaşında kıızı vardı ve iskeleden çıkarken babasının prangasından tutuyordu. Bu arada peşinde kampa kendi iradesiyle kocasının da gelmekte olmasıyla dikkatleri üzerine çeken bir kadın hükümlü vardı.”*

Çehov, bu seyahatnamesinde esaret ortamındaki insanın zorlu yaşamını, Sahalin adasının ekonomik durumunu ve doğasını inceler. Yazar, tutuklularla ve yerli halkla yaptığı söyleşileri ve tanık olduğu olayları kaleme alarak eserini oluşturur.

Yazar, yapıtının ilk sayfalarında idam konusuna değinir. Artık idam cezasının nadiren uygulandığı söylentisinin yanlış olduğunu söyler. İdam cezası yerine uygulanan müebbet cezası da sonsuzluk özelliği taşımaktadır: *“Bütün cezaların idam cezasından miras aldığı tek amacı var; suçluyu normal insan ortamından sonsuza kadar uzaklaştırması ve ağır suç işleyen kişinin tıpkı idam cezasının hükmettiği zamanlardaki gibi, doğup büyüdüğü toplum için ölmüş olması...”*

Yazar, tüm yerleşim birimlerini ziyaret edebilmek ve sürgünlerin çoğunluğunun yaşamını yakından izleyebilmek için nüfus sayımı yapar. Açık pencerelerin önünden, tekdüze sesle prangalıların geçtiği Sahalin’de, toplum statüye büyük önem verir. Kürek mahkumu elbette statüsünden rahatsızlık duyar: *“... statüsünün ne olduğu sorusuna “işçi” yanıtını veriyor: Ağır hapis öncesi askeri hizmette bulunduysa, mutlaka ayrıca “Efendim, eski askerim.” diye ekliyor. Ceza süresini ya da kendi deyişiyle hizmet süresini doldurduktan sonra kolonici konumuna geçiyor.”*

Yoksul aileler, on beş yaşına kadar çocukları için devletten ödenek almaktadırlar. Bu nedenle ebeveynler devlete yalan söyleyerek kimi gelinlik kız çağında, kimi çoktan hayat kadınlığına başlamış olan çocuklarını 13-14 yaşlarında gösterirler. Sahalin’de Rusya’dan kocalarının peşinden gelen kadınların, kendilerini ahlak bozukluğuna verdikleri gözlemlenmiştir. *“Duruşma sırasında özgür statüsündeki bir kadına paraların kaynağı sorulduğunda “Bedenimle kazandım.” diye yanıtlamıştır.”*

Tek bir hükümlünün peşine takılarak, düzenini, vatanını terk edip gelen eş ve çocukların, açlıktan, çaresizlikten yok oluşunu görürüz. Yani bir kişinin değil bir ailenin harcanışını görürüz.

Yazar, tek tek izbelerin içine girip kişilerin yaşamlarına nüfuz eder. Kısa süre önce Rusya'dan gelmiş bir ailenin betimlemesini yapar: *“Kapı eşliğinde kiracı kürek mahkumu oturmuş çarık diyor. Deri ve ayakkabı zifti kokuyor. Koridorda yırtık pırtık giysileriyle çocuklar yatıyor ve karanlık, dar bir köşede kendi isteğiyle adamın peşinden gelen eşi, küçük masa üzerinde yaban mersinli vareniki¹ yapıyor.”*

Mahkumlar, dedikodunun, entrikanın, kıskançlığın, çekememezliğin olduğu bir ortama maruz kalırlar. Kürek mahkumları için özgürlüklerinin ellerinden alınmasından ve zorunlu çalıştırılmalarından çok daha güçlü başka bir ıstırap daha vardır: zorunlu bir arada bulunma. Yazar, Aleksandrovsk sürgün-ağır hapis kampını ziyaret ettiğinde, koğuştan izlenimlerini aktarırken bu konulara değinir: *“Ortak koğuş, hükümlüye ...yalnız kalma fırsatını vermiyor. Satın alınan gardiyanların izniyle oynanan acımasız kumar, küfür, kahkaha, konuşmalar, kapıların gürültüyle açılıp kapanması, prangalı hücrede ise bütün gece aralıksız duyulan zincirlerin sesi, yorgun işçinin uyumasını engelliyor, sinirine dokunuyor ve bu da elbette beslenmesi ile psikolojisini olumsuz etkiliyor. Kaba eğlenceler, çoktan kabul edildiği üzere kötünün iyiye kaçınılmaz etkisiyle sürü halinde yaşam, hükümlünün ahlakını derinden soysuzlaştırıyor.”*

Yazarın, eserin bir bölümünde değindiği bir değer konu ise gardiyanların ne derece sadist bir yapıya sahip olduğudur. Buna örnek olarak eserden Rukov hapishanesi gardiyanı Livin gösterilir. Yetenekli, deneyimli ve girişken bir yapıya sahip olması gibi meziyetlerinin yanı sıra, şiddete eğilimi olmasıyla da bilinen birisidir Livin. İnsanları çubukla dövmeyi, onlara beden cezaları uygulamayı bir alışkanlık edinmiştir. Bu konuda mahkumlardan biriyle başı derde girse de bu işten, otoritesini kullanarak karlı çıkan yine Livin olmuştur.

Çehov bu eseriyle sürgün yaşamının zorlu koşullarını, statüye büyük önem verilen Sahalin Adasında mahkumların maruz kaldığı ezilmişlik hissini, yoksulluk yüzünden, yaşam mücadelesi verebilmek uğruna annelerin ve küçük yaştaki kız çocukların kötü yola düştüklerini, gözlemlerinden yola çıkarak okuyucuya aktarır.

Rus kültürünün geleneklerine bağlı bir yazar olarak kendini gösteren V. M. Şukşın, kahramanlarını alt tabaka, sıradan, sosyal basamağın en aşağı, en sayılmaz insanlarından seçer. “Küçük insanlar” eserlerinde temiz kalpli, parasız ve zor hayat şartlarına, imkansızlıklarına rağmen asil insanlara yakışan gönül cömertliğine sahip kişiler olarak verilir. “Kızıl Kartopu” adlı yapıtının kahramanı da işte böyle bir insandır. Rus köylüsünün sembolü haline gelir. Eskiden bir suçlu olan YegorProkudin imgesi, derin bir şiirsellikle doludur. Eserde, YegorProkudin’in tutukluluk yaşamı ve özgürlüğüne kavuştuktan sonra verdiği hayat mücadelesi yer alır. “Kızıl Kartopu” öyküsü tarihsel açıdan Rus halkını, Rus ruhunun yüceliğini gerçekçi bir şekilde yansıtır. Eski bir mahkumun dramatik hikayesinin anlatıldığı Şukşın’ın “Kızıl Kartopu” adlı yapıtı, sinema filmi olarak gösterime girdiğinde de büyük bir yankı uyandırır.

Kırk yaşlarında ve kısa saçlı olan köylü YegorProkudin, bir suç çetesinin içinde büyümüş bir yetimdir. Hapishanede uzun yıllar yaşayan Prokudin, yaşam sevincinden uzak kalmıştır. Tek isteği, özürlüğüne kavuşur kavuşmaz dürüstçe bir yaşam sürmektir. Çiftçilikle uğraşmayı düşünür. Zaman zaman Yegor’u saran yaşam sevinci, aşık olduğu

¹ Mayasız hamura kıyma, sebze, mantar, meyve ve peynir gibi harçların haşlanmış şekilde koyularak yapıldığı bir Slav yemeğidir.

Lyuba sayesinde daha da güçlenir. Lyuba onun kazara mahkum olduğunu düşünmektedir.Çünkü böylesine temiz ruhlu bir insana hiçbir suçu yakıştıramaz.Tüm mahkumların genel olarak yaşamak zorunda kaldıkları, yalnızlık, dışlanmışlık, aşağılanmak gibi duyguları Yegorda yaşar.Lyuba ile bir çayhaneye girdiklerinde herkesin Yegor'a ilgi ile bakması onu rahatsız eder. Bulunduğu ortamı terk etmek istese de Lyuba'nın isteği üzerine oturmaya devam eder. Lyuba: "*Bırak baksınlar! Sana ne onlardan? Sen firari değilsin ki.*" der.

Yegor'un takma adı "dertli"dir. Hayatta hiçbir akrabası olmamış, öksüz büyümüş bir insandır. Sevilmek, değer görmek ve buna benzer insana özgü olan birçok şeye yabancısıdır. Bu nedenle sevimlenden korkmaktadır. Ona insan olduğunu hissettiren her şeyden korktuğu gibi: "*Eğer birisi bana acır ya da aptallıkla severse, ben ...bilmiyorum, benim için ağır ve üzücü olur. Benim için iyi hatta kalbim sızlıyor ama korkuyorum. Korkuyorum!*"

Lyuba ve ailesi ona şüphe ve güvensizlikle yaklaşır. Eski bir tutukluyu evlerine aldıkları için huzursuzdurlar. Yegor bu tutumlarını fark eder ve evi terk etmek için ayrılır. Ancak kalbinin yandığını hisseder ve gece vakti yeniden eve döner. "*Ne zaman özgürlüğüne hissetsem, kendime bir yer bulamıyorum.*" der.

Yegor geçmişten sıyrılıp yeni bir yaşama başlar. Artık bir eşi ve yeni, zevkle yaptığı bir işi vardır. Çiftçiliğe başlar. Tarlayı sürüp ekmekten, canlı doğadan zevk alır, ağaçlarla konuşur, baharın tadını çıkarır. Ancak geçmiş yaşamında ait olduğu çete, onun bu huzurlu yaşamına devam etmesine izin vermez.Yegor, geçmiş yaşamının kurbanı olur. Sevgiye, gerçek yaşama doyamadanson nefesini verir.

Bu çalışmada incelenen her üç eser, kendi içinde bir bütünlük sağlamaktadır. Bir tutuklunun hapis günlerini, sürgün günlerini ve özgürlüğüne kavuştuktan sonra çektiği sıkıntıların tümünü eserler aracılığıyla gözlemleriz. "Ölü Evinden Anılar" da olayları bizzat yaşayan, tutukluluk yaşamının içinde yıllarını geçirmiş bir yazarın tutuklu psikolojisini okuyucuya duyumsattığını fark ederiz. Kendimizi olayların içinde hissederiz. "SahalinAdası"nda ise gözlemlere dayalı bir yapıt olduğu için, koşullara ve olaylara kuşbakışı bir bakış sergilendiğini görürüz. "Kızıl Kartopu", bu olayların devamacısı, tutukluluk yaşamı sonrasının eseridir.

SON NOT

1Mayasız hamura kıyım, sebze, mantar, meyve ve peynir gibi harçların haşlanmış şekilde koyularak yapıldığı bir Slav yemeğidir. <https://ru.wikipedia.org/wiki/вареники> (Erişim Tarihi: 15.09.2014)

KAYNAKLAR

ЧЕHOV A.: (2013). Sahalin Adası, Çeviren: GulzhanatSakenova, İstanbul, Kırmızı Yayınları.

DOSTOYEVSKİ F. M.: (2006). Ölü Bir Evden Hatıralar, Çeviren: Ergin Altay, İstanbul, İletişim Yayıncılık.

ŞUKŞİN V. M.: (2002). Kızıl Kartopu, Çeviren: Mehmet Coşar, İstanbul, Multilingual Yayınları.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/вареники> (Erişim Tarihi: 15.09.2014)

<http://www.farukeremvakfi.org.tr/21/11.html> (Erişim Tarihi: Haziran, 2014)

<http://zimbardo.socialpsychology.org/> (Erişim Tarihi: Haziran, 2014)

web.stanford.edu/dept/spec_coll/uaarch/exhibits/Narration. (Erişim Tarihi: Haziran, 2014)

KIRGIZLAR VE OYRATLAR: ÇOROSLAR - CUNGAR ADI NERDEN GELMİŞTİR?**KYRGYZ AND THE OIROT: CHOROS. WHERE DOES THE NAME ZHUNGAR COME FROM?****КИРГИЗЫ И ОЙРАТЫ: ОТКУДА ПРОИСХОДИТ ИМЯ ЧОРОШЫ – ДЖУНГАРЫ?****Olcobay KARATAYEV*****ÖZET**

Kırgızların ve Oyratların tarih ve kültür ilişkileri Moğol saldırılarına kadar şekillenmeye başlamıştır. Bu ilişkiler Naymanların, ondan sonraki Karahıtayların saldırılarından sonra da devam etmiştir. Sonuçta, bir devlet olan Kırgızlar Yenisey ve Tanrı Dağı Kırgızları olarak ikiye ayrılmışlar. Ayrıca Yenisey Kırgızları ile Oyratlar, ondan sonra Cungarlar (Oyrat - Kalmuklar) siyasi-ekonomik açıdan yakın alakalarda bulunmuşlar.

1399'da Yenisey Kırgızları Oyratlar ile birlikte devlet kurdular. Devlet yöneticisi Kırgız soylu olan Munke-Temir (Güylüçü-kaşka) olduğu bilinmektedir. Bu devlet Çin (Min) kaynaklarında "da-dan" (Tatar) adıyla belli olmuştur. Sonraki OyratlarınCungariya (Züünger) devleti de Merkezi ve Orta Asya'da etkisi büyük önemli devletlerin birisi olduğu bellidir. Devleti kuranlar aristokrat (soylu) "çoros" boyundan çıkmışlar.Bu soydan olan hükümdarlar başka devletlerde de etkili oldukları hakkında makalemizde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırgızlar, Oyratlar, Kalmuk, Çoros, Cungar, Cungar Hanlığı, Munke-Temir, Moğolistan, Yenisey Kırgızları

ABSTRACT

Historicalandculturalrelationship of theKyrgyzandOirat had takenshapeuntilthe Mongolonslaught. Theserelationshipscontinuedduringtheattack of theNaimansandlateruntilKarakhitaisattack. As a result; Kyrgyzstatewasdividedintotwo as YeniseiKyrgyzandTengirtookyrgyz. Additionally, YeniseiKyrgyzandtheOirats, andthenZhungars (Oirat-Kalmyk) had politicallyandeconomicallycloserelations. In 1399, YeniseiKyrgyzfounded a statewithOirats. It is knownthattherulerMunke-Temir (GüylüchüKashka) was of Kyrgyzorigin. Thisstate is mentioned as *da-dan (Tatar)* in Chinesesources. It is alsoknownthatthelaterstate of theOirats, ZhungariaState (Züünger), was a significantstatewithgreatimpact in Central Asia.

State-founderswerefromthearistocraticChorosclan. It is alsoinvestigated in thearticle how therulersfromthisclanwereinfluential in otherstates.

KeyWords: Kyrgyz, Oirats, Kalmyk, Choros, Zhungar, ZhungarKhanate, Munke-Temir, Mongolia, Yenisey, Kyrgyz.

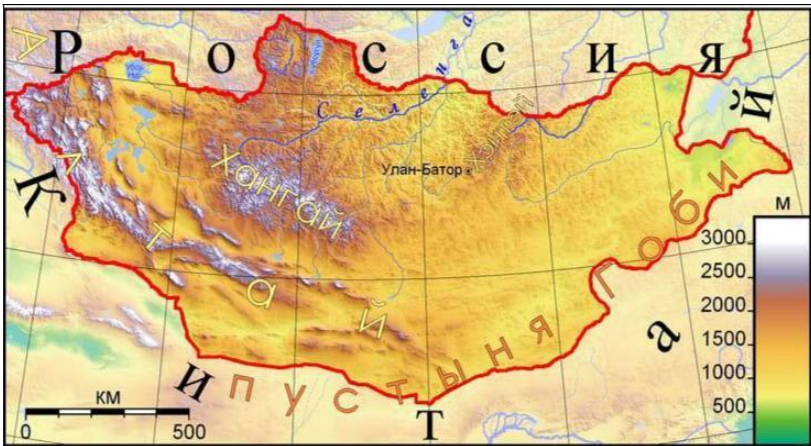
*Prof. Dr. Kyrgyzstan-Turkey Manas University, Faculty of Letters, Department of History / Kirgizistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

АННОТАЦИЯ

Исторические и культурные отношения между Киргизами и Ойратами сложились ещё до нашествия Монголов. Эти отношения продолжались и после нашествия Найманов и Карахитайцев. В последствии чего Киргизское государство было разделено на две части – Енисейские киргизы и киргизы священных гор. Кроме этого, Енисейские киргизы имели тесные политическо-экономические отношения с Ойратами, в дальнейшем с Джунгарами (Ойраты-Калмыки). 1339 –ом году Енисейские киргизы совместно с Ойратами создали государство. Им руководил киргиз, по имени Минке-Темир (Гюйлюджю-каска). В китайских источниках это государство называется как “да-дан” (татар). В дальнейшем упоминается известное в Средней Азии влиятельное государство Ойратов под именем Джунгария (Зююнгар). Это государство было создано знатным родом “Чорош”. В данной статье рассматривается деятельность правителей из этого рода, имеющие влияние и на другие государства.

Ключевые слова: Киргизы, Ойраты, Калмыки, Чороши, Джунгары, Джунгарское ханство, Мунке-Темир, Монголия, Енисейские киргизы.

12. Yüzyılın birinci çeyreğinde Kırgızlar'ın doğusunda olan Karakidanların (Karahitayların) Lyao adlı devleti (907-1125) Çjurçenlerin darbesiyle yıkılmıştır. Çjurçenlerden kaçarak batıya doğru gerileyen Karahitaylar (Karakidanlar) şimdiki Moğolistan'ın merkezi ve batı bölgelerinin içine alan Kırgız Kağanlığının sınırlarına yaklaştılar. 1124-1125. Yıllar arası Kırgızlar ile Karahitaylar arasında bir kaç askeri çarpışmalar oluşmuştur. Bu bölgeye sağlamlaşamayan Karahitaylar Ota Asya'ya doğru göç edip, 1124-1125'lerde Talas ve Çüy nehirleri arasında Batı Lyao (1124-1211) devletini kurdular. Kırgız bilimcilerinin belirttiklerine göre Kırgızların Yeniseyli ve Tengirtoolu (Doğu Türkistan-Alatoo) olarak ikiye ayrılmasında Karahitayların saldırısı sebep olmuştur. Sonuçta Kırgızların bir kısmı şimdiki Tuva'ya, Minusin yuvasına sürülerek Tarbagatay-İrtiş, Doğu Türkistan ve ona yakın bölgelerdeki Kırgızlardan ayrılmışlar. Hakkında, Tuva ve Orta Yenisey (Hakasiya) bölgelerinde Kırgızlar ondan önce de yaşamışlar ve devlet olarak gelişmiş olduğu bellidir.

Araştırmacıların sonuçlarına göre bu tarihi olaylardan sonra Yenisey ve TanrıdağıKırgızlarının etnik-kültürü, siyasi tarihleri ayrı olarak gelişmeye başlamıştır. Bazı kaynaklarda bu iki etnik gruba ayrılma sürecine Nayman kavmi birliğinin Yenisey Kırgızlarıyla olan askeri çarpışmaları ve onların Altay (bugünkü Moğol, Kazak, Çin, Rus Altayı) bölgesinde yakın yaşamaları da sebep olmuş diyordular. Tabi ki, ünlü Moğol bilimci, SinologProf. Y. Kıçanov Naymanların Kereyitler gibi orta çağlardaki Kırgızların etnik bir parçası olduğundan bahseden fikrini söylemiştir. Gerçeğinde, Kereyit boyu – son orta çağdaki YeniseyKırgızlarının olduğu bellidir. Kereyit – bugünkü Kırgızlarda bağımsız bir büyük uruk olarak bulunmaktadır. Nayman boyu ise Kırgızların İçkilik kavmi grubundaki en büyük boyların biridir.

Ortaçağdaki (10 – 14. yy.) Doğu Müslüman, Çin (Yuan-şiv.s.), Moğol yazı kaynaklarında (“Gizli Tarih” – “Sokrovennoyeskazaniye” v.s.) Karahıtay saldırılarından sonra bugünkü Moğolistan’ın boş kalmış bölgelerine doğudan, güney-doğudan Moğol dilli boylar göç edip yerleşmeye başladıkları anılmaya başlar. Yukarıda adlandırılan kaynaklarda 12. yüzyılda Dalay-Nur ve Buir-Nur göllerinin sınırlarında – Tatarlar, Tolesusundan batı tarafta – Kereyitler kavmi birliği, Altay sıradağlarından batı tarafta Nayman kavmi konfederasyonu, Onon’a yakın yerlerde – Moğollar, onlardan batı yanda Hangay ve Baykal gölüne kadarki bölgelerde Merkitler, Tabun-Ula, Sayan dağlarının güneyinden Baykal gölüne kadar Oyrat boyları konar-göçer olarak yaşamışlar.(HoytSanci 2010:12). Yazı kaynaklarında Butyat (Pıraat) boyları ve Oyratların yayılması bir bölgede bakılır. “Cami at-Tavarih’te” (Raşid ad-Din, 14. y.), Moğolların “Gizli Tarihinde” Baykal Sibiri’nde (Bargucin-Tokum’da) 11-13. yy. Kori (Hori), Bargut, Tumat, Bayaut, Oyrat, Buryat, Hoyi-uryanha, Merkitv.b. boyların yaşadıkları hakkında bahsedilir. Araştırmacıların belirttiklerine göre (Erdniyev 1985:34) Moğol dilli boylar 12-13. yüzyıllarda Baykal gölüne yakın bir kaç yeleri, Selenge, Angara nehirlerine yakın vadileri, Lena’nın yukarı akımını, Baykal gölünün kuzey-doğu etrafını, Yenisey’in yukarı akımındaki yerleri, Sayanlar ve Tannu-Ola’nın ormanlı-dağlı bölgelerin tüm benimsenmişler. Bu tarihi-etnik süreç yukarıda belirttiğimiz gibi Kırgızların Karakitay saldırılarından, Nayman kavmi konfederasyonunun baskısından dolayı bu bölgeleri bırakıp gittikleriyle anlaşılmaktadır.

Tahminen Oyratlarv.b. Moğol dilli boylar Bargucin-Tokum’un batısını, Kem-Kemciut bölgesi ile sınırlaş olan yerleri işgal etmişler. Bundan dolayı YeniseyKırgızların Batı Moğolları (Oyratlar) ile olan siyasi-etnik, kültürü-ekonomik alakaları 12-13. yy. başlanmıştır diyebiliriz. Ordosluknyaz, Cengizli Sagan Setsen’in yazdıklarına göre Oyrat kavmi konfederasyonuna **Olöt, Batut, Hoyt ve Kergudlar** (Kırgızlar)girmişler (Avlyaev1994: 123). Fakat, tarihi kaynaklara göre 1204’te Oyratlardadevlet kurulmanın ilk şekli olan kavmi birlik olmamıştır.

1204’te Oyratların büyük bir kısmı Cengiz Han’ın idaresi altına girmiş ve biraz sonra kurulmuş “DerbentumenOyrat” idari yönetim birliğini oluşturmuşlar. Oyratlar Moğol ordusuna 40 bin atlı asker vermek görevini almışlar ve batıya sürülen Nayman boylarından kalan yerlere (Altay yanı) yerleşmeye başlamışlar. Araştırmalara göre Oyrat hükümdarları Cengiz Han ve onun mirasçılarıyla dünür derecesindeki alakada olmuşlar (Moiseyev 1991:7). Tarihi yazı kaynaklar, ilmi araştırmalar Oyrat birliği Cengiz Han döneminde “Dörbönoyrot” adıyla devlet-yöneyim birliği kurulduğunu belirtiyor (Sançirov 1990:46-48). Moğol bilimci B.Ya. Vladimiroviçin çözümüne göre Cengiz Han’ın askeri-yönetim sistemi“**döcindörbenqoya**” – “kırk veya dört”, tamında “40 Moğol, 4 Oyrat

tümenlerinden” oluşmuştur (Kozin 1940: 4). Elbette ondan sonraki dönemlerde Moğol tümenlerinin sayısı giderek arttığı belli.

Moğol dilli etnoslorun şimdiki yerleştiği bölgeler

Şimdiki Moğolistan'ın (Kuzey-batı Moğolistan ve ona yakın yerler) toprağında Kırgızların bir kısmı bazı Oyrat boyları ile komşu bulunmuşlar. Pers tarihçisi Raşid ad-Din'in yazdığı "Cami at-Tavarihdeki" bilgilere göre "Kırgız ve Kem-Kemciut'taki" sahipliklerin bağımsız yöneticileri olmuş. "Devlet yöneticilerinin (Her kimsesinin) kendi isimleri başka olsa bile - "inal" unvanını eşit derecede taşımışlar; bu bölgedeki hürmetli boy yöneticileri - "idi" unvanına sahipti. Devlet yöneticisi... Diğer sahiplik - Yedi-Orun deniliyor. Devlet hükümdarın Urus-İnal diyorlar. Hem iki bölgenin inalları bu "idi" soyundan çıkmışlar" denilen bilgiler söylenir (Raşid ad-Din 1952:102). Demek, 13. yüzyılın başlarında Yenisey Kırgızlarının davet kurulması siyasi parçalanmayı geçiriyormuş olduğunu görebiliriz.

Moğol Altayı. Batı Moğolistan

Oyratlar Kimdir?

«Oyrat» isminin tarihi-etnografik ve lengüistik yönündeki edebiyatlarda çeşitli çözümleri, çeşitli etimolojik anlamlar söylenmektedir. Doğu Moğolları “Halha(s) Moğol”, güney Moğolları (Çin’deki İç Moğolistan Özerk ilçesi) “Ömnömoğol”, “Barga Moğol” adlarıyla bellidir. Bundan başka, Moğollardan Buryat, Moğol (Afganistan Moğolları), Kalmaklar v.s. küçük gruplar çıkacak olduğu malim. Batı Moğolistan’ın Moğolları “DörbönOyrat” (Dört Oyrat) konfederasyonuna birleştiklerinde “Torgout”, “Derbet”, “Kergut” (Kırgız), “Hoyt” etnik gruplarından oluşuyordu. İlmi edebiyatlarda Batı Moğolları (Çin, Moğolistan) “Kalmaklar” adlarıyla da bellidir. Kuşkusuz, Batı Moğolları (Oyratlar) kendilerine hiç “Kalmak” demiyorlar. Bir dönemlerde Volga’nın aşağı akımı tarafa (Doğu Avrupa’ya) göç edip, kurtulan Oyratlar (torgut = torgout = Tırgoutlar, Hoşoutlar) “Kalmak” özel ismini kabul ettiler. “Halmg”, “Halmak” – “kalmış”, “ayrılmış”, “ayrılan” anlamlarına geldiği ilmi edebiyatlarda bellidir. Cungarlardan ayrılarak batıya göç eden Torgoutlar (Torgutlar) “halmg” (kalmak) denilen ek adını almışlar. Tersine, Oyratları veya Batı Moğollarını araştırmacılar bağımsız Moğol dilli etnos olarak kabul ediyorlar. Dili, kültürü genel ve benzer olsa bile Oyratlar ve Moğollar kendilerini iki farklı etnik gruba ekliyorlar ve tanıyorlar.

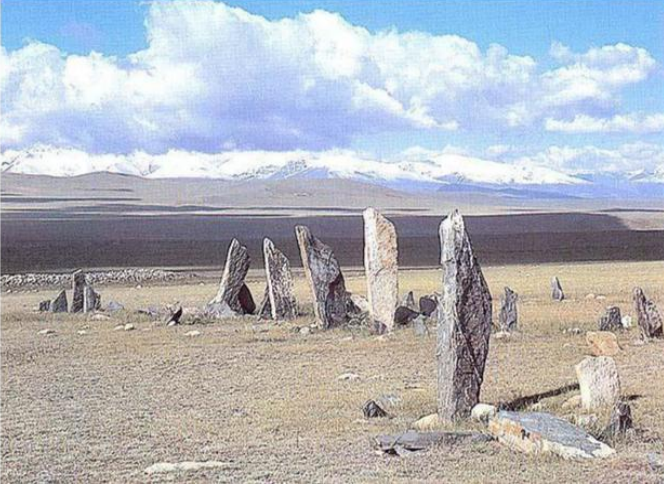

Tabın-Bogdo-Ola. Üköklü kraliçe bulunan kurganlık. Altay. Burada Moğolistan, Rusya ve Kazakistan'ın sınırları buluşur

Tarihi yazılı kaynaklarında Oyratlar “Olöt” (ögeled) denilen ikinci adı ile de belli olmuşlar. Oyratların tarihi ile ilgili esas tarihi kaynak olan “İlethel Şastirde” olöt (ögeled) terimi “Oyrat” özel ismi ile eşanlam olarak gösteriliyor (Sançirov 1990:49-50). Elbette, araştırmacılar (V.Uspenskiy) “olöt” – oyrot adının bozulmuş şekli diyorlarsa, ikincileri (P.Pallasv.b.) “olötler” Oyratların içindeki küçük boyun adı, son dönemlerde İdildeki Kalmuklara yayılan isim olarak bakıyorlar (Sançirov 1990:50-52). Fakat bu özel isim 17. yüzyıldan sonra Moğol dilli kaynaklarda bulunmaya başladığını belirtmek lazım.

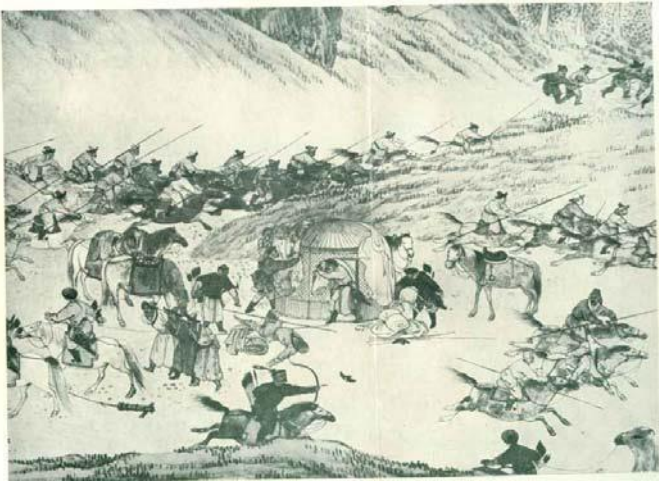
Sagan-Setsen'in “Erdeniyyin Tobçi” adlı eserindeki bilgilere göre Olötler “DörbönOyratların” dört boyunun birisi olmuştur. Tarihi kaynaklarda Elöt (ögeled), Bagatut(bagatud), Hoyt (hoyid) ve *Kergud* (*kergüd= кыргыз*) şekillerinde gelir. Bu boyları Moğol dilli boyların esas babası ve anası olmuş BorteÇino ve Gao Maral'ın nesili DuvaSohor adlı efsanevi atasından dağıtıyorlar. Bu şecere bilgilerine göre *Kergudların* (*Kırgızların*) esas atası Erke adıyla belli olmuştur. Kergud; - d\; - t moğol dilli halklarda kelime yapan çoğluk ekidir. İlginç şey, bugünkü Kırgızların içinde Erkebulan (Saruu, Basız), Erkekaşka (Munguş) v.s. gibi soy isimleri bulunmakta.

Gerçekte, Oyrat konfederasyonuna giren etnik grupla boylar dili, kıyafetleri v.s. yönden bir birinden farklı olarak ayrılmaktadır. Batı Moğolistan'ın etnik gruplarından olan Derbetler, Bayıt, Zahçin, Torgut (Tırgoot), Olöt ve Mingatları 19. yüzyılda yaşayan ünlü yönetimci G.N. Potanin dış görüntüleri (antropolojisi), kıyafetleri yandan keskin fark edildiklerinin belirtmiştir (Potanin 1883:21). Öncede, bugünde Çin Halk Cumhuriyeti'nin batı bölgelerinde (İç Asya) yaşayan Oyratların nesillerini Çin iktidarı hepsini “Moğol” terimi ile katladığı belli.

Tsaagan-Astag nehrinin vadisindeki eski Kırgız anıtları. Batı Moğolistan

“Oyrat” özel ismini Oyratların batı kolu olan Kalmukların ataları taşımıştır desek bile, “Kalmak” etnoniminden batı koldaki Kalmakları Oyratlardan, veya genel Moğol etnosunu yapmacık ayırmasına sebep olur. “Oyrot” adını Sinolog N.Y. Biçurin Moğol dilinden çıktığını belirterek etnonimi “yakın mittefik”, “alakalaş” (öör, oyr) anlamında çözmüş. 19.yüzyılda yaşamış olan ünlü buryat Doğu Bilimcisi DorjiBanzarov “oy”, “arat” – “orman adamları”, “oynirged” – “orman boyu” çözümlerse, Altayist ve Türkolog Gustav Ramsted Oyratetnonimi – “oğuz” denilen etnik isminin değişmiş olan metatezası diyen bakışını söylemiştir. N.N. Ubuşayev “Oyrat” teriminin esasında totemik inanç olup, onun Moğol dilli halklarına Fin-Ugor halklarından gelen kelime olan ve lügat anlamında “it” totemini anlatıyor diyen tahminini sunmuştur. Neyse, bu politonimin esas anlamını çözmekte ilimde bir fikir hala yoktur.

Mancurların (Çin) Oyrat-Cungarlara saldırısı. Çin minyatürü. 18. yy.

Cungar ismi nerden gelmiştir?

Cungar hanlığı 1635-1778 yılları Batı Moğollar (Oyratlar) kurmuş devlet olarak tarihte bellidir. Cungar Hanlığı önce yıkılmış olan Oyrat (Dörbön Oyrat) devletinin esasında şekillenmiştir. Ülke halkı bir kaç Moğol, Türk, Tungusv.s. dilli halklardan, etnik gruplardan oluşmuştur. Yazı kaynaklarda “Cungarlar” kuzeyde bulunan Elötlar (mong. “Ögeled”) denilen bilgiler söylenmektedir. Şecere bilgilerinde kendilerin Esmet-Darhan-Noyon’dan dağıtmışlar (Sançirov1990:53). Bazı araştırmacıların eserlerinde Oyratlar Cengiz Han ve onun mirasçılarının döneminde Moğol devleti-yönetim sisteminin sol kanat (Züügar = Zyungar = Cungar) boy grubuna girmişler (bak: Moiseev 1991:7). Elbette, tarihi kaynaklar bu ismin ortaya çıkışını başka tarzde anlatır. Moğollardaki şekillenmiş ikicilik sistemine göre sol kanat boylar grubu (“züün gar”) – doğuda, sağ kanadı (“baruun gar”) – batıdaki kavmi birliklerin askeri-coğrafik yerleşmesini anlatırdı. Belirtmek gerek ki, Oyratlar ilk önce Cengiz Han kurduğu askeri-yönetim sisteminin sağ kanadına (“Barun gar”) girdiği tarihte bellidir.Gerçekte, Oyratlar Moğolların bu askeri sistemini kabul ettilerse bile Oyrat kavmi birliği içinden önceden belli olmuş üçlü askeri-yönetim sistemini kullanmışlardır. Oyratların bu yönetim sistemi **sağ kanat** (baruun gar), **sol kanat** (“züün gar”) **vemerkezli**boylar grubundan oluşuyordu. Bu sistemdeki **sol kanada** (“züün gar”) giren Oyrat boyları tarihte belli Züngar (Cungar) devletini kurmuşlar.

Bu devletin halkının temelini Derbet, Torgout, Hoşout, Elötlar oluşturuyordu. Torgoutlar ve Hoşoutların küçük kısmı Ho-Urlük’ün yönetimi altında Volga tarafa göç ettiğinde, onun (Torgoutların) “DörbönOyrat’taki” yerine, önce Derbetleresüzeren halinde olan, sayısı az sayılan **Hoıtlar** yerleşmişlerdir. Demek, sonraları kurulan Cungar Hanlığında önceki “DörbönOyrat” yönetim sisteminin prensipleri saklanmıştır diyebiliriz. Delili yazılı kaynaklara göre Derbet ve Cungarlar – aristokratik boy olarak sayılan “Çoros” (moğ.toros), Hoşutlarise – Borcigid soyundan çıkmışlar;Torgoutların kökeni, ortaya çıkması hakkında ise bilgiler yazılı kaynaklarda yazılmamıştır. Hoytların boy takımı güçsüz, az sayılı olmasından dolayı bu kavmi büyük gruba (DörbönOyrat) girememişler (Sançirov 1990:47). Bu kavmi gruplar yerleşen geniş bölgede (şimdiki Çin Altayı, Moğol Altayı, Kazak Altayı ve RuAltayı) sonraları Cungar Hanlığı oluşması herkes tarafından

bilinmektedir. Çoros(moğ.tsoros)aristokratik soyunun içinden çıkan hükümdarlar Cungar Hanlığını kurarak 1635-1778'lerde Merkezi Asya'daki büyük devleti yönetmişler.

“Çoros” aristokratik soyu hakkında

Cungar hanları Çoros(moğ.tsoros)soyundan çıktıkları ilimde bellidir. Çoroslar kendi soyunu tarihi insan olan HuthayTafu'dan(XudxaiTafu) çıkarıyorlar. HuthayTafu 1392-1399 yıllarında Moğolların (yuan hanedanı) son hükümdarı Elbek-han'ın binbaşısı (komutanı) olduğu hakkında “Altan Tobçi”, “ŞaraTuçji”, “ErdeniyinTobçi” gibi tarihi yazı kaynaklarda yazılmıştır.

Oyrat-Cungar askerleri

Moğol yazı kaynaklarındaki(ŞaraTuçji. Mongolskayaletopis 17 v. Svobodnyy tekst. M.-Л.,1957) bilgilere göre binbaşı HuthayTafuYuan hanedanının son hükümdarı Elbek-hanın oğlunu öldürerek onun eşini almıştır. Öç almak isteyen genç kraliçe padişahı HuthayTafu'ya karşı kışkırtarak onu öldürtür. Fakat Elbek han öldürülen HuthayTafu'nun fidyesini ödemek için onun oğlu Batulu-Çinsang'ı “dört Oyrata” hükümdar yapmış (Çernışov 1990:17).

“Altan Tobçi” kaynağı “ŞaraTuçji”, “Menguyuanlü” ve “ErdeniyinTobçi'deki” bilgileri tamamlasa da, aynı vakitte tarih için çok ilginç bir olguyu verir. Bu yazı kaynaktaki bilgilerde Oyratlar iki kardeşin, HuthayTafu'nun oğulları olan **Batulu-çinsang ve Ugeçi-Haşıga'nın** (UgeçiKaşka) yönetimine verilmiş(Altan Tobçi. Zolotoyeskazaniye1973: 258). Fakatonların bir babanın oğulları olması şüphe yaratır.

Ugeçi-HaşıgaOyratları yönetmeye geldiğinde Batulu-çinsang'ı “kendine itaat eden adam” olarak bildirmiştir(Sahan Setsen. MehguYuanlyu 1981:23). HuthayTafuöldürüldükten sonra dört ay geçtikten sonra Elbek han Ugeçi-Haşıga tarafından öldürülür. Bu olayı moğol konikleri 1399 diye belirtiyorlar. Demek,*kökeni Kırgız olan Ugeçi-Haşıga (MönköTemir, GüylüçüKaşka, UgeçiKaşka)*kendisini Oyratların Hanı olarak 1399'de ilan etmiştir. Çinin “Min-şi” (Min hanedanının yıl naameleri) kaynağının verdiği bilgilerinde Yuan komutanı olan *MönkeTömör*Yuan hanedanının yıkılmasından önce (belki de sonra) kendisini Oyratların hükümdarı diye ilan etmiştir.*MönkeTömör* (yazı kaynaktaki adı bozulmadan verildi) öldükten sonra onun sahipliği (devleti) üç parçaya ayrılmış ve onları Mahamu, Taypin ve Batu Bolod yönetmişler (Zlatkin 1964:46).

Eski Türk balbalı. Moğol Altayı.

Bu ilmi ciddi problemi Kırgızlardan tarihçi T.Beyşenaliyev tez derecesinde araştırıyor. Araştırmacı Oyrat hanlığını kuran ve onun siyasi hayatında önemli rol alan *Kırgızlar* hakkında ilmi sonucu çeyrek yüzyıldan beri belirtiyor olduğu ilime belli.14. yüzyılın sonunda (1399-1445) Kırgızlar Ugeçi-kaşka'nın (Güylücü, MönköTemir) yönetimi altında Oyrat-Moğol boylarına üstünlük yaptığı malim (Beyşenaliyev1989:9). Demek, Oyrat-Kalmukları birleştirerek devlet kuran Ugeçi-Kaşka'yı Kırgızların Çoro(s) boyundan çıkan devlet adamı diye tahmin edebiliriz. Tarihi yazı kaynaklardan ortaçağdaki Kırgızların etnik tarihinde, etnogenezinde, tarihi kelime hazinesinde Türk-Moğol dilli boyların yaptığı etkisini görebiliriz. Bir dönemlerde Kırgızlar da Türk-Moğol v.s. halklarının tarihine, kültürüne etki yaptıkları ispatlanmıştır.

Ünlü tarihçi-etnograf, Oyrat hanlarının genealojisi üzerinde uzman NikolayYekeyev “çoros” etnoniminin ortaya çıkışının lengüistik yönden ünlü

altaycıGustavRamsted'in çözümlemesinin doğru olduğunu belirtir. GustavRamsted'in fikrine göre bu özel isim Kırgızların "Çoro" denilen etnoniminden gelir (Ekeev 2003:6). "Çor(o)" devlet yönetim unvanı olarak eski türk döneminden bellidir (Inançı-çur, Kül-çur, Moyun-çur (Bayan-çor), Kutlug-çor-teginv.s.). Örneğin, Batı Göktürk kağanlığının doğu bölgesi – *duluyubeş büyükçur (çor)*yönetmiş. Doğu Göktürk kağanlığının batı kanadını – *tarduşu – altı çur (çor)*yönettiği belli. Bu unvan ile ilgili yönetim sistemi Uygur kağanlığında da olmuştur. Gerçekten, *çorlar (çor)*Güney Altay'dan başlayıp Cungar dağlarının kuzey sınırına kadar yerleşen boyların yöneticileri olmuşlar.

Çin Altayı'nın bir görüntüsü. Bin budda anıtı. SUÖC

Etnonimin lügavi düz anlamı "çorgoo" (moğ. "tsorgo") veya "kapın burunu" anlamına gelir. İkinci anlamı "çara" (tabla) veya "ayak" anlamına gelir. Moğolbilimciİ.Y.Zlatkin'in belirttiğinde Çoroslar sayısı çok olmayan aristokratik ailelerden oluşmuştu ve bu ailenin özel ismi sonraları etnonime (halk ismine) değişmiştir (Zlatkin1964:77). Çoro(s) (çuras, tsoros) etnonimini taşıyanlar Merkezi Asya'nın Türk ve Moğol bileşiminde olmuş. Gerçek ki, Doğu Moğollarının devletinde (Halha Moğollar), Dörbön-OyrotlardakiToğon-tayşi ve Esen-tayşi yönettiği dönemlerdeki *çoros* beylerinin rolü tarihte bellidir. Tabi ki, moğollar olan Cuçi ve Çağatay'ın nesilleri yönettiği dönemde *çorosların*rolü tarihte bilinmese bile, Moğolistan devletindeki (14-17. yy.) *Çuras (Çoros)*boyundan çıkan ünlü beyler devlette önemli görevlerde buldukları tarihte malim (Ekeev2008:37-41).

Evet, Cungar Hanlığı sosyal-siyasi yapısı yönden başında Han bulunan esas dört Oyrat boyunun birliği olmuştur. He boyun yöneticisine "*tayci*" ("da-tobtszi") deniliyordu. Çoros boyunun büyük taycisi kavmi birliğin yöneticisi olmakla birlikte, han unvanını da taşıyordu (Çernışov1990:57).

Yuan hanedanı yıkıldıktan sonra *çorların (çur)*nesilleri olan Oyrat beylerinin aileleri hepsi "*çoros*" (*çuras*) veya "*çoroslar*"denilmeye başlamıştır. Moğol ve Çin dilli yazı kaynaklardaki bilgilere göre bu siyasi terim etnik karakter olarak boyun adı, özel isim olarak şekillenmiştir (Ekeev 2003,5).

Kırgızlarda Azık, Çerik, Bağış, Sayakv.s. boylarının içine giren Kara Çorogenimi vardır. Onunla birlikte On (sağ) kanat Kırgızların içine giren Sayak boyunun içinde “Çoro” adlı bağımsız büyük bir uruk (soy) bulunduğu bellidir. Gerçeğinde, söylediğimiz efsanevi **Kara Çorogenimi** eski dönemlerden bellidir ve Talas’taki taşa yazılan kırgızrun gibi yazısında (6-10. yy.) “Kara çur” şeklinde olduğu belli (bak: Gumagulov 1963:20-21). Talas Run yazılarında söylenen “Otuz oğlan” (otuz uul), “Kara çur” (Kara Çoro), “Ağult” (Ak uul) özel isimleri (etnonimleri - O.K.), “İnal” unvan-terimi Türk-Moğol dilli halkların içinden sadece Kırgızlarda vardır. **“Kara Çoro”** 16. yy. yaşayan tarihçi Sayf ad-Din Aksikendî’nin “Macmu at-Tavarih” adlı eserinde bildiğimiz Tağaybiy’in altı oğlunun birisi olarak anlatılır (MİKK 1973: 208). Çözümleyecek olursak, **“çoro”** – eski türk halklarında şöyle anlamlara gelir: 1. Sahip, hükümdar, sahiplik yapıcı; 2. Birlik, birleşim, bir cemaat (Januzakov1982: 163). Demek, yukarıdaki tarihi ve lengüistik bilgiler genonimin tam anlamını açmaktadır. “Manas” destanında “Kırk çoro” – Manas’ın bahadırlarından oluşan ordusu, cenvageri, danışmanları, dostları, komutanları, her boylardan seçilmiş güçlülere, bahadırlarından oluşan grup” olarak tanıtılır(“Manas”. Ensiklopediya T.I, 1995, 379). Evet, “Kara çoro” genonimi Kırgızlarda Yenisey döneminden belli olmuştur. Demek, Kırgızların şeceresinde eskiden saklanmış Kara Çoro, Ağult (Ak uul), Otuz oğlan (Otuz uul), İnal (Enal) v.b. genonimler bizim bakışın ilmi doğru yönde olduğunu sağlamlaştırıyor.

Kırgızların Kıştımlarından (Kıştımlar, 6-18. yy. Kırgızlara vergi veren bağımlı halklar, boylar) olan Şorların içinde da şimdi “Kara çor” adlı soy saklanmış olduğu belli. Bu Şorların içine giren eski Kırgız etnik parçası olabilir. Paralelleri Altaylılarda (Altay-kici, telengitlerde) - “çoros”, Şorlarda - “kara çor” şeklinde bulunduğu tayin edilmiştir (Baskakov., Toşakova. 1947:217).

Sonuç olarak, tarihi bilgiler ve araştırmaların sonuçları Cungar Hanlığını kuran ve yöneten Çoros (Tsoros) hanedanının (1635-1778) Kırgızlar ile soylu bağlantısı var diyebiliriz. “Kaşka”, “Çoro” denilen devlet-yönetim unvanları sadece Kırgızlarda kullanıldığı bellidir.

KAYNAKLAR:

- HoytSanci. Obzoroyratskoyistorii. (www.kyrgyz.ru/?page=90–Elista. 2010).
- Erdniev U.E. Kalmıkı: İstoriko-etnograficeskiyeoçerki. —Elista, 1985. — 288 s.
- Avlyayev G.O. Proishojdeniyekalmıtskogonaroda. 9. yy. ort. – 18.yy. 1. çeyreği. - Elista, 1994.
- Moyiseev V.A. Jungarskoyehanstvoikazahi XVII-XVIII vv. Almatı, 1991.
- Sançirov V.P. İlethelSastır – kak istoçnikpoistoriioyratov. –Moskova, 1990
- Kozin S.A. Jangariyada. Geroyičeskayapoemakalmıkov. -Moskova-Leningrad, 1940.
- Raşid ad-Din. Jami at-Tavarih. Tom I, Kniga I. –Moskova, 1952.
- Potanin G.N. OçerkiSevero-ZapadnoyMongolii v çetirytohtomah. -SPb, 1883.
- Altan Tobçi. Zolotoyeskazaniye. -Moskova, 1973.
- Sagan Setsen. MehguYuanlyu. Proyishojdeniyemongolov. -HuhHoto. 1981.
- Zlatkinİ.Ya. İstoriyaJungarskogohanstva (1635-1758). -Moskova, 1964.
- BeşşenaliyevT. Kırgızı i Gungarskoyehanstvo. –Taşkent, 1989.

- Gumagulov Ç. Epigrafika Kırgızistana. T. 1. –Frunze, 1963.
MİKK. Materialy po istorii Kırgızov i Kırgızistana. – Moskova, 1973.
«Manas». Ensiklopediya. T.1. – Bişkek, 1995.
Baskakov N.A., Toşakova V. Russko-Oyratskiy slovar. –Moskova, 1947.
Januzakov T. Oçerkikazahskoyonomastiki. –Almatı, 1982.
Ekeev N. Çorocı – oyratskiyeknazya. www.kyrgyz.ru/?page=253

BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ**Uluslar Arası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi****Yayın İ keleri**

1) Karadeniz (Black Sea – Chornoye More) Dergisi yılda dört kez yayımlanan uluslar arası hakemli bir dergidir.

2) Karadeniz (Black Sea – Chornoye More) Dergisi’nde yayımlanacak yazılar, daha önce herhangi bir yayın organında yayımlanmamış olacaktır.

3) Karadeniz (Black Sea – Chornoye More) Dergisi’nde yayımlanacak yazılar metin olarak en fazla 20 sayfa; resim, belge, kroki, harita ve benzeri malzemeler mevcut ise bu eklerle birlikte en fazla 23 sayfa olacaktır.

4) Türkiye Türkçesi ile yazılan yazılara Türkçe Özet (ortalama 70 kelime), İngilizce veya Rusça Özet, Anahtar Kelimeler (ortalama 5 kelime) ve bunların İngilizce veya Rusça karşılıkları eklenecektir.

5) Yabancı dillerde yazılmış yazılara, yazının Türkçe başlığı ve Türkçe özeti eklenecektir.

6) Dergimize Türkçe, İngilizce ve Rusça olmak üzere üç dilde yazı gönderilebilir.

7) Yazılar, dört nüsha halinde ve üç nüshasında yazar adı belirtilmeden yazışma adresine gönderilecektir. İsteyen makale takip sistemi ile de başvurusunu yapabilir.

8) Yazılar, Times New Roman (11 punto) yazı karakteriyle, tek satır aralığıyla yazılacaktır.

9) Metin içinde yapılacak göndermeler ad, yayın yılı ve sayfa numarası biçiminde parantez içinde belirtilecektir. (Köprülü 1989: 9). “Dip notlar” yalnızca açıklamalar için kullanılacak ve “Son not” olarak metnin sonunda Times New Roman yazı karakterinde 10 punto ile yazılacaktır.

10) Yazılarda yararlanılan kaynaklar yazının sonundaki Kaynaklar bölümünde alfabetik olarak verilecektir. Latin alfabesi dışında gösterilen kaynaklar Latin alfabesine çevrilmiş olarak da gösterilecektir.

11) Çalışmanın “Kaynaklar” bölümünde yararlanılan eserler (kitaplar için) KÖPRÜLÜ M. Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay., 11 b. (makale ve bildiriler için) ASAN Veli: (1995). “Tahtacı Türkmenler-IX: Tahtacılar da Musahiplik”, *Cem*, V (49), s. 44-45. örneğindeki sisteme uygun biçimde belirtilecektir.

12) Yayın kuruluna gönderilen yazılar, hakem heyeti içinde yer alan konuyla ilgili iki uzmana gönderilecek ve yazılar gelecek raporlara göre yayımlanacak veya düzeltmeler varsa yazı sahiplerine düzeltmelerin yapılması amacıyla gönderilecektir.

13) Dergiye gönderilecek yazılarla birlikte www.karadenizdergi.com adresinde yer alan “Makale Sunum Formu” doldurulup gönderilecektir

14) Yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu yazı sahiplerine ait olacaktır. Yazılar yayınlandı veya yayınlanmasın iade edilmez.

15) Dergimizde yayınlanacak makalelerin özet, başlık ve anahtar kelimelerinin diğer dillere çevrilmesi yazarların kendileri tarafından yapılacaktır. Eğer dergimizden çeviri yardımı talep edilirse her makalenin başlık – anahtar kelimeler ve özeti için 100 TL veya mukabili 60 Amerikan doları veya 40 Euro dergimizin posta çeki hesabına yatırılmalıdır.

KARADENİZ
BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ
An International Journal of Social Sciences

™ Publication Principles ™

1) Karadeniz (Black Sea–Chornoye More) is a quarterly journal of social science subject to international peer review.

2) All articles submitted to the Karadeniz (Black Sea–Chornoye More) should be original contributions, meaning that they should not be published previously or should not be under consideration for any other publication at the same time.

3) All articles submitted to the Karadeniz (Black Sea–Chornoye More) should have a maximum text length of 20 pages, to be extended to 23 pages in the case of articles containing photos, documents, drawings, maps or similar materials.

4) With regards to articles written in Turkish (as it is spoken in Turkey) or other Turkish dialects, a Turkish, English or Russian abstract (average 70 words) and Key Words (average 5 words) in all three languages should be provided.

5) With regards to articles written in foreign languages, titles and abstracts of the articles should be submitted in Turkish.

6) Articles written only in Turkish, English and Russian are accepted to our journal.

7) All articles should be submitted in a CD/floppy disk with four written samples, three of which should be sent to the given correspondence address without stating the writer's name.

8) All articles should be written in Times New Roman, size 11pt with one lined space.

9) References in the text should be signified in brackets as name, publication year and page number. (Köprülü 1989: 9). "Foot notes" should be used only for statements and should be written in Times New Roman font and 10 font size at the end of the text as a "Last Note".

10) References used in articles should be given under the title References at the end of the article in an alphabetical order.

11) Literatures in the "Bibliography" section of the study should be indicated as in the example of the system "KÖPRÜLÜ M. Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay., 11 b." (for the boks) and "ASAN Veli: (1995). "Tahtacı Türkmenler-IX: Tahtacılar da Musahiplik", *Cem*, V (49), s. 44-45." (for the essays and papers).

12) All articles submitted to the publisher's board will be, firstly, sent to two different experts concerned with the subject in the referee committee. Then, they will be published according to the reports taken from these two referees or sent back to the owners of the articles for editing/reviewing if needed.

13) When sending the articles to the journal, also, "Article Presentation Form" which can be found in the website www.karadenizdergi.com should be filled and sent.

14) The owners of the articles are fully responsible for their published writings. None of the articles will be returned whether they are accepted for publication or not.

15) All the translations of article abstract, title and keywords to be published in our journal will be done by the authors themselves. Translations of abstract, title and keywords can be done by our expert translators when 100 TL, 60 US dollars or 40 Euros are deposited into the account of the journal.

**KARADENİZ
BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ****Ежеквартальный международный журнал общественных наук****™ Осн о вные по ло жен ия жу рн ал а и т ребова ни я к
ст ат ьям™**

- 1) Журнал Karadeniz (Black Sea – Черное море) – является ежеквартальным международным изданием.
- 2) В журнале Karadeniz (Black Sea – Черное море) – будут печататься неопубликованные статьи.
- 3) Объем статей должен составлять не более 20 страниц. Если в статье имеются дополнения в виде рисунков, документов, схем, карт и др. подобных материалов, объем может увеличиться до 23 страниц.
- 4) Если статья написана на турецком или других тюркских языках, к ней требуется резюме на турецком, русском и английском языках (примерно 70 слов) и ключевые слова (примерно 5 слов) с переводом на английский и русские языки.
- 5) Статьи, не на турецком языке, должны иметь аннотацию и заглавие на турецком и английском языках.
- 6) Статьи принимаются на турецком, английском и русском языках.
- 7) Статьи принимаются на дискетах или CD в четырех экземплярах, трое из них не должны содержать имя автора. Все они должны отправлены на адрес издательства.
- 8) Статьи должны быть набраны по программе Times New Roman, шрифт -11, межстрочный интервал - 1.
- 9) Библиография должна быть составлена следующим образом: в круглых скобках указывается автор издания, год и страница. Год издания и страница разделяются двоеточием. Например: (Körgülü, 1989: 9). Для сносок следует пользоваться размером шрифта 10 Times New Roman.
- 10) Библиография прилагивается после текста в алфавитном порядке. Заглавие источников, будичие не на латинском, должны переведены и на латиский алфавит.
- 11) Список литературы в разделе «Библиография» должен представлен по следующему образцу “KÖPRÜLÜ M. Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay., 11 b.” (для монографии) и “ASAN Veli: (1995). “Tahtacı Türkmenler-IX: Tahtacılar da Musahiplik”, *Set*, V (49), s. 44-45.” (для эссе и прочих документов).
- 12) После получения статьи, они будут отправлены двум специалистам из редколлегии этого направления и при соответственного согласия будут опубликованы. Если, по мнению редколлегии, статья требует исправлений, она будет отослана автору для доработки.
- 13) Совместно со статьей автор должен заполнить и присылать «Форму Презентации Статьи», который имеется на странице www.karadenizdergi.com
- 14) Всю ответственность за содержание статьи несут авторы. Претензии к публикации не будут приниматься.
- 15) Авторы сами должны обеспечить перевод заглавий, ключевых слов и резюме на требуемые языки. В случае если автор обратится к редколлегии журнала с помощью для перевода указанных частей статьи, он должен перечислить соответственно 100 лир или 60 долларов или же 60 евро на почтовый адрес журнала.

™ Abone Şartları™

Abone olacaklar Erdoğan ALTINKAYNAK adına 05732013 numaralı posta çeki hesabına abone bedelini yatıracaklar ve dekontlarını adres bilgileri ile birlikte yazışma adresine posta veya faks yoluyla ileteceklerdir.

™ Payments™

Subscribers should deposit the subscription fee to Erdoğan ALTINKAYNAK's postal cheque account number: 05732013 and send their receipts as well as their own contact addresses to the communication address via mail or fax mentioned above.

**™ Аб о не нт но е
У словие™**

Для оформления подписки необходимо произвести оплату на имя Erdoğan ALTINKAYNAK, банковский счет № 05732013 Квитанцию об оплате вместе с информацией о Вашем адресе необходимо передать почтой или по факсу в редакцию журнала.

**™ F i v a t l / С тоим о ст ь /
Price™**

50 TL (Yurt içi / для граждан Турции / Interior)
30 \$ / 20 Euro (Yurt dışı / для граждан других стран / Abroad)

**™ Abonelik Bedeli / С т оим о ст ь п о дп и с к и / Subscription
Price™**

600 TL (Yurt içi / для граждан Турции / Interior)